

ISSN 1857-0976

ANALE ȘTIINȚIFICE

**ale Academiei „Ștefan cel Mare”
a Ministerului Afacerilor Interne
al Republicii Moldova**

Științe socioumane

Ediția a XI-a, nr. 2

Chișinău, 2011

CZU 082:378.6(478-25)=135.1=161.1

A 15

Aprobate și recomandate spre editare de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Colegiul de redacție:

Redactor-șef: **Simion CARP**, dr. în drept, conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

Membri:

dr. hab. **Gheorghe Costachi**, profesor universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. hab. **Gheorghe Gladchi**, profesor universitar, Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare

dr. **Mihail David**, vicepreședinte IPA România, prodecan al Facultății de Drept și Administrație Publică a Universității „Spiru Haret” din Constanța, România

dr. **Iurie Odagiu**, conferențiar universitar, prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Iurie Larii**, conferențiar universitar, prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

dr. **Tudor Osoianu**, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

dr. **Radion Cojocaru**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Ursu**, conferențiar universitar

dr. **Ștefan Belecciu**, conferențiar universitar

dr. **Igor Bantuș**, conferențiar universitar

dr. **Veaceslav Grati**, conferențiar universitar

dr. **Marian Gherman**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pinzari**, conferențiar universitar

dr. **Oleg Casiadi**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Pareniuc**, conferențiar universitar

dr. **Igor Trofimov**, conferențiar universitar

dr. **Alexandru Zosim**, conferențiar universitar

dr. **Vasile Florea**, conferențiar universitar

dr. **Valeriu Nour**, conferențiar universitar

dr. **Serghei Maftea**

Ruslan Condrat, master în drept

Articolele au fost recenzate

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor revine autorilor

© Academia „Ștefan cel Mare”
a MAI al Republicii Moldova

ISBN 978-9975-4321-1-5

CUPRINS:

Științe juridice

Марат Акытович АРЫСТАНБЕКОВ, <i>доктор юридических наук, доцент, ведущий сотрудник НИИ «Правовых и сравнительных исследований» Карагандинского университета «Болашак», Республика Казахстан</i>	
Некоторые аспекты усиления борьбы с коррупцией	8
Dr. Radion COJOCARU, <i>șef al Catedrei drept penal a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar</i>	
Trăsăturile definitorii și formele concursului de infracțiuni potrivit codului penal al Republicii Moldova.....	15
Dr. Radion COJOCARU, <i>șef al Catedrei drept penal a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar</i>	
Sergiu COJOCARU, <i>lector al Catedrei drept penal a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept</i>	
Implicații privind încadrarea juridică a infracțiunilor contra justiției săvârșite de către persoane cu funcții de răspundere în contextul tulburărilor de masă.....	21
А.И. ДОЛГОВА, <i>доктор юридических наук, профессор, президент Российской криминологической ассоциации, главный научный сотрудник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации</i>	
Криминальные реалии и уголовное право	26
Г.В. ФЕДОРОВ, <i>кандидат юридических наук, доцент, Академия МВД Республики Беларусь</i>	
Правовое регулирование использования голографических средств в противодействии преступности.....	33
Dr. hab. Gheorghe GLADCHI, <i>secretar științific al CNAA, profesor universitar</i>	
Dr. Boris GLAVAN, <i>lector superior al Catedrei investigații operative a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Tehnici speciale împotriva criminalității – risc și competență	39
Айман Кудайбергеновна КУСАИНОВА, <i>кандидат юридических наук, доцент, ведущий научный сотрудник НИИ правовых и сравнительных исследований Карагандинского университета «Болашак», Республика Казахстан</i>	
Члены семьи собственника (нанимателя) жилого помещения по законодательству Республики Казахстан.....	45

Dr. Iurie LARII, <i>prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar</i>	
Acapararea ilegală sau menținerea forțată a puterii de stat – cauză a dezordinilor de masă și impediment în realizarea drepturilor politice ale cetățenilor.....	50
Dr. Marius-Ioan MUREȘAN, <i>inspector-șef, România</i>	
Motivul și scopul diferitor categorii de infracțiuni în cadrul participăției și individualizării pedepsei penale.....	55
Тудор ОСОЯНУ, <i>доктор права, доцент, адвокат, старший научный сотрудник Института истории, государства и права Академии наук Молдовы</i>	
Гаранții равноправия сторон при рассмотрении судом вопроса о целесообразности предварительного заключения на стадии уголовного преследования.....	59
Dr. Oleg RUSU, <i>lector superior al Catedrei drept penal a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Istoricul reglementării juridice a resocializării condamnaților în Republica Moldova....	67
Dr. Oleg RUSU, <i>lector superior al Catedrei drept penal a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Studiu comparat privind resocializarea condamnaților în Marea Britanie și SUA.....	74
Dr. Ștefan STAMATIN, <i>profesor universitar interimar al Catedrei drept polițienesc a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Fenomenul crimei organizate transfrontaliere	80
Dr. Constantin TALOȘ, <i>comisar șef, România</i>	
Organizarea ori întreținerea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope: elemente și semne constitutive.....	88
Вячеслав УРСУ, <i>доктор права, доцент, начальник Факультета Право Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова</i>	
Рейдерство как способ криминального передела собственности.....	94
Dr. Ivan VESCO, <i>șef al Secției analiză, monitorizare și control a Direcției Informații și Evidențe Operative a MAI</i>	
Asistența juridică în caz de aplicare a măsurilor de constrângere procesuală.....	99
Tatiana CONDREA, <i>Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă</i>	
Conceptul, trăsăturile și clasificarea faptelor și operațiunilor administrative.....	115

Mircea-Laurențiu DAVID,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand
Evoluția istorică a reglementărilor normative privind instituția extrădării penale.....120

Daniela LAMEȘ,
*consilier juridic al Regiei autonome de administrare
în domeniul public și privat, doctorandă la Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM*
**Teritoriul României – acțiune a legilor excepționale
în situații de urgență, asediu și război.....127**

Daniela LAMEȘ,
*consilier juridic al Regiei autonome de administrare
în domeniul public și privat, doctorandă la Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM*
Euroregiunile – forme de instituționalizare ale cooperării transfrontaliere.....133

Леонид Янович МАКАНС,
*ассоциированный профессор кафедры Криминалистики
Академии полиции Латвии, магистр права*
**Интеграция процессуальных действий
и оперативно-розыскных мероприятий – один из путей повышения
эффективности деятельности правоохранительных органов.....137**

Victor MOȚPAN,
*cercetător științific al Centrului de Cercetări Științifice
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
Spălarea banilor: caracteristici generale și mecanisme de combatere.....142

Natalia PRIȘCEPA,
*cercetător științific al Centrului de Cercetări Științifice
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
Legalizarea eutanasiei în Republica Moldova – argumente pro și contra.....149

Roman STARAȘCIUC,
*lector superior la Catedra drept public
a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, master în drept*
Problema depășirii crizei constituționale în Republica Moldova.....155

Management, instruire aplicativă și tehnologii informaționale

Dr. Simion CARP,
*rector (comandant) al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar*
**Principiile fundamentale de activitate a poliției în condițiile
manifestațiilor publice cu caracter de masă.....163**

Nicolae PLĂCINTĂ,
*șef al Centrului studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
**Respectarea principiilor manageriale în organele afacerilor interne
ale Republicii Moldova. Principiile de bază ale managementului.....171**

Politologie, psihologie, filozofie, cooperare internațională și științe istorice

Dr. Daniel ATASIEI,

*lector universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea „Alexandru I. Cuza”, Iași, România*

**Cooperarea internațională în materia combaterii
criminalității informatice. Perspective ale organelor judiciare din România.....177**

Виктор Николаевич БЕСЧАСТНЫЙ,

*доктор наук по государственному управлению, доцент,
начальник Донецкого юридического института,
заслуженный юрист Украины*

**Международное сотрудничество правоохранительных
органов в борьбе с торговлей женщинами.....187**

Dr. Oleg CASIADI,

*șef al Catedrei științe socioumane
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar*

**Colaborarea misiunilor diplomatice, structurilor de stat,
organizațiilor internaționale și neguvernamentale în prevenirea
și combaterea traficului uman și asistența victimelor.....194**

Наталья ПОПУШОЙ,

*старший преподаватель кафедры Уголовного процесса и криминалистики
Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова*

**Международное сотрудничество Республики Молдова
в противодействии незаконному обороту наркотиков.....200**

**ȘTIINȚE
JURIDICE**

Марат Акытович АРЫСТАНБЕКОВ,

доктор юридических наук, доцент,

ведущий сотрудник НИИ «Правовых и сравнительных исследований»

Карагандинского университета «Болашак», Республика Казахстан

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ УСИЛЕНИЯ БОРЬБЫ С КОРРУПЦИЕЙ

REZUMAT

Corupția ca fenomen negativ afectează instantaneu toate sferele de activitate a unui stat de drept. În această situație autoritățile trebuie să reacționeze prompt și cu certitudine împotriva acestui flagel, lupta cu corupția devenind una din sarcinile de bază a organelor de drept. Acest articol are ca obiect de studiu rezolvarea problemelor practice prietoare la calificarea juridico-penală a infracțiunii menționate. Actualitatea unui asemenea demers se înscrie pe deplin în peisajul realităților existente la acest capitol în practica judiciară a Republicii Kazahstan.

SUMMARY

The corruption as a phenomenon negatively affects all spheres of activities in the legal state. In this situation the authorities should react promptly and clearly against this scourge, fighting corruption has become one of the main tasks of law enforcement. This article has an object of studying practical problems regarding the legal qualification of the referred criminal offense. Actuality of such an approach is a part of existing realities in this judicial practice of the Republic of Kazakhstan.

Проблемы усиления борьбы с преступностью, особенно в борьбе с коррупцией и организованными формами ее проявления, как в Республике Казахстан, в других странах СНГ, так и на международном уровне становятся все более актуальными.

В 1992г. Президентом Республики Казахстан был издан Указ «О мерах по усилению борьбы с организованными формами преступности и коррупцией», который стал первым политико-правовым актом, направлением на борьбу с коррупцией, и заложил организационные и другие предпосылки борьбы с ней. Настоящим указом были определены меры воздействия на нее, в их числе дан весь объем профилактических мер дисциплинарного, имущественного и административного характера. В Указе отмечалось, что в республике усиливается криминальный профессионализм, получают распространение международные связи преступных групп, происходит сращивание последних с коррумпированными должностными лицами.

Указ Президента Республики Казах-

стан «О мерах по укреплению национальной безопасности, дальнейшему усилению борьбы с организованной преступностью и коррупцией» от 5 ноября 1997г. обязал органы национальной безопасности наряду с решением традиционных задач сосредоточить усилия на борьбе с коррупцией высокопоставленных чиновников, военнослужащих, прокуроров, сотрудников правоохранительных органов, специальных служб и судей, а также особо опасными проявлениями контрабанды и наркобизнеса.

Указ Президента Республики Казахстан от 20 апреля 2000 года «О мерах по совершенствованию борьбы с преступностью и коррупцией» был принят в рамках Стратегии развития Казахстана до 2030 года с соблюдением принципа преемственности по отношению к ранее действовавшим государственным программам борьбы с преступностью.

Осуществляемые в рамках Закона Республики Казахстан «О борьбе с коррупцией» принятый 2 июля 1998 году мероприятия позволили запустить в действие

антикоррупционные механизмы, борьба с коррупцией стала одним из основных направлений повседневной деятельности правоохранительных и специальных органов. Здесь необходимо отметить, что линия руководства страны на борьбу с коррупцией в настоящее время становится все более решительной. Казахстан одним из первых среди стран СНГ обозначил эту борьбу приоритетной задачей. В его основу положены модельные акты, разработанные международными организациями под эгидой ООН и Межпарламентской ассамблеи СНГ. Так, 16 сентября 2009 года в Астане была проведена Международная антикоррупционная конференция которая собрала представителей из 45 стран и хотя тема конференции обозначена как «борьба с коррупцией и надлежащее управление как условия для устойчивого экономического и социального развития Восточной Европы и Центральной Азии», обсуждение велось не только об этих регионах. Проблема коррупции, как ни прискорбно, в той или иной мере знакома всем странам мира. Не случайно практически ежегодно издается международный страновой рейтинг уровня коррупции. Здесь следует отметить, хотя Казахстан в мировом антикоррупционном рейтинге и не лидирует, но из года в год закономерно перемещается все выше и выше. В этой связи, целями вышеназванного закона является реализация основных положений стратегии развития Казахстана до 2030г.; защита прав и свобод граждан, общественных интересов, национальной безопасности Республики Казахстан; обеспечение эффективной деятельности государственных органов, должностных и других лиц, выполняющих государственные функции, а также лиц, приравненных к ним, путем выявления, предупреждения, пресечения и раскрытия правонарушений, связанных с коррупцией, устранения их последствий и привлечения виновных к ответственности.

Закон впервые дает юридическое понятие коррупции и правонарушений, связанных с нею, определяет субъектов кор-

рупционных правонарушений [1].

В законе сформулированы основные начала борьбы с коррупцией и он допускает ограничение прав и свобод должностных лиц, уполномоченных на выполнение государственных функций, а также лиц, приравненных к ним, путем предупреждения, выявления, пресечения и раскрытия правонарушений, связанных с коррупцией, устранения их последствий и привлечения виновных к ответственности (ст.1).

Термин «коррупция» означает: а) соращение, подкуп; б) порчу, указок; в) извращенность, превратность (мнений); г) расстройство, рассеянность, плохое состояние здоровья. В целом те же значения указанный термин имеет в романских, германских и славянских языках. В русском языке коррупция – это подкуп взятками, продажность должностных лиц, политических деятелей [2].

Задача научной разработки проблемы коррупции в органах государственной власти продолжает оставаться актуальной. Данный термин весьма часто используется в нормативных и правоприменительных актах. В зарубежных законодательствах, до последнего времени, не было устоявшегося понятия коррупции. Большинство мнений сводилось к тому, что коррупцию необходимо рассматривать как подкуп должностных лиц, вместе с тем, имеет место мнение о том, что это явление шире, чем просто подкуп, и носит в ряде случаев политическую окраску, особенно в рамках злоупотреблений при финансировании политических партий и движений [3].

Коррупция не являясь категорией права в прямом смысле, во многом оказывает влияние на состояние законотворчества, правоприменительную практику, поэтому обеспокоенность по поводу этой проблемы международных организаций понятна.

Само понятие «коррупция оставалось до принятия Закона «О борьбе с коррупцией» лишенными строгого правового содержания. Данное обстоятельство оказывало влияние на правоприменительную

практику и статистический учет, поэтому до настоящего времени трудно назвать масштабы коррумпированного поведения, которое имеет или должно иметь юридическую оценку, а также реализовать в полном объеме меры ограничения коррупции.

Многочисленные дискуссии среди ученых-криминалистов, разработки специалистов в области гражданского административного, трудового, хозяйственного права в достаточной степени сформулировало понятие коррупции как социально-правового явления, крайне негативного плана. Причем, некоторые авторы считают, что введение юридического понятия коррупции наравне с конкретными преступными проявлениями бессмысленно, поскольку любые попытки заключить это понятие в жесткие рамки приведут к тому, что часть коррупционных действий окажется за пределами действия уголовного кодекса или иного закона [4].

Некоторые ученые возражают против введения в Уголовный закон единого понятия – коррупция, считая, что оно противоречит элементарным требованиям предъявляемым к уголовно-правовым нормам и чревато грубыми нарушениями закона. Поэтому в международном сообществе существует множество определений коррупции, но полной ясности и правовой точности в них нет. «Коррупция» - понятие скорее социальное или криминологическое, чем правовое, поэтому ее надо рассматривать не как конкретный состав преступления, а как явление [5]. Из определения видно, что взяточничество, злоупотребление служебным положением в корыстных целях, кража, присвоение чужой собственности должностными лицами есть конкретное проявление коррупции. Коррупция выходит за пределы взяточничества, она представляет собой и взяточничество, и любое другое преступление должностных лиц, совершенных в целях получения любых незаконных выгод для себя и других.

Наиболее дискуссионными помимо самого понятия «коррупция», которое нуждается в научном толковании остаются та-

кие, как коррупционное правонарушение, преступное коррупционное деяние, состав преступного коррупционного деяния, преступное сообщество с коррумпированной связью, субъект предупреждения преступных коррупционных деяний [6].

Коррупция существует постольку, поскольку существует возможность чиновника распоряжаться не принадлежащими ему ресурсами путем принятия или непринятия тех или иных решений. В число таких ресурсов могут входить бюджетные средства, государственная или муниципальная собственность, государственные заказы, льготы, кредиты и т.п.

Очень редко должностное лицо может извлечь незаконную выгоду из своего служебного положения, действуя изолированно, не вовлекая в свою противоправную деятельность других людей, как это бывает, при присвоении не принадлежащих чиновнику средств.

Используя свою власть для незаконного получения материальных благ, должностное лицо вынуждено расплачиваться за это со своими соучастниками премиями, денежными отчислениями, продвижением по службе или другими способами и средствами. Эта типичная ситуация наиболее близка к общепринятому представлению о коррупции, и в ней участвует не один человек, а целая группа должностных лиц, того или иного ранга, коллективно извлекая выгоды из нарушения законов и норм.

Вторая типичная ситуация характеризуется обстоятельствами, когда чиновник обличенный властными полномочиями и обязанный в соответствии со своими должностными обязанностями принять определенное решение по отношению к некоторому лицу, создает искусственные незаконные преграды, понуждая этих лиц, к даче взятки. Эта ситуация ближе к традиционному понятию коррупции, так как она сопряжена с дачей и получением взятки.

Под коррупцией в самом узком смысле понимается ситуация, когда должностное лицо принимает противоправное решение из которого извлекает выгоду не-

которая вторая сторона, обеспечивающая себе благодаря этому решению государственный заказ вопреки установленной процедуре. Должностное же лицо получает незаконное вознаграждение от этой стороны. К характерным признакам данной типичной ситуации относится принятие решения, нарушающее закон или неписанные общественные нормы, когда обе стороны действуют по обоюдному согласию, получают незаконные выгоды и преимущества, принимают меры к сокрытию своих действий.

Существует типичная ситуация, когда чиновника вынуждают под давлением или при помощи шантажа принять незаконное решение. Зачастую это должностное лицо уже затянута в преступную деятельность, которое поддается давлению из боязни быть разоблаченным.

Представленные на рассмотрение типичные ситуации не являются исчерпывающими. Помимо этого, различают «верхушечную» и «низовую» коррупцию. Первая охватывает высшее и среднее чиновничество и сопряжена с принятием решений, имеющими высокую цену, когда решаются вопросы об госзаказах, изменении форм собственности, кредитах, регистрации совместных коммерческих предприятия и т.п. Вторая распространена на среднем и низшем уровнях и связана с постоянным взаимодействием чиновников и граждан в области налогообложения, регистрации, взимании штрафов и т.д.

Еще одной типичной ситуацией является такая, когда заинтересованные в коррупционной сделке чиновники принадлежат к одной государственной организации. Здесь, подчиненный чиновник дает взятку своему начальнику, за то, что он покрывает коррупционные действия взяткополучателя. Этот вид коррупции специалисты определили как вид «вертикальной» коррупции. В этом виде преступления могут принимать участие несколько подчиненных лиц, может иметь место целая преступная сеть. Этот вид коррупционной преступной деятельности выступает

в качестве моста между «верхушечной» и «низовой» коррупцией. Этот вид наиболее опасен, так как свидетельствует о переходе коррупции из стадии разрозненных актов в стадию организованных форм преступной деятельности.

Специалисты изучающие коррупцию, помимо указанных выше видов, относят к ней и покупку голосов избирателей во время выборов. Здесь имеют место свои особенности. Во-первых, нарушаются предвыборные технологии, а во-вторых отсутствуют, как таковые должностные лица, но в то же время здесь присутствуют все характерные признаки коррупции.

Избиратель обладая «властными полномочиями» определенными Конституцией делегирует их тому, кто может представлять его интересы, что является общественно признанной нормой. Покупая голоса избирателей кандидат вступает в сделку, в результате которой избиратель, нарушая общественно признанную норму, получает деньги или иные блага, а кандидат, нарушая избирательное законодательство, делает все чтобы обрести властные полномочия в представительных органах, и в органах власти и управления [7].

Вышеуказанный перечень форм проявления коррупционных связей отнюдь не полон. В то же время, здесь прослеживаются две характерные черты которые, во-первых, свидетельствуют о том, что с одной стороны везде выступают государственные институты и должностные лица, а во-вторых, как правило, целью взяток выступает стремление получить материальные и иные блага, как сразу, так и по времени отодвинутые в будущее.

По мнению специалистов по борьбе с коррупцией, на сегодняшний день, чиновники помимо требования денег и товаров, сами становятся владельцами коммерческих фирм, которые регистрируются на подставных лиц, устраивают своих родственников в перспективные коммерческие предприятия на правах, совладельцев.

Кроме этого коррупционное нарушение

ние может быть не связано с получением благ и преимуществ. Например, преследуя цель спасти от привлечения к ответственности родственников, друзей и т.д. Анализ международного и отечественного опыта, а также действующего законодательства позволяет сделать вывод о том, что определение понятия «коррупция» осуществляется по двум основным направлениям: -установление круга субъектов коррупции: -понятие личной заинтересованности. Сложнее обстоит дело с корыстной заинтересованностью. С одной стороны, она может быть корыстной, а, с другой стороны, отступление от правильного выполнения функциональных обязанностей должностного лица иногда вызвано личной заинтересованностью (выручить родственника, просьба другого руководителя или авторитетного человека). То есть главное заключается в том, что совершается нарушение служебного долга. Мы считаем, что подобного рода нарушения существуют в следующих формах:

1) должностное лицо незначительно отклоняется от существующих правил, действуя в интересах своей группы (семьи, друзей) и не получая за это вознаграждения;

2) должностное лицо отдаёт предпочтение членам своей группы (семьи, друзей, клана) при принятии решений, связанных с назначением на должность, заключением контрактов и т.д., при этом не получая материального вознаграждения;

3) должностное лицо получает подношения (деньги, подарки) в качестве условия надлежащего исполнения своих обязанностей (например, оформления документов в установленные сроки, без излишней волокиты и мелочных придирок);

4) должностное лицо получает вознаграждение в обмен на нарушение действующей процедуры рассмотрения вопроса или принятия решения, на базе нарушения законных оснований принятия самого решения. В этом случае при помощи взятки «покупается» ускоренная или облегчённая процедура при наличии законных осно-

ваний для того решения, которое нужно взятодателю (например, принятие единоличного решения там, где требуется комиссионное рассмотрение);

5) должностное лицо получает вознаграждение в качестве условия надлежащего рассмотрения дела. Такая ситуация может сложиться, если оно наделено широкими властными полномочиями и не обязано отчитываться в их использовании;

6) должностное лицо получает вознаграждение за принятие незаконного решения в интересах взятодателя;

7) должностное лицо получает вознаграждение за ненадлежащее выполнение своих прямых обязанностей (например, за попустительство, за терпимое отношение к каким-либо нарушениям);

8) должностное лицо создаёт такие условия обеспечивающие результаты голосования благоприятные для проведения выгодного для себя решения;

9) должностное лицо умышленно использует своё служебное положение вопреки интересам государственной службы в целях получения личной выгоды [8].

Таким образом, в определении коррупции необходимо учесть два основополагающих момента: лицо должно быть должностным и использовать либо свой статус должностного лица, либо вытекающие из него возможности для придания приоритетного характера отношениям с отдельным лицом или лицами в противовес другим лицам. В связи с этим, под коррупцией следует понимать незаконное использование должностным лицом своего статуса или вытекающих из него возможностей влиять на других лиц с целью получения личной выгоды. В этом определении фиксируется приоритет интересов одних лиц перед другими. Появление такого ничем не обоснованного преимущества и есть изначальный показатель коррупционного поведения должностного лица, которое это допустило. Такое понимание коррупции позволит точнее определить границы правового регулирования этого опасного явления.

Особенно интересна способность коррупции к самовоспроизводству. Подрывая авторитет государства, коррупция избавляет людей вступающих в её ряды от мук совести - человек, столкнувшийся с несправедливостью со стороны государства в свою очередь считает себя вправе обмануть государство. Образуется замкнутый круг.

Кроме того, коррупция способствует развитию организованной преступной деятельности, делая ее прибыльной и безнаказанной. Следовательно, основным методом борьбы с организованной преступностью является борьба с коррупцией, тем более, что эти преступные проявления являются двумя сторонами одной медали.

Широко распространено мнение, что виной всему экономические трудности достаточно поднять зарплаты государственным служащим и проблема будет решена. Мне думается, это не так. Важно чтобы зарплата не опускалась ниже уровня, обеспечивающего достойное существование. Далее эффект от повышения зарплаты падает. Государство никогда не сможет дать своим служащим денег больше, чем организованная преступность [8].

Деятельность правоохранительных органов в этой области затруднена, т.к. они подвергаются сильному воздействию со стороны организованной преступности и сами тоже подвержены коррупции. Самый эффективный способ борьбы с коррупцией - это создание условий препятствующих её появлению и развитию. Организованная преступность может воздействовать на отдельное лицо или правоохранительный орган, препятствующий её деятельности, но повлиять на Парламент, принимающую закон в области государственного управления очень сложно [9].

Изучение международного опыта показывает, что борьбе с коррупцией чаще всего препятствуют:

1) определенная ограниченность возможностей уголовного законодательства в части формулирования признаков коррупционных преступлений и конкретных форм их совершения;

2) трудности в оперативном выявлении и уголовно-процессуальном доказывании фактов коррупции;

3) недостаточное предупредительное воздействие традиционных мер уголовной ответственности и наказания.

Эффективным методом борьбы с коррупцией является проверка приобретения собственности чиновниками. По мнению юристов многих стран, решению этих проблем может в той или иной мере способствовать установление особого социально-правового контроля за источниками доходов, финансово-экономической и иной деятельностью лиц, подозреваемых в коррупции.

Повысить раскрываемость преступлений связанных с коррупцией может такой дискуссионный вопрос, как снятие ответственности с взяткодателя. Обосновать это можно тем, что коррупция подразумевает использование должностного положения, т.е. субъектом может являться только взяткополучатель.

При анализе уголовно-правовых норм, направленных на борьбу со взяточничеством, авторы справедливо, как правило, сосредоточивают внимание на анализе норм, предусматривающих ответственность за получение взятки, а вопросы, связанные с ответственностью взяткодателя, чаще всего остаются в тени. Между тем, во взятке участвуют два лица - взяткодатель и взяткополучатель. И высокая латентность этих преступлений объясняется во многом тем, что первый не заинтересован в разоблачении второго, так как сам подлежит уголовной ответственности. Если взятки даются за совершение должностным лицом в пользу взяткодателя или указанных им лиц законных действий, то возможно отказаться от ответственности взяткодателя, а наказывать только за подстрекательство в тех случаях, когда в результате взятки должностное лицо совершает противозаконное действие - злоупотребление властью или превышение власти. В таком случае была бы разорвана цепочка круговой поруки, которая связы-

вает взяткодателя с взяткополучателем и значительно была бы облегчена задача разоблачения последнего.

Понизить уровень коррупции в стране может упорядочивание деятельности органов государственного управления. Нужно упрощать правовые нормы, делать их понятными и общедоступными. Санкция в отдельной норме права должна иметь как можно меньший диапазон. Чиновник должен обеспечивать выполнение закона, у него должно быть минимум возможностей для проявления своей личной воли.

Решение проблемы видится в создании системы надежного и действенного общественного контроля за чиновничьим произволом. В этом смысле можно определить следующие направления.

1. Перестройка системы налогообложения от контроля за доходами к параллельному контролю за доходами и расходами.

2. Изменение системы налогообложения в сторону снижения доли в бюджетах разного уровня косвенных налогов (акцизы, налог на добавленную стоимость), от которых страдает большая часть граждан, коррупции не подверженных, и увеличение доли прямых налогов. При этом необходимо полностью ликвидировать систему льгот по налогу на прибыль корпораций (монополий).

3. Создание широкой сети информационно-аналитических центров как это делается, например, в США, которые выполняли бы три основные функции: а) сбор и обобщение материалов о финансово-экономической деятельности фирм, организаций и отдельных граждан; б) предоставление аналитических справок по заявкам общественных организаций и частных предприятий на коммерческой основе; в) информирование по запросам (Минфин и законодательные органы).

4. Соблюдение сроков на право занимать определенные должности и в соответствии с ними смена лиц, занимающих конкретные должности, что нарушает сло-

жившиеся коррумпированные связи.

Напрашивается общеизвестный вывод - решить сложную проблему можно только используя комплексный подход, уровень коррупции зависит от культурного развития общества, который связан с экономическим положением.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Кунеев М.О., *Коррупционные преступления; криминологический и уголовно-правовой анализ*, Алматы, 1999 г., с. 14.
2. Егорова Н.Е., *Уголовно-правовые формы борьбы с коррупцией в новых экономических условиях: Автореф.дисс... канд. юрид. наук*, Саратов, 1996 г., с. 22.
3. Рязанов Э.П., *Уголовно-правовые проблемы борьбы с коррупцией*// *Коррупция в России: состояние и проблемы*, М., 1996 г., с. 39-40.
4. Саттаров Г.А., Левин М.И., Цирик М.А., *Россия и коррупция: кто кого?*// Брошюра в Российской газете, М., 1998 г., с. 15.
5. Агыбаев А.Н., *Ответственность должностных лиц за служебные преступления*, Алматы, Жеты Жаргы, 1997 г., с. 181.
6. Нукеев М.О., *Коррупционные преступления: Криминологический и уголовно-правовой анализ. Монография*, Алматы, 1999 г., с. 37.
7. Кабанов П.А., *Политическая коррупция в России. Криминологическая характеристика и меры сдерживания*, М., НКФ МГЭИ, 1998 г. с. 74.
8. Жуков В.А., *К вопросу о коррупции* // *Актуальные проблемы борьбы с коррупцией и организованной преступностью в сфере экономики: Мат-лы науч.-практ. конф.*, М., 1995 г., с.13.
9. Цветков С.И., *Международная коррупция и «отмывание» денег*, Сб:// *Проблемы борьбы с коррупцией. Мат-лы науч.-практ. конф.*, М., 1999 г., с.155.

Dr. Radion COJOCARU,
șef al Catedrei drept penal
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar

TRĂSĂTURILE DEFINITORII ȘI FORMELE CONCURSULUI DE INFRAȚIUNI POTRIVIT CODULUI PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

REZUMAT

Concursul de infracțiuni este o instituție a dreptului penal care presupune comiterea a mai multor infracțiuni de către o persoană până la pronunțarea unei sentințe definitive de judecată. Deosebit de importantă este problema cunoașterii formelor concursului de infracțiuni, studierii cărora este dedicat acest articol. Corecta identificare a formelor concursului de infracțiuni permite delimitarea pluralității de infracțiuni de instituția unității infracționale și a diverselor varietăți sub care se poate prezenta. Delimitarea acestor două instituții ale dreptului penal, bazată pe criterii științifice bine fundamentate și reajustate la realitățile legislative, asigură principiul legalității dreptului penal și aplicarea echitabilă a pedepsei în raport cu activitatea infracțională realizată de făptuitor. Bineînțeles că în limitele prezentului studiu nu s-a făcut posibilă o abordare multilaterală a problematicii formelor concursului de infracțiuni, autorul dând prioritate unor aspecte-cheie pe care aceasta le implică.

SUMMARY

Crimes contest is an institution of criminal law involving a lot of committed crimes by a person until pronouncing a final ruling trial. Particularly important is the problem of knowing forms by crimes, which is dedicated the studying of this article. The accurate identification of the forms competition allows delineation of multiple criminal offenses by the institution and the various varieties of crime unit in which it can be present. The delimitation of these two institutions of criminal law, based on scientific criteria and readjusted well grounded in the realities of the legislative principle of legality ensures equitable application of criminal law and punishment in the co-report criminal activity carried out by the perpetrator. Of course, that the limits of this study was not possible a multilateral approach to the issue of competition forms of crime, the author giving priority to key issues that it entails.

Concursul de infracțiuni reprezintă prima formă a pluralității de infracțiuni, care particularizează două sau mai multe fapte condamnabile penal, săvârșite de către o anumită persoană.

În doctrina de specialitate concursul de infracțiuni este definit printr-o dublă formulare: situația în care o persoană a săvârșit două sau mai multe infracțiuni înainte de a fi condamnată definitiv pentru vreuna dintre ele; situația în care o persoană săvârșește două sau mai multe infracțiuni, prin acțiuni sau inacțiuni separate sau printr-o singură acțiune sau inacțiune, înainte de a fi fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele [1, p. 227].

Spre deosebire de conceptul pluralității de infracțiuni, concursul de infracțiuni și-a găsit la moment o consacrare legală în legislațiile penale, fiind descris prin dispoziții penale

precise, care-i scot în evidență noțiunea, condițiile și semnele ce-l deosebesc de recidiva infracțională și de alte instituții ale dreptului penal. Spre exemplu, în C.pen. francez concursul de infracțiuni este definit la art.132-2: „Există concurs de infracțiuni atunci când infracțiunea este comisă de către o persoană mai înainte ca ea să fie definitiv condamnată pentru o altă infracțiune [2, p.118]. Potrivit art.46 C.pen japonez: „Concursul de infracțiuni este constituit din două sau mai multe infracțiuni săvârșite de una și aceeași persoană, până la momentul pronunțării pentru ele a unei sentințe de condamnare” [3, p.54].

În legislația penală a Republicii Moldova concursul de infracțiuni este definit la art.33 alin.(1) C.pen.: „Se consideră concurs de infracțiuni săvârșirea de către o persoană a două sau mai multor infracțiuni dacă persoana nu a

fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa” [4].

Din dispoziția definitivă prevăzută la art.33 alin.(1) C.pen., rezultă că pentru existența concursului de infracțiuni se cer a fi întrunite următoarele condiții cumulative:

1) să fie săvârșite două sau mai multe infracțiuni. În cazul concursului de infracțiuni, făptuitorul săvârșește două sau mai multe fapte infracționale ce prezintă componente (conținuturi) autonome, independente de infracțiuni.

În speță, instanța de judecată a reținut un concurs de infracțiuni săvârșit în următoarele împrejurări: inculpatul D.V., conducând automobilul său, fiind în stare de ebrietate, a depășit viteza și manifestând neatenție la traseu, ca rezultat, l-a tamponat pe M.A., care se deplasa în întâmpinare cu bicicleta și a părăsit locul accidentului rutier; ca rezultat, părții vătămate M. A. i-au fost cauzate leziuni corporale grave, periculoase pentru viață [5]. În acțiunile inculpatului a fost reținut un concurs de infracțiuni, constituit din două fapte infracționale distincte: încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport (art.264 alin. (4) C.pen.) și părăsirea locului accidentului rutier (art.266 C.pen.).

Infracțiunile ce alcătuiesc concursul pot fi materializate atât prin forme tipice ale activității infracționale (infracțiune consumată), cât și atipice (pregătire sau tentativă de infracțiune). Sub acest aspect nu are relevanță dacă la săvârșirea infracțiunilor făptuitorul a avut aceeași calitate sau a avut calități diferite (autor, organizator, instigator sau complice).

2) infracțiunile să fie săvârșite de către aceeași persoană.

Concursul de infracțiuni, ca și de fapt pluralitatea în general, presupune întotdeauna identitate între subiect, infracțiunile aflate în concurs trebuind să fie săvârșite de același

făptuitor. Nu are relevanță rolul pe care îl are făptuitorul la realizarea activității infracționale (autor, organizator, instigator sau complice). De asemenea, unele infracțiuni făptuitorul le poate comite de unul singur, iar altele în participație cu alte persoane.

3) săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni nu este prevăzută în articolele părții speciale Cod penal în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa.

Este exclusă posibilitatea identificării unui concurs de infracțiuni în cazul în care norma specială din Codul penal prevede în calitate de circumstanță agravantă săvârșirea repetată de către persoană a uneia și aceleiași infracțiuni. În speță, va putea fi identificată o formă a unității legale de infracțiune, denumită infracțiune repetată, care anterior intrării în vigoare a Legii nr.277-XVI din 18.12.2008 era definită la art.31 C.pen. Deși prin legea menționată, în vigoare din 24.05.2009 [6], legiuitorul moldovean a exclus art.31 din reglementările penale, la anumite fapte infracționale, comiterea repetată a cărora denotă un pericol social sporit din partea făptuitorului, acest tip al unității legale de infracțiune a fost păstrat (de exemplu, art.145 alin.(2) lit.o), art.165 alin.(2) lit. a), art.171 alin.(2) lit.a) C.pen. etc.). Sub acest aspect ne solidarizăm cu poziția de excludere totală a infracțiunii repetate ca formă agravantă a infracțiunilor și echivalarea acestei situații juridice cu concursul real de infracțiuni.

4) infracțiunile să fie săvârșite înainte de condamnarea definitivă a făptuitorului pentru vreuna din ele.

Din prevederile art.65 alin.(3) pct.3) C.pr.pen. rezultă că prin persoană condamnată se are în vedere persoana în privința căreia instanța de judecată a pronunțat o sentință definitivă de condamnare [7]. Același lucru derivă și din prevederile art.110 C.pen., potrivit căruia: „Antecedentele penale reprezintă o stare juridică a persoanei, ce apare din momentul rămânerii definitive a sentinței de condamnare...” [4]. Condițiile și momentul la care o hotărâre rămâne definitivă sunt reglementate la art. 466 C.pr.pen al Republicii Moldova [7].

Pentru existența concursului de infracțiuni este necesar ca faptele concurente să fie săvârșite până la momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare pentru vreuna din ele, chiar dacă descoperirea lor ar fi ulterioară acestei date. Astfel, CSJ în una din deciziile sale a statuat: „Conform dispoziției alin. (4) art.84 Cod penal, în cazul în care, după pronunțarea sentinței, se constată că persoana condamnată este vinovată și de comiterea unei alte infracțiuni săvârșite înainte de pronunțarea sentinței în prima cauză, acestuia i se stabilește pedeapsa conform prevederilor alin. (1)-(3) a normei vizate” [8].

După cum s-a statuat în doctrina penală, infracțiunea definitiv judecată nu mai poate intra în concurs cu vreo altă infracțiune, săvârșită după definitivarea respectivei hotărâri de condamnare [9, p.235]. De asemenea, pentru a se constata dacă infracțiunile sunt sau nu concurente, trebuie să se stabilească data comiterii fiecăreia dintre ele, pentru ca apoi, comparând datele săvârșirii lor, să se observe dacă una dintre fapte, sau toate, au fost săvârșite înainte de pronunțarea unei hotărâri definitive de condamnare [10, p.592].

Data săvârșirii infracțiunii urmează a fi constatată în conformitate cu art.9 din C.pen., corespunzând timpului săvârșirii acțiunii sau inacțiunii prejudiciabile, indiferent de timpul survenirii urmărilor. Pentru determinarea timpului de comitere a faptei se vor lua în considerație particularitățile de consumare a unor asemenea forme de unitate infracțională, cum ar fi: infracțiunea continuă, care se consumă odată cu încetarea activității infracționale și infracțiunea prelungită, consumată din momentul săvârșirii ultimei acțiuni.

5) infracțiunile sau cel puțin două dintre ele să fie susceptibile de condamnare.

În legătură cu condiția examinată, existența concursului de infracțiuni este condiționată de susceptibilitatea infracțiunilor concurente de a-și păstra caracterul infracțional și posibilitatea tragerii la răspunderea penală a făptuitorului.

Nu va putea fi identificat un concurs de infracțiuni atunci când în privința uneia din infracțiunile concurente sunt constatate anu-

mite împrejurări care împiedică instanța de judecată să pronunțe o hotărâre definitivă de condamnare.

Acest efect îl produc circumstanțele care înlătură caracterul penal al faptei (art.36-401 C.pen.), scurgerea termenului de prescripție al răspunderii penale (art.60 C.pen.), cauzele care înlătură răspunderea penală, precum ar fi amnistia (art.107 C.pen.) sau împăcarea (art.109 C.pen.), modalitățile de liberare de răspundere penală (art.54-60 C.pen.), inclusiv cele prevăzute de partea specială a Codului penal (art.165 alin.(4) C.pen., art.206 alin.(4) C.pen., art.217 alin.(5) C.pen., art.278 alin.(6) C.pen. etc.), lipsa plângerii victimei în cazurile în care urmărirea penală începe numai în baza plângerii acesteia (art.276 alin.(1) C.pr.pen.), precum și alte împrejurări prevăzute de lege care împiedică instanța de judecată să pronunțe o hotărâre definitivă de condamnare.

Formele legale ale concursului de infracțiuni sunt specificate la art.33 alin.(2) C.pen., potrivit căruia: „Concursul de infracțiuni poate fi real și ideal” [4].

Concurs real există atunci când persoana, prin două sau mai multe acțiuni (inacțiuni), săvârșește două sau mai multe infracțiuni (art.33 alin.(3) C.pen.).

Această formă a concursului de infracțiuni se caracterizează prin împrejurarea că infracțiunile care o alcătuiesc sunt săvârșite prin două sau mai multe acțiuni sau inacțiuni distincte, adică prin tot atâtea acțiuni sau inacțiuni care prezintă în parte conținutul unei infracțiuni de sine stătătoare [11, p.492].

Prin urmare, trăsătura obligatorie a concursului real de infracțiuni o constituie prezența a două sau a mai multor acțiuni, fiecare din ele formând componente distincte de infracțiuni [12, p.32]. De exemplu, persoana printr-o acțiune comite un jaf (art.187 C.pen.), iar ulterior, printr-o altă acțiune, săvârșește un huliganism (art.287 C.pen.).

În cazul concursului real nu se cere ca infracțiunile ce-l alcătuiesc să fie săvârșite la intervale diferite de timp. În practică, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, între momentul săvârșirii diferitor infracțiuni ce intră în concurs există un interval mai mic sau mai

mare de timp. Pentru existența concursului real nu interesează mărimea acestui interval, adică durata de timp ce a trecut între săvârșirea infracțiunilor concurente. Important este ca între acest interval de timp scurs între momentul săvârșirii celor două infracțiuni să nu fie egal cu termenul de prescripție prevăzut pentru infracțiunea respectivă. În acest caz, dacă în concurs se află numai două infracțiuni, nu se mai poate vorbi despre un concurs, existând numai o singură infracțiune [9, p.234].

Se exclude posibilitatea identificării unui concurs real de infracțiuni când făptuitorul realizează etape diferite ale activității infracționale în vederea comiterii uneia și aceleiași infracțiuni. De exemplu, făptuitorul, pentru început procură o armă pentru a comite un omor, după care trece efectiv la săvârșirea faptei. În speță, întrucât făptuitorul a realizat activitatea infracțională sub imperiul unei intenții unice, se va reține doar infracțiunea consumată de omor, etapa anterioară a infracțiunii fiind absorbită de cea posterioară.

Concurs ideal există atunci când persoana săvârșește o acțiune (inacțiune) care întrunește elemente a mai multor infracțiuni (art.33 alin.(4) C.pen.).

Delimitarea între concursul ideal și real este relevantă sub aspectul evaluării pericolozității infractorului, deoarece, de regulă, concursul real evidențiază un pericol social mai ridicat decât cel al concursului formal de infracțiuni [13, p.378-379]. Într-adevăr, în cazul concursului real de infracțiuni făptuitorul manifestă în mod repetat neglijarea normelor penale, prin comiterea repetată a unor infracțiuni, denotând un grad mai mare de perseverență infracțională.

Ceea ce deosebește concursul ideal de infracțiuni de cel real este modul de formare și de structurare a infracțiunilor componente aflate în concurs. Astfel, caracteristic pentru concursul real este că infracțiunile sunt rezultatul mai multor activități materiale (acțiuni sau inacțiuni) realizate de către făptuitor, câte una pentru fiecare infracțiune aflată în concurs, iar în cazul concursului ideal, infracțiunile sunt rezultatul unei singure acțiuni sau inacțiuni.

În cazul concursului ideal de infracțiuni pluralitatea de infracțiuni este generată de săvârșirea unei singure acțiuni sau inacțiuni, legea punând în evidență astfel modul particular de naștere a acestuia față de concursul real.

Trăsătura specifică pentru concursul ideal de infracțiuni este unicitatea activității infracționale și susceptibilitatea acesteia de a genera mai multe urmări prejudiciabile și de a leza câteva obiecte juridice protejate de legea penală.

Instanța superioară a statuat: dacă în timpul actului de tâlhărie persoana săvârșește și omorul intenționat al victimei, acțiunile urmează să se încadreze prin concurs de infracțiuni, și anume: omorul intenționat și tâlhăria, cu indicarea în sentință a tuturor semnelor constitutive la săvârșirea acestor infracțiuni [14]; dacă în timpul violului sau al acțiunilor violente cu caracter sexual victimei i-a fost cauzată vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, acțiunile făptuitorului urmează a fi calificate prin concurs de infracțiuni în baza art.151 C.pen. și, respectiv, 171 sau 172 C.pen etc. [16].

Concursul ideal de infracțiuni se asemănă cu instituția concurenței normelor juridico-penale sub aspectul că în ambele cazuri există o singură faptă. Deosebirea, în mod principal, rezidă însă în efectele diferite pe care le presupun aceste două situații juridice: în cazul concursului ideal de infracțiuni devin aplicabile două sau mai multe norme de incriminare, iar în cazul concurenței normelor juridico-penale devine aplicabilă o singură normă.

În afară de concursul real și ideal, doctrina dreptului penal identifică și alte forme ale concursului de infracțiuni.

Astfel, în funcție de corelațiile existente între infracțiunile concurente din cadrul concursului real de infracțiuni, deosebim: concurs simplu și concurs caracterizat (cu conexitate).

Concurs de infracțiuni simplu există atunci când între infracțiunile concurente nu este prezentă o anumită legătură cauzală, singura legătură obligatorie și suficientă este ca infracțiunile să fie săvârșite de una și aceeași persoană. În speță, instanța a reținut un

concurș de infracțiuni între tâlhărie (art.188 C.pen.) și vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății în următoarele împrejurări: S.V., având scopul atacului tâlhăresc, i-a aplicat lui J.I. lovituri cu pumnii și i-a cauzat vătămări corporale medii, apoi în mod deschis a sustras mai multe bunuri aflate la victimă; tot el, în aceeași zi, intenționat i-a aplicat Z.M. o lovitură cu cotul în regiunea feței, cauzându-i vătămări corporale medii [17].

Va exista concurs real simplu și în ipoteza în care între infracțiunile aflate în concurs există numai o legătură întâmplătoare, o legătură exterioară, precum ar fi legătura de timp sau de loc [18, p.152]. Astfel, instanța a reținut că inculpatul S.P., aflându-se într-un imobil, a săvârșit raport sexual violent cu R.R., aplicându-i forță fizică și amenințând-o cu moartea prin folosirea unei arme cu țeava lisă, concomitent, în aceleași circumstanțe, S.P. a sustras bunurile materiale de la victimă în proporții considerabile [19].

Concurs de infracțiuni caracterizat există atunci când între infracțiunile concurente, pe lângă în perosnam, există o anumită legătură de conexitate, exprimată fie printr-o legătură de la mijloc la scop, fie printr-o legătură de la cauză la efect.

În prima variantă o infracțiune, denumită infracțiune-mijloc, este săvârșită pentru a ușura săvârșirea unei alte infracțiuni, care la rândul ei este infracțiunea-scop. Pentru existența acestei modalități de concurs este necesar ca ambele infracțiuni să fie săvârșite cu intenție și ca infractorul în momentul comiterii primei infracțiuni să știe că o va comite și pe a doua. De exemplu, făptuitorul falsifică un document oficial (infracțiune-mijloc), pentru a obține un credit prin înșelăciune (infracțiune-scop).

Nu va exista concurs, ci va fi prezentă o infracțiune unică complexă, dacă infracțiunea-mijloc este absorbită de către infracțiunea-scop. Într-o atare situație va putea fi identificată o infracțiune unică complexă, formată prin reunirea a două fapte infracționale într-o singură componentă de infracțiune. De exemplu, tâlhăria (art.188 C.pen.) este suscep-

tibilă de a absorbi, în calitate de infracțiune-mijloc, fapta de vătămare intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății (art.152 C.pen.).

În cea de a doua variantă, o infracțiune este săvârșită pentru a ascunde o altă infracțiune pe care făptuitorul a săvârșit-o anterior. Prima infracțiune este denumită infracțiune-efect, iar cea de a doua este denumită infracțiune-cauză. De exemplu, făptuitorul comite o infracțiune de viol, după care ucide intenționat victima pentru ca aceasta să nu-l denunțe. De regulă, făptuitorul i-a hotărâri distincte pentru comiterea fiecărei infracțiuni, hotărârea cu privire la săvârșirea infracțiunii-efect putând fi luată instantaneu. Sub aspectul laturii subiective, prima infracțiune concurentă poate fi comisă cu intenție sau din imprudență, iar ce de a doua se săvârșește numai cu intenție.

În funcție de natura faptelor infracționale care îl compun, concursul de infracțiuni poate fi eterogen sau omogen.

Concursul eterogen este alcătuit din infracțiuni a căror natură juridică este diferită (de exemplu, omor intenționat și viol), iar concursul omogen cuprinde fapte infracționale de aceeași natură.

La rândul său, concursul omogen de infracțiuni poate fi de două feluri: concurs omogen de infracțiuni, constituit din infracțiuni ale căror semne sunt descrise în articole distincte din Partea specială a C.pen. (de exemplu, furt și tâlhărie) și omogen de infracțiuni, constituit din fapte prevăzute de un singur articol de incriminare (de exemplu, furt agravat urmat de un furt neagrav, furt neagrav urmat de un furt agravat etc.).

Nu va putea fi reținut concursul omogen de infracțiuni cu calificări identice, constituit din infracțiuni ce cad sub incidența aceleiași norme penale, dacă săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa.

Concursul omogen de infracțiuni cu calificări identice urmează a fi delimitat de infracțiunea unică prelungită prin prisma legăturii subiective existente între acțiunile identice comise consecutiv de către făptuitor.

În cazul săvârșirii acestora în baza unei singure intenții și a unui scop unic vom avea o infracțiune prelungită, însă în lipsa acestei legături subiective faptele vor cădea sub sfera de incidență a concursului de infracțiuni.

BIBLIOGRAFIE:

1. M. Zolyneak, M. Nichinici, *Drept penal. Partea generală*, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1999.
2. *Уголовный кодекс Франции*, Изд. Юридический центр, Санкт-Петербург, 2002.
3. *Уголовный кодекс Японии*, Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2002.
4. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985-XV din 18.04.2002 Republicat. În: Monitorul Oficial al R.Moldova, 14.04.2009, nr.72-74/195, Monitorul Oficial al R. Moldova, 13.09.2002, nr.128-129/1012.
5. Decizia Colegiului Penal al CSJ a Republicii Moldova din 16.10.2007 nr.1ra-700/2007.
6. Monitorul Oficial al R.Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.
7. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003 // Monitorul Oficial al R. Moldova nr.104-110/447 din 07.06.2003.
8. Decizia Colegiului Penal al CSJ a Republicii Moldova din 23.06.2009 nr.1re-657/2009.
9. V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, *Explicații teoretice ale codului penal român. Partea generală*, vol. I, ediția a II-a, Editura Academiei Române și ALL BECK, București, 2003.
10. M. Zolyneak, *Drept penal*, vol. II, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1992.
11. C. Bulai, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Casa de Editură și Presă „Șansa S.R.L.”, București, 1992.
12. А.Н. Фистин, *Уголовно-правовая оценка множественности преступлений*, изд. ВНИИ МВД СССР, Москва, 1979.
13. M.A. Hotca, *Codul penal. Comentarii și explicații*, Editura C.H. Beck, București, 2007.
14. Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova din 20.12.2004 nr.4-1re-216/2004.
15. Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor” nr.23 din 28.06.2004 // Buletinul CSJ a Republicii Moldova, 2004, nr.8.
16. Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova, Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală nr.17 din 07.11.2005 / /Buletinul CSJ a Republicii Moldova, 2006.
17. Decizia Colegiului Penal al CSJ a Republicii Moldova din 03.11.2009 nr.1 ra-919/09.
18. I. Oancea, *Tratat de drept penal. Partea generală*, Editura ALL, București, 1995.
19. Colegiului Penal al CSJ a Republicii Moldova din 13.11.2007 nr.1re-727/2007.

Dr. Radion COJOCARU,
șef al Catedrei drept penal
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar,
Sergiu COJOCARU,
lector al Catedrei drept penal
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

IMPLICAȚII PRIVIND ÎNCADRAREA JURIDICĂ A INFRAȚIUNILOR CONTRA JUSTIȚIEI SĂVÂRȘITE DE CĂTRE PERSOANE CU FUNCȚII DE RĂSPUNDERE ÎN CONTEXTUL TULBURĂRILOR DE MASĂ

REZUMAT

În timpul desfășurării dezordinilor de masă pot fi săvârșite abuzuri de către funcționari publici, manifestate prin asemenea fapte penale cum ar fi : acte de tortură și maltratare, arestări și rețineri ilegale, excese de putere etc. Acest articol are ca obiect de studiu rezolvarea unor probleme practice privitoare la calificarea juridico-penală a infracțiunilor menționate. Actualitatea unui asemenea demers se înscrie pe deplin în peisajul realităților existente la acest capitol în practica judiciară a Republicii Moldova, care nu este unul favorabil țării noastre. De fapt, săvârșirea unor acte care ar trece pragul legalității de către reprezentanții organelor de resort în timpul desfășurării dezordinilor de masă este una deosebit de sensibilă pentru țara noastră, aspect luat în calcul de autori la elaborarea studiului. Este indubitabil că schimbarea lucrurilor depinde într-o mare măsură de implementarea bunelor practici europene existente în materie și de identificarea unor mecanisme de asigurare a acestora. În acest sens, autorii au reușit să sintetizeze anumite precedente ale Curții Europene a Drepturilor Omului, care reflectă condamnări pronunțate de către instanța internațională în privința mai multor state europene, inclusiv, Republicii Moldova.

SUMMARY

During the course of mass turmoil can be committed abuses by civil servants, manifested by such of criminal acts like: acts of torture and ill-treatment, illegal arrests and detentions, excesses of power etc. This article is to study the practical problem solving skills related to legal and criminal offenses mentioned. News of such an approach is fully in the landscape of existing realities in this judicial practice of the Republic of Moldova, which isn't favorable to our country. In fact, committing acts that would pass the threshold of legality by the representatives of relevant bodies during the turmoil of mass is particularly sensitive one for our country, an aspect considered in developing by the study authors. There is no doubt that things change depends to a large extent on good implementation of existing European practices and mechanical insurance finding them. In this sense, the authors were be able to synthesize some previous European Court of Human Right, which reflects the international court conviction on a number of European countries, including Republic of Moldova.

În condițiile declarării de către Republica Moldova a devotamentului față de cursul strategic spre integrarea europeană, justiția, ca ideal și valoare socială, trebuie să urmeze acest vector în strânsă consonanță cu valorile universale, axate prioritar pe ideea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei. Anumite experiențe, mai mult sau mai puțin pozitive, ne demonstrează că pentru realizarea cu succes a aspirațiilor de integrare nu este suficientă doar simpla recunoaștere a ordinii juridice prescrisă de standardele euro-

pene, ci mai este necesar ca organele de drept să asigure respectarea acesteia.

Este bine știut că legiuitorul autohton a instituit în Capitolul XIV din Partea specială a Codului penal un cadru normativ distinct, bine definit și conturat, prin care este prevăzută răspunderea penală pentru faptele ce împiedică înlăptuirea justiției.

La interpretarea faptelor penale menționate trebuie avut în vedere că însăși noțiunea de „justiție” are o dublă accepțiune. Stricto sensu, aceasta se referă la rezultatul activi-

tății instanțelor judecătorești, fapt ce derivă explicit din dispoziția art.114 a Constituției Republicii Moldova potrivit căreia: „Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de către instanțele judecătorești” [1]. Lato sensu, noțiunea de justiție cuprinde nu numai activitatea instanțelor judecătorești, ci și cea a organelor de urmărire penală, care precede judecarea cauzei, precum și cea a organelor de punere în executare a hotărârilor judecătorești, care este ulterioară judecării [2, p. 344].

Din categoria infracțiunilor incriminate în Capitolul XIV din Partea specială a CP, un subgrup distinct de fapte reliefate pe baza semnelor subiectului infracțiunii îl constituie infracțiunile contra justiției săvârșite de către persoane cu funcții de răspundere.

Gradul prejudiciabil dozat al practicilor criminale consemnate este determinat, în primul rând, de faptul că funcționarul organului de drept, în pofida obligațiilor legale, perseverează în activități infracționale, lezând drepturile și interesele legitime ale persoanelor fizice și juridice. În același timp, săvârșirea unor asemenea infracțiuni generează reacții negative, repulsii, frică față de autorități, fiind discreditată însăși ideea de justiție, iar cetățenii își pierd încrederea în organele de drept și în capacitatea lor de a le proteja interesele legale. Relevante sunt daunele fizice sau morale provocate victimelor infracțiunilor în cauză, cărora, drept urmare a încălcării garanțiilor judiciare, le sunt grav periclitate drepturile și libertățile fundamentale.

De fapt, însăși jurisprudența CEDO, existentă pe marginea examinării cererilor depuse împotriva Republicii Moldova, relevă violarea frecventă a drepturilor și libertăților fundamentale garantate prin Convenție în cursul înfăptuirii actului de justiție de către autorități. Numai pe parcursul anului 2009 Curtea a constatat un număr total de 14 violări ale art.3 din Convenție (interzicerea torturii); 7 violări ale art.5 (dreptul la libertate și siguranță); 16 violări ale art.6 (dreptul la un proces echitabil) [3].

În nomenclatorul faptelor penale ce atențiază la înfăptuirea justiției, figurează infracțiunea prevăzută de art.306 CP – tragerea cu bună știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate.

Dimensiunile obiective de manifestare a infracțiunii menționate dau expresie unui comportament ilicit al funcționarului, prin care acesta, fiind investit cu competențe de efectuare a urmăririi penale, își folosește fraudulos situația de serviciu, astfel încât la răspunderea penală este trasă o persoană nevinovată de comiterea unei infracțiuni. Sub aspectul laturii subiective, infracțiunea se săvârșește cu intenție directă, adică subiectul își dă seama de nevinovăția victimei și dorește tragerea la răspunderea penală a acesteia, fapt ce rezultă fără echivoc din interpretarea gramaticală a textului de lege prevăzut de art.306 CP.

Victimă a infracțiunii poate fi doar o persoană nevinovată, adică persoana fizică sau juridică, care potrivit unei convingeri subiective certe a ofițerului de urmărire penală „... nu a săvârșit infracțiunea imputată” [4, p. 24].

Prin urmare, nevinovăția persoanei de săvârșirea unei infracțiuni este prezentă atunci când:

- nu există faptul infracțiunii;
- fapta săvârșită de către persoană nu întrunește semnele componente de infracțiune;
- persoana este trasă la răspunderea penală pentru o infracțiune mai gravă decât cea comisă;
- lipsesc probele necesare din care ar rezulta vinovăția persoanei etc.

Imputarea unor fapte infracționale, cum ar fi, de pildă, uzurparea puterii de stat (art. 339 CP), solicită un plus de exigență din partea organelor de resort în ceea ce privește, pe de o parte, constatarea infracțiunii, iar pe de altă parte, identificarea elementelor și semnelor cu care configurează organic componența acesteia. Cu referință specială la aspectul subiectiv al infracțiunii, este de menționat că începerea urmăririi penale în baza normei incriminate la art. 399 C.P, trebuie să fie fundamentată pe determinarea intenției directe de răsturnare a puterii.

Totodată, din punct de vedere obiectiv, este necesar de a se evalua posibilitățile faptice de realizare a unei asemenea intenții. Or, fără existența unor premise obiective, care ar fi demonstrat existența semnului de factură subiectivă consemnat, nu este îndeplinită condiția de „...bănuială rezonabilă...” pretin-

să de textul de lege prevăzut de art. 274 CP al Republicii Moldova, pentru existența unui temei justificativ de începere a urmăririi penale în baza normei privitoare la uzurparea puterii.

Mai este de menționat că în eventualitatea imputării uzurpării puterii de stat unei persoane nevinovate, constatarea infracțiunii de tragere la răspunderea penală a unei persoane nevinovate (art. 306 CP), apare ca posibilă doar atunci când există „bună știința” ofițerului de urmărire penală vizavi de nevinovăția ultimului. Respectiv, infracțiunea analizată devine inaplicabilă dacă suportarea nejustificată a consecințelor răspunderii penale de către victimă este datorată incompetenței ofițerului de urmărire penală sau unei erori judiciare produse în cadrul procesului penal.

Ideea săvârșirii reținerilor și arestărilor ilegale de către autorități în legătură cu prevenirea și activitatea de intervenție pentru asigurarea sau restabilirea ordinii publice este intens vehiculată de către întreaga societatea civilă. Potrivit unui studiu realizat de către Fundația-Soros Moldova, această stare a lucrurilor s-a datorat, în parte, faptului că autoritățile autohtone nu au publicat o listă completă a persoanelor deținute, iar datele pe care le-au furnizat erau adesea contradictorii, reclamând problema camuflării unui model de detenție arbitrar [5, p.107].

Stările factice semnalate ridică problema identificării faptei de reținere sau de arestare ilegală incriminate la art. 308 CP al Republicii Moldova. Ca atare, textul de lege prevede într-un singur articol răspunderea penală pentru două infracțiuni distincte: reținerea ilegală cu bună știință săvârșită de către persoana care efectuează urmărirea penală (art. 308 alin.(1) CP) și arestarea ilegală cu bună știință săvârșită de către judecător (art. 308 alin.(2) CP).

Vizavi de reținerea ilegală este de menționat că imputarea infracțiunii prevăzute de art. 308 alin.(1) CP colaboratorului organului de urmărire penală sau procurorului prezumă încălcarea temeiurilor, a termenelor și a condițiilor aplicării reținerii ca măsură procesuală de constrângere (art.165-174 CPP).

În urma evenimentelor din aprilie 2009 în adresa autorităților au fost invocate rețineri arbitrare datorate, în particular, lipsei suspi-

ciunilor din care ar rezulta săvârșirea unor activități criminale de către bănuți, neanunțarea lor despre motivele reținerii în prezența unui avocat în decurs de 3 ore de la reținere, neanunțarea sau nepermiterea informării rudelor apropiate despre locul de detenție imediat după reținere, dar nu mai târziu de șase ore de la reținere, neasigurarea dreptului de a se întâlni cu un avocat înainte de interogatoriu etc. [5, p.104].

În afară de reținerile frauduloase pentru săvârșirea infracțiunilor, în privința autorităților sunt reclamate cazuri de rețineri ilegale aplicate pentru comiterea contravențiilor. Prin urmare, din punctul de vedere al dreptului penal este necesar a constata cadrul normativ posibil de aplicat în cazul practicilor criminale legate de reținerile frauduloase pentru săvârșirea de contravenții.

După cum se menționează, pe drept cuvânt, în literatura de specialitate: „Din înțelesul textului art. 308 alin.(1) CP rezultă că nu constituie infracțiune de reținere ilegală privarea de libertate ilegală a persoanei reținute pentru săvârșirea unei contravenții administrative; în acest caz, reținerea ilegală poate fi calificată în baza art. 327 sau 328 CP, cu condiția că acțiunile făptuitorului întrunesc elementele uneia din aceste infracțiuni” [6, p. 674].

Va deveni aplicabilă infracțiunea de abuz de putere sau abuz în serviciu (art.327 CP), când reținerea persoanei are loc în prezența temeiurilor prevăzute de art.433 CC, însă dacă făptuitorul încalcă procedura de punere în aplicare a acestei măsuri de constrângere (de exemplu, în pofida prevederilor art. 433 alin.(5) CC agentul constatator nu acordă posibilitatea persoanei reținute de a comunica altei persoane despre reținere). Incidența normei privitoare la excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art. 328 CP) este posibilă atunci când agentul-constatator aplică reținerea contravențională în lipsa temeiurilor statuate în CC (de exemplu, reținerea este aplicată cu bună știință în privința unei persoane care nu a comis o contravenție).

În cazul arestării ilegale, subiectul trebuie să întrunească calitatea de judecător stipulată la art.308 alin.(2) CP, întrucât măsura preventivă a arestului poate fi aplicată doar în

baza unei hotărâri emise de către instanța de judecată (art.177 alin.(2) CPP). Ca și în cazul reținerii ilegale, arestul ilegal presupune încălcarea normelor legale referitoare la temeiurile, condițiile și termenele acestuia reglementate de normele dreptului formal (art.175-177, 185,186 CPP).

O problemă aparte privitoare la arestarea ilegală o formează situația procurorului, care prin demers propune cu „bună știință” judecătorului aplicarea sau prelungirea ilegală a arestului în privința bănuitului, învinuitului, inculpatului. Este vorba de o infracțiune săvârșită sub forma unei participații complexe, calitatea de autor al infracțiunii putând fi atribuită în exclusivitate judecătorului, iar în sarcina procurorului, în funcție de contribuția prestată la comiterea infracțiunii prin raportare la dimensiunile prescrise de art.42 CP al Republicii Moldova, poate fi reținută calitatea de organizator, instigator sau complice al infracțiunii.

Obligația de a preveni tortura și alte forme de rele tratamente include obligația pozitivă a statelor de a efectua investigații eficiente în ceea ce privește acuzațiile privind tortura și relele tratamente. Astfel, CEDO a statuat: „În cazul în care o persoană susține în mod credibil că poliția sau alte organe de stat similare i-au aplicat un tratament care încalcă art.3, în legătură cu obligația generală a statelor asumată în baza art.1 al Convenției, de „a recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție”, în mod implicit necesită efectuarea unei investigații oficiale eficiente” [7]. De asemenea, Curtea reamintește că atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni corporale, în timp ce ea se află în detenție sau sub un alt control al poliției, orice astfel de leziune va crea o puternică prezumție că acea persoană a fost supusă maltratării; [8] nu este suficient pentru stat să se refere doar la achitarea polițiștilor acuzați în cadrul unei urmăriri penale și, prin urmare, achitarea polițiștilor după ce au fost acuzați de maltratarea unei persoane nu va scuti statul de sarcina probațiunii, în conformitate cu articolul 3 al Convenției, de a dovedi că leziunile corporale suferite de această persoană în timp ce se afla sub controlul poliției nu au fost cauzate de polițiști [9].

Or, plecând de la numeroasele acuzații de tortură și de rele tratamente parvenite în adresa autorităților în urma intervențiilor și cercetărilor legate de evenimentele din aprilie 2009, problema realizării angajamentelor ce derivă din obligațiile prescrise este una deosebit de actuală pentru Republica Moldova.

În CP al Republicii Moldova infracțiunea de tortură este incriminată la art.309¹. Întru asigurarea unei prevenții eficiente torturii și tratamentelor inumane, textul incriminator prevede răspunderea penală pentru două fapte infracționale distincte: tortura propriu-zisă, descrisă după o formulă fidelă Convenției ONU din 10 decembrie 1984 (art.309¹ (1) CP) și organizarea sau instigarea la acțiunile de tortură (art.309¹ (2) CP). Prin urmare, avem în cazul de față o deosebire de pericol vădită existentă între faptele consemnate, lucru ce derivă din pedeapsa instituită pentru executantul material al actului de tortură (închisoare de la 2 până la 5 ani) și pentru persoana ce instigă sau organizează acte de tortură (închisoare de la 3 până la 8 ani).

În contextul reprimării tulburărilor de masă, organizarea sau instigarea acțiunilor de tortură poate îmbrăca forma unui abuz de autoritate comis de către organul ierarhic superior, săvârșit prin emiterea de ordine sau dispoziții ilegale. În ipostaza consemnată, se pune problema dacă în sarcina autorului direct al actului de tortură poate fi reținut art.40¹ CP care reglementează executarea ordinului sau a dispoziției ilegale în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Plecând de la formularea expresă a textului de lege, pentru punerea în aplicare a art.40¹ CP, este necesar ca, pe de o parte, conținutul ordinului sau al dispoziției să nu fie unul vădit ilegal, iar pe de altă parte, persoana care l-a executat să se afle în necunoștinșă de cauză asupra ilegalității acestora.

În legătură cu executarea ordinului sau a dispoziției ilegale, prin care arbitrar se dispune săvârșirea unor acte de tortură sau de tratamente inumane în contextul tulburărilor de masă, suntem exponenții opiniei după care în fapta autorului nu poate fi invocată cauza de înlăturare a caracterului penal al faptei, prevăzută de art.40¹ CP:

După cum a declarat CEDO, art.3 al Convenției consfințește una din cele mai fundamentale valori ale unei societăți democratice. Chiar și în cele mai dificile circumstanțe, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice, în termeni absoluți, tortura și tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante. Spre deosebire de majoritatea normelor Convenției și ale Protocoloalelor nr.1 și nr.4, art.3 nu conține prevederi care să permită excepții, iar conform art.15 §2 nici o derogare de la prevederile sale nu este permisă, chiar dacă este cazul unui pericol public care amenință viața națiunii (a se vedea *Selmouni v. France* [GC], nr. 25803/94, § 95, ECHR 1999-V, și *Assenov and Others v. Bulgaria*, hotărâre din 28 octombrie 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII, p. 3288, § 93) [10]. Acest fapt servește drept temei pentru a conchide că ordinul sau dispoziția organului ierarhic de a comite acte de tortură sunt vădit ilegale, nejustificându-se identificarea în acțiunile persoanei ce se face vinovată de executarea acestuia a unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei.

Infracțiunea de tortură este configurată cu anumite scopuri speciale, cum ar fi: obținerea de la victimă sau de la o terță persoană a unor informații sau mărturisiri; pedepsirea victimei pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis; intimidarea sau exercitarea de presiuni asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare. Prin urmare, dacă autoritatea superioară emite un ordin sau o dispoziție ilegală în vederea realizării unui asemenea scop, considerăm că neștiința agentului public asupra ilegalității nu poate fi reținută, întrucât însăși existența acestuia prezumă încălcarea drepturilor fundamentale proclamate prin actele internaționale și naționale.

Mai este de menționat că la art.40¹ CP legiuitorul a declarat ca fiind vădit ilegal ordinul sau a dispoziția superiorului de a comite un genocid sau o altă infracțiune contra umanității, limitând astfel sfera de aplicabilitate a circumstanței care înlătură caracterul penal al faptei amintită supra. În legătură cu această ultimă prevedere a legii, considerăm că pentru

reajustarea normelor penale ce urmăresc prevenirea actelor de tortură și a tratamentelor inumane, ar fi oportun ca legiuitorul să înscrie în lista infracțiunilor menționate și infracțiunea de tortură.

În concluzie, putem menționa că în contextul derulării unor dezordini de masă, specificul funcționării organelor polițienești și a altor autorități de drept este caracterizat prin riscul sporit de violare a drepturilor persoanei. Dintr-o atare perspectivă se solicită, pe de o parte, reevaluarea și ajustarea reglementărilor de drept în vederea diminuării respectivului risc, iar pe de altă parte, ca activitatea organelor de drept în ansamblu să fie strict dimensionată pe respectarea obligației de asigurare a unui tratament uman, cu respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în activități judiciare sau legate de activitatea judiciară.

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.94 //Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1, 12.08.1994.
2. *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть*, под. ред. А.И. Рапога, Москва 2001.
3. <http://www.lhr.md/2/101.html>
4. В. Омигов, „Преступления, совершаемые работниками органов правосудия при выполнении возложенных на них функций: уголовно-правовые аспекты”, în *Российский судья*, 2008 г., N 1.
5. Clarisa Bencomo, *Sub acoperirea imunității. Raport despre reacția autorităților moldovenești la violența poliției în timpul protestelor postelectorale din aprilie 2009*, Fundația Soros-Moldova.
6. Gh. Ulianoschi, în Codul penal al Republicii Moldova, *Comentariu*, Chișinău, Editura Sarmis, 2009.
7. *Labita vs. Italiei*, Hotărârea din 6 aprilie 2000 // www.echr.int
8. *Bursuc vs. Romania*, Hotărâre din 12 octombrie 2004 // www.echr.int
9. *Ribitsch v. Austria*, hotărâre din 4 decembrie 1995 // www.echr.int
10. *Corsacov vs. Moldovei* / Hotărârea din 04.04.2006.

А.И. ДОЛГОВА,

доктор юридических наук, профессор,

президент Российской криминологической ассоциации,

главный научный сотрудник Академии Генеральной Прокуратуры Российской Федерации

КРИМИНАЛЬНЫЕ РЕАЛИИ И УГОЛОВНОЕ ПРАВО

REZUMAT

În prezentul articol autorul pune accentul pe corespunderea caracterul criminologic al legislației penale din Federația Rusă cu realitatea criminală ce se atestă pe teritoriul Rusiei. Altfel spus, normele generale și cele speciale ale Codului penal trebuie să reflecte manifestările actuale a criminalității sub toate formele sale existente. După mai multe cercetări s-a stabilit că nu doar infracțiunile determină caracterul criminalității, dar și caracterului criminalității ca sistem influențează asupra caracteristicilor infracțiunilor.

SUMMARY

In this article the author put the emphasis on compliance of criminological aspect of the Russian criminal law with the criminal reality that is observed on the territory of Russia. In other words, the general and special rules of the criminal law must reflect the current manifestations of crime in all its forms. The researches have established that not only the offences characteristics determine the crime character, but also the crime characters as a system influence the offences characteristics.

1. Ещё в Российской империи специалисты в учебниках уголовного права, развивая подход Листа, отмечали тесную взаимосвязь: Уголовного права или уголовной догматики; криминологии или этиологии преступления; уголовной политики, «изыскивающей целесообразные меры борьбы с преступностью и основывающуюся на криминологии» [1, стр. 24].

Действительно, необходима должная криминологическая обусловленность уголовного закона – его соответствие криминальным реалиям во всём их разнообразии и в постоянном движении. Иначе уголовный закон даже в его основополагающей Общей части не будет отвечать задачам уголовной политики – эффективного реагирования уголовно-правовыми средствами на новые либо трансформирующиеся высоко общественно опасные явления, как криминализованные, так и подлежащие криминализации.

Бурные события XX – начала XXI веков привели к глобализации преступности как в рамках отдельных государств, так и

Земного шара в целом, а также к появлению ее новых, все более общественно опасных характеристик. Полеми функционирования преступности становились огромные трансрегиональные и транснациональные пространства. Закономерна в таких условиях глобализация борьбы с данным опасным феноменом путем выработки на международном уровне общепризнанных принципов и норм, международных договоров.

Преступность при просчетах борьбы с ней все в большей степени проявляет себя как системное явление со своими собственными, «внутренними» характеристиками, такими как: устойчивость, активность, организованность.

В результате процессы детерминации, причинности преступности имеют своей составляющей самодетерминацию преступности, ее целенаправленное и наступательное воздействие на общество. В этом случае происходит деформация общественных отношений, основанных на законе, морали и других выработанных ци-

визацией социальных регуляторов; формируются: а) типы личности с установками на высоко общественно опасные, уже запрещенные или подлежащие запрещению уголовным законом, формы поведения; б) личностные типы – приспособленцы к криминальной ситуации; в) типы людей, не решающихся или не умеющих противостоять криминалу и созданным им нормам, ценностям, стандартам поведения, организованным преступным формированиям.

Многолетними исследованиями установлено, что не только преступления определяют характеристики преступности, но и характеристики преступности как системы влияют на характер совершаемых деяний. Например, в условиях функционирования преступности совершаются многие криминальные деяния, которые бы без этого не совершались. Показательно, что 6% от всего изученного криминологами в России массива умышленных убийств составили убийства, связанные с противоборством преступных группировок либо их с частными охранными предприятиями [2, стр. 79-81].

Речь идет о сложной системе: а) организованных преступных формирований; б) их отношений; в) их деятельности.

Взаимосвязаны разными нитями и на разной основе различные преступные организации, фиксируется взаимосвязь их деятельности (сотрудничество при совершении преступлений, приглашение для отдельных криминальных операций киллеров или других «специалистов» из других организаций и т.д.). Между разными организованными преступными формированиями складываются сложные взаимоотношения на почве раздела сфер влияния, решения вопросов об иерархии в криминальной среде, противостоящей государству и закону, политике и др.

Рис.1 отражает организованную преступность как систему взаимодействующих преступных формирований с управляющими структурами – преступными сообществами «воры в законе» и другими.

На рис.1 показаны не только взаимосвязи организованных преступных формирований, действующих в России, но их связи с транснациональными преступными формированиями. Такие взаимодействия осуществляются в формах и консолидации, и конфронтации с различными их вариантами. Кроме того, различаются типы и виды фактически криминальных формирований, для которых характерна преступ-

Рис.1. Организованная преступность как система взаимодействующих преступных формирований разного типа, в том числе управляющие структуры – преступные сообщества «воры в законе» и другие

ная деятельность и ее организация.

В проекте Федерального закона «О борьбе с организованной преступностью» различались два типа организованных криминальных формирований:

а) преступные организации, создаваемые на базе и для совместной преступной деятельности;

б) преступные сообщества как надорганизационные структуры в криминальной среде с функциями управления, координации и т.п. Один из примеров последнего – преступное сообщество «воры в законе».

Криминологические исследования со все большей очевидностью показывали, что преступность все чаще проявляет себя не только в отдельных преступлениях (действиях или бездействии), но также в преступной деятельности, как системе преступных деяний, причем часто – организованных преступных формирований как коллективных субъектов преступной деятельности.

Однако до сих пор, несмотря на многочисленные публикации криминологов и предлагавшиеся ими правовые новеллы, в уголовном законе отсутствует понятие «преступная деятельность». Ее вынужден признавать законодатель в России в комплексных законах «О противодействии терроризму», «О противодействии экстремистской деятельности», но в уголовном законе России данное понятие отсутствует.

В России террористическая деятельность в ст.3 Федерального закона «О противодействии терроризму» трактуется следующим образом: «террористическая деятельность – деятельность, включающая в себя:

а) организацию, планирование, подготовку, финансирование реализацию террористического акта;

б) подстрекательство к террористическому акту;

в) организацию незаконного вооруженного формирования, преступного сообщества (преступной организации), организованной группы для реализации террористического акта, а равно участие в

такой структуре;

г) вербовку, вооружение, обучение и использование террористов;

д) информационное или иное пособничество в планировании, подготовке или реализации террористического акта;

е) пропаганду идей терроризма, распространение материалов или информации, призывающих к осуществлению террористической деятельности либо основывающих или оправдывающих необходимость осуществления такой деятельности».

Все эти деяния в системе фиксируются у организаторов преступных формирований и их криминальной деятельности. Однако в теории уголовного права не выработано подхода к данному феномену как качественно иному явлению по сравнению с отдельным преступлением и его общей уголовно-правовой оценки. По ситуации спонтанно криминализируются лишь отдельные элементы преступной деятельности, и в результате данные элементы получают уголовно-правовую оценку в качестве отдельных преступлений с применением норм о стадиях, соучастии и множественности, повторности преступлений. В одном из уголовных дел деяния обвиняемых по нескольку десятков раз квалифицировались по одной и той же части одной и той же статьи УК РФ, Не фиксировалась система таких деяний.

То есть подход к организованной преступной деятельности оказывается на практике аналогичным подходу к отдельному преступлению (действию или бездействию).

На практике нередко реагируют на организованную преступную деятельность, привлекая ее участников к уголовной ответственности лишь за отдельные преступные деяния, являющиеся эпизодами сложной деятельности. Кажется вечным призыв к следователям: «рубите концы – не занимайтесь гигантоманией». Реже отмечается реагирование в рамках института соучастия в преступлении, но при этом тоже происходит своеобразное

«обрубание концов». И только единицами насчитываются уголовные дела, в которых последовательно и полно отражается вся криминальная деятельность. Именно в последнем случае обнаруживаются характер и место отдельных деяний в их общей системе; организаторы и руководители осуждаются к строгим мерам наказания, как они этого заслуживают, а участники – соответственно их реальному вкладу в отмеченную деятельность и сотрудничеству с органами правопорядка в ее разоблачении.

Совершенно обоснованно в постановлении Верховного Суда Российской Федерации «О судебной практике рассмотрения уголовных дел об организации преступного сообщества (преступной организации) или участия в нем (ней)» от 10 июня 2010 года используется термин «преступная деятельность, ибо без него трудно обойтись.

В Уголовный кодекс Украины введено понятие «преступная деятельность»: часть 3 статья 27 «Виды соучастников» предусматривает, что организатором является лицо, которое, в том числе «организовало сокрытие преступной деятельности, в части 4 ст.28 говорится о «координации преступной деятельности», ст.43 называется «Выполнение специального задания по предупреждению либо раскрытию преступной деятельности организованной группы или преступной организации». И это уже шаг вперед, но нельзя на этом останавливаться.

В УК России такого понятия нет, но характерно, что криминализована «организация». Например, в соответствии с ч.1. ст.3221 УК РФ организация незаконной миграции – это «организация незаконного въезда в Российскую Федерацию иностранных граждан или лиц без гражданства, их незаконного пребывания в Российской Федерации или незаконного транзитного проезда через территорию Российской Федерации». Речь практически идет о сложной системной деятельности. Надо ли применительно к ней выявлять каждого незаконного мигранта, каждый

элемент сложного процесса организации? При таком подходе вряд ли, если, например, доказываемся длившаяся долго организация миграционных потоков.

Если же считать важным выявлять каждый эпизод организационной и организованной преступной деятельности и применительно к каждому мигранту, то что нового это внесет в квалификацию? Сроки же предварительного следствия оказываются в таком случае почти бесконечными с учетом выделяемых материалов на тех, кто в розыске и т.п.

Термин «преступная деятельность» содержится в п. «а» ч.1 ст.5 «Криминализация участия в организованной преступной группе» Конвенции ООН против транснациональной организованной преступности. Там речь идет о преступной деятельности организованной группы. Мы предложили при разработке проекта Федерального закона «О борьбе с организованной преступностью следующие направления учета феномена преступной деятельности в законодательстве:

Во-первых, в текст Федерального закона «О борьбе с организованной преступностью» ввести определение такой деятельности в раздел «Основные понятия». Во-вторых, ст.14 УК РФ дополнить частью третьей следующего содержания: «3.Преступной деятельностью признается система совершаемых с заранее обдуманным умыслом взаимосвязанных деяний, предусмотренных Особенной частью настоящего Кодекса, либо деяний, образующих определенную целостность с указанными, обеспечивающую совершение преступных деяний». Соответственно также предложено разграничить в УК РФ умысел на внезапно возникший и заранее обдуманный. Это уже было в истории Российской империи.

В действующем УК РФ понятие «организация» связывается как с преступной деятельностью, так и с преступными формированиями как коллективными субъектами преступной деятельности.

Что качается организованных пре-

ступных формирований, то в каком-то отношении здесь налицо определенный «прорыв»: наряду с традиционным институтом соучастия и его подходами стала вводиться уголовная ответственность только за организацию, руководство и иное участие в организованном преступном формировании (ст.ст. 208-210, 239, 2821, 2822 УК РФ). Это правильно, так как само по себе наличие преступного формирования, рассчитанного на преступную деятельность, не менее общественно опасно, чем, по крайней мере, незаконное ношение огнестрельного оружия. Последнее же безусловно и давно криминализовано.

Изложенное соответствует международно-правовому подходу, изложенному, в частности, в Конвенции ООН против транснациональной организованной преступности. Однако не все обязательства, связанные с таким подходом, выполнены. Например, в России до сих пор не введена уголовная ответственность юридических лиц, хотя она не противоречит принципам уголовного закона.

Когда речь идет о сложной, многоаспектной преступной деятельности, организационной деятельности, то, как правило, ее субъект – то или иное криминальное формирование. Причем многие фактически криминальные преступные организации легализуются и выступают в качестве юридических лиц. Или юридические лица превращаются в результате запрещенной законом деятельности в организованные преступные формирования.

Не случайно в целом ряде документов ООН, как и в других международных организациях, отмечается необходимость введения уголовной ответственности юридических лиц. Уголовная ответственность юридических лиц предусмотрена Конвенцией ООН против транснациональной организованной преступности и другими международно-правовыми документами. В ст.10 «Ответственность юридических лиц» Конвенции ООН против транснациональной организованной преступности говорится, в частности:

«1. Каждое государство-участник принимает такие меры, какие, с учетом его правовых принципов, могут потребоваться для установления ответственности юридических лиц за участие в серьезных преступлениях, к которым причастна организованная преступная группа, и за преступления, признанные таковыми в соответствии со статьями 5, 6, 8 и 23 настоящей Конвенции.

2. При условии соблюдения правовых принципов государства-участника ответственность юридических лиц может быть уголовной, гражданско-правовой или административной»,

Введение уголовной ответственности юридических лиц не противоречит принципам уголовного права, изложенным в главе 1 УК РФ. В статье 14 «Понятие преступления» УК РФ не указывается его субъект: «Преступлением признается виновно совершенное общественно опасное деяние, запрещенное настоящим Кодексом под угрозой наказания». Положение о том, что «уголовной ответственности подлежит только вменяемое физическое лицо, достигшее возраста, установленного настоящим Кодексом», содержится лишь в главе 4 «Лица, подлежащие уголовной ответственности», Таким образом, при введении уголовной ответственности юридических лиц не фиксировалось бы никакого посягательства на национальные правовые принципы. Тем более, что административная ответственность юридических лиц уже установлена Кодексом об административных правонарушениях Российской Федерации, данный институт является действующим. Однако только административной и гражданско-правовой ответственности юридических лиц недостаточно при реагировании на организованную преступность.

В УК Украины, судя по тексту закона, также не содержится указания на принципы, препятствующие введению данного института. В ст.2 данного Кодекса говорится, что «Основанием уголовной ответственности является совершение лицом обще-

ственного опасного деяния, содержащего состав преступления, предусмотренного настоящим Кодексом», в ст.11 «Понятие преступления» говорится о «субъекте преступления». Однако в статье 18 «Субъект преступления» конкретизируется, что это именно физическое лицо. В общем, российским, украинским и другим коллегам-специалистам в области уголовного права есть над чем работать.

Вопрос об ответственности организаций, юридических лиц является непростым и в другом отношении. В статье 24 Федерального закона «О противодействии терроризму» законодатель в России ввел новое понятие «ответственность организаций за причастность к терроризму». Это организации, от имени или в интересах которых осуществляются организация, подготовка и совершение преступлений, предусмотренных перечисленными статьями УК РФ, а также лицом, которое контролирует реализацию организацией ее прав и обязанностей. Организация признается террористической и подлежит ликвидации (ее деятельность – запрещению) по решению суда на основании заявления Генерального прокурора Российской Федерации или подчиненного ему прокурора.

Такой же подход существует в России к организациям, признаваемым судом экстремистскими на основе Федерального закона «О противодействии экстремистской деятельности». Соответственно в УК РФ разграничивается уголовная ответственность за организацию экстремистского сообщества как разновидности организованной преступной группы (статья 2821 УК РФ) и за «организацию деятельности экстремистской организации» (статья 2822 УК РФ). В последнем случае криминализируются организация, участие «в деятельности общественного или религиозного объединения либо иной организации, в отношении которых судом принято вступившее в законную силу решение о ликвидации или запрете деятельности в связи с осуществлением экстремистской деятельности».

Несколько слов о проблемах взаимопонимания криминологов и специалистов по уголовному праву. Применение в УК РФ одновременно двух терминов «преступная организация (преступное сообщество)» бессмысленно и объясняется тем, что эксперты-специалисты по уголовному праву при разработке проекта УК РФ настойчиво добивались, чтобы были введены в противовес позиции криминологов-разработчиков законопроекта «О борьбе с организованной преступностью», на который к тому времени было наложено вето Президентом России, но который вновь был одобрен непосредственно перед обсуждением Государственной Думой проекта УК РФ.

Крайне важна согласованность норм Общей и Особенной части УК, их соответствие криминальным реалиям. Определение преступной организации (преступного сообщества) в части четвертой статьи 35 УК РФ оказалось нестабильным и не соответствующим том, как данный термин используется в Особенной части – статьях 210, 2821, 2822 УК РФ, а самое главное – не отражающим криминальные реалии как с точки зрения их фактических характеристик, так и оценки общественной опасности. В новой редакции части 4 статьи 35 УК РФ предусматривает следующие цели объединения лиц в преступные сообщества (преступные организации): «совместного совершения одного или нескольких тяжких либо особо тяжких преступлений для получения прямо или косвенно финансовой или иной материальной выгоды». Похожий подход относительно мотивации содержится и в ряде международно-правовых документов.

Возникают вопросы: во-первых, почему только тяжких и особо тяжких преступлений. Ведь многие деяния средней тяжести причиняют колоссальный вред. Это деяния в сфере экономической деятельности, незаконное изготовление оружия, боеприпасов и т.п. без квалифицирующих обстоятельств, организация незаконной миграции, в том числе совершенная орга-

низованной группой и т.п. Во-вторых, как быть с преступными организациями, преследующими сепаратистские, политические цели и другие, помимо получения финансовой или иной материальной выгоды, создаваемыми для разжигания вражды и ненависти, подрыва основ конституционного строя и безопасности государства?

Отсутствие взаимопонимания и сотрудничества у криминологов и специалистов по уголовному праву, как и уголовно-процессуальному, другим отраслям, на руку организованным преступникам, их идеологам и убежденным защитникам.

Существует немало других аспектов обозначенной в заглавии проблемы. Они требуют внимания, осуждения и решения в интересах обеспечения эффективной уголовной политики и в целом – борьбы с преступностью во всех ее составляющих (общая организация борьбы, предупреждение, правоохранительная деятельность). Криминологи давно уже занимаются не только преступлениями, их причинами и предупреждением. Важное значение придается всей системе правового регулирования борьбы с преступностью, ее криминологической обусловленностью. С этой точки зрения при решении вопросов криминализации и декриминализации деяний следовало бы в большей мере учитывать выводы криминологов. А им, разумеется, важно совершенствовать свои уголовно-правовые и другие правовые знания.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Познышев С.В., *Основные начала науки уголовного права*, М., 1912, с.24.
2. Антонов-Романовский Г.В., *Проблема «новых» убийств в России и борьбы с ними*/ Криминальная экономика и организованная преступность, М., 2007. С.79-81.
3. Матвеева Н.С., *Криминологический анализ состояния защищенности предпринимателей от тяжкого насилия в Центральном Федеральном округе*/ Криминальная экономика и организованная преступность, М., 2007. С.86 и сл.

Г.В. ФЕДОРОВ,

кандидат юридических наук, доцент,
Академия МВД Республики Беларусь

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГОЛОГРАФИЧЕСКИХ СРЕДСТВ В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ПРЕСТУПНОСТИ

REZUMAT

În prezentul articol sunt analizate unele aspecte ce țin de reglementarea juridică a utilizării mijloacelor holografice în combaterea criminalității. Folosirea acestora este posibilă doar atunci când nu contravin legii. În acest context la luarea unei decizii despre utilizarea mijloacelor și metodelor tehnice este necesar de a ține cont nu atât de recomandările legii privind utilizarea unei sau alte metode, cât de corespunderea mijloacelor tehnico științifice scopului și principiilor justiției.

SUMMARY

This article explores some aspects of legal regulation of the use of holographic in the fight against the crime. Their use is possible only when not in conflict with the law. In this context, when is taken the decision of using the technical means and methods it is necessary to take account not only of the law recommendations on the use of one or other methods, but the compliance of the scientific-technical means to the justice purpose and principles.

Голографические средства относятся к современным достижениям науки и техники, научные основы использования которых для решения задач криминалистики разрабатывали А.И. Алиев, Р.С. Белкин, А.И. Винберг, В.И. Гончаренко, Г.И. Грамович, Г.Г. Зуйков, В.П. Колмаков и другие ученые [1].

Средства криминалистической голографии, применяемые в следственной и экспертной практике, можно условно подразделить на три группы: средства обнаружения доказательств; средства, применяемые для получения голографических копии объектов; средства, используемые в голографических методах исследования объектов экспертизы [2, стр. 44-60].

При проведении следственных действий и экспертизы голографические средства чаще всего используются для изготовления объемных копий объектов и их сравнительного исследования. Так, при осмотре места происшествия для получения голограмм следов-отображений, которые невозможно изъять с объектом-носителем либо не сохраняются на объ-

екте вследствие его восстанавливающих свойств или воздействия окружающей среды используются портативная камера «GREEF», голоскоп, голографический дисдрометр и др. Голографический метод двойной экспозиции обеспечивает запись на одну фотопластинку интерференционной картины двух состояний объекта в разные моменты, например, до и после внешнего воздействия на него, что позволяет при сравнении зафиксировать и исследовать обнаруженные изменения.

Голографические средства, применяемые в следственной и экспертной практике в указанном направлении, относятся к группе средств копирования и получения слепков или оттисков (фотографические и термопластические материалы, жидкие компаунды и т.п.). Вопросы правового регулирования использования таких средств при проведении следственных действий (в том числе и экспертизы) рассматривали в своих работах Г.И. Грамович, В.А. Зотчев, Е.П. Ищенко, П.П. Ищенко, Н.Н. Лысов, А.А. Леви, Н.А. Селиванов, и другие ученые. Так, Г.И. Грамович отмечает, что примене-

ние научно-технических средств правомерно лишь тогда, когда оно прямо предусмотрено или рекомендовано законом, либо не противоречит закону по своей сущности [3, стр. 31]. П.С. Элькинд указывала на определение необходимости и пределов нормативного закрепления использования в уголовном судопроизводстве научно-технических средств и в установлении в этой связи процессуальных гарантий личности [4, стр. 106-110]. Поэтому не случайно ряд авторов решают проблему использования достижений научно-технического прогресса в следственной практике с процессуальных позиций, ибо «упоминание в законе, что результаты применения научно-технических средств – источники доказательств, связано с необходимостью установить критерии допустимости использования этих средств» [5, стр. 46].

В.А. Зотчев, Е.П. Ищенко, П.П. Ищенко разработали уголовно-процессуальные основы применения фотосъемки в криминалистической практике, при этом они относят голографию к судебной фотографии [6, стр. 32-52]. Н.Л. Лысов рассматривает слепки, полученные при производстве следственных действий, «как приложения к соответствующим протоколам следственных действий, имеющих значение производных вещественных доказательств» [7, стр. 48].

Относительно законодательного регулирования следует отметить, что ряд статей Уголовно-процессуального кодекса Республики Беларусь прямо предусматривает возможность применения научно-технических средств (ст. 192, 193, 204, 205, 207, 214, 219, 222, 225 УПК), не устанавливая ограничений, но определяя общий порядок их использование при проведении следственных действий. При этом закон не указывает исчерпывающий перечень научно-технических средств, а лишь предоставляет возможность их использования, например для фиксации хода и результатов следственных действий и экспертных исследований (фотосъемка, звуко- и видеозапись и др.).

Как известно, в литературе неодно-

кратно высказывалось мнение о необходимости перечисления в законе всех научно-технических средств и методов, которые могут быть использованы при расследовании преступлений. Такой подход вызывал справедливые критические замечания со стороны ученых-криминалистов. Так, Р.С. Белкин писал, что «законодатель не должен и не может называть в тексте УПК конкретные технические средства, как в силу развития техники, так и в силу зависимости, которая существует между конкретной ситуацией и тем техническим средством, которое в соответствии с этой ситуацией выбирает следователь» [8, стр. 209].

Такого же мнения придерживается и Г.И. Грамовича, который отмечает, что даже если бы такой перечень удалось составить, то применение любого нового научно-технического средства можно было бы объявить неправомерным только на том основании, что оно не указано в перечне [9, стр. 27].

Поэтому при принятии решения о применении технических средств и методов следует руководствоваться не столько прямыми указаниями закона о дозволенности использования того или иного средства либо метода, сколько тем, соответствует ли использование данного научно-технического средства целям и принципам правосудия, букве и духу закона.

Исследования показали, что правовую основу применения голографических средств и методов в экспертной практике составляют: ст. 59 Конституции Республики Беларусь, в которой сказано: «Государственные органы, должностные и иные лица, которым доверено исполнение государственных функций, обязаны в пределах своей компетенции принимать необходимые меры для осуществления и защиты прав и свобод личности»; ст. 2, 15, 16 Закона Республики Беларусь «О милиции»; ст. 3, 8 Закона Республики Беларусь «Об оперативно-розыскной деятельности». Так, в ст. 15 Закона «О милиции» говорится следующее: «Милиция, выполняя возложенные на нее задачи, обязана: принимать

необходимые меры ... по предотвращению, пресечению и раскрытию преступлений; проводить экспертизы по уголовным делам...».

Согласно ч. 3 ст. 192 УПК Республики Беларусь при производстве следственных действий могут применяться технические средства и использоваться научно обоснованные способы (в том числе и голографические) для обнаружения, фиксации и изъятия следов преступления и вещественных доказательств.

Голограммы могут быть использованы в качестве доказательств как источники и как приложения к протоколам следственных действий (ч. 7 ст. 193 УПК) и заключениям экспертов (ч.2 ст. 236 УПК) (см. схему 1). Это позволяет использовать голограмму как для решения экспертных задач (идентификации, установления групповой принадлежности, измерения, изучения свойств объекта), так и для непосредственного исследования доказательств в суде (поскольку сам предмет к тому време-

В первом случае они могут выступать в виде вещественных доказательств (ст.96 УПК) и других носителей информации (ст. 100 УПК). Голограммы – вещественные доказательства условно подразделяются на орудия преступления и объекты преступной деятельности (предметы преступного посягательства). В качестве орудий преступлений голограммы следует рассматривать, например, когда осуществляется имитация кинеграм, применяющихся как голографические защитные знаки (ГЗЗ), для изготовления поддельных купюр €, пластиковых карточек VISA или MasterCard, визовой марки Республики Беларусь. Подлинные кинеграммы похитить для этих целей практически не возможно, поэтому преступники прибегают к их имитации.

Следует отметить, что голограммы в качестве вещественных доказательств целесообразно также рассматривать, когда они являются составной частью целого предмета или обязательным реквизитом документа, признанных вещественными

Схема 1

Использование голограмм в качестве доказательств

ни может быть разрушен под воздействием окружающей среды, например, следы зубов на куске сыра).

доказательствами, так как этот статус распространяется как на целое, так и на его отдельные элементы.

К другим носителям информации наряду с материалами фото- и киносъемки, звуко- и видеозаписи могут относиться материалы голографирования, осуществляемого, например, при проведении оперативно-розыскных мероприятий, и представленные или истребованные в порядке, предусмотренном ч. 2,3 ст. 103 УПК Республики Беларусь. Голограммы похищенных предметов или разыскиваемых лиц (например, безвестно отсутствующих) также могут быть истребованы или представлены участниками уголовного процесса, и выступать в качестве других носителей информации.

Голограммы – приложения к протоколам следственных действий подразделяются в свою очередь на изготовленные в результате голографирования, осуществляемого при проведении следственных действий, и обнаруженные и изъятые в процессе осмотра места происшествия, обыска, выемки. Последние могут являться как предметами собственности (ГЗЗ производителя продукции), орудиями преступления (поддельные кинегаммы) или произведениями искусства, так и средствами, на которых запечатлены изображения объектов, имеющих отношение к делу (разыскиваемые лица, похищенные предметы).

Приложения к протоколам следственных действий при необходимости назначения экспертизы или в других случаях (когда они фактически относятся к орудиям преступления или объектам преступной деятельности) осматриваются и приобщаются к материалам уголовного дела в качестве вещественных доказательств.

Голограммы – приложения к заключениям экспертов подразделяются на образцы, полученные в соответствии с ч. 5 ст. 234 УПК экспериментальным путем и используемые для сравнительного исследования, и зафиксированные на них результаты исследования. К первым могут относиться голограммы следов, полученные от исследуемого объекта, используемые для сравнения с голограммами сле-

дов, обнаруженных и зафиксированных при проведении следственных действий; ко вторым – голограммы момента прохода пули через преграду, интерферограммы распределения энергии в узлах и деталях исследуемого механизма и т.п.

Когда средства и методы голографирования применяются при проведении следственных действий, то факт голографической съемки отражается в процессуальных документах (протоколах, заключениях эксперта). Данные процессуальные документы должны строго соответствовать форме, установленной уголовно-процессуальным законом.

Процессуальное оформление голографической съемки должно состоять из двух частей – фиксирования факта съемки в протоколах следственных действий или заключениях эксперта и удостоверения полученных голограмм. Протоколы следственных действий и заключения эксперта являются процессуальными средствами фиксации доказательств. Голограмма же будет являться техническим средством фиксации доказательств, как и фотоснимки, видеоленты, фонограммы, чертежи, планы, схемы, и др. В этом случае они требуют процессуального удостоверения, то есть должны быть подписаны лицом, их изготовившим (специалистом), заверены печатью государственного органа.

Следует отметить, что в протоколах следственного действия предусматривается отметка о том, что участвующие в нем лица были заранее предупреждены о применении голографических средств, условиях и порядке их использования, а также представлен специалист, которому поручено их применение (ч. 4 ст. 193 УПК Республики Беларусь).

Голограммы, изготовленные при проверке показаний на месте, удостоверяются подписями не только следователя и лица, производившего съемку, но и того гражданина, показания которого проверялись.

Голограммам, являющиеся приложениями к протоколам следственных действий и заключений экспертов, лучше

всего упаковывать в отдельные пакеты, которые затем помещаются в один общий. Пакеты с голограммами, прилагаемые к протоколу, подписываются следователем и заверяются печатью органа внутренних дел, а прилагаемые к заключению эксперта подписываются экспертом и опечатываются печатью экспертного учреждения. Опечатывание и скрепление процессуальных документов подписями является обязательным условием для использования их в качестве доказательств.

Необходимо отметить, что голограммы, полученные в процессе голографирования при проведении следственных действий (например, осмотра места происшествия) и экспертиз, относятся к источникам доказательств как приложения к протоколам следственных действий или заключениям эксперта, которые являются составной частью протокола (заключения) того следственного действия (той экспертизы), при проведении которого была произведена голографическая съемка. Иначе говоря, статус голограмм равносителен статусу фототаблицы, материалов киносъемки, звуко- и видеозаписи, планов, схем, слепков и т.п.

Таким образом, уголовно-процессуальный закон позволяет рассматривать голограммы, собранные в процессе проведения следственных действий и представленные участниками уголовного процесса или истребованные от предприятий, учреждений, организаций, объединений, должностных лиц и граждан, а также органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность, в качестве вещественных доказательств либо других носителей информации, а изготовленные в процессе голографирования при проведении следственных действий – как источники доказательств, оформленные в виде приложений к протоколам (заключениям экспертов). Это утверждение вытекает из содержания ст. 88, 96, 100, 103, 192, 193, 236 УПК Республики Беларусь.

ЛИТЕРАТУРА:

1. См.: И.А. Алиев, *Проблемы судебно-экспертной профилактики*: Дисс. ... д-ра юрид. наук. Киев, 1989; Он же, *Проблемы экспертной профилактики*: Моногр., Баку, 1991; А.И. Винберг, *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев: Вища шк., 1969, Вып. № 6. С. 22; Р. С. Белкин, *Роль криминалистики в предупреждении преступлений* // Наука на службе милиции, Алма-Ата, 1963; В.И. Гончаренко, *Научно-технические средства в следственной практике*, Киев, 1984; Г.И. Грамович, *Основы криминалистической техники*. Мн.: Выш. шк., 1981; Он же, *Научно-технические средства: современное состояние, эффективность использования в раскрытии и расследовании преступлений*: Учеб. пособие, Мн.: МВШ МВД СССР, 1989; Г. Г. Зуйков, *Предупреждение преступлений средствами криминалистики* // Выявление причин преступности и предупреждение преступлений. М., 1967; В. П. Колмаков, *Некоторые вопросы криминалистической профилактики преступлений* // Совет. государство и право, М., 1961. № 12; И. Я. Фридман, *Вопросы профилактики преступлений при криминалистическом исследовании документов*, Киев, 1968; Он же, *Вопросы профилактики преступлений в системе криминалистики* // Криминалистика и судеб. Экспертиза, Киев, 1971. Вып. 8.
2. Более подробно см.: В.Л. Григорович, Г.В. Федоров, *Голография в криминалистике* / Под ред. Г.В. Федорова. Мн.: Амалфея, 2003.
3. См.: Г.И. Грамович, *Основы криминалистической техники*, Мн.: Вышэйш. шк., 1981.
4. См.: П.С. Элькинд, *Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве*, Л.: Юрид. лит., 1976.
5. Н.А. Селиванов, А.А. Леви, *Правовая регламентация применения научно-технических средств в уголовном судопроизводстве*.

- производстве // Соц. Законность, № 11, 1979.*
6. См.: Е.П. Ищенко, П.П. Ищенко, Зотчев В.А., *Криминалистическая фотография и видеозапись: Учеб.-практ. пособие* / Под ред. Е.П. Ищенко, М.: Юристъ, 1999.
 7. Н.Н. Лысов, *Криминалистическое учение о фиксации доказательственной информации в деятельности по выявлению и раскрытию преступлений: Автореф. дисс. ... д-ра юрид. Наук, М., 1995.*
 8. Р.С. Белкин, *Курс криминалистики: Учеб. пособие для вузов, 3-е изд., доп., М.: ЮНИТИ-ДАТА, Закон и право, 2001.*
 9. См.: Г.И. Грамович, *Криминалистическая техника // Курс криминалистики* / Под ред. Н.И. Порубова. Мн.: Вышэйш. шк., 2000. с. 27.

Dr. hab. Gheorghe GLADCHI,
secretar științific al CNAA, profesor universitar

Dr. Boris GLAVAN,
lector superior al Catedrei investigații operative
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

TEHNICI SPECIALE ÎMPOTRIVA CRIMINALITĂȚII – RISC ȘI COMPETENȚĂ

REZUMAT

Tehnicile speciale au un rol extrem de important în combaterea infracționalității, aplicarea acestora însă nu trebuie să aducă atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Aplicarea tehnicilor speciale este justificată în cazul în care există informații întemeiate despre implicarea unei persoane în comiterea de infracțiuni, iar rezultatele obținute cu ajutorul acestora pot fi puse la baza sentinței de condamnare dacă au fost administrate în corespundere cu cerințele legii și demonstrează faptul că intenția persoanei de a comite infracțiunea nu a fost indusă de agenții serviciilor speciale și totodată infracțiunea s-ar fi produs indiferent de implicarea acestora.

SUMMARY

Special techniques have an important role in combating crime, but their usage should not affect rights and fundamental freedoms. The usage of special techniques is justified if there is truthfull information about a person's involvement in crimes, and the results obtained with them can be used to sentence were administered in accordance with the requirements of law and test if about person's intention to commit the crime was not caused by the special agent's involvement and that the crime would have taken place regardless of their involvement.

Caracterul latent și dificultatea combaterii eficiente a unor genuri de infracțiuni ca traficul de ființe umane, crima organizată, corupția, traficul de droguri etc. sunt motive determinante pentru recurgerea la tehnici speciale împotriva acestora. Potrivit art.20 al Convenției Națiunilor Unite din 15 noiembrie 2000, fiecare stat parte ia măsurile necesare pentru a permite autorităților sale competente aplicarea livrării controlate, supravegherea electronică, infiltrarea precum și alte tehnici speciale contra criminalității transnaționale organizate, iar probele culese prin intermediul acestora să fie admisibile în fața instanțelor judecătorești. Legea R. Moldova cu privire la activitatea operativă de investigație, nr.45-XIII din 12.04.19994, de asemenea, prevede o serie întregă de măsuri ce ar putea fi aplicate împotriva infracționalității, fiind vorba despre experimentul operativ, marcarea cu substanțe chimice și alte substanțe, infiltrarea operativă, controlul transmiterii banilor și a altor valori materiale extorcate etc.

Din sursele media cunoaștem faptul că în cazul infracțiunilor indicate astfel de pro-

cedee tactice sunt aplicate frecvent. Nu în egală măsură însă presa reflectă și cazurile în care bănuiții, învinuiții și inculpații de săvârșirea acestor genuri de infracțiuni sunt achitați pe motiv că n-au fost respectate limitele tehnicilor speciale admise de legislație. Drept exemplu în acest sens este cazul primarului s.Vorniceni, r-nul Strășeni, Ionel Gheorghe, care prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău, susținută ulterior și de Curtea Supremă de Justiție, a fost achitat în privința învinuirii aduse de săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art.362¹ alin.(3) lit.a) și art.290 alin.(1) Cod penal, invocându-se temeiul că experimentul operativ organizat de ofițerii de poliție a fost o provocare [1].

Tot pe motiv de provocare Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție l-a achitat pe Vasilțov Anton de sub învinuirea adusă în baza art.217/1 alin.(3) lit.f) Cod penal [2].

Prin Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție Maistrenco Vitalie a fost restabilit în funcția de inspector al plutonului operativ-mobil „SUD” al batalionului republican de

patrulare rutieră al Direcției poliției rutiere a DGPOP a MAI RM pe motiv că operațiunile speciale desfășurate de reprezentanții inspectoratului securitate internă al MAI prin care s-a constatat actul de corupere pasivă din partea recurentului și în temeiul cărora a și fost destituit din funcția nominalizată a fost o provocare [3].

Lista unor astfel de cazuri nu se oprește aici și poate continua cu încă multe altele. Analiza acestora însă demonstrează faptul că nu există consecvență în aprecierea limitelor și respectiv a rezultatelor obținute cu ajutorul tehnicilor speciale, de obicei, serviciile operative dând acestora o apreciere mai largă, iar instanțele de judecată, cu preponderență Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție – una mai îngustă. Remarcăm aici și faptul că achitarea persoanelor în temeiul depășirii limitelor tehnicilor speciale de către instanțele nivelului doi și trei nu este o legitate, sunt și cazuri când instanțele de fond sunt cele care apreciază probele acumulate în urma investigațiilor operative ca fiind ilegale, iar Curtea de Apel și Curtea Supremă de Justiție – ca fiind absolut legale [4].

În aceste condiții serviciile speciale, având misiunea contracarării criminalității, de multe ori riscă nu doar rezultatul muncii lor să nu fie admis ca probe în instanța de judecată, ci și ca acțiunile realizate să fie apreciate negativ, fiind totodată sancționate. Important de menționat este și faptul că legislația Republicii Moldova nu este suficient de clară în privința limitelor tehnicilor speciale și delimitarea acestora de acțiunile provocatoare.

Prin urmare, obiectivul prezentului studiu constă în identificarea criteriilor de demarcație dintre competența organelor de drept și riscurile la care se pot supune acestea în procesul aplicării tehnicilor speciale. Fără o organizare bună și eficientă a activității investigativ-operative nu se poate lupta împotriva criminalității. Cum să se distingă tehnicile speciale (de exemplu, achiziția de control, experimentul operativ) de provocare?

În plan teoretic se fac cercetări intense în privința soluționării reușite a subiectului vizat, însă până în prezent nu s-a ajuns la o soluție

unanim acceptată. Profesorul rus Volojenkin B.V., specialist remarcabil în acest domeniu al dreptului penal, consideră că esența provocării constă în faptul că provocatorul însuși incită o altă persoană să comită o infracțiune în scopul demascării ei ulterioare sau în scop de șantaj. Referindu-se la problema corupției, dânsul susține că nu se va încadra în limitele tehnicilor speciale acțiunea de propunere a mitei unui funcționar cu scopul tragerii lui ulterioare la răspundere penală [5, p. 5].

Într-o altă viziune propunerea bunurilor necuvenite în scopul demascării și tragerii la răspundere penală a funcționarilor corupți este perfect legală și constituie principala metodă de combatere a corupției. A propune unui funcționar bunuri necuvenite încă nu înseamnă incitare la săvârșirea actului de corupție. Potrivit susținătorilor acestui concept provocare se vor considera astfel de acțiuni ca aruncarea bunului material în biroul, masa funcționarului ca fiind mită [6, p. 80].

În viziunea noastră această din urmă opinie este greu de acceptat, dat fiind faptul că se identifică noțiunile „falsificarea probelor” și „provocarea infracțiunii”.

În timp ce unii cercetători discută în privința conținutului noțiunii de provocare, alții încearcă să răspundă la întrebarea în ce măsură provocarea ar putea fi acceptată pentru demascarea potențialilor infractori. Astfel, există părerea că, în esență, tehnicile speciale includ în mod obligator elemente de provocare. Potrivit acestui concept, dezinformarea, minciuna și provocarea sunt elementele activității investigativ-operative fără de care ar fi imposibil de colectat informații necesare pentru descoperirea, cercetarea și prevenirea infracțiunilor. În susținerea acestei viziuni sunt înaintate și unele întrebări destul de rezonabile: „Cum, de pildă, un agent secret ar putea fi infiltrat într-o grupare criminală pentru a o prelucra fără minciună și dezinformare în ceea ce privește identitatea acestuia, intențiile sale? Cum un agent operativ ar putea obține de la bănuit sau de la complicității acestuia informații necesare, fără a ascunde adevăratul interes, fără a-și ascunde scopul?”. Potrivit acestei viziuni, este important să se facă delimitarea

dintre acțiunile provocatoare admise de legislație și cele care ar aduce atingere persoanei provocate [7].

Există opinia că acțiunile subiectului care transmite bunuri unui funcționar cu acordul acestuia, însă cu scopul de a-l demasca ulterior, trebuie calificate ca instigare la comiterea actului de corupere pasivă, respectiv – luare de mită. Totodată, potrivit acestei viziuni, astfel de acțiuni sunt admise din partea agenților operativi în limitele extremei necesități, pentru verificarea intențiilor criminale ale persoanelor întemeiat bănuite de apartenența la o grupare criminală organizată. Amenințarea securității publice, generată de fenomenul corupției, precum și imposibilitatea demascării și contracarării ei prin alte metode reprezintă justificarea experimentului operativ, în procesul căruia cel care exercită activitate investigativ-operativă, îndeplinește „rolul” de „instigator” [8, p. 27-28].

Împotriva acestei opinii s-a expus destul de argumentat profesorul Volojenkin B.V., menționând că atribuirea unui conținut atât de larg „extremei necesități” nu este fundamentată legal și oferă posibilități nelimitate pentru abuz și samavolnicie, utilizării provocării precum și altor metode ilegale de luptă împotriva criminalității [9].

Unii cercetători și-au expus părerea precum că provocarea sub forma experimentului operativ trebuie să fie admisă chiar și în lipsa unei cereri din partea persoanei căreia i s-a extorcat sau i s-a propus bunuri necuvenite. Realizarea măsurilor de control în ceea ce privește verificarea corectitudinii funcționarilor publici, susțin ei, va servi principalul mijloc de igienă a demnitarilor de stat. Tot în acest context se propune lupta împotriva persoanelor predispuse să comită acte de corupție prin metoda propunerii bunurilor necuvenite ca mai apoi să apară în fața instanței de judecată în calitate de martor, iar acesta să fie însuși lucrătorul operativ care a desfășurat experimentul operativ. Declarațiile ofițerilor operativi în acest caz nu trebuie să fie discriminate din motiv că aceștia ar fi persoane interesate în proces [10, p. 47-52].

Considerăm că și în privința acestei vi-

ziuni profesorul Volojenkin B.V. are perfectă dreptate menționând că lupta împotriva corupției nu înseamnă lupta cu persoanele predispuse să comită astfel de acte, deoarece o persoană poate fi predispusă să comită o anumită infracțiune, însă ea ar putea să o evite dacă nu ar fi incitată, instigată de agenții serviciilor operative [9].

Într-adevăr, să propui unui funcționar bunuri necuvenite astfel încât să le accepte cu scopul demascării lui ulterioare nu este decât o „artă”, iscusință de a jongla cu slăbiciunile lui. Prin urmare, considerăm că în statul de drept nu-și au loc astfel de practici împotriva criminalității. Tehnicile speciale ar trebui să stabilească un control asupra proceselor criminale în derulare și nicidecum nu ar trebui să incite și cu atât mai mult să provoace săvârșirea de infracțiuni. În plus, practica creării artificiale a infracțiunilor și descoperirea lor ulterioară nu poate decât să dăuneze adevăratei lupte cu criminalitatea.

În contextul celor menționate se înscrie cu perfecțiune jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului care, prin fiecare caz nou soluționat, își nuanțează același mesaj – investigarea activității infracționale cu aplicarea tehnicilor speciale este admisă doar în mod pasiv. În cauza Teixeira de Castro versus Portugalia, 9 iunie 1998, Curtea a analizat dacă activitatea celor doi ofițeri de poliție a depășit sau nu activitatea caracteristică unor agenți sub acoperire, reținând că aceștia au provocat comiterea faptei, neexistând nici un indiciu că aceasta ar fi fost comisă fără intervenția lor. Totodată, Curtea a mai reținut și faptul că operațiunea nu a fost ordonată și supravegheată de către un judecător, cazierul inculpatului era alb și nimic nu sugera că era tentat să se implice în traficul cu droguri, până când nu a fost abordat de către poliție; în plus, nu s-au găsit droguri la domiciliul reclamantului, iar instanțele naționale s-au bazat în hotărârile de condamnare pe declarațiile celor doi ofițeri de poliție.

Într-o altă cauză, Vanyan versus Rusia, 15 decembrie 2005, Curtea a constatat că în cazul în care crima ar fi fost provocată de acțiunile unor agenți sub acoperire și nimic nu

sugerează că ar fi fost comisă fără o intervenție, atunci aceste acțiuni nu mai sunt activitatea agentului și constituie instigare la comiterea unei infracțiuni. O astfel de intervenție și utilizarea ei în cadrul procedurilor penale poate duce la subminarea iremediabilă a principiului „echității procesului”. Condamnarea reclamantului s-a bazat pe probele obținute ca rezultat al operațiunii polițienești, neexistând nici o probă care să-l suspecteze pe reclamant ca traficant de droguri. S-a consemnat, de asemenea, că simplele susțineri în instanță ale poliției în sensul că au existat informații privind implicarea reclamantului în traficul de droguri care nici nu au fost verificate de instanță nu pot fi luate în considerare.

O cauză similară este *Khudobin versus Rusia*, 26 octombrie 2006, în care Curtea, de asemenea, a reținut că operațiunea poliției nu l-a vizat pe reclamant în calitate de traficant notoriu de droguri, ci a vizat orice persoană susceptibilă să accepte să procure heroina pentru informatoare, Curtea reamintind că este necesară o *procedură clară și previzibilă de autorizare a măsurilor de investigație și o formă de control* a acesteia, astfel încât să asigure buna-credință a autorităților.

În speță, operațiunea poliției a fost autorizată printr-o simplă decizie administrativă a organului care a realizat ulterior operațiunea, iar textul deciziei nu conținea decât câteva observații cu privire la motivele ce justificau cumpărarea fictivă de heroină.

O altă cauză este cea cu privire la condamnarea pentru infracțiunea de luare de mită comisă la instigarea poliției – *Ramanauskas versus Lituania*, hotărârea din 5 februarie 2008.

În acest caz, reclamantul care lucra în calitate de procuror este abordat prin intermediul unei cunoștințe de către A.Z. pe care nu-l cunoscuse anterior, acesta rugându-l să obțină achitarea unei persoane în schimbul sumei de 3000 de dolari SUA. Inițial, procurorul în cauză refuză acest serviciu, însă la insistențele repetate ale lui A.Z. a acceptat totuși cererea acestuia.

În realitate, A.Z. era ofițer al unui departament special de poliție anticorupție și

a acționat în baza autorizației de simulare a comportamentului infracțional și înmânarea sumei de bani reclamantului. Deși pledase vinovat, reclamantul a contestat procedura de simulare a comportamentului infracțional, invocând instigarea la acceptarea mitei.

În analiza verificării instigării invocate, Curtea a avut în vedere următoarele aspecte: organele de urmărire penală sunt cele care au sarcina de a dovedi inexistența vreunei instigări, cu excepția situației în care susținerile petentului sunt neverosimile; în absența unei asemenea dovezi, autoritățile judecătorești sunt obligate să analizeze aspectele de fapt ale cauzei și să ia măsurile necesare pentru a descoperi adevărul și pentru a stabili dacă a existat vreo instigare; nu există nici o probă care să indice că petentul ar fi săvârșit anterior vreo infracțiune, mai ales de corupție; toate întâlnirile dintre petiționar și A.Z. au avut loc din inițiativa lui A.Z., ceea ce conduce la concluzia că acțiunile au depășit nivelul cercetării pasive a unei activități infracționale; autoritățile nu pot fi exonerate de răspundere pentru acțiunile ofițerilor de poliție, pentru simplul motiv că ei au acționat în nume propriu, deși îndeplineau îndatoriri de serviciu și chiar prin procedura de autorizare a comportamentului simulat, autoritățile au legitimat *post factum* faza preliminară și s-au folosit de rezultatele ei; instanțele nu au analizat în mod serios susținerile petentului, motivele pentru care s-a recurs la simularea comportamentului infracțional, gradul de implicare al poliției, natura oricărei instigări sau presiuni; V.S. care a creat legătura între petent și A.Z. nu a fost deloc citat ca martor, neputând fi localizat, nu s-au stabilit nici motivele inițiativei personale a lui A.Z. în faza preliminară; nu există nici un indiciu că infracțiunea ar fi fost săvârșită fără această intervenție.

În consecință a fost încălcat pct.1 al art.6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 14 noiembrie 1950, iar plângerea petentului referitoare la pct.3 lit.d) al art.6 din Convenție nu poate fi disociată de invocarea violării pct.1 al art.6, deoarece vizează un aspect al procedurilor pe care Curtea le-a apreciat deja ca fiind inechitabile.

Recent, în cauza Constantin și Stoian versus Romania, 29 septembrie 2009, *Curtea a dezvoltat conceptul de provocare (entrapment), distinct de folosirea legitimă a operațiunilor sub acoperire și a subliniat obligația instanțelor naționale de examinare atentă și minuțioasă a materialului din dosar în cazul în care inculpatul invocă instigarea din partea poliției. Curtii îi revine rolul să examineze calitatea evaluării pretensei provocări făcută de instanțele naționale și să se asigure că acestea au protejat adecvat drepturile acuzatului, în special dreptul la o procedură contradictorie și la „egalitatea armelor”.*

Pentru a stabili dacă agenții sub acoperire s-au limitat la a „investiga activitatea infracțională într-un mod pur pasiv” sau a fost o provocare a poliției, în prezenta cauză, Curtea a luat în considerare faptul că nimic din trecutul reclamantilor nu sugera o predispoziție către traficul de droguri. Simplul fapt că unul dintre ei fusese condamnat pentru consum de droguri nu poate schimba concluzia Curtii. Curtea reține că procurorul nu a furnizat detalii și nu s-a referit la nici un mijloc de probă obiectiv privind comportamentul pretins nelegal al reclamantilor în rezoluția de începere a urmăririi penale. În plus, nici în posesia primului reclamant și nici în locuința celui de-al doilea nu a fost găsită heroina.

Într-o cauză și mai recentă, Bulfinsky versus Romania, la 1 iunie 2010, Curtea a condamnat neîndeplinirea de către instanțele naționale a obligației de investigare a apărării reclamantului privind existența unei provocări a poliției. Neaudierea agenților sub acoperire ori a colaboratorului căruia reclamantul afirmă că îi aparțineau drogurile, precum și faptul că instanțele au preferat să ia în considerare o mărturisire data în fața poliției, ulterior retrasă la prima instanță (cu motivarea că nu se dovedise existența unei constrângeri la momentul mărturisirii), sunt elementele care au condus la constatarea încălcării caracterului echitabil al procesului.

Pentru a stabili dacă investigarea activității infracționale s-a desfășurat sau nu într-un mod pasiv, Curtea a luat în considerare următoarele:

- nu au existat indicii că reclamantul sau coaculpații au fost anterior implicați în traficul de droguri;

- nu existau indicii privind un eventual comportament infracțional, nelegal, al reclamantului înainte de evenimentele respective;

- nu au fost găsite droguri în posesia reclamantului ori în apartamentul acestuia.

Rezumând cele expuse, menționăm că tehnicile speciale au un rol extrem de important în combaterea infracționalității, aplicarea acestora însă nu trebuie să aducă atingere drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Aplicarea tehnicilor speciale este justificată în cazul în care există informații întemeiate despre implicarea unei persoane în comiterea de infracțiuni, iar rezultatele obținute cu ajutorul acestora pot fi puse la baza sentinței de condamnare dacă au fost administrate în corespundere cu cerințele legii și demonstrează faptul că intenția persoanei de a comite infracțiunea nu a fost indusă de agenții serviciilor speciale și totodată infracțiunea s-ar fi produs indiferent de implicarea acestora.

De menționat că la o concluzie similară a ajuns și Curtea Supremă de Justiție a Federației Ruse după ce statul rus a fost condamnat la CEDO în cazul lui *Vanyan*, *interzicând admiterea ca probe a rezultatelor investigațiilor operative dacă acestea nu mărturisesc despre intenția învinutului de implicare în circulația ilegală a drogurilor, formată independent de activitatea agenților serviciilor operative, precum și despre realizarea de către persoana respectivă a tuturor acțiunilor de pregătire necesare pentru comiterea infracțiunii* [11].

După cea de a doua condamnare a Federației Ruse la CEDO, în cazul lui *Khudobin*, *legiuitorul rus, prin modificările aduse legii cu privire la activitatea operativă de investigații, a stabilit o limită clară a tehnicilor speciale admise legal, interzicându-le astfel organelor de drept, care desfășoară activitate investigativ-operativă, „incitarea, determinarea, îndemnarea în formă directă sau indirectă la săvârșirea acțiunilor infracționale”* [12].

Considerăm că o astfel de limită a tehnicilor speciale este absolut necesar să fie introdusă și în legislația națională înainte ca țara

noastră să fie condamnată la CEDO pentru provocare de infracțiuni. Mizăm pe faptul că legiuitorul nostru va lua act de această propunere, iar serviciile operative o vor accepta cu rațiune știind exact ce le este permis și care sunt limitele tehnicilor speciale, evitând astfel riscurile de încălcare a legii și de comitere de greșeli tactice care pot provoca eșecul operațiunii și, în consecință, neadmiterea materialelor obținute în calitate de probe.

BIBLIOGRAFIE:

1. Arhiva Curții Supreme de Justiție. Dosar nr.1ra-736/09.
2. Arhiva Curții Supreme de Justiție. Dosar nr.1ra-664/10.
3. Arhiva Curții Supreme de Justiție. Dosar nr.31r-685/08.
4. Arhiva Curții Supreme de Justiție. Dosar nr.4-1re-147/10.
5. Волженкин Б.В., *Коррупция*, СПб., 1998. с. 5.
6. Мишин Г., «Борьба со взяточничеством: некоторые направления совершенствования уголовной политики», în *Уголовное право*, 2000, № 3, с. 80.
7. Бахин В.П., *Дезинформация и провокация как средство противодействия преступной деятельности* (<http://www.agentura.ru/library/deza/>).
8. Егорова Н., Провокация взятки либо коммерческого подкупа, în *Российская юстиция*, N 8, 1997, с. 27-28.
9. Б. Волженкин, *Допустима ли провокация как метод борьбы с коррупцией?* (<http://www.lawmix.ru/comm/6154/>).
10. Александрова И. А., Шевелев А. В., К вопросу о пересмотре границы между провокаций взятки и оперативным экспериментом, în *Вестник МВД*, № 1, 2007, С. 47-52.
11. Постановление Пленума Верховного суда РФ №14 от 15 июня 2006 года.
12. Федеральный закон Российской Федерации от 24 июля 2007 г. N 211-ФЗ.

Айман Кудайбергеновна КУСАИНОВА,

кандидат юридических наук, доцент,

ведущий научный сотрудник НИИ правовых и сравнительных

исследований Карагандинского университета «Болашак», Республика Казахстан

ЧЛЕНЫ СЕМЬИ СОБСТВЕННИКА (НАНИМАТЕЛЯ) ЖИЛОГО ПОМЕЩЕНИЯ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

REZUMAT

Până la adoptarea Codului civil al Republicii Kazahstan, membrii familiei proprietarului (locatarului) erau identificați în baza unor hotărâri judecătorești. Prin urmare, relațiile acestora cu proprietarul (locatarul) aveau un rol aparte. Autorul ne vorbește despre importanța stabilirii statutului fiecărui membru al familiei locatarului, legătura acestora cu spațiul locativ și dreptul de folosință a proprietății.

SUMMARY

Until the adoption of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan, the family members of the owner (lessee) were identified on the basis of judgment. Therefore, their relations with the owner (lessee) had an important role. This article describes the importance of establishing the status of each member of the lessee family, their relations with housing and the right to use the property.

При рассмотрении вопроса о понятии и правовом статусе субъектов жилищных правоотношений особое внимание следует обратить на правовое положение членов семьи собственника (нанимателя). Как справедливо отмечает П. В. Алексий, признание членом семьи нанимателя имеет существенное значение для решения вопроса о праве на жилое помещение, суды обязаны глубоко и всесторонне исследовать их отношения с нанимателем и дать оценку установленным обстоятельствам с тем, чтобы не допустить нарушения прав лиц, обращающихся за судебной защитой [1, стр.94].

До принятия в 1964 году Гражданского кодекса КазССР отсутствовало законодательное определение «члены семьи нанимателя» и круга лиц, входящих в эту категорию. Судебная практика, сложившаяся на почве применения ранее действовавшего законодательства, при определении членов семьи нанимателя шла по следующему пути. В числе лиц, проживающих совместно с нанимателем, в качестве бесспорных членов его семьи признавались, во-первых,

супруг (супруга) нанимателя, и, во-вторых, лица, состоявшие на иждивении нанимателя, в частности его несовершеннолетние дети (в том числе дети, рожденные при фактических брачных отношениях, и в браке, признанном впоследствии недействительным) [2, стр.75]. Таким образом, к членам семьи нанимателя относились супруг нанимателя и его дети, которые при этом признавались таковыми судом, но не признавались ими законом. Кроме вышеназванных лиц судебная практика того времени членами семьи признавала и других лиц. Так, «если совместно проживающие с нанимателем лица не могли быть отнесены к членам его семьи по указанным основаниям, то они считались членами его семьи лишь при наличии признаков, характерных для семейных отношений. К этим признакам судебная практика относилась: 1) совместное ведение домашнего хозяйства; 2) взаимную материальную поддержку; 3) заботу друг о друге и т.д. При наличии таких признаков к членам семьи в исключительных случаях – с учетом обстоятельств каждого конкретного дела – относили и

тех лиц, которые не связаны родством» [2, стр.75]. Следовательно, ранее, до принятия ГК КазССР члены семьи нанимателя определялись при помощи решения суда о признания их таковыми. При этом большая роль отводилась фактическим отношениям как признаку семьи. Судебная практика исходила из того, что понятие семьи в жилищных правоотношениях не совпадает с понятием семьи по брачно-семейному законодательству. Членами семьи нанимателя признавались две различные категории лиц: установленные семейно-брачным законодательством граждане и состоящие в фактических семейных отношениях лица. Ряд авторов, опираясь на судебную практику, которая отличалась в тот период большим разнообразием, сделать вывод о том, что законодательно закрепить категорию «членов семьи» невозможно [3, стр.19]. В жилищном и семейном законодательстве параллельно существовало два определения семьи, что привело к возникновению проблемы исчерпывающего перечня членов семьи нанимателя, основанного на признаках семейственности согласно нормам семейного законодательства, а также существовала проблема идентичности понятий семьи и ее членов в семейном и жилищном законодательстве.

Позднее с принятием гражданских и жилищных кодексов впервые в нормативном порядке было дано определение члена семьи нанимателя, однако это определение не внесло в правоприменительную практику ясности, оставляя вопрос о том, кто относится к членам семьи нанимателя с самостоятельным правом на жилую площадь, одним из наиболее острых [4, стр.5]. Другие авторы считали, что принятое законодательство содержало исчерпывающий перечень лиц, которые наравне с основным квартиросъемщиком приобретали право на жилую площадь [5, стр.278-281; 68]. Иного мнения придерживался В. Ф. Чигир «поскольку в законе не содержится понятия членов семьи нанимателя жилого помещения, нормы ГК РСФСР и гражданских кодексов союзных республик

о них необходимо рассматривать лишь как упоминание о двух видах членов семьи» [6, стр.80].

Как было отмечено нами ранее, пользоваться жилым помещением помимо самого гражданина-собственника или нанимателя могут члены его семьи. В конкретных областях общественной жизни круг членов семьи (при одинаковом основном ядре) обрисовывается в законе различным образом. Семейным законодательством он ориентирован на воспитание детей, заботу о нетрудоспособных лицах; пенсионным – на социальное обеспечение членов семьи после смерти их кормильца; наследственным – на переход имущества умершего члена семьи к близким людям и т.д. Ю. Г. Басин, М. К. Сулейменов, Р. С. Тазутдинов писали, что жилищное законодательство отличается особенностями обрисовки круга членов семьи, исходя из собственной задачи - четко определить, кто из близких нанимателю лиц приобретает право постоянного проживания в предоставленном ему помещении [7, стр.116]. В настоящее время целью уточнения лиц, принадлежащих к членам семьи необходимо для того, чтобы выяснить, кто из этих лиц имеет право на проживание совместно с собственником жилого помещения и, кроме того, кто из них приобретет право наследования в случае смерти собственника жилого помещения. По мнению Ю. Г. Басина, М. К. Сулейменова, Р. С. Тазутдинова, все отмеченные выше различия весьма важны. В связи с этим нередко лицо, входящее в состав семьи по нормам семейного, пенсионного, наследственного права (имеющее право на алименты, на пенсию по случаю смерти кормильца, на получение наследства), жилищным законодательством может не признаваться членом семьи нанимателя. Напротив, бесспорный член семьи нанимателя, может не относиться к членам семьи по нормам семейного, пенсионного, наследственного права. Даже в границах жилищного законодательства представление о членах семьи может различаться [7, стр.116].

Кто же относится к членам семьи собственника жилого помещения? Членами семьи собственника жилища признаются постоянно совместно проживающие супруги и их дети. Родители супругов, а также дети, имеющие свои семьи и постоянно проживающие с собственником, могут быть признаны членами семьи собственника только по взаимному согласию. Членами семьи собственника жилища могут быть признаны в исключительных случаях и другие лица, если они постоянно проживают с собственником и ведут с ним общее хозяйство. Нетрудоспособные иждивенцы являются членами семьи собственника, если они постоянно проживают с собственником (ст. 21 Закона РК «О жилищных отношениях»).

Члены семьи собственника, проживающие совместно с ним в принадлежащем ему жилом помещении, имеют право пользоваться этим помещением наравне с собственником, если при их вселении не было оговорено иное. Законодательство в понятие член семьи собственника (нанимателя) вкладывает довольно широкое содержание с учетом специфики жилищных правоотношений: обладателями жилищных прав и обязанностей в качестве членов семьи могут быть не только родственники нанимателя, но и другие лица, совместно проживающие с ним.

Закон о жилищных отношениях содержит норму, в соответствии с которой предусмотрена возможность признания членами семьи собственника других лиц, нетрудоспособных иждивенцев, если они постоянно проживают с собственником и ведут с ним совместное общее хозяйство не менее пяти лет.

По мнению В. А. Пантелеенко, нет смысла в разделении членов семьи на две группы, он предлагал относить к членам семьи нанимателя лиц, постоянно с ним проживающих и ведущих общее хозяйство. Универсальность этой формулировки в том, что она обеспечивает защиту жилищных прав широкого круга лиц, а брак и родство в отрыве от других признаков для

жилищного правоотношения самодовлеющего значения не имеют. Термин «могут быть» не совсем точен, поскольку предполагает альтернативное решение вопроса даже при наличии таких признаков как совместное проживание и ведение общего хозяйства и не обеспечивает должной гарантии жилищных прав граждан [4, стр.8].

Разница в определении членами семьи собственника (нанимателя) жилого помещения двух этих групп в том, что первая категория супруг и дети считаются членами семьи в силу закона и для них совместное ведение хозяйства с собственником (нанимателем) необязательно. Другие перечисленные в законе лица могут быть признаны членами семьи собственника (нанимателя) жилого помещения по взаимному согласию (если речь идет о родителях супругов и детях, имеющих свои семьи), либо по решению суда и лишь в том случае, если они помимо прочих условий ведут с ним общее хозяйство не менее пяти лет. В данном случае речь идет о типичной процессуально-правовой особенности, когда прочие родственники, иждивенцы собственника (нанимателя) жилого помещения и другие лица не предполагаются членами семьи нанимателя, но могут в конкретном случае быть признаны таковыми по решению суда, если докажут, что не только совместно проживали с собственником (нанимателем), но и вели с ним общее хозяйство, т.е. при условии установления той лично-имущественной связи, которая является наиболее характерной для обычного понимания семьи.

Обратимся к определению нетрудоспособный иждивенец. В определении содержания нетрудоспособности мнения ученых разделились на две группы: одни к нетрудоспособным относят лиц, не достигших 16 лет (учащихся – 18 лет), женщин, достигших 55 лет; мужчин – 60 лет, а также инвалидов I, II и III групп, в том числе инвалидов с детства [8, стр.182]. Другие нетрудоспособными признают граждан до 16 лет (учащихся до 18 лет), инвалидов I и II групп и достигших пенсионного воз-

раста [9, стр.75]. Последнее мнение основывается на том, что инвалиды III группы признаются ограниченно трудоспособными. Это представляется не совсем верным применительно к жилищным отношениям. В жилищном праве категория «нетрудоспособный» применяется обязательно в совокупности с понятием «иждивенец» в связи с чем в силу смысла этого определения инвалиды III группы также должны включаться в категорию нетрудоспособных иждивенцев собственника (нанимателя) жилого помещения. Нетрудоспособность определяется согласно пенсионному законодательству либо по возрасту, либо по состоянию здоровья.

Ю. Г. Басин, М. К. Сулейменов, Р. С. Тазутдинов под иждивенцами понимают граждан, для которых материальная помощь нанимателя является основным источником средств существования. Могут быть и другие источники (материальная поддержка родственников, пенсия, стипендия, имущество, перешедшее по наследству и т.п.), но они носят дополнительный характер [7, стр.117]. Аналогичного мнения придерживается и В. Ф. Маслов, он пишет: под иждивенцем понимается лицо, основной источник существования которого составляет постоянная материальная помощь нанимателя, при этом иждивенцы могут иметь и другой, но дополнительный источник доходов – пенсии, алименты, стипендии и т.д. [9, стр.54]. Так же считает и А. Е. Мушкин, отмечая, что членами семьи нанимателя признаются нетрудоспособные лица, как состоящие на полном содержании нанимателя, так и получающие от него помощь, которая является для них основным и постоянным источником существования. Получение незначительных собственных средств в виде небольшой пенсии или стипендии не препятствует признанию иждивенчества такого лица [10, стр.30].

Так как такие члены семьи как нетрудоспособные иждивенцы могут престать быть таковыми в силу изменения физического состояния, обоснованным представ-

ляется мнение Р. П. Мананковой о том, что допущение признания нетрудоспособных иждивенцев членами семьи нанимателя является ни чем иным, как правовой фикцией, поскольку они фактически могут быть приравнены к членам семьи нанимателя и сделать это можно изложив норму права так: «Нетрудоспособные иждивенцы приравниваются к членам семьи нанимателя, если проживают совместно с нанимателем и ведут с ним общее хозяйство» [11, стр.29]. Подобного мнения придерживаются и другие авторы. Так, например, А. Е. Мушкин отмечает «в основном иждивенцами нанимателя бывают его родственники. Но жилищное законодательство отнюдь не требует родственных отношений. Обязательные условия для признания нетрудоспособных иждивенцев нанимателя членами его семьи – это совместное проживание и ведение с ним общего хозяйства» [10, стр.30]. Под ведением общего хозяйства не может пониматься чисто материальное соучастие в семейных расходах, в создании семейного бюджета и имущества. Условием признания всех без исключения иждивенцев членами семьи съемщика закон требует как постоянное иждивение, так и совместное ведение хозяйства. Однако вряд ли такое требование можно предъявить к малолетним гражданам. Для них требование обязательности участия в общем хозяйстве просто не уместно [9, стр.54]. Противниками этого мнения являются Ю. Г. Басин, М. К. Сулейменов, Р. С. Тазутдинов, они отмечают, что для этой категории лиц не требуется ни родственной близости, ни супружества, ни ведения общего хозяйства [7, стр.117]. Данное положение нашло свое отражение в современном казахстанском жилищном законодательстве, в частности, в п.2 ст. 21 закреплено: «Нетрудоспособные иждивенцы являются членами семьи собственника, если они постоянно проживают с собственником».

Таким образом, установление статуса члена семьи, вопрос о необходимости и обоснованности его существования в

существующих жилищных отношениях и формулировка данной дефиниции представляется довольно актуальной и заслуживающей исследования.

ЛИТЕРАТУРА:

1. *Жилищное право: учебник для студентов, обучающихся по специальности 021100 «Юриспруденция»* / П.В. Алексий, Н.Д. Эриашвили, И.А. Еремичев и др.; Под ред. проф. И. А. Еремичева, проф. П.В. Алексия. 3-е изд., перераб. и доп. М., ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2006.
2. Толстой Ю.К., *Советское жилищное право*, Л., 1983.
3. Корнеев С., *Круг лиц, имеющих самостоятельное право на пользование жилым помещением* // Социалистическая законность, № 7, 1956.
4. Пантелеенко В.А., *Гражданско-правовое положение членов семьи титульных пользователей жилого помещения*. Автореф. ...дисс. Канд. юрид. наук, Саратов, 1982
5. Иоффе О. С., Толстой Ю.К., *Новый гражданский кодекс РСФСР*, М., 1966.
6. Чигир В.Ф., *Советское жилищное право*, Минск, 1964.
7. *Комментарий к Жилищному кодексу Казахской ССР*, Ю.Г. Басин, М.К. Сулейменов, Р.С. Тазутдинов, под ред. Ю.Г.Басина, Алма-Ата, 1987.
8. *Жилищные права и обязанности*, М., 1991.
9. Маслов В.Ф., *Защита жилищных прав граждан*, Харьков, 1970.
10. Мушкин А.Е., *Жилищные права и обязанности*, Л., 1973.
11. Мананкова Р.П., *Правовые проблемы членства в семье*, Томск, 1985.

Dr. Iurie LARII,
prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
conferențiar universitar

ACAPARAREA ILEGALĂ SAU MENȚINEREA FORȚATĂ A PUTERII DE STAT – CAUZĂ A DEZORDINILOR DE MASĂ ȘI IMPEDIMENT ÎN REALIZAREA DREPTURILOR POLITICE ALE CETĂȚENILOR

REZUMAT

Situația social-politică din ultima perioadă a condiționat apariția în societatea noastră a unor conflicte în baza divergențelor de interese în majoritatea domeniilor (social, politic, economic, religios etc.). În urma evenimentelor din aprilie 2009, Republica Moldova s-a pomenit într-o criză politică fără precedent. În articolul de față mi-am propus drept obiect de cercetare criminalitatea politică. Am efectuat o analiză a principalelor elemente ale criminalității politice care vizează acapararea, distribuirea sau menținerea ilegală a puterii de stat.

O atenție deosebită s-a acordat etiologiei acestui fenomen, care rezidă în studierea cauzelor și condițiilor ce îi determină apariția sau îi favorizează existența. Totodată, s-a cercetat personalitatea infractorului politic, un viu interes reprezentând constatarea particularităților specifice personalității, clasificarea criminologică și tipologia acestuia, precum și personalitatea victimei acestui fenomen – persoana fizică sau juridică, careia i se provoacă prin acțiuni ilegale daune fizice, morale sau materiale, sau i se știrbește imaginea politică și cea socială.

Nu în ultimul rând s-a atras atenția în studiul de față asupra elaborării unui sistem de prevenire a criminalității politice, elementele acestui sistem fiind orientate nu numai spre lupta împotriva criminalității politice, ci și spre profilaxia criminologică a acestui fenomen, inclusiv prin mijloace victimologice.

SUMMARY

Socio-political situation in recent years of our society has conditioned the appearance of conflicts of interest based on differences in most areas (social, political, economic, and religious, etc.). Following the events on April 2009, Moldova found itself in an unprecedented political crisis. In this article I proposed as a subject the political crime research. We performed an analysis of key elements of political crime such as illegal distribution or maintenance of state power.

Special attention was given to the etiology of this phenomenon, which lies in studying the causes and conditions that determine the occurrence or existence favors. It was also investigated personality political offender, and represents a strong interest in finding specific personality features, classification and typology criminological and personality of the victim of this phenomenon - natural or legal person, which is causing physical harm through illegal, moral or material, or and it damages the political and social image.

Not least was pointed out in this study on developing a system of political crime prevention, elements of this system is guided not only to fight against political crime, but also at preventing the criminological phenomenon, including by victimological means.

Printre cauzele care provoacă cea mai acută reacție a omului pot fi considerate interesele și conflictele politice. În legătură cu acest fapt, în literatura de specialitate a fost reflectată ideea precum că nimic nu separă oamenii atât de tranșant ca dezacordurile politice. În majoritatea cazurilor, interesele politice sunt legate de lupta pentru putere, în procesul căreia oponenții politici folosesc cele mai dure metode și mijloace. Pagini tragice ale istoriei au fost scrise cu sângele oamenilor, care a fost

vărsat de politicieni în scopul atingerii intereselor sale în lupta pentru putere. Părinții își omorau copiii și viceversa, soțiile își otrăveau soții sau concurențele, tovarășii de partid se lichidau unul pe altul obsedați de invidie, de tendința de a ocupa locuri de conducere sau de a-și afirma orientările ideologice, care adesea erau foarte dubioase și chiar absurde. În această „luptă” mureau femeii și copiii care nu pretindeau la putere și care nu se „atingeau” de cei ce dețineau tronul, precum și mii de

oameni bănuși de susținerea adversarilor sau, cel puțin, care gândeau altfel. Iar infracțiunile de acest gen nu erau oglindite în statistica criminalității și chiar în multe cazuri acestea nu erau calificate (în sens juridic) ca infracțiuni [8, p. 27]. Istoria condamnă (cu întârziere) asemenea politicieni, cu toate că tot ea îi consideră în multe cazuri ca pe niște eroi și personalități remarcabile.

Impactul politicianilor asupra criminalității și conflictelor sociale este evident, tot așa cum sunt evidente programele și apelurile lor în ceea ce privește crearea atmosferei psihologice în societate. Discursurile și apelurile surprinzătoare ale acestora constituiau de multe ori cauze ale omorurilor în masă, tulburărilor ordinii și securității publice, distrugerilor și pogromurilor a tot ce cădea în calea mulțimii. Cu regret, lozincile și chemările revoluționare la distrugere a adversarilor politici erau reflectate și în faptele criminalilor obișnuși.

Criminologii, precum și alți savanți din diferite domenii, ocoleau sau abordau problema corelației intereselor politice cu criminalitatea cu o precauție sporită, iar investigații amănunțite cu referire la această temă practic lipsesc. Totuși influența conflictelor și intereselor politice asupra criminalității este o realitate incontestabilă și necesită a fi studiată profund.

Acapararea ilegală a puterii de stat, care are loc, de regulă, prin folosirea violenței, precum și menținerea forțată a acesteia prin diferite șiretlicuri și înscenări, au constituit mereu subiecte de discuție pe tot parcursul dezvoltării istorice a omenirii. De interpretarea conținutului și naturii lor s-au preocupat diferiți specialiști cu cunoștințe specifice domeniului lor de investigare. Totodată, fiecare din ei nu numai că descriau în mod deosebit conținutul fenomenului studiat, dar încercau să dea și o definiție separată acestuia.

La momentul de față acapararea ilegală, prin violență, a puterii de stat este reflectată prin prisma mai multor termeni: „puci” [4, p. 38], „lovitură de stat” [14, p. 14], „revoluție” [5, p. 64], „răscoală” [5, p. 43] etc. La rândul său, acești termeni caracterizează pe deplin fenomenul studiat în contextul științelor umanitare.

În pofida terminologiei diverse existente în literatura de specialitate, totuși, din punct

de vedere juridic, acest fenomen este orientat să provoace daune intereselor societății, încălcând prevederile constituționale care vizează sistemul politic al țării.

Rebeliunile armate (răscoalele și revoltele) care au loc în întreaga lume, îndreptate împotriva politicii interne și externe a persoanelor împuternicite cu atribuții în sfera puterii de stat, au atras atenția oamenilor de știință din diferite domenii de cercetare încă la începutul secolului al XIX-lea.

Un atare interes al cercetătorilor preocupați de această problemă se explică printr-o serie de factorii sociali cu un caracter obiectiv pronunțat:

- amplificarea revoltelor populației din diferite țări ale lumii împotriva guvernanților aflați la conducere;

- consecințele sociale, economice, internaționale și politice nefaste pentru stat și societate, survenite în urma revoltelor ce au avut loc în diferite perioade de timp;

- aplicarea de către stat, prin intermediul organelor sale specializate și a persoanelor cu funcții de răspundere competente, a unor măsuri preventive și sancționatorii neeficiente pentru contracararea rebeliunilor armate și a dezordinilor de masă ale populației;

- opunerea de rezistență armată de către o parte a populației, care apără sistemul politic existent, și de o altă parte – opoziția, ca adversari ai sistemului respectiv al puterii, în urma căreia are loc împărțirea societății în grupuri sociale, devenind astfel o problemă internațională în majoritatea cazurilor, unde sunt implicați diferiți reprezentanți ai statelor străine care încearcă să găsească soluția potrivită pentru rezolvarea acesteia [10, p. 27];

- elaborarea și infiltrarea activă în practica politică a așa-numitelor revoluții „colore” nonviolente [11, p. 17], inclusiv cele care au avut loc în spațiul ex-sovietic (în Georgia – „revoluția trandafirilor”, în Ucraina – „revoluția portocalie”), a revoltelor armate (de exemplu, înlăturarea prin violență de la conducerea statului a ex-președintelui Kîrghistanului A.Akaev) și a dezordinilor de masă (aici poate fi adus drept exemplu tragicele evenimente post-electorale din aprilie 2009 care au avut loc în Republica Moldova).

Una din cele mai consistente cercetări privind schimbările orânduirii constituționale în sistemul politic este lucrarea savanților italieni C. Lombroso și R. Liaski, „Criminalitatea politică și revoluția în raport cu științele juridice, antropologia criminală și științele despre stat” [9], care rămâne a fi actuală și în zilele noastre.

În funcție de schimbările sociale care au loc în sistemul politic al societății, în majoritatea statelor cu tehnologii politice moderne legate de acapararea ilegală a puterii sau menținerea forțată a acesteia a devenit actuală problema aprecierii din punct de vedere juridic, criminologic și politologic a unor astfel de intervenții. Drept rezultat, specialiștii diferitor ramuri ale științelor umanitare au început să conceapă direcții noi de cercetare, în care se încearcă să se explice metodele ilicite de uzurpare sau acaparare a puterii de stat, dar și de schimbare a sistemului politic în general.

În științele sociumane actuale, în special „kratologia” – știința despre putere, acest domeniu de investigare a fost denumit „conspirologie” – teoria comploturilor și metodelor de prevenire a acestora [15, p. 182]. Unii autori în domeniul istoriei au propus ca această direcție de cercetare să poarte o denumire specifică: „revoluțiologia” [12]. Totuși o mare parte a politologilor au optat pentru termenul „conspirologie”, fiind întâlnite în literatura de specialitate și lucrări cu astfel de denumiri [6]. Despre importanța problemei privind obținerea, menținerea, distribuția și pierderea puterii la etapa actuală ne vorbesc și studiile respective realizate de diferiți specialiști în domeniul jurisprudenței, istoriei, politologiei, filosofiei, sociologiei etc.

În același timp, este firesc faptul că problemele privind reacția asupra proceselor legate de obținerea, menținerea, distribuția și pierderea puterii sunt examinate și de științele juridice. Aici au preferință normele penale ce se referă la apărarea sistemului politic existent împotriva amenințărilor interne și externe reale sau potențiale, precum și aspectele criminologice ale criminalității politice care vizează astfel de probleme [3, p. 141-163].

Perceperea corectă sub aspect criminologic a proceselor politice legate de acapara-

rea ilegală, menținerea forțată, distribuția și pierderea puterii s-a produs mult mai târziu, o dată cu formarea și dezvoltarea politicii criminologice internaționale și naționale care studiază legătura și interdependența dintre criminalitate și politică [13, p. 9, 48].

Ținând seama de importanța problemei studiate și răspândirea încercărilor ilegale de acaparare sau de menținere forțată a puterii, este necesară studierea ei în continuare în cadrul unui sector politico-criminologic separat, care ar putea fi denumit „criminalitate politică”, în care urmează a fi elucidate legăturile existenței și dezvoltării infracțiunilor cu aspecte (consecințe) politice, cauzele și condițiile care generează sau favorizează aceste infracțiuni, personalitatea infractorilor politici, metodele de prevenire și combatere a fenomenului respectiv etc. Bineînțeles că acest tip de criminalitate trebuie să fie în vizorul actualei politici de prevenire criminologică.

Totodată, unul din elementele principale ale obiectului de cercetare a criminalității politice urmează a fi complexul de probleme generale care vizează acapararea, distribuția sau menținerea ilegală a puterii de stat. Deseori, aceasta are loc prin diferite acțiuni bine organizate de cei care tind să ajungă la putere sau de cei care se află la putere și nu doresc să o cedeze benevol celor care au învins legal sau ar putea învinge în scrutinul electoral, acțiuni comise în majoritatea cazurilor pe teritoriul unui stat, în scopul încetării activității legitime a organelor de stat, acaparării puterii ori menținerii ilicite a acesteia, drept urmare survenind o serie de daune materiale și morale de mari proporții care afectează societatea, statul și cetățenii.

Un alt element important care formează obiectul de cercetare al criminalității politice este etiologia acestui fenomen, care rezidă în studierea cauzelor și condițiilor ce îi determină apariția sau îi favorizează existența.

Următorul element cercetat de criminologie este personalitatea infractorului politic, denumit de C. Lombroso și R. Liaski „revoluționist” [9, p. 34-36, 127]. La acest capitol, un viu interes îl reprezintă constatarea particularităților specifice personalității infractorului politic, clasificarea criminologică și tipologia acestuia.

Din obiectul de studiu al criminalității politice face parte și victima acestui fenomen – persoana fizică sau juridică, căreia i se provoacă prin acțiuni ilegale daune fizice, morale sau materiale, sau i se știrbește imaginea politică și cea socială. O atenție deosebită în astfel de situații trebuie să se acorde reabilitării victimelor care au suferit consecințele respective ale infracțiunilor cu caracter politic.

Evident că nu mai puțin important este și elaborarea unui sistem de prevenire a criminalității politice. Elementele acestui sistem trebuie să fie orientate nu numai asupra luptei împotriva criminalității politice, dar și asupra profilaxiei criminologice a acestui fenomen, inclusiv prin mijloace victimologice.

După clarificarea aspectelor generale ce se referă la criminalitatea politică, este important de a reveni la unele probleme, care, de fapt, fac parte din fenomenul respectiv. Astfel, evenimentele post-electorale din aprilie 2009 care s-au desfășurat în Republica Moldova constituie un argument important care denotă că ele se încadrează în conceptul de criminalitate politică. Fiind dat startul unor întruniri și proteste pașnice inițial, acestea s-au transformat mai târziu în dezordini de masă de mare amploare, în consecință fiind provocate distrugerii și pogromuri colosale, în care au fost implicați criminali de rând eliberați recent prin actul de amnistie din diferite instituții penitenciare. Ulterior, au urmat reținerile și arestările în masă ale multor persoane nevinovate, care s-au folosit de dreptul lor legitim la întrunire pașnică, însoțite de alte acțiuni ilegale în privința acestora, mulți din ei fiind înjosiți, maltratați, torturați, tratați inuman și degradant, ceea ce reprezintă o dovadă certă de nerespectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor [1].

Chiar de la bun început, autoritățile de atunci ale țării au calificat evenimentele din aprilie 2009 drept tentativă de lovitură de stat [2], aducând în favoarea acestei versiuni anumite argumente – ocuparea edificiilor de bază ale statului (Parlamentul și Președinția), arborarea drapelului României pe una din respectivele clădiri, după ce a urmat învinuirea de implicare în acest eveniment a autorităților române etc.

Totodată, o altă versiune a politicianilor și a specialiștilor în domeniu a constat în faptul că aceste dezordini de masă au fost organizate intenționat de către înseși conducerea țării, în scopul înscenării unei lovituri de stat, care i-ar fi permis ulterior să dețină controlul definitiv asupra puterii statului pentru mult timp înainte și să se răzbune pe liderii politici aflați atunci în opoziție, dar și pe alte persoane nefavorabile partidului de guvernământ.

Ulterior, savanții, teoreticienii și practicienii care s-au axat pe cercetarea multiaspectuală a acestei probleme au dezaprobat declarațiile precum că prin protestele și dezordinile de masă din luna aprilie 2009 s-a urmărit uzurparea puterii, din motiv că nu au elucidat careva semne ce ar constitui componenta de infracțiune respectivă sau o altă infracțiune ce ar avea drept scop răsturnarea puterii de stat. Astfel, ocuparea unor edificii ale statului sau arborarea drapelului unei țări străine pe asemenea edificii încă nu constituie un temei suficient pentru calificarea acestor acțiuni drept tentativă de lovitură de stat. Dacă ne-am conduce de aceste principii, atunci simpla arborare a drapelului Uniunii Europene pe una din edificiile principale ale statului ar urma să fie calificată ca tentativă de lovitură de stat din partea tuturor țărilor membre ale UE, deși este clar că astfel de finalitate poate surveni doar atunci când are loc încercarea de a schimba radical orânduirea politico-statală.

În această ordine de idei, este important de a clarifica care sunt principalele trăsături ale loviturii de stat. Deci, aceasta presupune situația când sunt identificați și cunoscuți liderii care gestionează direct sau indirect rebeliunea, sunt blocați și stopați în careva activități sau intervenții în derularea unor evenimente reprezentanții puterii oficiale, sunt ocupate instituțiile principale (nu edificiile) ale statului, mass-media furnizează permanent sau periodic informații privind schimbările politice care au avut loc, armata, poliția și celelalte organe de drept trec treptat de partea noii puteri, asigurându-i securitatea etc. Prin urmare, nici unul din elementele menționate care se încadrează în conceptul „loviturii de stat” nu au fost constatate în evenimentele post-electorale din 7 aprilie 2009.

Deși se poartă multe discuții pe marginea acestui fenomen până la momentul de față, totuși încă nu există o anchetă finală și clară în acest sens, care ar pune capăt diferitelor versiuni și dezamăgirilor populației, în special a celei care a suferit în urma protestelor la care a luat parte. Actualmente s-a ajuns la o etapă când se cere o astfel de clarificare, iar la rândul său, aceasta ar influența asupra îndreptării oamenilor nevinovați și reparării prejudiciului cauzat victimelor ce au suferit în rezultatul unor acțiuni ilegale ale organelor de drept. Prin actul final al acestei investigații, cetățenilor trebuie să li se ofere răspunsul solicitat la toate întrebările ce vizează acțiunile tuturor celor implicați în evenimentele respective, erorile și inacțiunile care au fost admise de conducătorii forțelor de ordine și impactul acestora asupra consecințelor prejudiciabile survenite. Pe marginea tuturor acestor probleme ar trebui să se expună oficial comisia parlamentară care anchetează evenimentele din aprilie 2009 ce au avut loc în Republica Moldova.

În concluzie, este necesar de menționat că ori de câte ori nu se vor respecta prevederile legislației, inclusiv cele care se referă la căile legale de obținere a puterii sau de menținere oficială a acesteia, cetățenii vor fi limitați în posibilitatea de a-și realiza eficient drepturile politice, iar în consecință, aceasta va constitui o cauză esențială a dezordinilor cu caracter de masă sau a altor tulburări a ordinii și securității publice.

BIBLIOGRAFIE:

1. Clarisa Bencomo, „Sub acoperirea impunității”, în *Raportul despre reacția autorităților moldovenești la violența poliției în timpul protestelor post-electorale din aprilie 2009*, Fundația Soros – Moldova, Editura Cartier, Chișinău, 2009.
2. *Police retake Moldova parliament*, BBC NEWS, Wednesday, 8 April 2009 08:18 UK, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7988893.stm>
3. Sh. Pickering, „Crimes of the State: The persecution and Protection of Refugees”, în *Critical Criminology*, V. 13, nr. 2., New York, 2005.
4. Р.Г. Апресян, „Путчи нашего времени”, în *Вопросы философии*, № 5, 1995 .
5. Э. Гиббенс, „Теории революции”, Пер. с англ. В. Борисова, în *Диалог*, № 6-7, 1992.
6. А.Г. Дугин, *Конспирология (наука о заговорах, секретных обществах и тайной войне)*, Москва, 2005.
7. В.С. Кантор, „Насилие как провокация цивилизованных средств в России”, în *Вопросы философии*, № 5, 1995.
8. И.И. Карпец, *Преступность: иллюзии и реальность*, Москва, Российское право, 1992.
9. Ч. Ломброзо, Р. Ляски, *Политическая преступность и революция по отношению к праву, уголовной антропологии и государственной науке*, в переводе К.К. Толстого, в двух частях, Санкт Петербург, 1906.
10. Е.М. Месснер, *Всемирная мятежвойна. Жуковский*, Москва, 2004.
11. Д. Шарп, *От диктатуры к демократии: концептуальные основы освобождения*, Москва, 2005.
12. В.Б. Шепелева, *Революциология. Проблема предпосылок революционного процесса 1917г. в России (по материалам отечественной и зарубежной историографии): учебное пособие*, Омск, 2005.
13. Д.А. Шестаков, *Криминология: учебник*, Под ред. В.В. Орехова, Санкт Петербург, 1992.
14. В.С. Устинов, *Понятие и криминологическая характеристика организованной преступности: лекция*, Нижний Новгород, 1993.
15. В.В. Халипов, *Власть: кратологический словарь*, Москва, 1997.

Dr. Marius-Ioan MUREȘAN,
inspector-șef, România

MOTIVUL ȘI SCOPUL DIFERITOR CATEGORII DE INFRAȚIUNI ÎN CADRUL PARTICIPAȚIEI ȘI INDIVIDUALIZĂRII PEDEPSEI PENALE

REZUMAT

Participația constă în săvârșirea în comun de către două sau mai multe persoane a uneia și aceleiași infracțiuni, atunci când organizatorul, complicele și instigatorul își dau seama despre caracterul infracțional al acțiunilor autorului. Scopul și motivele infracțiunii joacă un rol foarte important la aprecierea și calificarea adecvată a infracțiunii, precum și la individualizarea corectă a răspunderii și aplicarea corespunzătoare a pedepsei penale. Cunoașterea scopului este deosebit de utilă pentru determinarea gradului de pericol social al faptei, pentru cunoașterea pericolozității infractorului și pentru stabilirea măsurii de apărare socială adecvată.

SUMMARY

Participation consists in perpetrating jointly by two or more persons of one and the same crime when the organizer, instigator and accomplice realize about the criminal character of the author actions. The purpose and the reasons of the crime play a very important role in appropriate assessing of the crime, as well as the correct specification of the liability and application of the proper punishment. Knowing of the purpose is particularly useful for determining the social danger degree of the offence, the offender harmfulness and establishment of adequate social protection measure.

Ori de câte ori o infracțiune este săvârșită prin activitatea mai multor persoane, care s-au înțeles în mod expres sau tacit în acest scop, înainte sau în timpul comiterii ei, există o **participație penală**, adică, se susține că înțelegerea este condiția de bază a participației [6, p. 654, 13, 17].

Potrivit unor autori [10, p. 267], participația constă în săvârșirea în comun de către două sau mai multe persoane a uneia și aceleiași infracțiuni, atunci când organizatorul, complicele și instigatorul își dau seama despre caracterul infracțional al acțiunilor autorului. Acolo unde lipsesc aceste trăsături caracteristice, lipsește și participația penală. Nu întotdeauna este necesar ca toți participanții să cunoască despre activitatea infracțională a altora. De exemplu, pentru existența participației penale nu e necesar ca complicele să cunoască despre activitatea infracțională a organizatorului și instigatorul – despre activitatea infracțională a complicelui. În acest caz, pericolul social se exprimă prin aceea că acțiunile tuturor sunt legate de activitatea autorului. Nu se consideră, de asemenea, participație, dacă autorul nu este informat despre ajutorul

celorlalți participanți, dar ei nu știu despre activitatea autorului. Dar dacă măcar unul dintre ei știa despre activitatea autorului, numai în acest caz se afirmă că există participație.

Așadar, participația poate fi și fără înțelegere prealabilă. Mai mulți autori [7, p. 356] au o concepție apropiată și consideră că pentru realizarea legăturii subiective nu este necesară o înțelegere prealabilă. Deci, legătura dintre participanți nu poate genera concluzia că există o vinovăție comună a acestor persoane, fiindcă vinovăția este strict individuală, proprie fiecărui participant, condiție indispensabilă răspunderii penale individuale. Într-un sens apropiat aceleiași concepții, s-a mai susținut că ceea ce îmbină organic diferite forme de contribuție personală la săvârșirea unei infracțiuni este voința infractorilor de a realiza împreună o anumită faptă, voința lor comună, chiar dacă sub raportul motivației fiecăruia dintre participanți vor exista deosebiri [3, p. 182].

De aceea, și existența participației proprii implică cu necesitate săvârșirea faptei cu aceeași formă de vinovăție de către participanți [4, pag. 64]. Or, în așa fel, în literatura

de specialitate [3, p. 235-235], s-a arătat că sub aspect subiectiv existența și caracterul participației penale sunt determinate de existența unei duble legături psihice între participanți: pe de o parte, voința lor comună de a coopera la săvârșirea aceleiași infracțiuni, iar, pe de altă parte, scopul sau rezultatul comun urmărit de participanți prin săvârșirea faptei.

În cazul participației trebuie să existe o intenție comună, pentru ca infracțiunea să fie calificată, dar nu-i neapărat ca motivele și scopul să fie la toți același [1, pag. 448]. În acest context, motivul și scopul săvârșirii infracțiunii este necesar numai atunci când este indicat de legislator, ca semne distinctive necesare ale normei de drept penal. În acest caz, participant la infracțiune este considerat acela, care știa despre prezența acestor scopuri și motive și înfăptuia, în mod conștient această acțiune. Nu interesează, sub aspectul îndeplinirii condiției subiective a participației, dacă participanții au fost influențați de același mobil și au urmărit același scop ori au fost impulsionați de mobiluri sau scopuri diferite. În cazul infracțiunilor cu dol specific (intenția calificată prin scop ori mobil) va fi suficient, pentru existența participației proprii, ca numai unul dintre participanți să fi acționat sub influența mobilului sau scopului cerut de lege. În același sens, se mai constată că la săvârșirea infracțiunilor, în componența cărora se cere un scop special ori mobil special, pentru existența participației este necesar, ca persoanele care săvârșesc împreună infracțiunea, să acționeze din același mobil și să urmărească scopul prevăzut de lege, deoarece toți participă la săvârșirea aceleiași infracțiuni. Autorii consideră că toți participanții trebuie să fi cunoscut mobilul și scopul, chiar dacă numai unul dintre ei l-ar fi urmărit [8]. Înțelegerea despre săvârșirea infracțiunii în comun ori punerea la cunoștință despre intenția infracțională a autorului nu înseamnă și o coincidență obligatorie a mobilului și scopului, cu privire la toți participanții.

De exemplu, instigatorul, din motiv de răzbunare, îi plătește bani ucigașului, iar acesta omoară din interes material. Ei toți tind obținerea unei urmări infracționale ori acceptă

survenirea acesteia. Însă, la săvârșirea acelor infracțiuni, în componența cărora se cere un scop special ori mobil special, pentru existența participației este necesar ca persoanele care săvârșesc împreună infracțiunea să acționeze din același mobil și să urmărească scopul prevăzut de lege, deoarece toți participă la săvârșirea aceleiași infracțiuni (de exemplu, la furt, sustragerea bunului mobil trebuie să se facă „în scopul însușirii pe nedrept (art.249 alin. 1 Cod penal român). Credem că așa ar fi și cazul motivului și scopului la participația infracțiunilor complexe, de exemplu, la infracțiunea de tâlhărie (art.252 Cod penal român), cel care săvârșește numai amenințare sau violență, trebuie să fie conștient că aceasta constituie o acțiune destinată să înfrângă rezistența victimei, pentru ca o altă persoană să-i poată lua bunurile, și acționează tocmai în acest scop. Desigur, în acest caz, și cel care urmează să-i ia bunurile cunoaște că amenințarea sau violențele au fost exercitate pentru ca el să le poată lua. Dacă nu ar ști că acestea au fost comise în acest scop, cel care ar lua bunurile ar comite doar un furt, deoarece ar lipsi legătura subiectivă dintre făptuitori.

Tocmai de aceea, scopul și motivele infracțiunii joacă un rol foarte important la aprecierea problemei participației penale, care nu constituie o simplă cumulare de activități din partea participanților, dar și o coeziune psihică a acestora [9, p. 27]. Înțelegerea despre săvârșirea infracțiunii în comun ori înștiințarea despre intenția infracțională a autorului nu înseamnă și o coincidență obligatorie a mobilului și scopului cu privire la toți participanții. În doctrina penală s-au exprimat păreri în legătură cu această problemă. Unii autori [3, p. 492] sunt de părerea că este suficient ca oricare participant să fi acționat din acel mobil pentru a se realiza conținutul infracțiunii și să fi urmărit scopul respectiv.

Totodată, mai există opinia că toți participanții trebuie să fi cunoscut mobilul și scopul, chiar dacă numai unul dintre ei l-ar fi urmărit. În privința instigării și a complicității, acestea sunt posibile doar la fapta la care s-a instigat ori la care s-a dat ajutorul cu intenție (fapta inițială) [8, p. 149]. În ceea ce

ne privește împărțăm acest punct de vedere. Răspunderea penală și civilă a complicei este angajată în limitele faptelor proprii, el nu răspunde pentru întregul prejudiciu produs de autor în colaborare cu alți complici. Însă, existența legăturii subiective între participanți nu poate duce la concluzia că există o vinovăție comună a acestora, fiindcă vinovăția este strict individuală, proprie fiecărui participant, condiție indispensabilă răspunderii penale individuale. Hotărârea de a acționa împreună în scopul săvârșirii de infracțiuni implică, în cazul formelor de pluralitate infracțională, rezoluția de a prepara, de a desemna mijloacele necesare pentru realizarea acelor infracțiuni... [5, p. 929, 37].

Favorizarea infractorului sub raportul elementului subiectiv se comite fie cu intenție directă sau eventuală, care este caracterizată prin scopul urmărit sau acceptat, prin îngreunarea sau zădărnicierea urmăririi penale, a judecării sau executării pedepsei, fie asigurarea pentru infractor a folosului sau a produsului infracțiunii; rea credința favorizatorului implică, pe de o parte, știința de a săvârși o infracțiune, iar, pe de altă parte, reprezentarea că ajutorul se prestează unui infractor cu scopul de a compromite opera de înlăptuire a justiției penale.

În doctrina penală există o unitate de opinii în ceea ce privește incidența mobilului și a scopului în criteriile generale de *individualizare a pedepsei*. Astfel, în legătură cu mobilul, s-a apreciat că acesta servește întotdeauna la determinarea pericolozității infractorului și la stabilirea măsurii de apărare socială adecvată acestei pericolozități. În ce privește scopul, în toate cazurile, cunoașterea acestuia este deosebit de utilă pentru determinarea gradului de pericol social al faptei, pentru cunoașterea pericolozității infractorului și pentru stabilirea măsurii de apărare socială adecvată.

Astfel, în art. 88 Cod penal român sunt indicate împrejurările care constituie circumstanțe atenuante, legale. La art. 88 lit. a) și b) se rețin două circumstanțe atenuante, și anume depășirea limitelor legitimei apărări și depășirea limitelor stării de necesitate. La depășirea limitelor legitimei apărări, foarte important

este mobilul pentru a stabili diferența între excesul justificat și excesul scuzabil. Nu reluăm discuția, ci doar consemnăm că aici mobilul poate fi considerat drept o circumstanță atenuantă în măsura în care el stă la baza unui exces scuzabil de legitimă apărare. Problema se pune în aceeași termeni și în privința depășirii limitelor stării de necesitate.

De asemenea, la art.88 lit. a) se reține drept circumstanță atenuantă legală provocarea și, respectiv, săvârșirea infracțiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinate de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită gravă. Din examinarea textului citat rezultă că, în afara unor condiții exterioare subiectului, a căror analiză nu interesează aici, pentru a se putea reține scuza provocării, trebuie îndeplinită și o condiție legată de atitudine psihică a persoanei provocate. Aceasta trebuie să se fi aflat la momentul comiterii faptei sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții. Cu alte cuvinte, riposta persoanei provocate trebuie să reprezinte o reacție afectivă, emoțională, bazată pe o arie relativ restrânsă de mobiluri: durere, furie, indignare, revoltă. În aceste împrejurări considerăm că și starea de provocare se poate caracteriza prin mobiluri particulare, iar analiza acestora poate să contribuie la reținerea sau, după caz, la respingerea scuzei provocării.

Circumstanțele agravante legale sunt stabilite de legiuitor în articolul 89 alin.(1) Cod penal român. Printre cele opt împrejurări, care, potrivit legii, constituie circumstanțe agravante se prevede și săvârșirea infracțiunii din motive josnice. Iar, la rândul său, în această categorie de motive josnice, pot fi incluse o serie de mobiluri, cum ar fi cupiditatea, invidia, ura, răzbunarea, răutatea etc. După cum s-a arătat în doctrină, „în practică această agravantă este foarte rar întâlnită, iar față de generalitatea formulării legale se poate afirma că motivele josnice ar putea funcționa mai mult ca circumstanțe judiciare” [2, p. 126].

Astfel, putem conchide că, la aprecierea și calificarea corectă și adecvată a infracțiunii, precum și la individualizarea corectă a

răspunderii și la aplicarea corespunzătoare a pedepsei penale, importantă este și aprecierea mobilurilor sau scopurilor infracțiunilor ca și celelalte elemente subiective ale infracțiunii.

BIBLIOGRAFIE:

1. Matei Basarab, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Cluj-Napoca, Universitatea „Babeș Bolyai”, 1988.
2. Costică, Bulai *Manual de drept penal, Partea generală*, București, Editura „AL BECK”, 1997.
3. Vintilă Dongoroz, Iosif Fodor, Siegfried Kahane, Nicoleta Iliescu, Ion Oancea, Costică Bulai, Rodica-Mihaela Stănoiu, *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol. I., București, Editura Academiei Române, 1969.
4. Dungan, Petre, *Participația improprie în dreptul penal român*, București, Ed. „Lumina Lex”, 2001.
5. E. Garçon, *Code pénal annoté*, Vol. I, Paris, 1952, p. 929; V. Papandopol, M. Popovici, *Repertoriu alfabetic de practică judiciară în materie penală pe anii 1976-1980*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
6. V. Papadopol, *Principii de drept*, București, 1958; А. Лаптев, „Соучастие в советском уголовном праве”, în *Советская юстиция*, № 23-24, Москва, 1938; М. Шнайдер, *Соучастие по советскому уголовному праву*, Москва, 1958.
7. D. Pavel, *Infracțiunea de delapidare*, București, Editura Științifică, 1959.
8. T. Vasiliu ș. a., *Codul penal. Comentat și adnotat*, București, 1972.
9. Е.П. Ильин, „Сущность и структура мотива”, în *Психологический журнал*, № 2, Москва, 1995.
10. А.Н. Транин, *Уголовное право. Часть общая*, Москва, 1929.

Тудор ОСОЯНУ,

доктор права, доцент, адвокат, старший научный сотрудник Института истории, государства и права Академии наук Молдовы

ГАРАНТИИ РАВНОПРАВИА СТОРОН ПРИ РАССМОТРЕНИИ СУДОМ ВОПРОСА О ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО ЗАКЛЮЧЕНИЯ НА СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ

REZUMAT

Cerințele recursului persoanei lipsite de libertatea sa, introdus în condițiile art.5 § 4 al C.E.D.O., dezvoltate în de Curtea de la Strasbourg în materie penală, nu se regăsesc întotdeauna în textul C.P.P. Nu este clar expus dreptul de acces la dosarul acuzării pentru contestarea în instanță a măsurii privative de libertate. În primul rând – nu este expus dreptul bănuțului de a lua cunoștință de materialele dosarului prezentate în instanță pentru aplicarea arestului preventiv, așa cum de exemplu este stipulat acest drept pentru învinuit în art.66 alin.2 pct.21 C.P.P. În pct.4 al Hotărârii Plenului C.S.J. din 09 noiembrie 1998, nr. 29 Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestul preventiv, este arătat că apărătorul bănuțului, este în drept a lua cunoștință de materialele dosarului, prezentate în instanță pentru justificarea arestului preventiv

În al doilea rând, nu este prevăzut în legea procesual-penală dreptul bănuțului și învinuitului de a avea acces la dosarul acuzării pentru contestarea în instanță a măsurii privative de libertate în condițiile art.311 și 312 C.P.P, adică în cazul recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea sau neaplicarea arestării, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durată ei, sau privind liberarea provizorie sau refuzul liberării provizorii.

În cauza Sanchez-Reisse c/Elveției (1986), curtea a hotărât că principiul egalității armelor este valabil și în ce privește procedura habeas corpus act, care trebuie să aibă un caracter acuzator. În cazul Lamy c/Belgia (1989), Curtea a hotărât că un acuzat poate consulta dosarele de care se folosește ancheta, pentru a vedea o hotărâre de menținere a celui arestat în detenție.

Având în vedere cele expuse, ne pronunțăm pentru oportunitatea stipulării în mod expres a dreptul persoanei deținute în arest preventiv, a lua cunoștință de materialele dosarului și în cazul recursului judiciar împotriva arestării preventive, îndrăznind a propune formularea art.66 alin.2 pct.21 C.P.P. în următoarea redacție: să ia cunoștință de materialele trimise în judecată pentru confirmarea arestării sale sau contestării acestei măsuri în instanța ierarhic superioară. Este firesc de a fi inclusă această normă și în art.64 alin.2 C.P.P., adică a asigura acest drept și pentru bănuț.

SUMMARY

Requirements without recourse to the person of his liberty introduced in the conditions of Article 5 § 4 ECHR, developed by the Strasbourg Court in criminal matters, not always found in the text CPP. There is clearly exposed the right of access to file in court against him for challenging the measure involving deprivation of liberty. In the first place - is not exposed to the right suspect contact acquainted file materials presented in court to remand the application, so the way it is right for the accused stipulated in Article 66 paragraph 2 point 21 CPP. In item 4 of the Decision of the Plenum C.S.J. of November 9, 1998, №. 29 about the application by courts of criminal procedure provisions of the legislation on preventive detention, the suspect is shown that the defender is entitled to make acquainted the file, presented in court to justify remand.

Secondly, there is provided in the criminal procedure law suspect and accused the right to have access to the prosecution case to challenge in court the extent of imprisonment as provided by art.311 and 312 CPP, that is if the appeal against the decision of judge instructions on whether or not under arrest, the extension or refusal to extend it, or on temporary release or refusal of provisional release.

In the case of Sanchez-Reisse c/ Switzerland (1986), the court ruled that the principle of equality of arms is available and in what concerns the procedure of habeas corpus act, which would have an accusatory character. In the case of Lamy c / Belgium (1989), the Court held that an accused may consult files that uses the survey, review a decision to held arrested detention.

Considering the above mentioned, we pronounciation stipulation expressly for the opportunity to right the person held in custody, get acquainted and file materials for judicial appeal against arrest, daring to propose formulating paragraph 2 of Article 66 point 21 CPP the next account: acquainted to the materials sent to Court for confirmation of his arrest or challenge the measures in a higher court. It is natural to be included this statement in article 64 paragraph 2 of CPP, that is to make this right and for the suspect.

Заключение под стражу - самая строгая мера пресечения, связанная с лишением человека свободы и необходимостью подчиняться суровым требованиям режима в местах заключения и определенным ограничениям [1, стр. 88]. Ее применение представляет собой самое острое вторжение в сферу прав граждан на свободу и

личную неприкосновенность, гарантированных Конституцией РМ (ст.25), ЕКПЧ (ст.5) и ст.11 УПК РМ.

В соответствии с законом предварительный арест применяется в случае, если невозможно применить иную менее жесткую меру пресечения. Единственный орган, уполномоченный законом, применять

эту меру является судебная инстанция. Установив необходимость избрания в отношении подозреваемого, обвиняемого в качестве меры пресечения предварительного ареста или домашнего ареста, либо необходимость продления срока ареста обвиняемого, прокурор представляет в судебную инстанцию ходатайство об избрании меры пресечения или о продлении срока ареста обвиняемого. В ходатайстве должны быть изложены мотивы и основания для применения в отношении обвиняемого предварительного ареста или домашнего ареста, либо необходимость продления срока ареста обвиняемого. К ходатайству прилагаются материалы, подтверждающие его обоснованность.

Полагаем, что, возбуждая перед судом ходатайство об избрании меры пресечения в виде заключения под стражу, стороне обвинения необходимо доказывать, не просто утверждать, а именно доказывать, представляя доказательства, отвечающие всем требованиям относимости, допустимости и достаточности, что, оставаясь на свободе, обвиняемый скроется от дознания, следствия или суда; может продолжать заниматься преступной деятельностью; либо может угрожать свидетелю, иным участникам уголовного судопроизводства, а также уничтожить доказательства, либо иным образом воспрепятствовать производству по уголовному делу.

Судья по уголовному преследованию, получив ходатайство прокурора о применении предварительного ареста или домашнего ареста, незамедлительно (в тот же день, но не позднее момента истечения срока задержания) рассматривает это ходатайство в закрытом судебном заседании с участием прокурора и представителя органа уголовно преследования, защитника и подозреваемого. Явка прокурора, адвоката и подозреваемого (обвиняемого) в судебном заседании обязательна.

К ходатайству прилагаются копии постановления о начале уголовного преследования, в зависимости от случая копия постановления о привлечении в качестве обвиняемого, копии протокола о задержа-

нии, допроса подозреваемого, обвиняемого, а также копии других процессуальных документов подтверждающих наличие оснований для предварительного ареста (данные характеризующие личность подозреваемого, обвиняемого, о наличии судимости, а также данные подтверждающие угрозы в отношении свидетелей и потерпевших) [2].

При рассмотрении ходатайства о применении предварительного ареста судья обязан проверить наличие разумных оснований для предположения, что лицо совершило преступление либо наличие основания полагать, что существует необходимость воспрепятствовать этому лицу совершить новое преступление или скрыться от правоохранительных органов после его совершения, либо отрицательно повлиять на доказательства [3].

Разумное предположение должно быть основано на фактах или информации, устанавливающих объективную связь между подозреваемым и предположенным деянием, изложенных в документах либо научно-технических и судебно-медицинских заключениях, на других объективных данных, прямо касающихся лица, подозреваемого в совершении ущербного деяния (Постановления ЕСПЧ по делам Вюррей или Броуган против Соединенного Королевства).

На основании ст. 66 ч.2 п.21 УПК РМ, обвиняемый вправе знакомиться с материалами, представленными в суд в подтверждение его ареста. Адвокат, а также задержанный или арестованный согласно ст.66 ч.2 п.21 УПК в ходе рассмотрения судебной инстанцией ходатайства вправе ознакомиться с материалами, представленными в суд в подтверждение его ареста [4].

Между тем, о таком праве не говорится в перечнях прав подозреваемого (64 УПК РМ). С другой стороны, закон устанавливает ограничения ознакомления указанных участников уголовного судопроизводства с материалами уголовного дела до окончания уголовного преследования, за исключением тех, о возможности ознакомления с которыми прямо указано

в УПК РМ. На практике указанные положения УПК толкуются таким образом, что они предоставляют судье дискреционное право решать - с какими материалами уголовного дела, приложенными к ходатайству, можно знакомить обвиняемого и его защитника, а с какими – нет. В итоге возникает нарушение равенства сторон в судебном заседании, на котором рассматривается ходатайство об аресте, поскольку одна из сторон (прокурор) и судья знакомы с материалами, подтверждающими обоснованность и законность заключения под стражу, а обвиняемый и его защитник – нет.

Состязательный процесс по сути своей тесно связан с принципом «равенства сторон в судебном разбирательстве».

Равенство процессуальных прав сторон в теории уголовного процесса рассматривается как необходимый элемент основополагающего принципа уголовного судопроизводства-состязательности [5].

Состязание можно считать справедливым только тогда, когда противоборствующие стороны находятся примерно в одной «весовой категории», то есть обладают стартовыми возможностями для защиты своих законных интересов [6, стр. 610-636].

Оба эти принципа являются основанием для обеспечения беспристрастного суда в соответствии с ст.6 § 1 ЕКПЧ и на них часто ссылаются при судебных слушаниях в Европейском Суде.

Участвующие в уголовном судопроизводстве стороны пользуются равными правами и наделяются уголовно-процессуальным законом равными возможностями в защите своей позиции. (ст.24 ч.3 УПК РМ).

Состязательность связывают традиционно в уголовном процессе со стадией судебного разбирательства. Такое мнение вытекает из характеристики отдельных элементов состязательности, данных в отдельных нормах закона.

Стороны процесса избирают свою позицию, способы и средства ее отстаивания самостоятельно и независимо от суда, других органов или лиц. (ст.24 ч.4 УПК РМ).

Уголовное судопроизводство понимается как совокупность двух этапов деятельности: досудебного и судебного производства по уголовному делу. Направляется вывод о придании состязательности статуса, действительно общего процессуального принципа и распространение его действия, в том числе и на стадию предварительного расследования [7].

Судебное разбирательство должно так же соблюдать требование состязательности и равенства сторон, сформулированное Европейским Судом в процессе применения ст.6 ЕКПЧ, т.е. лицо, добывающееся своего освобождения, должно быть в курсе представления, внесенного для обоснования содержания его под стражей, а также должно ознакомиться с сопутствующими доказательствами, и иметь возможность подготовиться к их опровержению.

В решении по делу Нидбала против Польши Суд постановил, что, хотя порядок, установленный § 4 ст.5. не должен обязательно сопровождаться гарантиями, которые предусмотрены § 1 ст.6 ЕКПЧ, тем не менее, он должен «иметь судебный характер и предоставлять гарантии, соответствующие рассматриваемому типу лишения свободы». Европейский Суд также добавил, что «в особенности, в ходе судебного разбирательства, касающегося жалобы в отношении ордера на арест, должно быть обеспечено «равенство сторон» прокурора и задержанного».

В решении по делу Илийков против Болгарии Суд напомнил, что судебное разбирательство, касающееся обжалования задержания, «должно быть состязательным и должно адекватно обеспечивать «равенство сторон» прокурора и задержанного» [8].

Оценка необходимости содержания под стражей и последующее определение виновности слишком тесно связаны, чтобы отказывать в доступе к документам в первом случае, если закон требует этого в последнем.

В то время как королевский адвокат был ознакомлен со всем делом, разбирательство не дало апелланту возможности соответствующим образом опровергать

доводы, от которых зависела обоснованность содержания под стражей. Поскольку оно не обеспечило равенства сторон, разбирательство не было действительно состязательным» Lamy п. Бельгии, Решение от 30.03.89, Seria A nr. 151, pp. 16-17, § 29, и Garcia Alva п. Германии, Решение от 13.02.2001, nr. 23541/94, §§ 39-43,).

Таким образом, Европейский Суд признает нарушение § 4 ст. 5 Конвенции, если обвиняемый или его защитник не были ознакомлены с материалами уголовного дела, направленными в суд для обоснования ходатайства о применении меры пресечения в виде заключения под стражу. Это позволяет обратиться в Европейский Суд с жалобой на указанное нарушение, либо использовать изложенную прецедентную практику в кассационной жалобе на постановление судьи, удовлетворившего ходатайство об избрании заключения под стражу в отношении обвиняемого или подозреваемого.

В решении ЕСПЧ по делу Цуркан и Цуркан против Молдовы признал, что equality of arms не было обеспечено, поскольку адвокату не были предоставлены в стадии уголовного преследования, возможность ознакомиться с теми материалами уголовного дела, которые являются существенными для эффективного обжалования в кассационном порядке законность ареста [9]. (Заявление № 39835/05, Решение от 23.10. 2007).

В данном решении ЕСПЧ, ссылаясь на решение по делу Бекчиев против Молдовы, (Заявление № 9190/03, Решение от 04. 10. 2005) в частности обращает внимание на то, что в случае наличия доказательств, которые имели бы взаимосвязь с законностью продления срока ареста, соответствующее рассмотрение и оценка этих доказательств национальными инстанциями, является принципиальным для соблюдения ст. 5 § 4 ЕКПЧ. Европейский Суд напомнил, что Буюканский Суд, отказав в допросе свидетеля С.Н. нарушил права V.T. гарантированные 5§ 4 Конвенции [10, стр. 205].

В решении ЕСПЧ по делу Мушук против Молдовы (Заявление № 42440/06

Решение от 06. 11. 2007) постановил, что основательный отказ национальных судов в удовлетворении просьбы заявителя об ознакомлении с показаниями свидетеля, в том случае, когда в качестве обоснования его содержания под арестом в ходе уголовного преследования приводится предположение о давлении на свидетеля, признается нарушением § 4 ст.5 Конвенции [11, стр. 22].

В обоснование вывода о наличии оснований для заключения обвиняемого (подозреваемого) под стражу органы уголовного преследования могут приводить доказательства, допустимость которых вызывает у защиты сомнения. Не исключено, что на эти доказательства может ссылаться суд в обоснование своего решения о заключении под стражу. Проблема усугубляется тем, что процедура судебного заседания по рассмотрению ходатайства о заключении под стражу, предусмотренная ст. 307, 308 УПК РМ, не содержит указания на возможность разрешения судьей ходатайств о признании каких-либо доказательств недопустимыми. Не содержится четкого указания на это и в ч.4 ст.ст. 307, 308 УПК РМ, в котором перечислены решения, принимаемые судьей по результатам рассмотрения ходатайства о заключении под стражу подозреваемого и соответственно обвиняемого. Безусловно, что сторона защиты может и в суде, и в кассационной жалобе сослаться на ст.94 УПК РМ, согласно которой недопустимые доказательства не имеют юридической силы и не могут быть использованы для доказывания оснований заключения под стражу. Однако, в отличие от предварительного слушания и судебного заседания по делу, возможности защиты в данном судебном заседании существенно ограничены.

На основании ст. 94 ч.1 УПК РМ при производстве по уголовному делу не могут быть допущены в качестве доказательств и, следовательно, положены в основу приговора или другого судебного решения данные, полученные незаконным путем.

Существенными нарушениями УПК при получении доказательств считаются

нарушения конституционных прав и свобод человека или каких-либо положений уголовно-процессуального закона путем лишения участников процесса гарантированных им прав или ограничения этих прав, что повлияло или могло повлиять на достоверность полученных информации, документа или предмета.

Справедливость получения доказательств по общему правилу определяется национальным правом и оценивается национальным судом. Вместе с тем, термин «в соответствии с законом» («предусмотрено законом») в п. 2 ст. 6 Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод, как и во многих других положениях Конвенции, не подразумевает безусловной отсылки к внутреннему праву.

Вместе с тем, использование судом недопустимых доказательств [12, стр. 196] не всегда влечет признание Европейским Судом проведенного судебного разбирательства несправедливым.

В случае ссылок судьи в мотивировочной части постановления о заключении обвиняемого под стражу на недопустимые доказательства, в жалобе в Европейский Суд, можно указывать на нарушение ст.ст. 5 и 6 Конвенции с оговорками, изложенными выше [12].

Мы полагаем, что в качестве другого судебного решения, может быть в смысле статьи 94 ч.1 УПК РМ и определение судьи по уголовному преследованию о применении предварительного ареста на стадии уголовного преследования, а так же определение кассационной инстанции проверяющее законность определения судьи по уголовному преследованию.

Поэтому в определениях суда связанных с арестом лица в стадии уголовного преследования не следует ссылаться на доказательства полученных незаконным путем. В этом контексте, так же важно выявление судами других нарушений прав человека, в том числе соблюдение прав, свобод и человеческого достоинства в местах предварительного заключения.

Другим актуальным и наболевшим вопросом для Республики Молдовы явля-

ется соблюдения прав человека в местах лишения свободы.

В ходе уголовного судопроизводства никто не должен подвергаться пыткам, жестокому, бесчеловечному или унижающему человеческое достоинство обращению, содержаться в унижительных условиях, принуждаться к участию в процессуальных действиях, унижающих человеческое достоинство (ст.10 ч.3 УПК РМ).

Никто не должен подвергаться пыткам, бесчеловечному или унижающему достоинство обращению. (ст.3 ЕКПЧ).

Любое лицо имеет право защищать всеми не запрещенными законом средствами свои права, свободы и человеческое достоинство, незаконно ущемленные или ограниченные в ходе уголовного судопроизводства (ст.10 ч.4 УПК РМ).

С целью усиления защиты от пыток и от бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, на основании ст.1 Европейской Конвенции по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, был создан Европейский комитет по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, который посредством посещений изучает обращение с лицами, лишенными свободы.

Считаем что юриспруденция Европейского Суда, признавшее нарушение ст.3 по молдавским делам довольно насыщена [13, стр. 102].

Подозреваемый, обвиняемый подвергающейся пыткам, жестокому, бесчеловечному или унижающему человеческое достоинство обращению, содержаться в унижительных условиях, принуждаться к участию в процессуальных действиях, унижающих человеческое в праве заявлять об этом в суде при решение вопроса об его аресте или освобождении в ходе уголовного преследования. Судебные инстанции, рассматривая ходатайство прокурора о продлении предварительного заключения, либо кассационной жалобы на определение о продлении предварительного ареста, обязаны приобщить к делу и учитывать

соответствующим образом доказательств пыток, бесчеловечного или унижающего достоинство обращение.

В соответствии с ст.218 УПК РМ и п.39 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 28.03.2005. №4, установив в ходе судебного разбирательства факты нарушения законности и прав человека, судебная инстанция одновременно с постановлением решения выносит и частное определение, которым доводит эти факты до сведения соответствующих органов, должностных лиц и прокурора.

Обобщая вышеизложенное, можем сделать следующие выводы.

Республика Молдова присоединившись к ЕКПЧ, взяла на себя обязательство гарантировать защиту прав и свобод, провозглашенных ЕКПЧ, всех лиц находящихся под ее юрисдикцией. Из положений Конституции Р.М. (ч.2 ст.4), а также из Постановления Конституционного Суда №55 от 14 октября 1999 О толковании некоторых положений ст.4 Конституции Р.М., следует, что ЕКПЧ является составной частью внутренней правовой системы и соответственно применима на прямую, как и другие законы Р.М., с той лишь разницей, что ЕКПЧ пользуется приоритетом перед любыми другими внутренними законами, противоречащим ей.

Первейшая задача по применению Конвенции принадлежит национальным судебным инстанциям, а не Европейскому Суду по правам человека. Для правильного применения конвенции необходимо предварительно изучать юриспруденцию Европейского суда по правам человека, единственно наделенного правом посредством своих решений давать официальные толкования положениям ЕКПЧ, имеющим обязательный характер. Судебные инстанции обязаны руководствоваться этими и разъяснениями в применении ЕКПЧ [13, стр. 103]. Следует так же, детально изучить и применять в практике решения ЕСПЧ по молдавским делам, поскольку в них наглядно указывается на особенности национальной юриспруденции и ее совместимости с положениями Конвенции. В этом контек-

сте нужно систематически обобщать национальную правоприменительную практику, выявлять причины нарушения ст. 5 ЕКПЧ и устранить корни и тенденцию к распространению этого негативного феномена на будущее.

Отказ прокурора или судебной инстанции (в том числе и коллегией по уголовным делам Апелляционной палаты) в удовлетворении заявления подозреваемого, обвиняемого и их защитника об ознакомлении с материалами, представленными в суд в подтверждение его ареста, квалифицируется как нарушение ст.66 ч.2 п.21 УПК РМ и п.6 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 28.03.2005. №4 и может привести к признанию нарушения ст. 5 § 4 ЕКПЧ.

Являются крайне недопустимыми обнаруженные нами в практике национальных инстанции, вынесение определения о предварительном аресте и последующим его продлении по одному и тому же уголовному делу, только на основании ходатайства прокурора, без приобщения других материалов уголовного преследования. В таких случаях не только защита лишается своих прав в связи с процедурой ареста, но сам суд не в состоянии проверить законность и обоснованность ареста, а так же наличие других оснований для его продления. Нередко представители обвинительной стороны ссылаются необоснованно на конфиденциальность уголовного преследования, хотя на основании ст.212 ч.2 УПК РМ, защитник может представлять письменное заявление о том, что были предупрежден об ответственности, предусмотренной ст.315 УК РМ.

Мы полагаем, что в качестве другого судебного решения может быть в смысле ст. 94 ч.1 УПК РМ и определение судьбы по уголовному преследованию о применении предварительного ареста на стадии уголовного преследования, а так же определение кассационная инстанции проверяющее законность определения судьбы по уголовному преследованию. Исходя из этого в определениях суда связанных с арестом лица в стадии уголовного преследования,

не следует ссылаться на доказательства полученных незаконным путем, для обоснования ареста.

По нашему мнению в своих определениях по делам связанные с процедурой ареста и его обжалования, национальные суды должны высказываться помимо мотивации применения или отказа в предварительном аресте, и в отношении заявлений защиты о представлении материалов уголовного преследования, предъявленные прокурором в подтверждении ходатайства об аресте, а так же в отношении заявлений защиты о констатации нарушении прав человека в местах лишения свободы, одновременно с вынесением частного определения, в соответствующих случаях.

Предлагаем дополнить ст.64 ч.2 УПК РМ новым пунктом, наделяющим и подозреваемого правом ознакомления с материалами, представленными в суд в подтверждение его ареста.

Предлагаем дополнить ст.ст.64 ч.2, 66 ч.2 п.21 и 68 ч.2 п.3 УПК РМ положениями наделяющим правом ознакомления с материалами уголовного преследования приобщенные к ходатайству о применении или продлении ареста для обжалования этого решения в кассационном порядке соответственно подозреваемого, обвиняемого и защитника. Данная рекомендация призвана соблюдать права стороны защиты в процессе для случая: если в праве ознакомления с материалами дела отказал судья по уголовному преследованию; либо если при рассмотрении кассационной жалобы в порядке ст. 312 УПК РМ участвует другой адвокат; а так же для случая представления новых документов прокурором, который подал жалобу на определение суда об отказе в удовлетворении ходатайства для применения предварительного ареста.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Dorel Andrieș, Dorel Metes, „Măsura arestării preventive”, în *Revista de Drept penal*, an. VIII, nr. 2, 2001, с. 88.
2. Здесь и в дальнейшем имеется виду Уголовно-процессуальный кодекс Републики Молдова

публики Молдова принимаемый Законом №122-XV от 14 марта 2003г. и вступивший в законную силу 12 июня 2003г. на основании Закона №205- XV от 29 мая 2003 г.

3. П.1 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 28.03.2005. №4 О применении судебными инстанциями некоторых требований уголовно-процессуального законодательства о предварительном аресте и домашнем аресте, (измененная Постановлением Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 07.11.2005 №19).
4. Конин В.В., К вопросу о предмете доказывания при избрании меры пресечения в виде заключения под стражу // Актуальные проблемы уголовного судопроизводства: вопросы теории, законодательства, практики применения (к 5-летию УПК РФ); Материалы международной научно - практической конференции. М., МГЮА. 2007 <http://iuaj.net/modules.php?name=Pages&go=page&pid=192-15.02.10>.
5. П.3 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 28.03.2005. №4.
6. П. 14 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. №4 от 28.03.2005 См. так же: Броуган (Brogan) и др. против Соединенного Королевства (Судебное решение от 29 ноября 1988) // Европейский Суд по правам человека, Избранные решения, Том 1, Изд. НОРМА, Москва, 2001, стр.610-636.
7. П. 14 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. №4 от 28.03.2005.
8. П.6 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. №4 от 28.03.2005.
9. Насонов С., *Состязательность процедуры («equality of arms») рассмотрения судом ходатайства об избрании в качестве меры пресечения заключения под стражу*. <http://sergei-nasonov.narod.ru/links2.html-13.02.2010>.
10. Александр Ярмыш, Юрий Янович,

Процессуальное равноправие сторон в уголовном судопроизводстве-проблемы справедливости, în *Материалы Международной научно практической конференции, Уголовно-процессуальная справедливость*, Рига, 2005, стр.205.

11. Емузов А., *Особенности процессуального доказывания в условиях состязательности по УПК Р.Ф.*, în *Российский судья*, 2005, №3, стр.22.
12. Екимова Л., *Состязательность при рассмотрении судом ходатайств органов предварительного расследования // Правовая защита частных и публичных интересов по уголовным делам*, *Материалы V Международной межвузовской научно-практической интернет конференции*, Челябинск, 2008, с.196.
13. Моника Маковей, Разумов С.А., *Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод, Статья 5, Право на свободу и личную неприкосновенность, Прецеденты и комментарии*, М., 2002, с. 102.

Dr. Oleg RUSU,
lector superior al Catedrei drept penal
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ISTORICUL REGLEMENTĂRII JURIDICE A RESOCIALIZĂRII CONDAMNAȚILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

REZUMAT

Pentru evitarea eventualelor greșeli, în procesul de restructurare a instituțiilor implicate în procesul de resocializare a condamnaților, este necesar de a fi analizată și experiența anterioară. În acest sens, autorul menționează că societatea, din cele mai vechi timpuri, este în căutarea unor metode efective de luptă cu fenomenul infracțional. Însăși ideea corijării infractorilor a apărut cu multe secole în urmă, iar scopul pedepsei a evoluat de la răzbunarea sângelui, repararea daunei și intimidare spre corijarea și resocializarea infractorului. Astfel, despre o oarecare resocializare a acestora putem vorbi doar începând cu prima jumătate a sec. XI

RÉSUMÉ

Pour éviter les erreurs dans le processus de restructuration des institutions impliquées dans la resocialisation des condamnés, il est nécessaire d'analyser l'expérience précédente. A cet égard, l'auteur mentionne que la société, des temps anciens, est à la recherche des méthodes efficaces de lutte contre la criminalité. L'idée même de la correction des délinquants est apparue plusieurs siècles avant, mais le but de la punition a évolué de la vengeance du sang, la réparation des dommages et de l'intimidation vers la correction et la resocialisation du délinquant. Ainsi d'une certaine resocialisation des condamnés on peut parler seulement à partir de la première moitié du XI-ième siècle.

Ideea corijării infractorilor a apărut cu multe secole în urmă. Încă înainte erei noastre filosoful grec Protagoras vedea scopul activității represive a statului în corijarea infractorului, în aplicarea pedepsei nu pentru faptul că acesta a comis o infracțiune, deoarece oricum nimic nu poate fi întors înapoi, dar pentru interesele viitorului ca infractorii „să nu mai păcătuiască”. [1, p. 105]

Sanționarea faptelor penale la *strămoșii noștri geto-daci* (sec. VI - II î.e.n.) inițial urmărirea scopul răzbunării sângelui. Cu timpul însă, statul a interzis răzbunarea, tinzând să ia în competența sa împărțirea justiției. [2, p. 8]

După cucerirea Daciei și transformarea ei în provincie romană (106-275 e.n.), pe teritoriul ei, pe lângă dreptul geto-dac, a început să se aplice dreptul roman tolerându-se și unele norme locale, ceea ce a realizat o sinteză juridică daco-romană.

Odată cu formarea țărilor (sec. IV-VIII) au fost preluate normele după care se conduceau obștile, fiind întărite prin autoritatea aparatului politic al țărilor. Dar s-au adăugat în condiții noi și norme noi, și totalitatea acestor

norme forma legea țării. Legea țării avea sensul de ansamblu de norme nescrise, legate prin convingere, credință și conștiință, o legătură internă, ceea ce la romani era „mos” - obicei. [2, p. 20] Infracțiunea era tratată ca pricinuirea unei daune materiale, morale, fizice, de aceea scopul pedepsei era în principiu repararea daunei, răzbunarea sângelui fiind o etapă depășită deja demult.

După constituirea statului, dreptul cutumiar - legea țării - este aplicat în continuare. Alături de dreptul cutumiar se formează și funcționează alte izvoare de drept, adică există un pluralism de izvoare de drept. Referitor la izvoarele dreptului, în sec. XIV-XVI trebuie să menționăm izvoare scrise și nescrise. Ca izvor nescris este obiceiul, sau dreptul cutumiar, ceea ce se numea „Voloșskii Zakon” sau „legea țării”. [2, p. 36]

Pedeapsa a început să fie mai diferențiată, se ținea cont de circumstanțele în care a fost săvârșită infracțiunea, de recidivă, dar și de originea socială. Faptul că sunt aplicate pedeapsa cu moartea, pedepse cu mutilare, corporale, ne face dovada evoluției pedepsei - de la despăgu-

bire la intimidare .[2, p. 40- 41]

Perioada dominației otomane (mijl. sec. al XVI-lea - sec. al XVII-lea). La sfârșitul sec. al XVI-lea - începutul sec. al XVII-lea mai mulți domnitori au promovat consecvent o politică penală mai dură, care se deosebea de politica penală precedentă. Astfel, pedeapsa era îndreptată spre personalitatea „răufăcătorului”, cu scopul de exterminare fizică și de intimidare (a infractorilor potențiali). Nu se îngăduia să se plătească pentru a scăpa un răufăcător de la executare, ceea ce în mod obișnuit se permitea. O altă particularitate a reformei a fost limitarea răspunderii colective în privința răufăcătorilor; se menționa că nici tată pentru fiu, nici fiul pentru tată, nici alte neamuri nu răspund pentru faptele „răufăcătorului”. Astfel, se individualiza pedeapsa și se stabilea răspunderea individuală a „răufăcătorului”. Pedeapsa răufăcătorului și procedura de examinare în justiție a infracțiunii comise urmau scopul înfricoșării ca „tîlharii să fie pedepsiți cu moartea după legea ce este pentru toți răufăcătorii”. [2, p. 55-56]

Vasile Lupu în Moldova (1642) și Matei Basarab în Muntenia (1652), iar apoi Duca Vodă (1670) în cele două țări românești alcătuiesc primele pravile care reglementează statutul arestaților. Ei au încercat să aplice metodele moderne de detenție ce își făceau apariția în acele timpuri în Europa Occidentală. [3, p. 70]

Analizînd documentele epocii și pravilele din sec. al XVII-lea și al XVIII-lea, vom constata că utilizarea pedepsei consta în prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, ca fundament al dreptului de a pedepsi. Erau incriminate deopotrivă infracțiunile contra statului, a domniei și a bisericii, ca și cele contra vieții, integrității fizice sau morale a particularilor, precum și cele contra bunurilor lor. [4, p. 57]

În epoca medievală, conform pravilelor, pedepsele erau aplicate individual, nu ca în dreptul penal primitiv, grupului social (familiei, obștii) căruia îi aparținea infractorul. Scopurile principale ale pedepselor în Țara Românească și Moldova erau: represiunea, expiațiunea (ispășirea), repararea daunei și înfricoșarea, intimidarea. Nu se punea problema de îndreptare a infractorilor, mai ales

în feudalismul timpuriu și în primele secole ale feudalismului dezvoltat. Treptat, pedepsele penale au început să fie mai diferențiate, se ținea cont de circumstanțele în care a fost săvârșită infracțiunea, de starea socială a vinovatului și de recidivă. Înăsprirea pedepsei penale este reflectată în gramotele reformei de 40 de ani, în *Cartea românească de învățătură* din 1646 și în Pravilele românești din secolul al XVII-lea. Despre cruzimea și varietatea pedepselor aplicate în perioada feudalismului ne mărturisește lista lor:

- a) pedepsele corporale (pedeapsa cu moartea, mutilarea, înfierarea, bătaia);
- b) pedepsele privative de libertate (ocna, temnița, grosul, varta, surghiunul);
- c) pedepsele pecuniare (dușegubina, confiscarea, gloata);
- d) pedepse accesorii sau complementare. [5, p. 447]

Principiile ce caracterizau pedepsele în dreptul feudal din Principatele Românești au fost următoarele:

1. Avînd ca scop intimidarea, ele erau în general expiatorii, fără finalitatea corectivă, proprie dreptului contemporan; pedepsele educatorii, privative de libertate, erau rare.

2. Printre pedepse nu erau numai cele prevăzute de pravile: domnul avea dreptul să aplice pedepse și peste pravilă.

3. Era admis cumulul de pedepse.

4. În interes de clasă, pedepsele erau inegale: pentru aceeași faptă pedepsele erau diferite.

5. Pedepsele aduceau venituri pentru domn și pentru dregătorii care judecau.

6. Răzbunarea sîngelui n-a existat, ca pedeapsă legală, dar există dovezi ale aplicării unei astfel de pedepse în cazuri izolate. Cea mai importantă dovadă o constituie compozițiunea, răspîdită în toată Europa. [4, p. 59]

Ca locuri de deținere a celor ce au săvârșit infracțiuni, pe parcursul secolelor XVI – XVII în Moldova, în cele mai dese cazuri, serveau beciurile adânci ale caselor de locuit, temnițele și subteranele cetăților, precum și chiliile mănăstirilor. Sunt cunoscute însă și cazuri când statul obliga mănăstirile să aloce pămînt pentru construcția locurilor de detenție.

Totuși locurile folosite în acele timpuri pentru deținerea infractorilor nu pot fi considerate ca închisori în sensul deplin al cuvântului. Construcția lor era mediocră și din această cauză deținuții deseori evadau.[6, p. 162]

Astfel, în perioada evului mediu, nici nu putem vorbi despre existența unui sistem de deținere în Moldova. Deseori, „cazurile” se rezolvau fără judecăți și închisori. Spre exemplu, Vlad Țepeș impunea vinovații să se roage într-o chilie specială a mănăstirii Snagov. În timpul rugăciunilor podeaua chiliei se prăbușea și cei ce se rugau cădeau în țepe.

În timpul dominației turcești, cei ajunși în închisori nu se mai întorceau de acolo vii. Deținuții erau întreținuți în închisoare din contul celor ce i-au adus acolo sau din contul stăpânilor lor. Bani pentru întreținerea infractorilor statul nu aloca.[6, p. 162]

Perioada regimului fanariot (sec. al XVI-II-lea începutul sec. al XIX-lea). În domeniul dreptului penal în sec. al XVIII-lea în Principatele române se răspândesc ideile umaniste ale iluminiștilor. Curentul iluminist era pătruns de un profund umanism. Lucrarea lui Cezare Beccaria *Despre delict și despre pedepe*, scrisă în 1764, devine cunoscută în Moldova și în Valahia.[2, p. 75]

Tortura nu se mai aplica sau se aplica foarte rar. Andronache Donici a interzis în manualul său tortura, sub influența concepțiilor iluministe, care erau cunoscute și în Principate. Pentru a ordona chestiunile legate de apel, Donici se referă la autoritatea lucrului judecat, menționând că odată hotărât un lucru prin judecată, așa rămâne.[2, p. 77]

În Europa aceasta era o perioadă a revoluțiilor burgheze, a formării noului sistem de drept, bazat pe teoria drepturilor naturale ale omului. Aceste noi curente a avut o influență semnificativă și asupra dezvoltării dreptului în Principatele Românești.

În această perioadă, sub influența beccarianismului, se produc modificări substanțiale, mai ales în legătură cu pedepele, cu îmblânzirea represiunii penale, cu umanizarea condițiilor de executare a acestora.

Principiile ce caracterizau dreptul penal din această perioadă au fost:

1. Individualizarea răspunderii penale cu personalitatea infractorului și excluderea răspunderii familiale.

2. Legalitatea incriminării și a pedepsei (nullum crimen, nulla poena sine lege).

3. Respectul libertății individuale prin arestarea cu forme legale, cercetarea fără tortură și interzicerea detențiunii preventive prelungite.

4. Aplicarea pedepsei după judecată, printr-o hotărâre motivată.

5. Umanizarea pedepselor prin excluderea pedepsei cu moartea și a pedepselor mutilante.

6. Executarea pedepsei în condiții care să tindă spre corectarea vinovatului.[5, p. 315]

Cu toate acestea, autorul E. Sokolov susține că sistemul penitenciar al Moldovei ca o totalitate a diferitor măsuri practicate de închisori sub formă de pedepe și corijare a deținuților a început a se institui abia la începutul sec. al XIX-lea după ce Basarabia a devenit parte a Imperiului Rus. Potrivit autorului sus-numit, până în anul 1812 pedeapsa cu închisoarea nu conținea o delimitare după categoria infracțiunilor săvârșite în grave și mai puțin grave, întemnițării nu erau separați după sex, iar sarcini cu caracter de corijare pentru închisori în acea perioadă nici nu se puneau din cauza lipsei unor astfel de locuri de deținere care prin organizarea lor ar fi contribuit la atingerea scopului propus.[6, p. 162]

După alipirea Basarabiei la Rusia (1812), legislația rusă se infiltrează și în sistemul penitenciar, iar închisorile de pe teritoriul Basarabiei sunt trecute la întreținerea statului. Se stabilește un nou statut al închisorilor, bazat în special pe principiul separării femeilor de bărbați. În penitenciare se introduc noi servicii: ale preoților și ale lucrătorilor sanitari. În bugetul de stat se rezervează surse pentru hrana, îmbrăcămintea și ameliorarea condițiilor de trai ale deținuților. O atenție deosebită se acordă planurilor de construcție a așezămintelor penitenciare. Închisorile-model erau construite astfel, încât să poată fi modificate foarte ușor. Astfel, o închisoare ce întreținea 400 de persoane putea fi modificată pentru 350, 300, 250 și chiar 50 de persoane.[6, p. 163-164]

În Basarabia au fost introduse toate tipurile de judecătoria existente în Imperiul Rus, care au evoluat sincron cu reformele generale ale justiției rusești. Închisoarea gubernială din Chișinău a fost deschisă în 1813. S-au înființat închisorile urbane și în toate orașele reședință de județ (Bălți, Cetatea Albă, Ismail, Tighina, Hotin, Leova, Soroca, Orhei), precum și în alte orașe importante cum erau Chilia, Reni, Cahul, Nisporeni și Telenești. Case sau încăperi de arest erau în fiecare centru județean și de voloste, de exemplu, la Briceni, Otaci, Arionești, Bădiceni etc.

În afară de aceasta, în sistemul penitenciar pătrund ideile umanismului care se manifestă prin interzicerea de a bate sau a înjosi deținuții cu toate că cătușele și lanțurile, specifice perioadei anterioare, se mai păstrează.

Închisorile Basarabiei în această perioadă devin nu doar locuri de pedepsire pentru infracțiunile comise, dar și locuri de corijare a celor vinovați. În acest scop se stabilește obligația deținuților de a presta o muncă. Către mijlocul sec. al XIX-lea în instituțiile penitenciare se organizează atât educația religioasă, cât și instruirea în școală (iar către sfârșitul secolului apar bibliotecile și deținuților le sunt eliberate cărți). [6, p. 162]

Perioada interbelică (1918-1939). La momentul unirii cu România, în Basarabia, prin decret regal au fost puse temeliile justiției românești, inclusiv legea și regimul penitenciarelor.

Unificarea legislativă în domeniul dreptului penal a fost înfăptuită atât prin extinderea în 1919 asupra Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei a Codului penal din 1865, cât și prin lucrările în vederea întocmirii unui Cod penal și de procedură nou. Elaborarea unui nou Cod penal a fost începută în 1920, adoptarea lui a fost tergiversată până în 1936 și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937. Codul reieșea din responsabilitatea penală pentru vină, individualizarea pedepsei. În aplicarea sancțiunii, Codul lua în considerare persoana infractorului și gradul de pericol social. Sub influența ideilor noi ale Asociației Internaționale de Drept penal, Codul prevedea măsuri de siguranță în vederea înlăturării recidivei

ca: suspendarea pedepsei și eliberarea condiționată. Minorului responsabil (între 15 și 18 ani) i se aplicau măsuri de siguranță. Prin reabilitarea condamnatului și ștergerea pedepselor din cazier se urmărea scopul reintegrării condamnaților în societate.[2, p. 146-147]

RASSM (1924-1940). După unirea Basarabiei cu România, frontiera dintre România și Statele Sovietice (din 1922 – Uniunea Sovietică) trecea pe Nistru. În RASSM formată în 1924 se aplica legislația penală unională și ucraineană. Până în 1927, în RASSM s-a aplicat Codul penal al RSSU din 1922, iar din 1927 – un alt Cod penal al RSSU alcătuit în deplină concordanță cu bazele legislației penale ale URSS și ale republicilor unionale din 1924.[2, p. 168]

Instituțiile de corecție prin muncă se aflau în competența NCVD-ului, ceea ce constituia o deviere de la practica internațională, în care întregul sistem penitenciar se afla sub conducerea Ministerului de Justiție. Baza legislativă a activității acestora era codul corecțional al RSS Ucrainene care prevedea obligația de a munci, remunerarea muncii, instruirea profesională, lichidarea analfabetismului general și politic între deținuți, realizarea măsurilor cultural-educative, aplicarea liberării condiționate înainte de termen.

Perioada sovietică. Odată cu anexarea Basarabiei de către URSS la 28 iunie 1940, sistemul sovietic de administrare a sistemului penitenciarelor a fost extins și asupra teritoriilor din partea dreaptă a Nistrului.

După formarea RSSM, în 1940, pe teritoriul republicii erau 8 închisori: la Chișinău, Tiraspol, Soroca, Orhei, Bender, Bălți și Cahul. În primii ani executarea pedepselor penale se reglementa conform legislației de corectare prin muncă a Uniunii Sovietice, prin ordinele, directivele, instrucțiunile NKVD-ului, căruia îi erau subordonate lagărele și închisorile în timpul războiului și după război. La baza denumirii dreptului de corectare prin muncă se afla ideea privind corectarea condamnaților și munca social-utilă ca un mijloc de corectare a lor.[7, p. 23]

Din 1940 și până în 1961 în Republica Moldova a lipsit legislația penală și execuțio-

nal penală, fiindcă a fost impusă în acest domeniu legislația RSS Ucrainene.[7, p. 25]

La 25 decembrie 1958 au fost adoptate bazele legislației penale ale URSS și ale republicilor unionale, în temeiul cărora a fost adoptat și primul Cod penal al RSS Moldovenești de la 24 martie 1961. Codul penal, urmând principiile bazelor, reieșea din principiul responsabilității numai pentru purtarea vinovată. Analogia, adică pedepsirea omului pe cale penală pentru o faptă care nu e sancționată de legislație dar are o asemănare cu cele descrise de ea, nu se mai permitea. Pentru prima dată în 1958 în legislația penală sovietică s-a stabilit principiul legalității incriminării. (191) Acest Cod, cu diferite schimbări și completări introduse în el timp de peste 40 de ani, a fost în vigoare până la 12 iunie 2003.

La 8 decembrie 1971 a fost adoptat și primul Cod de corectare prin muncă al RSS Moldovenești, care însă reglementa executarea numai a patru pedepse prevăzute de Codul penal: privațiunea de libertate; deportarea; expulzarea; munca corecțională fără privațiune de libertate.

În 1977, Codul de corectare prin muncă a fost completat cu titlul IIIA care reglementa executarea privațiunii de libertate cu suspendarea executării pedepsei și cu atragerea obligatorie a condamnatului la muncă și eliberarea condițională din locurile de detenție cu atragerea obligatorie a condamnaților la muncă, aspecte prevăzute de art. 24¹ și 51² și introduse în Codul penal în același an.[7, p. 26]

Executarea celorlalte pedepse a rămas nereglementată până în anul 1984, când la 5 aprilie a fost adoptat Regulamentul privind ordinea și condițiile executării în RSSM a pedepselor penale, nelegate de influențarea cu munca corecțională a condamnaților.

În perioada sovietică lucrul cu persoanele liberate din locurile de detenție era destul de bine organizat. Astfel, pe lângă fiecare comitet executiv raional erau create comisii (birouri) pentru plasarea foștilor condamnați în câmpul muncii și lupta cu beția. Fiecare din aceste comisii coordona realizarea măsurilor resocializante în domeniul său de activitate.

Funcții de resocializare îndeplineau, de

asemenea, instanțele de judecată, procuratura și organele afacerilor interne. În sarcina organelor afacerilor interne revenea cel mai mare volum de lucru, deoarece anume către ei, în primul rând, se adresau pentru ajutor foștii condamnați. În afară de aceasta, inspectorii de sector ai miliției trebuiau să efectueze funcții de supraveghere administrativă față de anumite categorii de persoane liberate.

Sarcini de contribuire la procesul de resocializare îndeplineau și diferite organizații obștești, cum ar fi: drujinele populare, reprezentanții organizațiilor comsomoliste etc. O atenție deosebită se acorda influenței resocializante a familiei și a colectivului de muncă. Pentru organizarea petrecerii timpului liber al tineretului erau deschise biblioteci pentru copii, cercuri ale tinerilor tehnicieni și naturaliști, cercuri sportive, literar-artistice etc.

Deși existau anumite neajunsuri, condiționate de existența unui control totalitar al statului asupra tuturor domeniilor relațiilor sociale, considerăm că o anumită experiență pozitivă a funcționării sistemului de resocializare al condamnaților totuși exista. În viziunea noastră, destul de progresivă era instituția rezervării la întreprinderi a locurilor de muncă pentru persoanele liberate.

Odată cu destrămarea URSS sistemul de resocializare a condamnaților a degradat. Majoritatea instituțiilor sociale, îndeosebi a celor bazate pe participarea benevolă a cetățenilor și-au întrerupt activitatea.

Perioada contemporană. Formarea politicii execuțional-penale și a dreptului în perioada anilor 1991-1996 a fost marcată prin transformări radicale în orânduirea economică, socială și de stat a Republicii Moldova. Cerințele de dezvoltare a democrației, apărării drepturilor și libertăților persoanei și cetățeanului, manifestării umanismului în privința delincvenților au fost ca factori determinanți ai modificării legislației penale și execuțional-penale.

Activitatea de executare a pedepsei privațiunii de libertate era reglementată de Codul de executare a sancțiunilor de drept penal din 22.06.1993.[8] În principiu, acest act normativ conținea câteva novații în comparație cu

actele normative în domeniu din timpul perioadei sovietice. Cu toate acestea, practica de aplicare a acestui Cod a demonstrat că executarea pedepsei privative de libertate era axată mai mult pe detenția fizică a persoanei și mai puțin pe oferirea unei șanse de reeducare și de reintegrare în societate.

La 18 aprilie 2002 a fost adoptat Codul penal al Republicii Moldova (în vigoare de la 12 iunie 2003) [9] în care au fost stabilite modalitățile pedepselor penale și noile tipuri de instituții penitenciare. În baza prevederilor Codului penal al RM, a fost elaborat și adoptat la 24 decembrie 2004 noul Cod de executare al RM (în vigoare de la 1 iulie 2005).[10] Acesta reprezintă un progres față de actele normative precedente prin extinderea drepturilor și garanțiilor persoanelor condamnate, este corelată cu standardele internaționale în domeniul executării pedepselor penale, apropiindu-se mai mult de filosofia exprimată în actele internaționale în care închisoarea nu are ca finalitate izolarea individului, ci reeducarea și reintegrarea acestuia în societate. O deosebită importanță o are contactul deținutului cu lumea exterioară, prin intermediul vizitelor regulate, al convorbirilor telefonice, concediului penitenciar, accesului la informație etc.

După adoptarea noului Cod de executare al RM, a fost esențial înnoită baza normativă, referitoare la executarea pedepselor penale, și anume: a fost elaborat un nou Statut al executării pedepsei de către condamnați,[11] a fost adoptată Legea pentru modificarea și completarea Legii nr. 1036-XIII din 17.12.1996 cu privire la sistemul penitenciar,[12] au fost elaborate un șir de alte acte normative care au sarcina de a reglementa diverse aspecte ale punerii în aplicare a pedepselor penale.

Acțiunile întreprinse au avut un efect favorabil. S-a schimbat esențial opinia publică, sistemul penitenciar a devenit deschis și mai accesibil pentru multe organizații naționale și internaționale. Totodată, soluționarea problemelor cu care se confruntă sistemul penitenciar este extrem de dificilă. Din cauza lacunelor legislației și finanțării insuficiente, restructurarea acestuia se limitează la realizarea parțială a unor direcții de activitate.

Astfel, prin Hotărârea Guvernului nr. 1624 din 31.12.2003 a fost aprobată Concepția reformării sistemului penitenciar și Planul de măsuri pe anii 2004-2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar. [13] Concepția reformării sistemului penitenciar reprezintă un complex de idei, obiective, direcții, principii, sarcini și mecanisme de perfecționare a activității în domeniu pe parcursul anilor 2004-2020.

Așadar, analiza sub aspect istoric a reglementării juridice a resocializării persoanelor care au încălcat legea ne permite să concluzionăm că societatea, din cele mai vechi timpuri, este în căutarea unor metode efective de luptă cu fenomenul infracțional. Însăși ideea corijării infractorilor a apărut cu multe secole în urmă, iar scopul pedepsei a evoluat de la răzbunarea sângelui, repararea daunei și intimidare spre corijarea și resocializarea infractorului. Astfel, despre o oarecare resocializare a acestora putem vorbi doar începând cu prima jumătate a sec. al XIX-lea.

BIBLIOGRAFIE:

1. И.С. Ной, *Сущность и функции уголовного наказания в советском государстве*, Саратов: СГУ, 1973.
2. E. Aramă, *Istoria dreptului românesc*, S.A. „Reclama”, Chișinău, 1998.
3. N. Sali, „Reforma sistemului penal. Apariția închisorilor”, în *Materiale ale conferinței științifico-practice internaționale din 14-15 februarie 2002 cu genericul „Pedepsa ca formă a răspunderii penale”*, responsabil de ediție V. Bujor, redactor științific M. Lașcu, Centrul editorial al Universității de Criminologie, Chișinău, 2002.
4. M. Rotaru, „Evoluția pedepselor în sistemul dreptului penal medieval din Moldova și Țara Românească”, în *Materiale ale conferinței științifico-practice internaționale din 14-15 februarie 2002 cu genericul „Pedepsa ca formă a răspunderii penale”*, responsabil de ediție V. Bujor, redactor științific M. Lașcu, Centrul editorial al Universității de Criminologie, Chișinău, 2002.

5. *Istoria dreptului românesc*, vol. I, coordonator: I. Ceterchi, Editura Academiei RSR, București, 1980.
6. Е. Соколов, *Исправительные учреждения Молдовы. Руководство по обучению сотрудников исправительных учреждений Молдовы*, редакция М. Платек, Варшава, 1997.
7. V. Florea, L. Florea, *Dreptul execuțional-penal*, Editura ARC, Chișinău, 1999.
8. *Codul de executare a sancțiunilor de drept penal nr. 1524 – XII din 22.06.1993* publicat în Monitor Oficial nr. 1/1 din 30.01.1994, (abrogat).
9. *Codul penal al Republicii Moldova*, nr. 985-XV, din 18.04.2002, în vigoare de la 12.06.2003, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
10. *Codul de executare al Republicii Moldova* nr. 443-XV din 24.12.2004 publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34-35 din 03.03.2005.
11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 583 din 26.05.2006 *cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați*, publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 91-94/676 din 16.06.2006, .
12. Legea Nr. 15-XVI din 15.02.2008 (în vigoare din 21.03.2008) *pentru modificarea și completarea Legii nr. 1036-XIII din 17.12.1996 cu privire la sistemul penitenciar*, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 57-60/187 din 21.03.2008.
13. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1624 din 31.12.2003 *cu privire la aprobarea Concepției reformării sistemului penitenciar și planului de măsuri pe anii 2004 – 2020 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 13-15 din 16.01.2004 // Modificată prin H.G. R.M. nr. 738 din 29.06.07, M.O. al RM nr. 98-102 din 13.04.07.

Dr. Oleg RUSU,

lector superior al Catedrei drept penal
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

STUDIU COMPARAT PRIVIND RESOCIALIZAREA CONdamNAȚILOR ÎN MAREA BRITANIE ȘI SUA

REZUMAT

În condițiile realității din Republica Moldova, când instituțiile de resocializare și adaptare socială existente în trecut nu mai funcționează, iar altele noi sînt în proces de stabilire, o importanță deosebită îi revine experienței statelor străine, în care astfel de instituții au cunoscut o dezvoltare largă. În articol este propusă spre analiză experiența relevantă a unor state care reprezintă sistemul de drept anglo-saxon (Marea Britanie, SUA).

Astfel, se concluzionează că în pofida specificului național și a altor particularități, experiența altor state ne va permite să economisim timpul, și să evităm unele greșeli în edificarea unui sistem național mai efektiv de resocializare, ținând cont de realitățile locale.

RÉSUMÉ

Dans les conditions de la réalité en Moldavie, quand les institutions de resocialisation et d'adaptation sociale du passé n'existe plus, mais des nouvelles sont dans le processus d'établissement, une grande importance revient à l'expérience des Etats étrangers dans lesquels ces institutions ont connu un large développement. Dans l'article est proposé pour l'analyse l'expérience des États qui représentent le système de droit anglo-saxon. (Grande-Bretagne, Etats-Unis).

Ainsi, il est conclu que, malgré le caractère national et d'autres caractéristiques, l'expérience d'autres pays nous permettra d'économiser du temps et d'éviter certaines erreurs dans la construction d'un système national de resocialisation plus efficace en tenant compte des réalités locales.

Experiența adoptării actelor normative și altor documente care reglementează ordinea resocializării, adaptării sociale și reabilitării persoanelor care au ispășit o pedeapsă privativă de libertate există în mai multe țări. Cercetările comparativiste prezintă nu doar un interes teoretic. În condițiile realității din Republica Moldova, când instituțiile de resocializare și adaptare socială existente în trecut nu mai ființează, iar altele noi sunt în proces de stabilire, o importanță deosebită îi revine experienței statelor străine, în care astfel de instituții au cunoscut o dezvoltare largă.

În continuare propunem spre analiză experiența relevantă a unor state care reprezintă sistemul de drept anglo-saxon (Marea Britanie, SUA).

În **Marea Britanie** administrațiile penitenciare fac parte din structura organizatorică a Ministerului de Interne și poartă denumirea

de Serviciul Penitenciar al Maiestății sale din Anglia și Țara Galilor. Aici sunt organizate 11 birouri zonale care sunt niște autorități intermediare între administrațiile centrale și instituțiile penitenciare.

Legea de bază este *Criminal Justice Act* din 1948. Conform tradiției engleze, legea nu constituie un cod complet al dreptului penal și al regimului penitenciar. Ea cuprinde numai diferite idei dezvoltate în cursul ultimilor ani în această materie, în scopul de a aduce unele perfecționări.

Potrivit acestei legi, închisoarea devine singura pedeapsă privativă de libertate, durata acesteia fiind determinată de către instanța de judecată. Măsurile de adaptare a tratamentului la nevoile delinventului sunt fixate de administrația închisorii, în cadrul regulamentelor penitenciare.

Legislația penală a Marii Britanii, într-o

măsură sau alta, se referă la problema resocializării condamnaților. Astfel, în legislație este destul de bine elaborată instituția măsurilor de siguranță, care se aplică pe larg în privința alcoolicilor, bolnavilor psihici, precum și recidiviștilor.

Regimul actual de executare a pedepsei cu închisoarea urmărește trei *obiective*:

1) separarea deținuților arestați preventiv de cei condamnați definitiv, a bărbaților de femei și a tinerilor de adulți;

2) prevenirea pericolului de influențare reciprocă prin separarea deținuților adulți în două categorii: din prima categorie fac parte, de regulă, infractorii primari (denumită „clasa Star”, din a doua categorie fac parte ceilalți infractori (denumiți „clasa ordinară”);

3) să se ușureze readaptarea deținuților, prin împărțirea condamnaților adulți în diferite categorii, pentru a-i supune unor forme diferențiate de pază și de tratament.

Sistemul penitenciar al Marii Britanii constă din închisori regionale și locale. Această divizare permite de a avea o rețea mare de instituții penitenciare pentru deținerea diferitor categorii de infractori. Toți deținuții pe care îi trimit tribunalele sunt încarcerați în închisorile locale care cuprind așadar toate tipurile și toate categoriile de deținuți și servesc totodată ca centre de triere [1, p. 339].

Tratamentul cuprinde numeroase aspecte ale vieții în închisoare, în special atitudinea față de deținuți a personalului închisorii. Înfățișarea deținuților are o mare importanță pentru personalitatea deținutului și s-au obținut multe realizări în acest domeniu. Astfel, au fost create noi tipuri de îmbrăcăminte, s-a permis bărbaților să se radă în fiecare zi și femeilor să folosească produse cosmetice, s-a suprimat tunsul uniform și alte asemenea măsuri. Pentru anumite categorii de deținuți, există posibilitatea de a obține permisiile de 5 zile pentru a petrece acest timp în familie și care se acordă în ultima perioadă a condamnării [2, p. 384].

Se derulează *programe* pentru prevenirea comportamentului infracțional, care dau deținuților posibilitatea să ia atitudine și să devină conștienți de infracțiunile pe care le-au comis. Programele legate de abilitățile cogniti-

ve urmăresc înțelegerea motivelor care au dus la comiterea infracțiunilor. De asemenea, sunt programe specifice destinate consumatorilor de droguri și celor care au comis infracțiuni sexuale [3, p. 68].

O atenție deosebită se acordă educației fizice, pentru aceasta sunt implicate persoane special pregătite, care activează sub controlul organizatorului muncii de educație fizică, iar în cea mai mare parte a închisorilor există săli de gimnastică bine utilitate.

Scopul tratamentului care se aplică deținuților este acela de a-i determina să ducă, după liberare, o viață onestă și utilă și de a-i face apti ca să trăiască o asemenea viață.

Din 1946, educația în închisori a fost asigurată prin profesori de carieră, numiți și plătiți de autoritățile locale și de Ministerul Educației Naționale. Pentru organizarea acestei munci, directorul educației din comisia închisorilor colaborează strâns cu Ministerul Educației Naționale, ai căror inspectori controlează munca în închisori și fac rapoarte ca și pentru instituțiile de învățământ. Acest sistem asigură nu numai eficacitatea învățământului, dar și dezvoltă la deținuți sentimentul că nu sunt ruși cu desăvârșire de viața socială.

Programul de pregătire este foarte vast, începând de la cursuri speciale pentru analfabeteți și înapoiți, până la facilități acordate pentru pregătirea examenelor de universitate și obținerea de diplome. Accentul este pus mai puțin pe învățământul academic decât pe educația socială, discuțiile în grup, cultura muzicală, cursurile de artă, lectură, prezentarea pieselor de teatru și alte activități de acest gen, care ocupă un loc important. La reabilitarea deținuților sunt folosite cursurile prin corespondență pentru cei care se pot adapta la o asemenea formă de învățământ.

Numeroasele activități se află în limita dintre educație și recreație. Conferințele și concertele nu sunt o noutate, dar fiecare închisoare are aparatul de proiecție cinematografică și au fost luate măsuri care să permită vizionarea regulată de filme educative și recreative.

În Marea Britanie, pe lângă structurile sociale de stat, este dezvoltată pe larg rețeaua de structuri obștești neguvernamentale. În funcțiile lor intră: elaborarea unor programe

sociale concrete, realizarea lor, acordarea ajutorului social, antrenarea în activități de asistență socială a specialiștilor necesari pe baze obștești și acordarea de ajutor condamnaților.

În primele ore de detenție în penitenciar persoana primește „Pachetul informativ al deținutului”, care constă din 15 broșuri separate, conținând extrase din regulile penitenciare și comentarii concrete la ele. În afară de aceasta, o atenție deosebită se acordă nomenclatorului asistenței sociale care se dau deținuților și modul în care se poate deveni beneficiarul lui. Astfel, deținuților le sînt distribuite următoarele broșuri: „Organizații utile”, „Condițiile de vizitare a penitenciarului”, „Petiții și propuneri”, „Protecția socială și plata indemnizației la liberare”, „Femeile deținute”, „Delincvenții minori”, „Vizitele, corespondența, și apelurile telefonice”, „Disciplina în penitenciar”, „Serviciul asigurării sociale” etc.[4, p. 202].

De asemenea, este bine dezvoltat *controlul închisorilor din partea societății*. Conform „Actului cu privire la închisori” din 1952, membrii „Consiliului vizitatorilor” (în prezent Consiliul vizitatorilor și-a schimbat denumirea în Independent Monitoring Boards – IMB) au dreptul „în orice timp să intre în închisori și... să obțină un acces liber către orice încăpere și orice deținut”. „Vizitatorului” îi este oferită o legătură cu chei de care are și personalul, fiind împuternicit să intre în închisoare în orice perioadă de zi sau noapte fără preaviz, să intre în toate încăperile fără însoțirea reprezentanților personalului și să comunice cu deținuții nefiind limitați în timp [5].

Spre comparație, în Republica Moldova asociațiile obștești pot vizita penitenciarele doar respectând procedurile prescrise, cu permisiunea specială a administrației penitenciare, iar în cazul preveniților – și în baza hotărârii organului de urmărire penală sau a instanței de judecată, în procedura cărora se afla cauza penală (art.181 alin.(2) CE al RM). În baza normei menționate, persoanele fizice și reprezentanții organizațiilor obștești pot fi admiși în penitenciare doar în scopul asigurării resocializării deținuților în conformitate cu prevederile Secțiunii a 34-a a Statutului executării pedepsei de către condamnați, și doar

în cazul în care administrația penitenciară are certitudinea ca vizita și măsurile întreprinse vor servi la realizarea scopurilor respective.

În acest context, Departamentul Instituțiilor Penitenciare (DIP) deseori este învinuit că „ignoră oferta asociațiilor neguvernamentale capabile să contribuie la îmbunătățirea gradului de respectare al drepturilor deținuților, iar asociațiilor ce acordă protecție și asistență juridică deținuților – le creează obstacole de acces la petiționarii săi, violând atât dreptul la petiționare, dreptul la asistență juridică, dreptul de acces la justiție, cât și alte drepturi ale deținuților” [6].

În același timp, Comitetul pentru Plângeri [7], ca instituție creată prin Lege și chemată să combată abuzurile și ilegalitățile din penitenciare, rămâne inefficientă, parțial din cauza personalului său format pe principii voluntare [8, p. 130]. La fel și Centrul pentru Drepturile Omului, cu toate că a fost legalizat ca mecanism antitortură, nu reușește să influențeze spre bine respectarea drepturilor persoanelor private de libertate[9]. În acest sens, prin Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitoare la regulile penitenciare europene (REC (2006) 2), se propune statelor să asigure inspecția guvernamentală și controlul independent în instituțiile penitenciare.

Astfel, în prezent se impune necesitatea perfecționării mecanismului de control bilateral (din partea organelor statului și a societății civile) pentru ridicarea eficienței acestuia privind respectarea drepturilor omului.

În acest context, considerăm a fi oportună aprobarea de către Parlament a legii *privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile ce asigură detenția persoanelor* [10], precum și aprobarea de către Guvern a Regulamentului cu privire la activitatea Comisiei de monitorizare a respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor [11].

În baza actelor respective se prevede crearea unor comisii de monitorizare care vor evalua condițiile de detenție și tratamentul deținuților activând pe principiul voluntarismului. Astfel, în fiecare unitate administrativ-teritorială de nivelul doi, în care funcționează

asemenea instituții, urmează să fie creată o comisie de monitorizare.

Totodată, considerăm că prevederea din art. 8 alin. (2) al Legii privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile ce asigură detenția persoanelor, conform căreia programul trimestrial al vizitelor comisiei de monitorizare necesită a fi coordonat cu organul ierarhic superior al instituției care urmează a fi monitorizată, precum și prevederile art. 9 alin. (1) și (3) referitoare la accesul membrilor comisiilor de monitorizare în instituțiile ce asigură detenția persoanelor nu vor contribui la o exercitare efectivă de către comisiile respective a atribuțiilor care le revin.

Fiecare din cele peste 130 de așezăminte penitenciare din Marea Britanie are în componență o echipă de *probațiune*. Cele mai multe din acestea își au sediul chiar în interiorul penitenciarului. Sarcinile lor sunt variate, de la colaborarea cu personalul penitenciarului în aplicarea unor programe până la desfășurarea unor activități orientate spre bunăstarea deținuților. Directorii penitenciarelor negociază anual cu serviciile locale numărul de ofițeri de probațiune care vor fi detașați în penitenciar și sarcinile acestora.

Toți deținuții, cu excepția celor condamnați pentru infracțiuni foarte grave, pot fi eliberați după executarea a jumătate din pedeapsă. Spre exemplu, un deținut condamnat la închisoare de până la 12 luni poate fi eliberat din penitenciar fără supraveghere după ce a executat jumătate din pedeapsă. Deținuții cu pedepse cuprinse între 1 și 4 ani sunt eliberați după executarea unei jumătăți din pedeapsă și supravegheați până la împlinirea a $\frac{3}{4}$ din totalul pedepsei. Acest program de liberare se numește liberare condiționată automată. Dacă fostul deținut nu își respectă condițiile stabilite la momentul liberării condiționate, nu este sesizată instanța, ci Serviciul de liberare condiționată din Home Office care are autoritatea necesară să dispună trimiterea persoanei înapoi în închisoare [12, p. 48-49].

În Anglia și Țara Galilor *serviciile de probațiune* sunt plasate sub tutela Home Office-ului (echivalentul din Marea Britanie pentru Ministerul de Interne), în timp ce administrarea fondurilor și monitorizarea la nivel

național sunt realizate de către Inspectoratul de Probațiune al Majestății Sale (Her Majesty's Inspectorate of Probation) [13, p. 10].

În mod tradițional, serviciile de probațiune ofereau și servicii de asistență postpenală. Acest serviciu era obligatoriu pentru serviciul de probațiune și voluntar pentru deținuți. În prezent, chiar dacă asistența postpenală a rămas obligatorie, sunt doar câteva servicii de probațiune care încă mai oferă astfel de servicii. Serviciile de asistență a persoanelor eliberate din penitenciar și familiile acestora, în cele mai multe cazuri, sunt organizate de către organizații neguvernamentale [12, p. 48-49].

Ca urmare a dispozițiilor legii *Criminal Justice Act*, a fost creată *Central After – Care Association*. Această asociație este controlată de un comitet în care sunt reprezentate departamentele ministeriale și serviciile sociale interesate. Ea este finanțată atât de la bugetul de stat, cât și de la bugetul organelor autorităților locale, precum și a persoanelor private, care se ocupă cu activități de caritate. Activitatea asociației permite să se asigure asistența după liberare, potrivit unor principii uniforme, de către un personal specializat, supus aceluiași control, munca fiind benevolă. Astfel, asociația organizează cămine pentru locuirea temporară a persoanelor eliberate, deține centre speciale pentru pregătire profesională, alocă mijloace pentru acordarea ajutorului material acestor persoane [14, p. 21-23].

Cât privește condamnății la pedepse de lungă durată, *Central After-Care Association* supraveghează numai persoanele eliberate în urma executării unei condamnări la închisoare de cel puțin 4 ani (iar pentru femei închisoare de cel puțin 3 ani), această supraveghere este voluntară și aparține deținutului liberat să accepte în ce măsură și pentru ce perioadă el vrea să colaboreze la programul Asociației, în vederea readaptării sale [2, p. 389].

SUA. În virtutea unor cauze istorice, în ultimele decenii în SUA prevalează tendința spre înăsprirea condițiilor de ispășire a pedepsei de către condamnați. Acest fapt este legat de așa-numita „explozie a închisorilor” deschiderea fără precedent a mai multor închisori. Însă o diminuare a nivelului criminalității în SUA nu s-a constatat, nivelul recidivei nu a scăzut.

Politica izolării forțate a delincvenților în penitenciare a provocat o creștere considerabilă a relațiilor de subcultură în mediul deținuților și a criminalității penitenciare [15, p. 21-23].

Numărul total de deținuți în închisorile Statelor Unite în anul 2007 era de 2 245 189 persoane, iar rata la 100 000 locuitori era de 750 deținuți [16], fiind astfel una din cele mai mari în lume.. Anual SUA cheltuie 40 mlrd. dolari pentru întreținerea închisorilor [17].

Deținuții în SUA sunt plasați atât în închisori (prison), cât și în izolatoare de detenție preventivă (jail), unde se dețin persoanele aflate sub urmărire penală, precum și condamnații cu termene mici. Desigur, condițiile de deținere în SUA sunt incomparabil mai bune, însă acest fapt este condiționat, în primul rând, de starea economică a întregii țări.

În închisorile din Statele Unite, la fel ca și în Republica Moldova sunt camere pentru 60-80 de persoane, fiind astfel strâmtorați spre o comunicare intensă și permanentă unul cu altul. Există însă și o altă extremă: în instituțiile corecționale de tipul „maxi-maxi”, utilizate cu mijloace electronice de control și supraveghere, este realizată ideea izolării totale a deținutului. Condamnatul ispășește pedeapsa în camera pentru o singură persoană, amenajată cu duș și toaletă, teren deschis pentru plimbări și exerciții; el primește o alimentare intensivă și totodată se află într-o izolare completă de semenii săi. Noi suntem predispuși să considerăm sistemul, care îi oferă deținutului un „spațiu vital” de un metru ca fiind inuman. Însă cu același drept această determinare poate fi aplicată și față de sistemele care condamnă persoana la o singurătată îndelungată. Toată deosebirea constă în structura acestor condiții inumane: suferințele fizice sunt reduse până la minim, în timp ce cele morale sunt aduse până la maxim.

De aceea, vorbind despre necesitatea implementării în practica națională a experienței de peste hotare privind executarea pedepselor, ținem să menționăm că sistemul penitenciar al SUA, probabil, este cel mai puțin adaptat pentru aceasta.

În SUA există *programe* orientate spre reabilitarea condamnaților. În procesul executării pedepsei condamnații sunt atrași să

participe la programe special elaborate, traininguri: Scopul lor este facilitarea corijării condamnaților, transformarea lor în cetățeni onești, care nu ar admite să săvârșească noi infracțiuni. Totodată, principiul de bază al tratamentului devine recunoașterea faptului că infractorul posedă anumite capacități potențiale pentru cultivarea unor calități omenești pozitive, iar prin urmare, capacități de a începe o nouă viață [18, p. 8].

Persoanele liberate nu se pot include direct în viața activă a societății, să asimileze rapid noi roluri sociale. Un mijloc eficient în acest caz este modelarea de către condamnați sub conducerea educatorului și psihologului a acelor situații și roluri din viață cu care va trebui să se confrunte după liberare. Astfel, condamnații sunt puși în situația de a-și determina de sine stătător comportamentul, fapt care permite chiar în instituția penitenciară de a le cultiva deprinderi și stereotipuri legale de comportament în situații similare. O asemenea practică este implementată pe larg în penitenciarele din SUA. Astfel, se aplică cu succes metoda „economiei simbolice”. Condamnații, pentru un comportament bun, câștigă o anumită sumă de bani simbolici pe care îi utilizează pentru procurarea unor „privilegii” cum ar fi timpul suplimentar pentru vizionarea unor emisiuni televizate sau alte servicii. Astfel, condamnații nu pierd deprinderile legate de cheltuirea adecvată a mijloacelor bănești și după liberare [19, p. 435].

Asistența socială în privința delincvenților este realizată prin intermediul serviciului de probațiune care în afară de acordarea ajutorului social celor liberați condiționat (spre exemplu, angajarea în câmpul muncii, acordarea unui loc de trai, ajutor material etc.) are o contribuție importantă la profilaxia criminalității recidive [4, p. 195].

Așadar, astăzi, când în Republica Moldova este în plină desfășurare elaborarea și implementarea unei noi concepții de resocializare a condamnaților, considerăm a fi binevenită studierea multilaterală a experienței înaintate și utilizarea a tot ce este mai prețios, ținând cont de specificul și condițiile din țara noastră.

Astfel, pentru înregistrarea unor rezul-

tate marcante, se impune realizarea unui complex de măsuri economice, social-politice și ideologice bazate pe o temelie juridică viabilă. Iar ajustarea legislației naționale la normele și standardele internaționale (și îndeosebi implementarea ei), precum și experiența privind resocializarea condamnaților, din punctul de vedere al organismelor internaționale și ale unor state în parte, trebuie să devină o direcție strategică a politicii execuțional-penale a Republicii Moldova.

BIBLIOGRAFIE:

1. Уголовно-исполнительное право, под ред. В.И. Селиверстова, Изд. Юриспруденция, Москва, 2002.
2. S. Carp, C. Osadci, O. Rusu, *Drept execuțional penal*, Chișinău, 2007.
3. L. Caciamaș ș.a., Coordonator V. Cojocaru, *Raportul misiunii de evaluare a necesităților în domeniul pregătirii pentru liberare a deținuților*, IRP, Chișinău, 2006.
4. Е.Г. Багреева, *Социокультурные основы ресоциализации преступников*, Диссертация на соискание учёной степени доктора юридических наук, Москва, 2001.
5. *Английский опыт «визитирования» тюрем* // <http://www.mhg.ru/files/knigi/spravvizit.doc>
6. *Comunicat de presă cu privire la violarea drepturilor deținuților* // <http://www.humanrights.md/rom/news/Com%20de%20presa%20violare%20dr.%20detinut%2022%2001%202008.htm>
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 77 din 23.01.2006 *privind instituirea Comitetului pentru Plîngeri* publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 21 din 03.02.2006.
8. J. Redpath, N. Hriptievschi, *Evaluarea procesului de transformare a sistemului de justiție penală în Republica Moldova*, Editura Cartier, Chișinău, 2009.
9. Comunicat de presă privind situația respectării drepturilor persoanei private de libertate din Republica Moldova // <http://www.humanrights.md/rom/news/Ordin%20cu%20carnet.htm>
10. *Legea privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor* nr. 235 din 13.11.2008 (în vigoare din 19.03.2009) publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 226-229 din 19.12.2008.
11. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 286 din 13.04.2009 *privind aprobarea Regulamentului cu privire la activitatea Comisiei de monitorizare a respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor*, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 78-79/337 din 11.04.2009.
12. *Reintegrarea socială și supravegherea infractorilor în opt țări europene*, editor: A.M. Van Kalmthout, traducător: I. Durnescu, Chișinău, 2004.
13. X. Ulianoschi ș.a., *Ghidul consilierului de probațiune*, IRP, Chișinău, 2004.
14. I. Graur, „Centrele de Justiție Comunitară, Practica Internațională”, în *Materialele Conferinței științifice „Strategia de dezvoltare a centrelor de justiție comunitară”*, Chișinău, 6-8 februarie 2007.
15. М.Л. Греков, *Тюремные системы: состояние, перспективы*, Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата юридических наук, Краснодар, 2000.
16. I. Huitfeldt, „Geografia pedepsei”, în *Materialele conferinței pe tema criminologiei cu genericul „Politica penală a Republicii Moldova în tranziție către standardele europene”*, Chișinău, 8 aprilie 2008, conferință organizată de Ministerul Justiției al RM, Procuratura Generală a RM, Institutul de Reforme Penale și Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova.
17. *Система исполнения уголовных наказаний за рубежом* // <http://www.edu-zone.net/show/51729.html>
18. Д. Рудовский и др., *Права заключенных, Пособие по защите прав заключенных*, Перевод с английского И.А. Ковина, Лик, Санкт-Петербург, 1999.
19. D.J. Newman, P.R. Anderson, *Introduction to criminal justice*, New York, 1989.

Dr. Ștefan STAMATIN,
profesor universitar interimar al Catedrei drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

FENOMENUL CRIMEI ORGANIZATE TRANSFRONTALIERE

REZUMAT

În ultimele decenii crima organizată s-a globalizat și a devenit una dintre principalele puteri economice și armate ale lumii. Problema criminalității transfrontaliere prezintă mai multe fațete și poate fi analizată din diferite perspective. Astfel, putem considera acest fenomen o amenințare chiar și la adresa siguranței naționale, în special datorită faptului că până acum grupările infracționale nu au fost implicate doar în activitățile de proliferare a armelor, ci și în migrația clandestină, traficul de ființe umane, coruperea guvernelor naționale și infiltrarea unui sistem financiar global din ce în ce mai interdependent.

Autorul analizând principalele modalități de manifestare a acestui fenomen, precum și evoluția acestora, identifică un șir de propuneri privind prevenirea și contracararea acestui flagel.

SUMMARY

In recent decades, organized crime has globalized and became one of the major economic and armies powers of the world. Border crime problem has several faces and can be analyzed from different perspectives. Thus, we can consider this phenomenon a threat even to the national security, especially due to the fact that until now the criminal groups were not only involved in the proliferation activities of weapons, but also in clandestine migration, trafficking in human beings, corruption of national Governments and infiltration of a global financial system increasingly interdependent.

Analyzing the main manifestation ways of this phenomenon, as well as its evolution, the author identifies a number of recommendations on preventing and combating this scourge.

*„Dacă Jupiter ar arunca fulgerele sale, ori de câte ori
păcătuiesc oamenii, în scurt timp ar rămâne dezarmat”.*

Ovidius, *Fastele*, 5, 229

Astăzi, fenomenul crimei organizate atrage din ce în ce mai mult atenția publicului, guvernelor naționale și organizațiilor internaționale. În măsura în care grupurile criminale sunt implicate în periculosul joc al proliferării armelor, în migrația inegală, în coruperea guvernelor naționale și în penetrarea sistemului financiar global, crima organizată transfrontalieră este o amenințare la adresa siguranței naționale și personale a fiecărui cetățean în parte.

Prevenirea oricăror forme de crimă transfrontalieră, inclusiv cele enumerate mai sus, reprezintă o sarcină dificilă dar necesară pentru toate țările¹. Deoarece Europa își

consolidează cooperarea cu statele ex-sovietice prin intermediul unor programe cum ar fi Politica Europeană de Vecinătate, aceasta încearcă să implice autoritățile locale și regionale, precum și actori din sfera nonguvernamentală, în procesul de eficientizare a managementului și cooperării transfrontaliere².

Republica Moldova nu este și nu se va afla în viitorul apropiat în fața vreunei amenințări majore de tip militar clasic, însă estimările realiste evidențiază că adevăratele riscuri la adresa statului sunt de natură

¹ Emil Hedeșiu, *Contracararea crimei organizate transfrontaliere*, Editura UNAP, București, 2005, p. 87.

² Comisia Europeană (2004), *Strategia Politicii Europene de Vecinătate*, Bruxelles. Disponibil pe Internet: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf, accesat la data de 02.11.2009.

nemilitară și mai ales internă, manifestându-se în domeniile economic, financiar, social, ecologic și în tendințe separatiste. Uneori, riscurile insuficient evaluate dar mai ales ignorate se pot materializa în adevărate catastrofe, adică în evenimente neprevăzute, cu consecințe de mare amploare, adesea tragice.

Evoluția unei societăți, schimbările determinante ce au loc în cadrul acesteia sunt de natură să permită apariția și extinderea unor fenomene infracționale, ce trebuie cunoscute și studiate în vederea limitării și combaterii lor, prevenirii și contracarării unor astfel de fapte antisociale. Deschiderea largă a frontierelor, elaborarea unei legislații extrem de permissive factorului extern, slaba dezvoltare economică, instabilitatea politică și corupția din țara noastră, dar și din alte țări, au creat oportunități și breșe excepționale pentru expansiunea și mondializarea organizațiilor criminale.

Pe fondul acestor profunde transformări, dar și al multor altele, au apărut, s-au amplificat și s-au diversificat fenomene noi cum sunt crima organizată, traficul de droguri, materiale explozive, chimice, radioactive, terorismul, agresiunea informațională însoțită de criminalitatea în acest domeniu, precum și multe altele asemenea manifestări, care împiedică procesele pașnice de progres al națiunilor, afectează liniștea și siguranța cetățenilor. Cu toate eforturile depuse, nici cele mai avansate state din punct de vedere economic, tehnic, tehnologic și pe alte planuri nu s-au dovedit invulnerabile la aceste noi amenințări și pericole.

Fiind o „poartă” spre Europa, Republica Moldova, prin poziția ei geopolitică și geostrategică, resimte la frontierele sale presiuni ale criminalității organizate transfrontaliere. Printre acestea se numără migrația, în cele două forme de manifestare, – imigrația și emigrația, traficul de droguri, traficul de ființe umane, traficul de armament, muniții, materiale explozive, traficul cu autoturisme de lux furate, contrabanda de bunuri și produse (bunuri din patrimoniul național, cultural, droguri, țigări, băuturi alcoolice, produse petroliere, medicamente etc.).

Criminalitatea transfrontalieră are o

dimensiune internațională care înseamnă că un grup criminal acționează pe teritoriul mai multor state, o dimensiune transnațională care se referă la cooperarea pe care grupurile criminale de diferite naționalități o realizează între ele pentru a controla anumite piețe. Scopul fundamental al structurilor criminalității organizate îl reprezintă capitalizarea continuă, respectiv acumularea de resurse prin mijloace ilegale, fiind vizate îndeosebi domeniile tradiționale (trafic de droguri, contrabandă, evaziune fiscală, șantaj etc.), precum și domeniile de noutate (terorism, trafic de armament, de persoane, privatizări, societăți de valori mobiliare etc.).

Este evidentă capacitatea extraordinară a grupărilor criminale de a identifica și exploata cu rapiditate noi domenii care le oferă posibilități de a obține profituri uriașe (traficul ilegal de imigranți, obținerea de fonduri și subvenții de la stat, trafic de organe umane, infracțiunile informatice etc.)³. Gama de manifestare a riscurilor transfrontaliere are tendința de extindere și de diversificare și, ca atare, este necesar ca noile forme de manifestare să fie sesizate, combătute, monitorizate și lichidate la timp. Un rol important în acest demers îl au analizele de risc care trebuie situate pe agenda de lucru a echipelor manageriale de la toate etaloanele ierarhice ale instituțiilor cu atribuții de frontieră.

Dintre fenomenele perturbatoare ce se manifestă în societatea noastră, cel de crimă organizată a cunoscut o amplificare alarmantă, generând o serie de noi probleme pe lângă cele specifice societăților în care au loc procese de schimbare și transformare. Favorizată de caracterul subteran și disimulat al activităților pe care le presupune, crima organizată a pătruns cu ușurință în structurile administrative, economice și politice, punând în pericol climatul ce ar trebui să asigure construcția statului de drept.

Crima organizată este tot mai mult în atenția opiniei publice naționale, internaționale și a organizațiilor de orice tip. Problema prezintă mai multe fațete și poate fi analizată

³ Costică Voicu, Adriana Voicu Camelia, Ioan Geamănu, *Criminalitatea organizată în domeniul afacerilor*, Editura Pildner/ Pildner, Târgoviște, 2006, p. 18.

din diferite perspective. Se consideră, astfel, o tendință în creștere de a considera acest fenomen o amenințare chiar și la adresa siguranței naționale, în special din cauza faptului că până acum grupările infracționale nu au fost implicate doar în activitățile de proliferare a armelor, ci și în migrația clandestină, traficul de ființe umane, coruperea guvernelor naționale și infiltrarea unui sistem financiar global din ce în ce mai interdependent.

Amploarea pe care a luat-o fenomenul crimei organizate în societatea noastră face să fie absolut necesar să cunoaștem principalele modalități de manifestare a ei și evoluția acestora, pentru că numai cunoscându-le putem interveni să prevenim combaterea fenomenului. Dezbaterile ce au avut loc în diverse organisme internaționale, cu ocazia unor întruniri desfășurate sub egida ONU, au propulsat criminalitatea transnațională pe agenda temelor prioritare ale cooperării internaționale. Concluzia la care s-a ajuns în documentele de lucru ale Consiliului Europei este aceea că, actualmente, pentru statele europene problemele majore ale securității interne se structurează în jurul evoluțiilor alarmante ale crimei organizate, proliferării armelor de distrugere în masă, extremismului politic și terorismului.

Crima organizată ridică un set de probleme în fața pieței mondiale în curs de integrare. Acest lucru este cu atât mai valabil cu cât munca de poliție continuă să fie o responsabilitate esențială locală și națională, iar mecanismele de colaborare internațională sunt încă insuficient dezvoltate. Din cauza faptului că multe dintre grupurile crimei organizate operează dincolo de frontierele lor naționale, activitățile lor au, în mod evident, consecințe internaționale. Astfel, omniprezența grupurilor infracționale în Rusia constituie o problemă nu numai pentru această țară, ci și pentru întreaga comunitate internațională. Desigur, acest lucru este valabil și pentru alte grupuri infracționale care operează în alte țări.

Chiar dacă crima organizată este un tip de manifestare întâlnită de-a lungul istoriei în toate țările, dezvoltându-se odată cu societatea, pericolozitatea sa ca fenomen cu implicații majore atât la nivel de stat, cât și pe plan internațional a crescut considerabil în

ultimii ani, mai ales de când a devenit parte a procesului de globalizare. Fiind în strânsă legătură cu un alt fenomen devastator cum este corupția, fenomenul crimei organizate duce la distrugerea principiilor de organizare a societății în stat. Unul din efectele majore ale unui înalt nivel de manifestare a crimei organizate într-un stat este pierderea încrederii cetățeanului în rolul și eficiența activității instituțiilor statului din care face parte și dezvoltarea convingerii că dreptatea și protecția individuală pot fi găsite tocmai la cei care au alterat fundamental instituțiile statului – rețelele crimei organizate. Prin spălarea banilor, prin corupție, prin slăbirea instituțiilor statului și pierderea încrederii cetățenilor în existența statului de drept, crima organizată subminează bazele democratice și economice ale societății. Acest fapt a determinat conducerea a numeroase state să lanseze apeluri pentru încheierea unor convenții multilaterale, prin care să se acorde puteri mai mari și noi sarcini autorităților naționale cu competențe în combaterea criminalității organizate.

Complexitatea fenomenului crimei organizate scoate în evidență și alte concluzii, pornind tocmai de la faptul că este parte intrinsecă a procesului de globalizare⁴:

- implică și afectează indivizi din toate categoriile sociale, de la cei umili, fără speranța unui loc de muncă și a unui viitor decent pentru ei și familia lor, până la cei din sferele înalte economice, financiare și decizionale;

- contracararea crimei organizate nu este apanajul unui singur tip de instituție a unui stat, ea putând deveni eficientă numai în situația creării unui curent generalizat de implicare a instituțiilor fundamentale ale statului, organizațiilor internaționale, organizațiilor neguvernamentale, asociațiilor cetățenești și a fiecărui individ în parte;

- eficiența luptei împotriva fenomenului crimei organizate, în contextul procesului de globalizare, rezultă numai din cooperarea pe plan internațional;

⁴ Zygmunt Bauman, *Globalizarea și efectele ei sociale*, Editura „ANTET”, București, 2003, 128 p.

– succesul de durată al luptei împotriva fenomenului crimei organizate are la bază asigurarea unei educații reale prestate la nivel de individ atât în statele-sursă, cât și în statele-țintă ale vectorilor purtători de acțiuni ilegale.

În lume, la ora actuală, apar mai multe potențiale amenințări la adresa ordinii generale care se manifestă și se dezvoltă în sfera politicului, economicului, socialului. O primă amenințare o constituie profiturile considerabile realizate din tranzacții, de cele mai multe ori ilegal realizate de organizațiile criminale transnaționale, care sunt „investite” pentru a penetra organismele principale de conducere ale statului și pentru a-și extinde influența asupra vieții politice, asupra sectorului economic, în special a celui financiar-bancar, comercial, industrial, dar nu în ultimul rând asupra mass-media pe care încearcă să o controleze și să o folosească în formarea unor imagini deformate în legătură cu activitățile ilicite ale acestora.

A doua mare amenințare o constituie consolidarea gradului de profesionalizare a mediilor criminale și structurilor crimei organizate. În acest sens, se amplifică și diversifică gradul de intelectualizare a crimei organizate, prin observarea în interiorul structurilor mafioate a persoanelor ce ocupă posturi oficiale în domeniul financiar-bancar, comerțului, justiției, administrației, comunicațiilor, logisticii etc.

O altă amenințare o reprezintă schimbările produse la scară planetară în plan politic, economic, social și progresele tehnologice înregistrate în ultimii ani, care au permis crimei organizate să devină o forță mondială exploatarea în planul său libertatea de circulație, liberalizarea politicilor de migrare, dezvoltarea comerțului liber, aplicarea unor înalte tehnologii în comunicații, tehnicile sofisticate ale transferului banilor. Organizațiile criminale sunt capabile să tulbure sau să dezorganizeze organismele internaționale, dar riscul cel mai mare este al penetrării economiilor cu sume de bani provenite din crima organizată, permițându-le să preia controlul și să utilizeze forța economică în interes propriu și în detrimentul societății.

Puternicele transformări în plan economic și politic în fosta URSS au oferit posibilitatea organizațiilor criminale să pătrundă pe

teritoriul multor țări. În Rusia, din cauza haosului generat de tranziție și de slăbirea controlului asupra obiectivelor militare, au fost sustrate din unitățile militare arme și substanțe radioactive folosite la fabricarea focoarelor nucleare ce sunt tranzitate și prin Republica Moldova în drumul lor către beneficiarii statelor occidentale și posibile organizații teroriste. Un câmp favorabil pentru astfel de activități este Transnistria. Iată deci că un nou pericol ne amenință: exportul ilegal și vânzarea pe piața neagră în Occident, în Orientul Mijlociu și în Asia de Sud-Est de arme și materiale nucleare provenind din arsenalele fostei URSS.

Trendul actual este determinat de implicarea rețelelor crimei organizate în mai multe tipuri de activități ilegale. Totul pentru a maximaliza profitul și a reduce riscul. De fapt, aceasta este cauza principală a implicării rețelelor importante în tot felul de activități ilegale complementare, ca de exemplu: migrația ilegală, traficul de persoane, falsificarea documentelor personale, munca la negru, prostituția, traficul de droguri și spălarea banilor, dar și oferirea de servicii specializate⁵. Poate că de aceea, într-o anumită zonă geografică, relativ restrânsă, sau dimpotrivă, găsim din ce în ce mai mult situațiile în care acel spațiu este stăpânit de o anumită rețea. Astfel, în ultimii ani se remarcă activitatea infracțională a unor rețele de traficanți care se ocupă cu trecerea ilegală prin Republica Moldova a unor grupuri de emigranți, de regulă din Afganistan, Sri Lanka, Pakistan, Bangladesh, China și Thailanda care sunt racolați din țările lor, pe ruta Singapore, Moscova, Chișinău și care caută să ajungă în țările Europei de Vest. Participanții la filierele de introducere în Republica Moldova și apoi în România a cetățenilor asiatici și scoaterea lor spre vest încasează sume mari de bani, care nu în puține cazuri sunt spălate prin intermediul unor firme și agenții particulare înființate în țara noastră.

Migrația ilegală este componenta cea mai dinamică a crimei organizate. Ea presupune canale ilegale, distanțe mari de parcurs și o foarte bună organizare, pe care doar rețele-

⁵ Dan Banciu, *Crimă și criminalitate. Repere și abordări juris-sociologice*, București, Editura Lumina Lex, 2005, p. 316.

le de crimă organizată o pot realiza. Volumul migrației internaționale, și în special al celei determinate de cauze economice pe traseul est-vest, a crescut în mod dramatic. Grupările criminale și cele teroriste au preluat controlul acestui fenomen, au introdus elemente organizatorice noi, dispun de mijloace de falsificare a documentelor și controlează companii de transport maritim, feroviar și rutier, transformând totul într-o industrie extrem de profitabilă. Pe diverse segmente, grupările criminale angajate în traficul de droguri cooperează și cu alte organizații ilegale, sporind astfel profitul obținut. Migrația ilegală a devenit o afacere de miliarde, grupările criminale din domeniu câștigând circa 20-30 000 dolari per imigrant⁶. Din cauza cutumelor religioase și culturale proprii, unele categorii de migranți refuză să se integreze în noile societăți, devenind astfel factori de risc în planul stabilității politice și economice. Alte grupuri de migranți sunt percepute ca o amenințare datorită sprijinului pe care îl acordă unor organizații teroriste sau de gherilă.

Traficul de persoane este o crimă gravă împotriva drepturilor persoanelor. Lupta împotriva acestui fenomen trebuie să mobilizeze toate mijloacele de acțiune, îmbinând prevenirea, reprimarea și protejarea victimelor. În ceea ce privește prevenirea, trebuie implicată mai îndeaproape societatea civilă, iar coordonarea între autorități, servicii, rețele și agenții competente trebuie intensificată. Țările terțe trebuie să fie încurajate să ratifice și să aplice instrumentele internaționale relevante. Serviciile consulare din țările de origine trebuie să fie mobilizate în vederea prevenirii eliberării frauduloase a vizelor. Ar putea fi organizate campanii de informare destinate victimelor potențiale, în special femei și copii, în țările de origine, în cooperare cu autoritățile locale.

Lupta împotriva rețelelor presupune, de asemenea, o activitate de informare și de analiză strategică, realizată în cooperare cu țările de origine și de tranzit. Controalele la frontiere trebuie, de asemenea, intensificate pentru a preveni traficul de persoane, în special traficul

de minori. Victimele trebuie să fie protejate și asistate prin diverse măsuri: imunitate în cadrul urmăririi penale, legalizarea șederii, elaborarea unor mecanisme de compensare, asistență la reintegrarea în societate în țara de origine în cazul reînțoarcerii voluntare, toate acestea și în scopul facilitării cooperării lor la anchete.

Traficul de droguri este o altă amenințare care reprezintă cea mai dezvoltată activitate a crimei organizate în spațiul european, care este o piață importantă pentru toate tipurile de droguri ilegale. Există informații potrivit cărora a crescut nivelul de cooperare între rețelele implicate în traficul de droguri. Cocaina este distribuită de cartelurile columbiene, dar rețelele crimei organizate europene au contacte proprii și în America de Sud, în Caraibe și în alte colțuri ale lumii. Circa 90% din heroină provine din Asia de Sud-Est⁷. Chiar dacă se justifică faptul că aceste transporturi sunt bine camuflate în fluxul general comercial dintre Asia și Europa, desfășurat pe apă, pe uscat și în aer, totuși se pare că interesele și corupția au atins un nivel important, având în vedere forțele implicate, posibilitățile IT, inclusiv monitorizarea prin satelit a plantațiilor și transporturilor. Este greu de crezut că filonul principal al canalelor ilegale de transport nu este cunoscut și că loviturile date în lupta cu rețelele crimei organizate se dau doar unor transporturi izolate. Cele mai implicate rețele sunt cele specifice crimei organizate turce, care controlează lanțul afacerii de la plantații până la vânzările din stradă. Drept confirmare este cazul „Heroina” când operațiunea tranzitării unui lot de droguri din Turcia spre UE, prin Republica Moldova, la 20 martie 2008, în Chișinău a fost stopat un microbuz de model „Hyundai”, încărcat cu saci cu fasole. În urma controlului, s-au descoperit pachete cu droguri, ascunse printre fasole, circa 200 kg de heroină, potrivit informației oficiale. Pe piața neagră a drogurilor cantitatea enunțată valorează circa 10 mln de euro.

⁶ Tiberiu Constantin Medeanu, *Criminalistica în acțiune – omorul, terorismul și crima organizată (volumul 2)*, Lumina Lex, 2006, p. 127.

⁷ Emil Hedeșiu, „Considerații privind conceptul de prevenire a acțiunilor crimei organizate cu implicații în planul siguranței naționale”, comunicare susținută și publicată în cadrul Sesiunii de comunicări științifice organizate de Academia Națională de Informații cu tema „Securitate și societate: provocările mileniului trei”, București, 2004, p. 317.

La 21 octombrie 2009, Judecătoria sectorului Botanica din Chișinău a pronunțat sentința în dosarul nr. 2008030382, zis și „Dosarul Heroina”. Trei funcționari ai MAI și doi cetățeni ai Turciei au fost recunoscuți vinovați de transportarea drogurilor și condamnați la privațiune de libertate. Cei doi polițiști au fost găsiți vinovați în favorizarea circulației drogurilor, abuz în serviciu, exces de putere, falsificarea documentelor oficiale. Privațiunea de libertate a acestora a fost complementată cu privarea de dreptul de a ocupa funcții de răspundere timp de 5 ani.

Crima organizată internațională a crescut ca amploare, în ultimul deceniu, în parte datorită unor motive proprii (capitalul uman, material și financiar deosebit, perfecționarea continuă a organizării și a modului de operare), dar și datorită exploziei globalizării. În multe state, valorile tradiționale legate de respectul față de autoritate și comunitate au fost înlocuite cu dorința de parvenire individuală cu orice preț, iar multe dintre statele în care se manifestă acest fenomen experimentează democrația pentru prima dată. Multe guverne sunt mai preocupate, la acest început de secol, de propria supraviețuire, decât de sursa devalizelor. Altele, pentru a facilita comerțul mondial și pentru a-i face față, și-au cosmetizat instituțiile și structurile financiare, au relaxat restricțiile legate de procedurile vamale sau de acordare a vizelor, ceea ce a permis crimei organizate internaționale să se infiltreze cu ușurință în structurile economiei licite.

În era globalizării, organizațiile situate în afara legii nu mai au nevoie de o bază teritorială de unde să-și coordoneze acțiunile. Revoluția tehnologică a creat șefilor de rețele posibilitatea să-și conducă afacerile, indiferent de locul unde se află. Multe dintre acțiunile lor pot fi îndeplinite prin intermediul rețelei de calculatoare și telecomunicații. Utilizarea transferurilor electronice, accesul liber la Internet și tehnologia de comunicații supersofisticată permit structurilor criminale intensificarea comiterii de infracțiuni cu autori neidentificați, erodându-se astfel autoritatea statelor.

În prezent, computerele cuprind un spectru larg de întrebuințare, devenind instrumente indispensabile în derularea afacerilor,

comunicare, gestionarea informațiilor etc., jucând un rol important în viața cotidiană. Atunci când activitățile instituțiilor din administrația publică și apărarea națională presupun utilizarea sistemelor informatice, acestea vor trebui să facă față vulnerabilității la defecțiunile sistemelor de calcul și riscului falsificării de către persoane neautorizate a datelor stocate. Utilizarea Internetului, ca mijloc de obținere și transmitere de date despre produse care se supun controlului național al exporturilor, oferă un număr de avantaje față de alte metode de culegere a informațiilor. Internetul este un mijloc de căutare și transmitere simplă, ieftină și relativ lipsită de riscuri. Fără a părăsi țara, cetățenii străini pot naviga pe miile de site-uri Web, pot comunica prin poșta electronică cu specialiști din întreaga lume. În cazul navigării pe site-ul Web, obiectivul celui care caută este să obțină și să combine date din domeniul public, acumularea acestora conducând la informații valoroase pentru persoana care poate să provină dintr-un stat țintă. Un exemplu în acest sens îl constituie datele referitoare la modul de fabricare a unui dispozitiv exploziv nuclear care pot fi găsite pe foarte multe site-uri.

Extinderea Internetului și a telecomunicațiilor a făcut ca Cyber-spațiul, noul său câmp de luptă, să folosească alături de informații și infrastructura informațională și armele psihologice. Aceste arme, în simbioza lor, amplifică forța operațională și permit atacarea simultană a „punctelor decisive” și a „centrelor de gravitate” ale adversarului la toate cele trei nivele – tactic, operativ și strategic. Internetul a oferit pe lângă oportunități și o serie de vulnerabilități care au transformat mijloacele tehnice informatice în veritabile arme strategice, care permit intervenția de la distanță, prin focalizarea arsenalului asupra punctelor vulnerabile ale adversarului.

În ultimul deceniu, telecomunicațiile, în special cele mobile, au cunoscut cea mai mare dinamică a dezvoltării. Folosirea noilor tehnologii potențate de tehnologia informațiilor au dus la o dezvoltare fără precedent a telecomunicațiilor, determinând modificări esențiale în civilizația materială a omenirii și constituindu-se într-un factor de bază pentru

progresul social, hotărâtor pentru dezvoltarea unui management economic, politic și militar performant.

Din acest punct de vedere, asupra țării noastre se exercită în prezent o presiune tehnologică și psihologică deosebită, venită din nevoia de a ne alinia la standardele internaționale, în perspectiva aderării țării noastre la structurile euroatlantice.

Pentru aplicarea măsurilor concrete în plan operațional, sunt esențiale monitorizarea rețelelor, penetrarea lor și pedepsirea membrilor acestora. Concomitent, nu trebuie neglijată evaluarea fenomenului crimei organizate pe tipuri de activități, având în vedere zonele geografice de manifestare, frecvența și intensitatea acestora. Astfel, pot fi formulate concluzii care să conducă la îmbunătățirea cadrului legislativ și adâncirea cooperării internaționale. Neglijarea unei astfel de abordări sistematice, evaluarea de fenomen și acțiunea directă asupra rețelelor, pe fundalul unei cooperări insuficiente internaționale ale agențiilor specializate, va afecta eficiența luptei de combatere a crimei organizate. Astfel, combaterea crimei organizate internaționale, pe segmentul european, ar avea următoarele aspecte⁸:

– realizarea unui efort important și continuu de transfer de experiență și expertiză pentru toate statele europene, până când se va ajunge la un nivel comun al strategiei și modului de aplicare a acesteia;

– în cadrul efortului de combatere a acțiunilor ilegale ale rețelelor crimei organizate trebuie stabilit și realizat un raport eficient între interesele și prioritățile fiecărui stat european cu experiența avansată a UE în acest domeniu;

– pentru prevenirea infracțiunilor specifice crimei organizate și a reducerii oportunităților, strategia aferentă nu trebuie să se bazeze doar pe competențele instituțiilor, agențiilor specializate, întrucât există mulți factori neguvernamentali ce se pot implica;

– în sfera combaterii migrației ilegale și a traficului de persoane, este necesară creșterea nivelului de armonizare a legislației aferente în fiecare stat, inclusiv armonizarea vizelor și pașapoartelor;

– lupta împotriva migrației ilegale și a traficului de ființe trebuie să se dezvolte, prin crearea unui cadru mai larg de cooperare, atât între agențiile din țările furnizoare de migranți, cât și între cele din țările-țintă, dar și prin participarea agențiilor din țările tranzitate;

– creșterea nivelului cooperării dintre agențiile de aplicare a legii și diversele organizații, asociații din mediul privat de afaceri, îmbunătățirea schimbului de informații pentru prevenirea fenomenului de contrafaceri și falsificări;

– acționare cu prioritate în domeniul combaterii traficului de droguri, cu accent pe lupta împotriva drogurilor sintetice;

– dezvoltarea și punerea în aplicare a unei convenții referitoare la cannabis în interiorul ariei UE, dar și cu implicații pentru vecinătăți;

– întărirea activității în zonele de frontieră, în special pentru contracararea contrabandei și tranzitării produselor contrafăcute;

– dezvoltarea și consolidarea unor capacități specializate în analiza fenomenului crimei organizate, pentru studierea consecințelor acestui fenomen, a impactului asupra siguranței cetățeanului și a impactului asupra economiei europene, având în vedere inclusiv sprijinirea posibilităților operaționale ale agențiilor de aplicare a legii;

– continuarea și îmbunătățirea efortului de studiere și evaluare a corupției, întrucât încă este abia schițată o imagine de ansamblu a acestui fenomen;

– pentru creșterea operativității schimbului de informații, ar fi utilă armonizarea bazelor de date existente la nivelul fiecărui stat, pentru a asigura o compatibilitate în modul de înregistrare a datelor.

Republica Moldova mai are de depășit un obstacol care constă în consolidarea statalității și securității țării efectuând o reformă reală a sectorului de securitate, a ceea ce se numește „structuri de forță”. Un lucru

⁸ Jacob Adrian, „Conceptul de criminalitate organizată în dreptul European”. Disponibil pe Internet: <http://fs.procuror.ro/1fe13917596cfa50d52ae4f335a08a.pdf>, accesat la data de 02.11.2009.

evident pentru realizarea acestei reforme este elaborarea proiectului și adoptarea ulterioară în Parlament a legii privind instituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Securitate și de Apărare al Republicii Moldova. Această lege are menirea de a-i da un alt statut, mai superior, actualului Consiliu Suprem de Securitate, astfel încât să poată elabora, iar mai apoi promova uniform Strategia de dezvoltare a tuturor „structurilor de forță”. Este vorba despre o serie de fenomene succesive ce țin de reforma armatei (identificarea domeniilor de nișă pentru dezvoltarea parteneriatului strategic, elaborarea unui program de stat pentru excluderea Ministerului Apărării ca structură guvernamentală etc.); reforma poliției (transformarea din organ represiv în serviciu public, demilitarizarea poliției, intrarea ei reală în slujba comunității ca un serviciu public etc.); reforma serviciului de informații (transformarea lui într-un organ care are menirea de a cunoaște, a preveni și a înlătura amenințările interne și externe care pot afecta securitatea națională, democratizarea și controlul parlamentar real).

BIBLIOGRAFIE:

1. Iacob Adrian, „Conceptul de criminalitate organizată în dreptul European”. Disponibil pe Internet: <http://fs.procuror.ro/1fe13917596cfa50d52ae4f335a08a.pdf>, accesat la data de 02.11.2009.
2. Dan Banciu, *Crimă și criminalitate. Reperre și abordări juris-sociologice*, București, Editura Lumina Lex, 2005.
3. Zygmunt Bauman, *Globalizarea și efectele ei sociale*, Editura „ANTET”, București, 2003.
4. Miclea Damian, *Combaterea crimei organizate*, vol. I, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2004.
5. Emil Hedeșiu, *Contracaramentul crimei organizate transfrontaliere*, Editura UNAP, București, 2005.
6. Emil Hedeșiu, „Considerații privind conceptul de prevenire a acțiunilor crimei organizate cu implicații în planul siguranței naționale”, comunicare susținută și publicată în cadrul Sesiunii de comunicări științifice organizate de Academia Națională de Informații cu tema „Securitate și societate: provocările mileniului trei”, București, 2004.
7. Tiberiu Constantin Medeanu, *Criminalistica în acțiune – omorul, terorismul și crima organizată*, vol. 2, Lumina Lex, 2006.
8. Ștefan Stamatina, „Corupția – factor de risc la adresa securității naționale”, în *Progrese și perspective în reprimarea corupției*. Materialele conferinței naționale științifico-practică (Chișinău, 9 decembrie 2005), Editura „Bons Offices”, 2006, Chișinău 2006.
9. Ștefan Stamatina, Mihail David, „Factorii criminogeni ai criminalității financiar-bancare și psihologia infractorului financiar”, în *Prevenirea și combaterea crimelor transnaționale: Probleme teoretice și practice*. Materialele conferinței științifico-practice internaționale (Chișinău, 6-7 octombrie 2005), Tipogr. „Elena V.I.”, Chișinău 2005.
10. Ștefan Stamatina, Mihail David, „Spălarea banilor – un proces aflat în derulare”, în *Prevenirea și combaterea crimelor transnaționale: Probleme teoretice și practice*. Materialele conferinței științifico-practice internaționale (Chișinău, 6-7 octombrie 2005), Tipogr. „Elena V.I.”, Chișinău 2005.
11. Ștefan Stamatina, „Crima organizată și alte amenințări la adresa securității naționale”, în *Progrese și perspective în reprimarea corupției*. Materialele conferinței naționale științifico-practică (Chișinău, 9 decembrie 2006), Editura „Bons Offices SRL”, Chișinău 2007.
12. Costică Voicu, Adriana Camelia Voicu, Ioan Geamănu, *Criminalitatea organizată în domeniul afacerilor*, Editura Pildner/Pildner, Târgoviște, 2006.
13. Comisia Europeană (2004), „Strategia Politicii Europene de Vecinătate”, Bruxelles. Disponibil pe Internet: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_pa-per_en.pdf, accesat la data de 02.11.2009.

Dr. Constantin TALOȘ,
comisar șef, România

ORGANIZAREA ORI ÎNTREȚINEREA SPELUNCILOR PENTRU CONSUMUL SUBSTANȚELOR NARCOTICE SAU PSIHOTROPE: ELEMENTE ȘI SEMNE CONSTITUTIVE

REZUMAT

În articolul de față autorul face o analiză a legislației în vigoare privind cadrul de sancționare a acțiunilor ilegale legate de traficul ilicit de droguri. Totodată, autorul evaluează pericolul social al acțiunilor de organizare și întreținere a speluncilor destinate consumului de droguri prin prisma prevederilor legislației în vigoare și celei anterioare. Face o analiză juridico-penală amplă a fiecărei modalități normative de săvârșire a infracțiunii examinate. Nu în ultimul rând, autorul efectuează calificarea faptelor potrivit legislației penale în vigoare.

SUMMARY

In the present article, the author reviews the legislation regarding the sanctioning of illegal actions related to the illicit drugs. At the same time, the author evaluates the social danger of the actions regarding the organization and maintenance of the brothels intended for the consumption of drugs in the light of the in force and previous law provisions. He makes a comprehensive legal-criminal analysis of each normative ways of committing this crime. Last but not least, the author carries out qualification of the actions according to the in force criminal laws.

1. Cadrul de sancționare a faptelor penale, care implică traficul ilicit de droguri, este instituit la art.217-219 (Cap. VIII) ale Părții speciale a CP al Republicii Moldova, legiuitorul consacrand în total nouă componente ale infracțiunilor de acest tip. Normele consfințite la etapa actuală în materie sunt rezultatul unei concepții de reevaluare și de reactualizare a politicii penale în domeniul prevenirii traficului ilicit de droguri, implementată de legiuitor prin Legea nr.277-XVI din 04.11.2005.

Printre infracțiunile legate de traficul ilicit de droguri se înscrie și fapta de organizare ori întreținere a speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope, incriminarea găsindu-și loc în art.219 al CP. Potrivit textului legii, infracțiunea constă în „organizarea ori întreținerea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope, precum și punerea la dispoziție a localurilor în aceste scopuri...”. La alin.(2) al art.219 este dozată răspunderea penală pentru „aceleași acțiuni săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală...”.

2. Legiuitorul a evaluat gradul pericolului social al organizării sau întreținerii speluncilor pentru consumul de droguri la nivelul unei fapte infracționale atât în legislația penală anterioară, cât și în legislația în vigoare. Incriminarea își are izvorul în CP din 24.03.1961, la art.225⁴, introdus prin Ucazul SS al RSSM din 05.07.1975, având o noțiune legală similară celei din legislația penală în vigoare.

La evaluarea gradului prejudiciabil al faptelor, pe care legiuitorul le introduce în sfera ilicitului penal, este luată în considerare starea de neliniște și insecuritate socială, pe care o faptă o creează prin caracterul său de fraudă sau de indisciplină socială. Referindu-ne la incriminarea stipulată la art.219 al CP, legiuitorul a considerat că atât organizarea, cât și întreținerea speluncilor pentru consumul ilegal de droguri sunt fapte infracționale, care pun într-un pericol grav sănătatea publică, atribuindu-le gradul prejudiciabil aferent faptelor infracționale.

3. *Obiectul nemijlocit* al infracțiunii de organizare sau întreținere a speluncilor pen-

tru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope îl constituie ansamblul relațiilor sociale, a căror existență, dezvoltare și normală desfășurare sunt condiționate de protejarea sănătății publice. Prin instituirea răspunderii penale pentru o asemenea faptă legiuitorul a pretins să apere relațiile din domeniul sănătății publice, care pot fi grav afectate de activitatea de organizare sau întreținere a unor locuri specialmente destinate consumului ilicit de droguri.

Sănătatea publică este o valoare socială deosebit de importantă. În doctrina penală sănătatea publică a fost definită ca fiind, pe de o parte, totalitatea condițiilor și măsurilor menite să asigure cât mai complet sănătatea unui grup social organizat – comună, oraș etc., iar, pe de altă parte, starea de pericol, pe care acel grup o are sub aspectul sănătății sale [1, p. 525]. Statul, prin mijloace de drept penal, trebuie să asigure apărarea igienei și a sănătății publice, păstrarea și dezvoltarea calităților fizice și mintale a persoanei pentru a-i permite participarea eficientă și reală la întreaga viață politică, economică, socială și culturală.

În acest sens legiuitorul nostru a considerat că protejarea sănătății publice trebuie realizată și prin prisma pedepsirii faptelor de organizare sau de întreținere a speluncilor pentru consumul de droguri.

Infracțiunea analizată nu are obiect material, întrucât, pe de o parte, nici substanțele narcotice sau psihotrope, iar, pe de altă parte, nici localurile în care sunt organizate sau întreținute speluncile nu figurează în calitate de entități materiale, asupra cărora trebuie să acționeze făptuitorul pentru a periclita relațiile sociale din domeniul protejării sănătății publice.

4. Sub aspectul *laturii obiective* infracțiunea incriminată la art.219 al CP se realizează printr-un comportament activ, pozitiv, presupunând încălcarea prin acțiune a interdicției de a organiza sau de a întreține spelunci pentru consumul drogurilor. Acțiunea poate fi manifestată prin trei modalități normative prevăzute expres în dispoziția incriminatorie:

- organizarea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope;

- întreținerea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope;
- punerea la dispoziție a localurilor în scopul consumului substanțelor narcotice sau psihotrope.

5. Aplicarea normei prevăzute la art. 219 al CP presupune interpretarea termenului de „speluncă” utilizat de legiuitor la descrierea faptei. În vorbirea curentă prin speluncă înțelegem „local public rău famat...” [2, p. 1088] sau „local public rău famat, unde se adună drojdia societății...” [3, p. 788].

Plecându-se de la semnificația termenului speluncă, legiuitorul, în sensul normei de incriminare, are în vedere nu orice „loc rău famat”, ci doar locul destinat consumului substanțelor narcotice sau psihotrope.

Doctrina de specialitate susține că prin speluncă, în limitele aplicațiunii componentei analizate, se înțelege „locul în care persoanele se adună în mod repetat pentru a consuma substanțe narcotice sau psihotrope” [4, p. 736]. În același sens autorii Iu.Skuratov și V.Lebedev definesc spelunca ca fiind „încăperea locuibilă sau nelocuibilă pusă în mod sistematic la dispoziția persoanelor pentru consumul substanțelor narcotice” [5, p. 531]. O accepțiune identică este susținută și de autorul A.Mihlin, potrivit căruia „spelunca reprezintă locul destinat consumului regulat (sistematic) a substanțelor narcotice sau psihotrope” [6, p. 278].

Autorul R. Galiakbarov susține că în calitate de speluncă pot figura atât încăperile destinate traiului permanent sau provizoriu al persoanei (apartament, vilă, casă etc.), cât și alte încăperi nelocuibile (garaj, depozit, subsol, hambar etc.) [7, p. 495]. În accepțiunea lui Z. Neznamov, spelunca poate fi extinsă și asupra terenurilor special amenajate în acest scop, cum ar fi bordeiele și colibe din masivele forestiere [8, p. 571].

Pentru a considera o încăpere ca fiind „speluncă” nu are importanță amplasarea ei sau dacă aceasta este ori nu locuibilă, fiind necesar doar ca respectiva încăpere să fie destinată, amenajată în scopul consumului regulat (sistematic) al substanțelor narcotice sau psihotrope, la adăpost de vigilența autorităților.

Nu constituie speluncă încăperea care a fost folosită o singură dată în scopul consumului de substanțe narcotice sau psihotrope, subiectul neurmărind intenția de a folosi regulat încăperea în asemenea scop.

6. Prima modalitate normativă de săvârșire a infracțiunii examinate o constituie *organizarea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope*.

Potrivit p. 12 al hotărârii CSJ *Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației privind infracțiunile legate de mijloacele narcotice și substanțele cu efect puternic și toxice* din 27.03.1997, „organizarea unei asemenea spelunci înseamnă activitatea unei sau mai multor persoane, îndreptată spre crearea sau care a condus la crearea unei spelunci pentru consumul de mijloace narcotice (găsirea localurilor, pregătirea dispozitivelor pentru consum de substanțe narcotice, alegerea clienților sau a complicilor, angajarea lor, elaborarea sau pregătirea unor măsuri conspirative etc.)” [9, p. 360].

Din punct de vedere faptic, acțiunile de organizare a speluncilor pot fi obiectivizate prin următoarele forme: căutarea încăperilor sau a altor locuri, care pot fi folosite ca spelunci, adaptarea unor asemenea încăperi (procurarea mobilei, seringilor, substanțelor narcotice etc.), căutarea mijloacelor financiare în aceste scopuri, selectarea potențialilor clienți ai speluncii, recrutarea complicilor, elaborarea unor măsuri conspirative pentru ca spelunca să nu fie descoperită de autorități etc.

În această modalitate infracțiunea incriminată la art.219 al CP se prezintă în forma unei componente formal-reduce, consumându-se din momentul demarării procesului de organizare a speluncii, indiferent dacă aceasta a început sau nu să funcționeze. Reieșind din particularitățile elementului material, infracțiunea nu cunoaște o fază a pregătirii și a tentativei.

Organizarea speluncilor în scopul indicat la art. 219 al CP reclamă problema delimitării acesteia de infracțiunea de organizare a consumului ilicit de substanțe narcotice sau psihotrope, incriminată la art.217⁵ alin.(2) al CP. În cazul primei infracțiuni, actul de or-

ganizare este strict determinat și se exprimă doar prin organizarea „speluncilor” pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope. Prin urmare, organizarea speluncilor constituie o formă specifică a organizării consumului ilegal de substanțe narcotice sau psihotrope. Potrivit regulilor instituite la art.116 alin.(2) al CP, în cazul concurenței dintre o normă specială și una generală, fapta urmează a fi calificată conform normei speciale, care în cazul dat este stipulată la art.219 al CP.

Comparând sancțiunile din art.217⁵ alin.(2) și art.219 ale CP, putem sesiza că regimul de sancționare a primei infracțiuni este mai aspru, decât al ultimei. O asemenea soluție o considerăm inoportună, care nu corespunde gradului prejudiciabil al faptelor vizate. În opinia noastră, organizarea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope constituie o formă de organizare a consumului de droguri mai periculoasă în raport cu celelalte. Această teză poate fi dedusă în primul rând din poziția legiuitorului nostru de a incrimina într-o normă distinctă fapta de organizare a speluncilor pentru consumul substanțelor respective. În al doilea rând, fapta de organizare a unor astfel de localuri denotă un grad prejudiciabil mai sporit, creându-se condiții prielnice și propice consumului drogurilor și prin aceasta contribuie la expansiunea fenomenului narcomaniei. În vederea lichidării acestui dezacord de evaluare al gradului prejudiciabil al faptelor vizate, considerăm că legiuitorul ar trebui fie să prevadă o pedeapsă mai blândă pentru fapta de organizare a consumului ilegal de substanțe narcotice sau psihotrope, fie să înăsprească regimul de pedepsire a infracțiunii de organizare sau întreținere a speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope.

7. A doua modalitate normativă de comitere a infracțiunii – *întreținerea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope* presupune realizarea unor acțiuni de asigurare a funcționabilității acesteia.

Activitatea de întreținere a speluncilor poate fi exprimată prin: îngrijirea încăperilor pentru asigurarea unei atmosfere propice speluncii, asigurarea clienților cu instrumen-

tele necesare consumului drogurilor, primirea clienților, punerea în aplicare a măsurilor de conspirație etc.

Doctrina susține că infracțiunea săvârșită astfel se consideră consumată din momentul începerii exploataării speluncii în scopul consumului substanțelor narcotice sau psihotrope [10, p. 877; 4, p. 736] sau săvârșirii măcar a unei acțiuni care urmărește scopul menținerii în bune condiții a funcționării speluncii [11, p. 374].

Este posibil ca acțiunea de organizare și de întreținere a speluncii să fie săvârșită de una și aceeași persoană. După cum susține autorul A.Mihlin, întreținerea speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope presupune posesia în fapt sau administrarea încăperii destinate consumului de droguri, dacă persoana nu este organizator al infracțiunii [6, p. 278]. Fapta însă se consideră consumată din momentul realizării activității de organizare, iar instanța de judecată la individualizarea pedepsei penale, în limitele stabilite de sancțiunea care se conține la art.219 al CP, va lua în considerare împrejurarea după care făptuitorul nu a comis o acțiune, ci două acțiuni descrise în norma de incriminare.

8. Ultima modalitate normativă de comitere a infracțiunii analizate o constituie *punerea la dispoziție a localurilor în scopul consumului substanțelor narcotice sau psihotrope*.

Pentru această acțiune este supus răspunderii penale proprietarul, posesorul, locatarul sau administratorul unui local, care oferă unuia sau mai multor consumatori de droguri spațiul aferent acestuia în scopul consumării substanțelor narcotice sau psihotrope. Noțiunea de local, în sensul art.219 al CP, cuprinde atât speluncile propriu-zise, cât și alte localuri (bar, discotecă, restaurant, cinematograful, WC public etc.). Pentru existența faptei nu are relevanță dacă făptuitorul a pus la dispoziția consumatorilor de droguri întregul spațiu al localului sau doar o parte a acestuia.

Infracțiunea este considerată din momentul în care făptuitorul a consimțit, și-a dat acordul ca localul să fie folosit în vederea consumului de substanțe narcotice sau psihotrope, neavând relevanță dacă în fapt s-a produs

sau nu un asemenea consum. Prin urmare, sub aspectul configurării semnelor laturii obiective infracțiunea are o componentă formală, considerându-se consumată din momentul săvârșirii faptei.

Plecând de la ideea că elementul material presupune darea acordului de utilizare a localului în scopul descris de norma de incriminare, infracțiunea este executarea promptă, neputându-se manifesta în forma tentativei.

9. Pentru existența infracțiunii incriminate la art.219 al CP nu contează dacă substanțele narcotice sau psihotrope sunt procurate de consumatori ori de cel care organizează sau întreține spelunca în scopul consumului substanțelor narcotice. De asemenea, nu are importanță dacă persoanele în cauză sunt consumatori primari sau narcomani inveterați. De multe ori infracțiunea de organizare sau de întreținere a speluncilor poate fi precedată sau însoțită de săvârșirea altor infracțiuni legate de traficul de droguri. Cel mai frecvent fapta analizată poate fi însoțită de punerea la dispoziția consumatorilor a substanțelor narcotice sau psihotrope. În asemenea situații făptuitorul poate fi supus răspunderii penale în concurs cu infracțiunea incriminată la art. 217¹ al CP, care instituie răspunderea penală pentru fapta de circulație ilegală a substanțelor narcotice, psihotrope sau a analogilor lor în scop de înstrăinare.

10. Din punctul de vedere al *laturii subiective*, infracțiunea se săvârșește cu intenție directă, făptuitorul conștientizând gradul prejudiciabil al faptei de organizare, întreținere a speluncilor sau de punere la dispoziție a localurilor în vederea consumului substanțelor narcotice sau psihotrope și dorește să acționeze în acest mod.

Scopul comiterii infracțiunii este calificat, fiind obligatoriu ca făptuitorul să realizeze în vederea asigurării posibilității consumului substanțelor narcotice sau psihotrope prin acțiunile indicate în textul legii. Pentru existența faptei nu are relevanță, dacă făptuitorul, post factum, a realizat sau nu acest scop, lucru însă de care se va ține cont la aplicarea pedepsei penale.

Motivele de comitere a infracțiunii nu

condiționează existența faptei, însă stabilirea acesteia are însemnătate pentru individualizarea și stabilirea unei pedepse echitabile în limitele fixate de sancțiunea art.219 al CP. Acesta se poate prezenta în diferite forme: interes material, testarea unei substanțe narcotice sau psihotrope, satisfacerea propriei necesități de consum de droguri împreună cu alte persoane etc.

11. *Subiectul infracțiunii* analizate este general și poate fi persoană fizică, responsabilă, care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani.

Participația în forma organizării săvârșirii infracțiunii nu este posibilă, întrucât legiuitorul incriminează însăși acțiunea de organizare a speluncilor ca modalitate normativă de comitere a infracțiunii. Instituirea celorlalte legături funcționale între participanți apare ca posibilă și se manifestă în următoarele forme: coautorat; instigator-autor/coautori; complice-autor/coautori; instigator-complice-autor/coautori.

12. La alin.(2) al art. 219 al CP este agravată răspunderea penală în ipoteza comiterii infracțiunii de un grup criminal sau de o organizație criminală.

Noțiunea de grup criminal organizat este prevăzută la art.46 al CP. Potrivit textului legii, „grupul criminal organizat este o reuniune stabilă de persoane, care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni”. Cu raportare la art.219 al CP infracțiunea urmează a fi calificată în baza prezentei circumstanțe agravante atunci când două sau mai multe persoane s-au reunit în prealabil pentru a comite mai multe fapte de organizare sau întreținere a speluncilor pentru consumul substanțelor narcotice sau psihotrope.

La rândul ei, definiția legală a criminalității organizate este prevăzută la art.47 al CP, potrivit căruia „se consideră organizație (asociație) criminală o reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziunea, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației în

scopul exercitării de influență asupra activității economice și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice”. În conformitate cu alin.(2) al art. 47 al CP, infracțiunea se consideră săvârșită de o organizație criminală dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia.

Calificarea faptei în baza agravantei prevăzute la art.219 alin.(2) se va face indiferent de contribuția pe care membrul organizației criminale sau persoana care acționează la însărcinarea ei o are la comiterea faptei (autor, instigator sau complice).

BIBLIOGRAFIE:

1. V. Dobrinoiu, Gh. Nistoreanu, I. Pascu, I. Molnar, Al. Boroii, V. Lazăr., *Drept penal. Partea specială*, București, 1994.
2. *Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, ediția a V-a, București, 1996.
3. *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1958.
4. *Комментарий к уголовному кодексу РФ, с постановочными материалами и судебной практикой*, под ред. С.И. Никулина, Изд. Менеджер, Москва, 2000 г.
5. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, под ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева, Изд. Норма-Инфра, Москва, 1998 г.
6. *Уголовное право: Часть Общая. Часть Особенная. Вопросы и ответы (Серия «Подготовка к экзамену»)*, под ред. А.С. Михлина, Юриспруденция, Москва, 2000 г.
7. *Уголовное право России. Особенная часть*, под ред. Л.Л. Кругликов, Изд. ВЕК, Москва, 1999 г.
8. *Уголовное право. Особенная часть. Учебник для ВУЗОВ*, под ред. И. Я. Козаченко, З. А. Незнамова, Г. П. Новоселова, Изд. Норма-Инфра, Москва, 2001 г.

9. *Culegere de hotărâri explicative*, Chișinău, 2002.
10. *Уголовное право. Часть Общая. Часть Особенная. Учебник*, под ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова, Изд. Юриспруденция, Москва, 2001 г.
11. S. Brânză, X. Ulianoschi, V. Stati, I. Țurcanu, V. Grosu, *Drept penal*, vol. II, Editura Cartrier Juridic, Chișinău, 2005.

Вячеслав УРСУ,

доктор права, доцент,

начальник Факультета Право Академии «Штефан чел Маре»

МВД Республики Молдова

РЕЙДЕРСТВО КАК СПОСОБ КРИМИНАЛЬНОГО ПЕРЕДЕЛА СОБСТВЕННОСТИ

REZUMAT

În prezentul articol autorul își propune analiza unui fenomen destul de des întâlnit în relațiile economice, și anume asimilarea unor întreprinderi prin acțiuni ilegale.

Autorul analizează fenomenul de asimilare ilegale sau cum se mai numesc atacuri criminale raider ca o metoda de redistribuire a proprietății. Textul este o incursiune în etapa inițială de privatizare explicând cele mai frecvente metode de instruire ale economiei de piață, apoi continuă cu definirea fenomenului de „atac raider” invocând câteva noțiuni ale fenomenului studiat, clasificarea formelor sale, ca la sfârșitul articolului autorul să vină cu câteva propuneri de îmbunătățire a cadrului de reglementare, care ar permite contracararea acestui fenomen.

SUMMARY

The article aims to analyze a phenomenon quite common in economic relations, namely the assimilation of other businesses.

The author examines the phenomenon of assimilation illegal or criminal phenomenon attacks raider as a method of redistribution of property. The text is an incursion at the initial stage of privatization clarifying the most common training methods of the market economy, then proceed to define the phenomenon of «raider attack» invoking some notion of the phenomenon studied, the classification of its forms, as the end of the article author to come up with some proposals to improve the regulatory framework that would allow counteract this phenomenon.

Становление экономики рыночного типа с ее неперменным атрибутом, механизмом конкуренции, требует кардинальных институциональных изменений в отношениях и формах собственности. Вектором преобразований отношений собственности является формирование многообразия форм собственности и форм хозяйствования. Именно многообразие форм собственности в современных условиях приобрело характер органического единства. В качестве генератора и материальной основой устойчивого плюрализма форм собственности является технологический плюрализм, который и устраняет иерархию в формах собственности.

Конституция РМ отвергает установление монополии какой-либо формы или разновидности собственности.

Все чаще можно встретить мнение, что в странах постсоветского пространства (в Молдове в том числе) в нынешних усло-

виях складывается не модель свободной рыночной экономики, а формируется модель смешанной экономики с ее многообразием форм индивидуальной и совместной собственности и соответствующим многообразием средств и методов регулирования.

Однако эта модель имеет ряд специфических особенностей. Материальную основу этой модели составляют унаследованные структуры реального сектора экономики с ее отраслевым и технологическим дисбалансом, высокая степень монополизации экономики, дефицитом денежного капитала.

В 90-х годах началась повсеместная приватизация государственной собственности, при этом, средств, условий и законодательной базы для ее успешного осуществления не было обеспечено.

В самом начале приватизации государственной собственности крупные ее

объекты не могли быть проданы индивидуальным собственникам даже по остаточной балансовой стоимости (конечно, некоторые из таких объектов, все-таки попали в руки таких собственников, но преимущественно, в результате мошеннических или других противоправных действий). Поэтому приватизация таких объектов осуществлялась путем создания акционерных обществ. По мере накопления капитала индивидуальными собственниками преобладающим методом приватизации стала продажа госимущества на аукционах и коммерческом конкурсе.

И если изначально, государственные и муниципальные предприятия преобразовывались методом акционирования, то впоследствии, эти приватизированные предприятия изменяли форму собственности методом продажи на аукционе или коммерческом конкурсе.

Следует подчеркнуть, что уже на начальном этапе приватизации наряду с разделом объектов собственности стали проявляться рецидивы передела таковых.

Это явление, в принципе, объективно, и в условиях формирования экономики рыночного типа сам процесс перераспределения объектов собственности между различными экономическими агентами, с одной стороны, изменяя структуру форм собственности, позволяет оптимизировать эту структуру.

С другой стороны, формируется и функционирует рынок корпоративного контроля, на котором ведется конкурентная борьба за более эффективное управление активами компаний и предприятий.

В то же время, стали проявляться негативные явления по захвату собственности силовыми или иными незаконными способами.

И если в других странах, более крупных и с более развитой экономикой, например, в России, это явление появилось раньше, то в Молдове оно относительно новое явление.

Предпосылками для возникновения и проявления данного явления, на наш взгляд, являются: несовершенство законо-

дательства, коррупция, ошибки, допущенные в период приватизации, политическая нестабильность, наличие масштабного теневого сектора, отсутствие законопослушания в бизнес среде, игнорирование судебной и правоохранительной системы и т.д. В совокупности, это породило различные формы и методы криминального передела собственности.

Сегодня одной из основных проблем для многих частных компаний (в Молдове явление затронуло даже общества, в которых контрольный пакет акций принадлежит государству) развивающихся стран, в особенности стран постсоветского пространства, стали враждебные поглощения и рейдерские захваты чужого бизнеса.

Существуют различные определения понятия «рейдерства». Ниже приведем лишь некоторые из них.

Таким образом, рейдерство (от англ. reider – нападать, или raid – захват) есть специфический способ передела собственности путем захвата объектов собственности, то есть это деятельность, осуществляемая физическими или юридическими лицами, заключающаяся в приобретении акционерной компании без согласия ее акционеров, работников, администрации.

Другое определение «рейдерства» - поглощение предприятия или иное установление контроля над его активами против воли его собственника или руководства.

Как видно из этих определений, речь идет, прежде всего, о поглощении одного предприятия другим, рейдеры используя в этих целях различные методы и процедуры.

Термин «рейдерство» применяется для описания поглощений компаний или отъёма чужого имущества, проводимых с тем или иным объёмом нарушений законодательства, в том числе уголовного.

Когда мы говорим о поглощении, то должны подчеркнуть, что речь идет об враждебном, недружественном поглощении. Однако, мнение о том, что рейдерство носит исключительно криминальный характер, является ошибочным.

При этом понятия «враждебное поглощение» и «рейдерство» хотя и имеют некоторые внешние сходства, не являются тождественными и имеют ряд отличительных черт, которые позволяют не только провести широкую грань между ними, но и отнести их к совершенно разным отраслям права. Так, если враждебное поглощение регулируется нормами гражданского законодательства, то рейдерство имеет все достаточные признаки и основания, чтобы отнести его к уголовному праву.

Поглощение может быть дружественным и враждебным (недружественным). При этом, например, западный способ враждебного поглощения, несмотря на его негативное название, не подразумевает под собой чего-либо противоправного и тем более криминогенного.

Важнейшей отличительной чертой враждебного поглощения от дружественного является отсутствие договоренности сторон о проведении такой сделки, когда компания-покупатель обычно не ставит в известность менеджмент компании-объекта о предполагаемой покупке и обращается непосредственно к ее акционерам, минуя стадию переговоров с менеджментом компании, либо продолжает настаивать на покупке компании, невзирая на отказ со стороны руководства целевой компании.

Рейдерская деятельность характеризуется такими признаками, как: систематичность и конфликтность. По мнению некоторых исследователей, рейдерство в силу его систематичности можно рассматривать как особый вид криминального бизнеса.

Причем относительно последнего признака следует отметить, что рейдерство не только не избегает конфликтных ситуаций, а напротив, создает такие ситуации или использует в своих целях уже возникшие конфликты.

Рейдерство делят на три группы по интенсивности атаки и соблюдения законов:

белое – законное поглощение компаний, синоним слияниям и поглощениям

(M&A – “Mergers and acquisitions”);

серое – ситуации, когда очень трудно разобраться, кто прав, а кто виноват. Обычно с формальной точки зрения всё происходит в соответствии с законом, что оказывается возможным ввиду несовершенства законодательства;

чёрное – откровенно силовой, явно незаконный захват собственности.

Таким образом, «белое рейдерство» – чётко запланированное поглощение компании, происходящее хоть и против воли основного собственника, но в строгом соответствии с требованиями закона. Как правило, такой вид поглощения применяется по отношению к компаниям с малоэффективным корпоративным управлением и финансовыми затруднениями.

«Серое рейдерство» – поглощение компании, осуществляемое внешне законными средствами, аналогичными белого рейдерства, но совокупность этих средств в целом составляет схему мошенничества, аналогичную методам чёрного. Это весьма распространенный вид, применимый к любым компаниям, в схемах действия которого сложно разобраться даже опытным специалистам.

«Чёрное рейдерство» – незаконный захват собственности, основа которого базируется на применении криминальных методов, подделке документов, подкупе чиновников, шантаже, мошенничестве и т.д. Меры и методы, применяемые компанией-захватчиком противозаконны и зачастую уголовно наказуемы.

Как показывает практика, рейдерство преследует различные цели. Однако наиболее часто преследуются такие цели, как: завладение самим процессом производства, получение товарного знака для расширения собственного бизнеса, а также захват с целью репрофилирования предприятия или компании, или их ликвидации как явного конкурента.

Как было сказано ранее, существует огромное количество схем рейдерского захвата, в некоторых странах существуют даже фирмы и компании, которые специализируются на такого рода делах.

Среди методов рейдерского захвата собственности особого внимания заслуживает установление корпоративного контроля через процедуры преднамеренного банкротства.

При этом, поглощение через банкротство позволяет компании-агрессору не только купить компанию дешевле, но приобрести только ее чистые активы, не обременяя себя долгами, как это происходит в случаях покупки акций компании. Поэтому поглощение через банкротство происходит в случаях, когда агрессор заинтересован больше только в активах компании (помещение, оборудование, участок, на котором находится, и т.д.) Нередко захваты кончаются выводом наиболее ценных активов и продажей земли.

Формирование рыночных отношений в экономике создало объективные предпосылки для возникновения института несостоятельности (банкротства). Рыночный механизм объективно предполагает возможность возникновения финансово-экономических проблем по причинам различного характера, но в первую очередь в связи с конкуренцией.

В механизме реализации процедур банкротства задействованы не только правовые средства, но и множество субъектов конкурсных отношений.

Как показывает практика по делам о банкротстве, когда происходит столкновение прав и интересов различных субъектов права, вовлеченных в процедуры банкротства, нередко случаи неправомерных действий кредиторов, должников и арбитражных управляющих.

Криминальные действия при банкротстве вызывает наиболее тяжелые последствия для экономики страны, так как в последнее время стали самыми распространенным и опасным видом экономических преступлений, при этом неправомерные действия при банкротстве в своих формах проявления и способах весьма многообразны.

С целью выявления, расследования и доказывания противоправных действий, связанных с осуществлением процедуры

банкротства хозяйствующих субъектов, правоохранительные органы должны быть наделены соответствующими методиками проведения оперативно-следственных, документально-проверочных и экспертно-экономических мероприятий.

Важную роль приобретают проблемы квалификации фактов криминальных банкротств, определения признаков неправомерных действий при банкротстве.

При проведении документально-проверочных мероприятий и экспертно-экономических исследований особую значимость и важное доказательное значение приобретают оценка реального финансово-экономического состояния предприятия, экономико-криминалистический анализ отчетных показателей, умение работать с учетными и отчетными бухгалтерскими документами.

Помимо этого, применяемые криминальные схемы банкротств достаточно часто влекут за собой нарушение налогового, гражданского законодательства, не говоря об уголовном.

Законодатель Р.Молдова предпринял ряд мер, в том числе, юридических, которые имеют целью предотвращать совершения такого рода действий, для защиты прав собственников от противоправных действий различных субъектов, включая рейдеров.

Только Уголовный кодекс РМ содержит порядка 6 статей, которые устанавливают уголовную ответственность за действия охватываемых понятием «рейдерство» (ст.ст.245²,246, 246¹, 247, 252, 253 УК РМ).

Помимо этого за деяния сопутствующие «чёрному» рейдерству также установлена ответственность. Имеются в виду преступления общеуголовного характера (шантаж, подкуп, коррупция и т.д.).

Кроме того, любой вид рейдерства, независимо от метода его осуществления, мошеннического (серого) или силового (чёрного), необходимо понимать как противоправное, вредоносное деяние, подлежащее рассмотрению в рамках уголовного законодательства.

Мы поддерживаем идею включения в УК РМ отдельной статьи, которая устанавливала бы уголовную ответственность за рейдерство, то есть умышленные действия, направленные на недружественное поглощение другого экономического агента.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Батокос Алдабергенова, «Поглощение и рейдерство: тождественные понятия или преднамеренно искаженная интерпретация криминогенности в стране?», в *Право и защита*, № 1, 2010.
2. Д.А. Литвинов, В.Н. Подкопаев, С.А. Звягин, «Рейдерство как способ криминального передела собственности в России в постприватизационный период», в *Вестник Воронежского института МВД России*, № 1, 2008.
3. А. Киреев, Рейдерство на рынке корпоративного контроля: результат эволюции силового предпринимательства. // А. Киреев, *Вопросы экономики*, № 8, 2007.

Dr. Ivan VESCO,

șef al Secției analiză, monitorizare și control a Direcției
Informații și Evidențe Operative a MAI

ASISTENȚA JURIDICĂ ÎN CAZ DE APLICARE A MĂSURILOR DE CONSTRÂNGERE PROCESUALĂ

REZUMAT

Măsurile procesuale de constrângere sunt instituții de drept procesual-penal folosite de organele judiciare în vederea desfășurării normale și eficiente a urmăririi penale și judecării. Constrângerea sau privațiunea este evident foarte severă când vizează starea de libertate, unul dintre cele mai importante drepturi ale persoanei. Măsurile preventive sunt aplicate în scopul de a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul să se ascundă de urmărirea penală sau de judecată, de a nu împiedica stabilirea adevărului ori de a asigura de către instanță executarea sentinței.

SUMMARY

The procedural constraint measures are the institutions of the criminal procedure law, used by the judicial authorities to conduct the normal and effective prosecution and judgment. Coercing or privation is obviously very severe when refers to the freedom of the person, which is one of the most important person rights.

The constraint (preventive) measures are applied in order to ensure the smooth conduction of the criminal proceedings or to prevent that the suspect or the accused will not hide from prosecution or trial and that they do not impede the establishment of the truth.

În majoritatea țărilor, caracterul relațiilor dintre stat în persoana organelor de drept și persoana bănuțului, învinuitului și inculpatului se dezvăluie mai ales în cadrul procedurii de aplicare a măsurilor preventive prevăzute de legislația procesual-penală. Anume acest aspect al procedurii penale a fost și este discutat de mai mulți savanți și juriști din diferite state.

Măsurile procesuale de constrângere sunt instituții de drept procesual-penal folosite de organele judiciare în vederea desfășurării normale și eficiente a urmăririi penale și judecării. Majoritatea măsurilor procesuale se manifestă sub forma unor constrângeri cu privire la persoană sau indisponibilizări cu privire la bunurile acesteia. Cu toate discuțiile purtate în literatură, plecându-se de la drepturile și libertățile individului recunoscute de tratate internaționale și de la afirmarea prezumției de nevinovăție, nevoile apărării sociale confirmă necesitatea înscrierii măsurilor de constrângere, cu tot caracterul lor restrictiv, în legislațiile procesual-penale pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal.

Cele mai multe măsuri procesuale con-

stau în privațiuni sau constrângeri mai mult sau mai puțin drastice. Constrângerea sau privațiunea este evident foarte severă când vizează starea de libertate, unul dintre cele mai importante drepturi ale persoanei, mai ales când privațiunea de libertate poate deveni mai îndelungată. Măsurile procesuale se dispun numai în cazul în care din probele administrate rezultă că s-a comis o anumită infracțiune și făptuitorul urmează să fie tras la răspundere penală.

Măsurile procesuale pot fi clasificate după mai multe criterii¹. Cea mai importantă clasificare a acestor măsuri o face însăși legea procesual-penală, care le împarte în reținere, măsuri preventive și alte măsuri procesuale. Măsurile preventive ce țin de restrângerea, în condițiile legii, a libertății persoanei, și cealaltă categorie de măsuri au ca obiect asigurarea unor ocrotiri procesuale, fie a unor persoane, fie a societății însăși².

¹ Tudor Osoianu, Victor Orîndaș, *Procedură penală. Curs universitar*, Chișinău, 2004, p.74.

² V. Câmpean, *Curs de drept procesual penal. Partea generală*, București, Argessis, 2001, p. 177.

Garanțiile care urmează să însoțească persoana trebuie să fie reglementate și respectate minuțios pentru a nu se comite abuzuri în numele interesului procesului penal. La aplicarea normelor procesual-penale instanțele judecătorești și organele de urmărire penală sunt obligate să activeze astfel încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere³.

Din aceste considerente „legea procesual-penală” stipulează posibilitatea de a contesta măsurile de constrângere procesuale.

Reținerea constituie o măsură procesuală de constrângere aplicată în cadrul procesului penal și constă în privarea de libertate pe o perioadă de timp stabilită de lege. Reținerea este definită de legislator drept măsură luată de organul competent de a priva de libertate o persoană pe un termen de până la 72 de ore (art.6 alin.(1) pct.40 CPP RM). Potrivit art.165 CPP RM, constituie reținere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și în condițiile stabilite prin lege.

Alineatul 2 al art. 167 CPP RM conține o dispoziție imperativă privind participarea apărătorului la comunicarea și înmânarea în copie a procesului-verbal de reținere, care este în conformitate cu art.25 alin. (5) al Constituției Republicii Moldova. Motivele reținerii se aduc imediat la cunoștință persoanei reținute numai în prezența unui apărător ales sau numit din oficiu.

Acest text de lege prevede momentul inițial de admitere a apărătorului pentru bănuitul reținut.

Participarea apărătorului la această acțiune este obligatorie, însă bănuitul reținut poate renunța la apărător numai în cazul în care i-au fost create posibilități reale pentru participarea avocatului la proces⁴.

³ Pct.1 al Hotărârii Plenului CSJ RM Nr.4 din 28.03.2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu”, în *Buletinul CSJ RM*, 2005, nr. 10, p. 7.

⁴ Hotărârea Plenului CSJ RM Nr.30 din 30.11.1998 „Cu privire la practica aplicării legilor pentru asigurarea dreptului la apărare în procedura penală a bănuितului, învinuitului și inculpatului”.

Sintagma „se aduc imediat la cunoștință” prezumă obligația organului de urmărire penală ca după întocmirea procesului-verbal de reținere să îndeplinească această acțiune fără tergiversare, fapt ce se confirmă în procesul-verbal prin semnătura persoanei reținute.

Dacă însă persoana reținută refuză să semneze procesul-verbal de reținere, aceasta se va menționa de către persoana care a întocmit procesul-verbal și se va confirma în scris de către apărător.

În cazul reținerii unui minor, persoana care efectuează urmărirea penală este obligată să comunice imediat părinților minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc despre reținerea acestuia. Amânarea înștiințării despre reținerea minorului nu se admite (alin.(3) art.167 CPP RM).

Audierea persoanei reținute se face atât la propunerea reprezentantului organului de urmărire penală, cât și la solicitarea bănuितului. Dacă bănuitul reținut nu acceptă să facă declarații, acest fapt va fi consemnat în procesul-verbal de audiere. Până la prima audiere bănuitul reținut are dreptul să primească consultație juridică în condiții de confidențialitate din partea apărătorului. (art.64 alin.(2) pct. 4 CPP RM)⁵.

La baza reglementărilor legislațiilor procesual-penale din Europa în materia măsurilor preventive stă Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

În art.175 CPP RM este dată definiția măsurilor preventive care, potrivit legislatorului, reprezintă măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal sau asupra asigurării executării sentinței. Măsurile preventive sunt aplicate în scopul de a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul a se ascunde de urmărirea penală sau de judecată, a nu împiedica stabilirea adevărului ori a asigura de către instanță executarea sentinței.

⁵ Eugen Catană (colectiv), *Inviolabilitatea persoanei în Republica Moldova (aspecte controversate în legislație și practică)*, Chișinău, 2006, p.14.

Măsurile preventive vizează starea de libertate a învinutului sau inculpatului și au drept efect fie privarea de libertate (arestarea), fie restrângerea libertății de mișcare (obligarea de a nu părăsi localitatea), reglementarea lor reflectând principiile înscrise în art. 25 și 27 ale Constituției RM privind garantarea libertății individuale.

Dispozițiile din Constituție și Codul de procedură penală care prevăd unele limitări ale libertății individuale cuprind numeroase garanții. Acestea reflectă ideea de a nu permite în nici o împrejurare restrângerea libertății persoanelor în altfel de condiții decât cele fixate de lege cu minuțiozitate și cu simțul unui justificat umanism.

Regimul juridic al măsurilor preventive este reglementat actualmente în dispozițiile Capitolului II al Titlului V din partea generală a CPP, adoptat prin Legea nr. 122–XV din 14 martie 2003, publicat la 07 iunie 2003 în Monitorul Oficial al RM nr. 104–110/447, care a intrat în vigoare la 12 iunie 2003.

La soluționarea chestiunii privind necesitatea aplicării măsurii preventive în cauză, organul de urmărire penală și instanța de judecată vor lua în considerare următoarele criterii complementare:

- 1) caracterul și gradul prejudiciabil al faptei incriminate;
- 2) persoana bănuțului, învinutului, inculpatului;
- 3) vârsta și starea sănătății lui;
- 4) ocupația lui;
- 5) situația familială și prezența persoanelor întreținute;
- 6) starea lui materială;
- 7) prezența unui loc permanent de trai;
- 8) alte circumstanțe esențiale.

Potrivit art.175 CPP RM, există următoarele măsuri preventive:

- 1) obligarea de a nu părăsi localitatea;
- 2) obligarea de a nu părăsi țara;
- 3) garanția personală;
- 4) garanția unei organizații;
- 5) ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport;
- 6) transmiterea sub supraveghere a militarului;
- 7) transmiterea sub supraveghere a minorului;

- 8) liberarea provizorie sub control judiciar;
- 9) liberarea provizorie pe cauțiune;
- 10) arestarea la domiciliu;
- 11) arestarea preventivă.

Pentru a înțelege conceptul juridic (constituțional) de libertate individuală trebuie să se pornească de la constatarea faptului că libertatea individuală (ca și toate libertățile umane) nu este, nu poate și nu trebuie să fie absolută. Aceasta înseamnă că libertatea individuală urmează a se realiza în coordonatele impuse de ordinea constituțională sau, mai pe larg, de ordinea de drept. Încălcarea ordinii de drept îndreptățește autoritățile publice la intervenție și opresiune, ceea ce implică, dacă este cazul, în funcție de gravitatea încălcărilor, unele măsuri care privesc direct libertatea persoanei, cum ar fi spre exemplu arestarea etc.⁶.

Privarea de libertate este un act la fel de grav, indiferent când se produce, în faza de urmărire penală sau în cursul judecării cauzei și deci nu trebuie să existe nici un element de diferențiere de tratament în funcție de faza în care se găsește procesul penal⁷.

Arestul preventiv (art.186 CPP RM) este cea mai aspră măsură preventivă. Cunoscută și sub denumirea de deținere preventivă, luarea acestei măsuri implică privarea de libertate a unei persoane, fără a contraveni principiului constituțional al libertății individuale și nici principiului de drept penal, după care nu poți pedepsi pe cineva înainte de a-l judeca și găsi vinovat, întrucât nu are caracterul, regimul și efectele unei pedepse, ci este o măsură pusă la dispoziția justiției, a organelor judiciare penale în general, pentru a preveni și a înlătura neajunsurile generate de tendința învinutului sau inculpatului de a se sustrage de la urmărire penală ori judecată și pentru a asigura o desfășurare netulburată și în ritm normal al procesului penal⁸.

⁶ Ion Creangă, „Libertatea individuală și siguranța persoanei – cele mai expresive drepturi ale omului”, în *Avocatul poporului*, nr. 1-3, 2001, p. 16.

⁷ Ion Neagu, *Tratat de procedură penală*, București, PRO, 1997, p. 332.

⁸ Dorel Andrieș, Dorel Metes, „Măsura arestării preventive”, în *Revista de drept penal*, anul VIII, nr. 2, 2001, p. 88.

Libertatea persoanei face parte din drepturile fundamentale ale omului. Potrivit art. 9 DUDO, „Nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar”. În conformitate cu art.5 CEDO, „orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa cu excepția cazurilor expres stipulate în lege”.

Inviolabilitatea persoanei este proclamată și în Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York. „Orice individ are dreptul la libertate și securitatea persoanei sale. Nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decât pentru motive legale și în conformitate cu procedura prevăzută de lege” (art. 9 alin. (1)). Acest drept fundamental este ocrotit în mod special și de alte documente internaționale⁹.

Libertatea individuală este consacrată pe larg în numeroase dispoziții pe care Constituția le cuprinde în art.25. De asemenea, CPP RM reglementează în detalii ordinea procesuală de reținere a persoanei, termenul reținerii, aplicarea arestului preventiv etc., fiind garanție a limitării libertății individuale în procesul penal numai în condițiile legii. Aplicarea arestului preventiv este exclusiv de competența instanței de judecată, care determină oportunitatea acestei măsuri în baza verificării multilaterale a materialelor dosarului penal.

Libertatea individuală este stipulată și asigurată de prevederile 11 CPP RM, fiind preluate din documentele internaționale:

- libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile;
- nimeni nu poate fi reținut și arestat decât în cazurile prevăzute de lege;
- arestarea, internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală sau repartizarea într-o instituție specială de educație, precum și privarea de libertate sunt permise numai în baza unei hotărâri judecătorești (mandat, sentință);

⁹ Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare din Europa (Helsinki, 1975). Documentul final al Reuniunii de la Viena al reprezentanților Statelor participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (1989) ș.a.

– persoanei reținute sau arestate îi sunt aduse imediat la cunoștință drepturile sale, motivele reținerii sau arestării, încadrarea juridică a faptei de săvârșirea căreia este bănuită sau învinuită;

– eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut;

– instanța judecătorească sau organul de urmărire penală sunt obligate să elibereze imediat orice persoană deținută nelegitim.

Conform art. 78 Codul de procedură penală al Republicii Moldova (aprobat prin Legea RSS Moldovenești din 24 martie 1961 [Veștile Sovietului Suprem al RSS Moldovenești, 1961, nr.10, art.42])¹⁰, arestarea preventivă era autorizată de către procuror. Ulterior aplicarea arestării a fost condiționată de mandatul eliberat de procuror. Legislatorul prin Legile RM nr. 1579–XIV din 27 februarie 1998 și nr. 95–XIV din 16 iulie 1998, începând cu 30 aprilie 1998, a transmis de la procuratură la instanțele judecătorești examinarea demersurilor privind aplicarea măsurii preventive – arestul, emiterea mandatului de arestare și prelungirea duratei de ținere în arest. Introducerea controlului judiciar asupra acestei măsuri preventive are drept urmare apărarea mai amplă a libertății și siguranței persoanei¹¹.

Trebuie să constatăm că din momentul adoptării Constituției și până la introducerea acestei modificări în țara noastră au avut loc lezări serioase ale dreptului omului la libertatea și siguranța personală¹².

Demersul cu privire la aplicarea măsurii arestării preventive sau a arestării la domiciliu se examinează fără întârziere de către judecătorul de instrucție, în ședință închisă, cu participarea procurorului, apărătorului și bănuitului.

¹⁰ În continuare CPP anterior.

¹¹ Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 29 din 09 noiembrie 1998 cu modificările introduse prin Hotărârea Plenului CSJ nr. 17 din 22 aprilie 2002 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestul preventiv”, în Culegere de Hotărâri ale Curții Supreme de Justiție a RM (mai 1974 - iulie 2002), p. 388.

¹² Tudor Popovici, *Unele aspecte ale eticii judiciare și responsabilitatea judecătorului în Republica Moldova*, Chișinău, 2000, p. 40.

Soluționarea chestiunii privind aplicarea arestării preventive, emiterea mandatului de arestare trebuie să se facă în ședință judiciară închisă cu participarea procurorului, persoanei care efectuează urmărirea penală, bănuitului (învinuitului), reprezentantului legal, avocatului. Prezența procurorului, avocatului și a bănuitului (învinuitului) în ședința de judecată este obligatorie. În conformitate cu art.307 alin.(2) CPP RM, prezentând demersul în judecată, procurorul asigură participarea la ședința de judecată a bănuitului, înștiințează apărătorul și reprezentantul legal al bănuitului.

Bănuitul, învinuitul are dreptul de a fi asistat de un avocat (apărător). Dacă acesta ori rudele lui au încheiat un contract cu un avocat (apărător) ales și dacă acesta a fost înștiințat legal, însă nu s-a prezentat în termenul stabilit de judecător, judecarea demersului are loc în prezența unui avocat din oficiu.

În cazul neprezentării apărătorului înștiințat, judecătorul de instrucție asigură bănuitul cu apărător din oficiu (art.307 alin.(2) CPP RM).

Avocatul (apărătorul), care asistă o persoană reținută și efectuează apărarea referitoare la obiectul judecării de către instanță a demersului despre emiterea mandatului de arestare, nu poate cere de la instanța judecătorească respectarea drepturilor caracteristice altor faze ale procedurii penale (urmărirea penală, sau judecarea cauzelor în fond). Avocatul precum și persoana reținută sau arestată, conform art.68 alin. (2) pct.3 și art.66 alin.(2) pct. 21 CPP RM, în cursul procedurii de examinare de către instanță a demersului, sunt în drept să ia cunoștință de materialele prezentate pentru confirmarea arestării persoanei¹³.

În cazul Lanny contra Belgiei, s-a hotărât de către Curte că s-au încălcat dispozițiile art.5 par.4 din Convenție, câtă vreme examinarea legalității detenției petiționarului nu a dat loc la o dezbatere contradictorie și obiectivă și nu a asigurat egalitatea armelor. Astfel,

în primele 30 de zile ale detenției, avocatul petiționarului nu a avut acces la dosar pentru a respinge în mod util considerațiile pe care Ministerul Public le-a invocat pentru a justifica detenția, în condițiile în care procurorul cunoștea piesele dosarului¹⁴.

Arestarea preventivă a minorului în faza de urmărire penală trebuie să fie evitată. În conformitate cu prevederile art.186 alin. (3) CPP RM, minorul poate fi deținut în stare de arest doar în cazuri excepționale, în funcție de complexitatea cazului, de gravitatea infracțiunii și dacă există pericolul real de dispariție a învinuitului minor, ori riscul exercitării din partea lui a presiunii asupra martorilor sau a nimicirii ori deteriorării mijloacelor de probă. În asemenea situații durata maximă de arest preventiv a învinuitului minor nu poate depăși patru luni.

Minorii arestați trebuie să beneficieze de un proces rapid, în strictă conformitate cu principiile și normele procesului penal. Ei sunt separați de adulți în detenție, iar cei care au fost deja condamnați trebuie să fie separați de cei care se află sub urmărire penală și judecați pentru prima dată, pentru a proteja minorul de influență negativă.

La soluționarea chestiunii privind aplicarea măsurii preventive în privința minorului, în fiecare caz se verifică, în mod obligatoriu, posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere, conform dispozițiilor art.184 CPP RM.

Transmiterea sub supraveghere a minorului se face numai la cererea scrisă de către unul din părinți, tutore, curator sau de către o altă persoană demnă de încredere, precum și de către conducătorul instituției de învățământ unde își face studiile minorul, care iau cunoștință de fondul cauzei și de obligațiile lor, fapt ce se consemnează în procesul-verbal¹⁵.

Judecarea demersului despre prelungirea duratei ținării sub arest se desfășoară în ședință închisă cu întocmirea procesului-verbal al ședinței de judecată cu participarea procurorului, apărătorului, învinuitului și, după caz, a reprezentantului legal.

¹³ Pct.6 al Hotărârii Plenului CSJ RM nr.4 din 28.03.2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu”, în *Buletinul CSJ RM*, 2005, nr, 10, p. 7.

¹⁴ Nicu Jidovu, *Dreptul la apărare a învinuitului și inculpatului*, Ed. Rosetti, București, 2004, p. 166.

¹⁵ Pct.6 Hotărârea Plenului CSJ RM, nr.39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, în *Buletinul CSJ RM*, 2005, nr.7, p. 6.

La adoptarea încheierii (deciziei) de prelungire a arestului, instanța va ține cont de următoarele temeuri, care trebuie puse în evidență de apărător:

– gravitatea faptelor imputate, însă aceasta nu legitimează o detenție provizorie foarte lungă (cazurile: L.A v. Franța, în care s-a considerat ca fiind injustă continuarea unei detenții chiar și în cazul omorului; Stomuller v. Austria, unde s-a considerat că existența bănuielii esențiale nu este suficientă după expirarea unei anumite perioade de timp; Caballero v. Regatul Unit, în care petiționarului arestat pentru tentativă de viol i-a fost refuzată liberarea pe cauțiune etc.);

– necesitatea apărării ordinii publice, care poate exista la început, dar peste un timp poate dispărea (motivele șocante percepute inițial ca suficiente pentru a justifica prelungirea arestării persoanei riscă să devină mai puțin convingătoare odată cu scurgerea timpului și este esențial ca cererile de repunere în libertate să fie examinate fără prejudecăți. În cazul Punzelt v. Republica Cehă, în care s-a dedus că continuarea încarcerării nu se justifică într-o speță concretă decât dacă indici concreți manifestă o adevărată exigență a interesului public ce prevalează, în pofida prezumției nevinovăției, asupra regulii de respectare a libertății individuale);

– riscul de presiune asupra martorilor și de înțelegere între acuzați care de asemenea poate exista la începutul acestor acțiuni, însă mai târziu poate dispărea (Cazurile W. v. Elveția, în care petiționarul va determina angajații săi să fabrice documente pentru a-l dezvinovăți, fixând pe documente o antedată și manipulând martorii; Wemhoff v. Germania în care la etapa inițială petiționarul a nimicit unele documente și alte probe materiale, însă este prea puțin probabil că o asemenea temere ar mai putea avea vreo importanță la etapa finală a procesului; Clooth v. Belgia, în care s-a dedus că petiționarul, deși în perioada inițială a sporit considerabil complexitatea faptelor prin diversitatea declarațiilor sale, însă odată ce investigațiile sunt efectuate, depozițiile înregistrate și verificările realizate nu mai poate fi vorba de continuare a deținerii, fiind con-

statată o încălcare a art.5 par.3 al CEDO etc.);

– pericolul dispariției bănuितului (învinuitului), care trebuie motivat (Cazurile Letellier v. Franța, în care petiționara era mama unor copii minori, administra o fundație comercială ca unică sursă de venit; Matznetter v. Austria, în care petiționarul s-a îmbolnăvit grav; Stognuller v. Austria, în care s-a menționat că în cauză era suficient ca petiționarul să-și depună pașaportul pentru a-l împiedica să treacă frontiera etc.).

Apărătorul în legătură cu reținerea sau arestarea preventivă are dreptul a avea întrevederi cu bănuitul, învinuitul, inculpatul, fără a fi limitată numărul și durata lor. (art.68 alin. (2) pct.1 CPP RM). Datorită faptului că autoritățile responsabile de anchetă au admis contactul dintre cel arestat și apărător numai cu condiția de a supraveghea întrevederea; judecătorii de la Strasbourg au ajuns la concluzia încălcării art.6. (Lanz v Austriei (2002))¹⁶. În final, Curtea a estimat că avocatul apărării și pârâtul trebuie să poată comunica – oral sau în scris – în mod liber și confidențial (S. c. Elveției (1991)). Cei doi interesați trebuie să poată, de asemenea, comunica la timpul oportun din momentul arestării sau al unei detenții în circumstanțe care în caz contrar riscă să aducă un prejudiciu ireparabil drepturilor apărării (John Murray v. Regatului Unit (1996): reclamantul a fost anunțat, în lipsa avocatului, de faptul că păstrarea tăcerii pe parcursul primelor interogatorii la poliție pot fi utilizate ulterior împotriva lui). Luarea de contact cu apărătorul nu poate fi interzisă la prelungirea duratei arestării de către instanța de judecată, iar la prezentarea materialului de urmărire penală aceasta este obligatorie.

La prelungirea duratei arestării de către instanța de judecată, luarea de contact a inculpatului cu apărătorul trebuie permisă numai dacă se solicită în timp ce, la prezentarea materialului de urmărire penală, aceasta este obligatorie.

La prezentarea materialului de urmărire penală, prin luarea de contact a inculpatului

¹⁶ Gomien Donna, *Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene pentru Drepturile Omului și Libertățile Fundamentale*, ed. a III-a, Chișinău, 2006, p. 69.

cu apărătorul, legiuitorul a urmărit o mai bună apărare a inculpatului, având în vedere discuțiile care urmează să aibă loc între apărător și inculpat, dacă au fost administrate toate probele în apărare sau, după caz, administrarea de noi probe.

Legea permite luarea de contact între apărător și inculpat în orice fază a procesului penal, în ideea efectuării unei apărări complete prin administrarea tuturor probelor care pot contribui la aflarea adevărului.

În practica judiciară de urmărire penală mai mulți avocați s-au confruntat cu încălcarea dreptului în discuție, deoarece organele de urmărire penală inventau anumite obstacole pentru întrevederile confidențiale dintre avocat și client. Examinând adresările Congreselor extraordinare ale Baroului Avocaților din Republica Moldova (07 mai și 31 octombrie 2003) în baza Dispoziției 30/338 a Ministerului Afacerilor Interne din 10 noiembrie 2003, au fost demontate în comisariatele de poliție barajele de sticlă prin care avocații comunicau cu clienții lor¹⁷.

Ministerul Justiției al R. Moldova a informat Președintele Consiliului Baroului Avocaților că Centrul pentru Combaterea Crimei Economice și Corupției a ridicat în biroul destinat întrevederii avocaților cu clienții un perete cu geam de sticlă organică. Pentru a facilita comunicarea, în geam au fost făcute mai multe găuri. Ulterior CCCEC a acordat avocaților o altă încăpere pentru întrevederi cu clienții¹⁸.

Recomandarea Rec(2006) 2 a Comitetului de Miniștri ai statelor membre referitoare la Regulile Penitenciare Europene (adoptată de Comitetul de Miniștri la 11 ianuarie 2006 în cadrul celei de-a 952-a reuniuni a viceministrilor), în măsura în care este relevantă, prevede următoarele:

23.1 Toți deținuții au dreptul să solicite consiliere juridică, iar autoritățile penitenciarului trebuie să le faciliteze accesul la o astfel de conciliere...

23.4 Consultanța și alte comunicări, inclusiv corespondența, purtate între un deținut și avocatul său, trebuie să rămână confidențiale...

23.6 Deținuților trebuie să li se permită accesul la documentele referitoare la procedurile judiciare care îi privesc sau vor fi autorizați să le păstreze în posesia lor...

În cauza *Oferta Plus SRL c. Moldovei* judecată de CEDO la 19 decembrie 2006¹⁹ s-a considerat că imposibilitatea lui C.T. de a discuta cu avocatul reclamantului, fără a fi separați de peretele de sticlă, a afectat dreptul reclamantului la depunerea unei cereri individuale. Motivele cu privire la securitate invocate de către Guvern, în opinia Curții de la Srasbourg, nu sunt convingătoare, deoarece supravegherea vizuală a întrevederilor dintre avocat și client ar fi suficientă pentru aceste scopuri.

Cu prilejul cauzei *Oferta Plus SRL c. Moldovei*, în pct.153 Curtea a reamintit că în cauza *Șarban v. Moldova*²⁰ ea a respins o plângere oarecum similară, examinată conform art.8 al Convenției, deoarece reclamantul nu a prezentat probe pentru susținerea plângerii sale și deoarece Curtea a considerat că obstacolele la o comunicare efectivă dintre reclamant și avocatul său nu au împiedicat reclamantul să beneficieze de o apărare efectivă în fața instanțelor naționale. Luând în considerare informația de care dispune cu privire la impedimentele create de peretele de sticlă pentru confidențialitatea discuțiilor și transmiterea documentelor dintre avocați și clienții acestora deținuți la CCCEC, Curtea nu poate exclude că ea ar putea ajunge la o concluzie diferită într-o cauză similară examinată ulterior. Într-adevăr, Curtea acum consideră că peretele de sticlă ar putea afecta exercitarea de către alte persoane a dreptului de apărare.

Apărarea libertății individuale și inviolabilității persoanei este garantată prin dreptul constituțional la recurs și la verificarea în instanța judecătorească competentă a legalității încheierilor judecătorești privind aplicarea

¹⁷ „Adresarea Consiliului Baroului Avocaților din Republica Moldova din 29 octombrie 2004”, în *Avocatul poporului*, nr.12, Chișinău, 2004, p.1.

¹⁸ *Avocatul poporului*, nr.1-2, Chișinău, 2005, p. 32.

¹⁹ Cauza *Oferta Plus SRL c. Moldovei* (cererea nr. 13485/04), în *Avocatul poporului*, nr.3, 2007, p. 25.

²⁰ *Cazul Șarban c. Moldovei* (cererea nr. 3456/05), în *Avocatul poporului*, nr.10, 2005, p. 12.

măsurii preventive sub forma de arest, drept consfințit de art.20 alin. (1) din Constituție, care prevede accesul liber la justiție²¹.

Accesul liber la justiție presupune existența unor garanții, care ar permite realizarea pleneră a dreptului la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești după principiile echității.

Unul dintre drepturile fundamentale ale omului, stipulat în art.20 al Constituției, prevede că orice persoană are dreptul la o satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Această formulă nouă a pus baza unei abordări a dreptului la un recurs efectiv în cazul în care acest drept este afectat printr-o hotărâre judecătorească.

Standardele noi cereau ca această procedură să fie urgentă și în termene cât mai posibil restrânse pentru a statua asupra reținerii sau arestării persoanei. Pe parcursul anilor, procedura penală a suferit diferite modificări. Anterior, în legislația sovietică asemenea proceduri de control al reținerii sau arestării persoanei nu existau. Odată cu adoptarea Constituției și cu intrarea Republicii Moldova în Consiliul Europei această procedură urma să fie implementată în legislația internă. Totuși implementarea dezideratelor Convenției Europene a durat un timp mai îndelungat decât era necesar, fapt dictat și de mentalitatea depășită ce predomina în rândul juriștilor.

Deși acest drept al persoanei reținute sau arestate a fost statuat odată cu adoptarea Constituției la 29 iulie 1994, standardul european care dădea dreptul persoanei reținute sau arestate să fie imediat adusă în fața unui judecător sau a unui magistrat a fost inclus abia la 29 aprilie 1998, adică peste 4 ani.

Și această procedură a fost făcută deja după semnarea Convenției Europene și ratificarea acesteia de către Parlament la 24.07.1997, devenită în vigoare pentru Republica Moldova la 12 septembrie 1997.

Dreptul la recurs individual este unul dintre mijloacele cele mai efective de protecție

a drepturilor omului, fiind un element-cheie al sistemului de control stabilit de legislația națională și de Convenția Europeană.

Pornind de la dispozițiile constituționale, instanța judecătorească superioară, examinând recursul privind schimbarea măsurii preventive sub formă de arest, garantează ocrotirea de către stat a drepturilor și libertăților omului și asigură realizarea acestui drept constituțional al inculpatului. În dreptul european, dreptul la un recurs efectiv poate fi redat și ca un drept de acces la o curte, deopotrivă și la Curtea Europeană, dacă persoana consideră, după epuizarea căilor de atac la nivel național, că prin reținere și arestare i-a fost încălcat un drept fundamental sau libertatea.

Considerăm necesar a menționa că dreptul la un recurs efectiv în cazul arestării și soluționării recursului în această parte nu este legat de examinarea în fond a cauzei penale, de pronunțarea sentinței. Acest drept, fiind un drept fundamental al persoanei, se examinează separat, în proceduri urgente, la nivel național și la Curtea Europeană (a se vedea cazul Șarban versus Moldova și altele).

Recursul declarat împotriva actului de reținere sau hotărârii de arestare preventivă în procesul penal trebuie să corespundă următoarelor condiții:

- 1) să fie admisibil (să fie depus de un titular al dreptului de recurs);
- 2) să fie declarat în termen și în forma prevăzută de lege; și
- 3) să fie motivat.

De altfel, conținutul unui recurs împotriva sentințelor adoptate în cauzele penale este expres stipulat în legea procesual-penală. Cât privește recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucție sau a instanței de judecată privind aplicarea sau neaplicarea arestării, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei, legea procesual-penală conține prevederi generale ce condiționează unele dificultăți în practică.

Se impune să reținem că conținutul acestui recurs trebuie să fie în conformitate cu prevederile generale teoretice cu privire la recurs.

Legea procesual-penală prevede două posibilități reale de a ataca hotărârile judiciare

²¹ Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității prevederilor art.82 și 223 din Codul de procedură penală, nr.7 din 13.02.2001.

privind arestarea preventivă și problemele legate de prelungirea acesteia:

1) recursul declarat împotriva încheierii judecătorului de instrucție în conformitate cu prevederile art.311 și 312 CPP RM în fază prejudiciară; și

2) recursul declarat împotriva încheierii instanței judecătorești în conformitate cu prevederile art. 437 alin.(2) coroborat cu prevederile art. 196 alin.(2) CPP RM.

Astfel, în conformitate cu prevederile art. 311 CPP RM, recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea sau neaplicarea arestării preventive sau a arestării la domiciliu, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei se depune de către procuror, bănuț, învinuit, iar în cazul minorilor – de către apărătorul sau reprezentantul său legal, în instanța ierarhic superioară, direct sau prin intermediul instanței judecătorești care a adoptat încheierea, sau prin intermediul administrației locului de deținere în termen de trei zile de la data adoptării încheierii.

Condițiile prevăzute de legea procesuală permit realizarea dreptului la un recurs efectiv în faza prejudiciară despre legalitatea sau ilegalitatea arestării și alternativele acesteia.

În acest sens, în lege sunt prevăzute obligațiunile ale organelor de urmărire penală, procurorului, administrației locului de deținere a bănuțului, învinuitului de a prezenta informații și materiale respective care să argumenteze arestarea preventivă.

Administrația locului de deținere primește și înregistrează recursul, îl expediază conform competenței, concomitent informând despre aceasta procurorul care este obligat în decurs de 24 de ore să prezinte materialele necesare ce confirmă necesitatea arestării preventive.

Instanța de recurs, în procedura de urgență, în termene restrânse – în decurs de 3 zile din momentul primirii lui, judecă recursul, exercită controlul judiciar și adoptă decizia conform art. 312 alin. (5) CPP RM, prin care ia atitudine de legalitate a arestării și prin decizie:

1) admite recursul anulând arestarea preventivă, prelungirea duratei de arest și eliberează persoana de sub arest;

2) aplică arestarea preventivă dacă a

fost respinsă de judecătorul de instrucție, fie aplică altă măsură preventivă, însă nu mai aspră decât cea solicitată în demersul procurorului sau prelungeste durata acestei măsuri;

3) respinge recursul dacă nu se confirmă motivele invocate de către recurent.

Astfel, instanța de recurs este împuternicită cu competențe care acoperă toate problemele de decizie în cauză, inclusiv liberarea imediată din sala de ședințe dacă a fost anulată măsura arestării preventive sau arestarea la domiciliu.

Recursul declarat poate fi înaintat cu motive diferite și, dacă a fost respins, o nouă examinare privind aceeași persoană în aceeași cauză se admite la fiecare prelungire a duratei măsurii preventive.

Instanța de recurs va verifica dacă judecătorul de instrucție a dispus de motive rezonabile de a presupune că persoana a săvârșit o infracțiune sau dacă există temei de a se crede că este necesar de a împiedica această persoană să săvârșească o nouă infracțiune sau să se ascundă după săvârșirea acesteia, ori să influențeze stabilirea adevărului. Bănuțala rezonabilă trebuie să fie bazată pe fapte sau informații care ar stabili o legătură obiectivă între subiect și fapta presupusă, exprimate prin documente sau constatări tehnico-științifice, medico-legale, alte date obiective care ar implica persoana în mod direct în săvârșirea faptei prejudiciabile.

La fel, examinând legalitatea hotărârilor adoptate în ordine de recurs, instanța va ține cont de recomandările menționate și suplimentar va verifica probleme ce țin de faptul dacă au fost luate toate măsurile necesare de către organul de urmărire penală în termen rezonabil.

În cazul prelungirii arestării preventive sau arestului la domiciliu instanța de recurs urmează să se convingă despre existența circumstanțelor excepționale stabilite de prevederea de la art.186 alin. (3) CPP RM (în funcție de complexitatea cauzei, gravitatea infracțiunii, pericolul dispariției bănuțului, învinuitului sau inculpatului sau riscul de influențare asupra stabilirii adevărului).

La fel, instanței de recurs i se recomandă să verifice dacă există și alte circumstanțe care

au influențat asupra detenției persoanei aflate în stare de arest preventiv sau arest la domiciliu sau dacă au apărut circumstanțe care permit anularea, revocarea ori schimbarea măsurii arestării preventive, arestării la domiciliu cu una mai ușoară.

Astfel, prin analiza instituției unui recurs efectiv, am stabilit că asemenea posibilitate există în legislația națională. Însă la analiza subtilităților legale ale Codului de procedură penală cu privire la aplicarea, revocarea, schimbarea măsurii preventive și, în special, a arestării preventive, constatăm că nu sunt suficient de eficiente reglementările lui vizând declararea recursului la momentul terminării urmăririi penale și în decursul judecării cauzei penale.

Controlul judiciar privind legalitatea arestării se efectuează în ședință închisă, cu participarea procurorului, bănuیتului, învinuitului, apărătorului și a reprezentantului lui legal. Neprezentarea bănuیتului, învinuitului care nu este privat de libertate și a reprezentantului lui legal, care au fost citați în modul prevăzut de lege, nu împiedică examinarea recursului (art.312 alin. (3) CPP RM).

În cazul în care după survenirea recursului în instanța de recurs cauza penală a fost trimisă de către procuror în instanță pentru judecare, procedura de recurs decurge până la capăt, iar toate celelalte cereri, plângeri și demersuri înaintate după trimiterea cauzei în judecată conform art.297 alin. (4) Cod de procedură penală se trimit pentru soluționare în instanța care judecă cauza²².

Verificând legalitatea aplicării sau a refuzului aplicării arestării preventive, în conformitate cu prevederile art.312 CPP RM, instanța de recurs este obligată să controleze existența probelor și indicii temeinici pe care s-a bazat hotărârea judecătorească adoptată, însă nu este în drept să dea apreciere probelor care vor fi obiect de judecare de către instanța de judecată la constatarea vinovăției sau a nevinovăției persoanei.

²² Hotărârea Plenului CSJ RM nr.19 din 07.11.2005 cu privire la introducerea unor modificări în Hotărârea Plenului CSJ nr. 4 din 28 martie 2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu”.

Cerințele recursului persoanei lipsite de libertatea sa, introdus în condițiile art.5 § 4 al CEDO, dezvoltate de Curtea de la Strasbourg în materie penală, nu se regăsesc întotdeauna în textul CPP. Nu este clar expus dreptul de acces la dosarul acuzării pentru contestarea în instanță a măsurii privative de libertate. În primul rând, nu este expus dreptul bănuیتului de a lua cunoștință de materialele dosarului prezentate în instanță pentru aplicarea arestului preventiv, așa cum de exemplu este stipulat acest drept pentru învinuit în art.66 alin. (2) pct.21 CPP RM.

Avocatul precum și persoana reținută sau arestată, conform art.66 alin. (2) pct.21

CPP RM, în cursul procedurii de examinare de către instanță a demersului, sunt în drept să ia cunoștință de materialele prezentate pentru confirmarea arestării persoanei²³.

În al doilea rând, nu este prevăzut în legea procesual-penală dreptul bănuیتului și învinuitului de a avea acces la dosarul acuzării pentru contestarea în instanță a măsurii privative de libertate în condițiile art.311 și 312 CPP RM, adică în cazul recursului împotriva încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea sau neaplicarea arestării, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei, sau privind liberarea provizorie sau refuzul liberării provizorii.

În cauza Sanchez-Reisse c. Elveției (1986), Curtea a hotărât că principiul egalității armelor este valabil și în ceea ce privește procedura habeas corpus act, care trebuie să aibă un caracter acuzator. În cauza Lamy c. Belgiei (1989)²⁴, Curtea a hotărât că un

²³ Pct.6 al Hotărârii Plenului CSJ RM nr. 4 din 28 martie 2005 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu. În pct.4 al Hotărârii Plenului C.S.J. din 09 noiembrie 1998, nr. 29 cu modificările introduse prin Hotărârea Plenului CSJ nr. 17 din 22 aprilie 2002 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestul preventiv, este arătat că apărătorul bănuیتului este în drept a lua cunoștință de materialele dosarului, prezentate în instanță pentru justificarea arestului preventiv.

²⁴ Donna Gomien, *Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene pentru Drepturile Omului și Libertățile Fundamentale*, Chișinău, 2002, p. 31.

acuzat poate consulta dosarele de care se folosește ancheta, pentru a revedea o hotărâre de menținere a celui arestat în detenție²⁵.

În acest sens, exemplificăm cazul Lamy contra Belgiei²⁶ – lipsa de acces a unui inculpat la dosarul jurisdicțiilor chemate să se pronunțe asupra detenției sale preventive, pentru care s-a pronunțat Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În februarie 1983, José Lamy este arestat și inculpat pentru săvârșirea infracțiunii de bancrută simplă și frauduloasă. Camera de consiliu a tribunalului de primă instanță din Verviers, în fața căreia a compărut, confirmă mandatul emis de judecătorul de instrucție. Cu toate că anulează această ordonanță, camera de punere sub acuzare de pe lângă Curtea de Apel din Liège dispune menținerea mandatului, iar în mai 1983 Curtea de Casație respinge recursul lui José Lamy. Acesta se plânge de faptul că atât el, cât și avocatul său nu au avut acces la dosar, cu prilejul primei confirmări a mandatului de către Camera de consiliu și al dezbaterilor în fața camerei de punere sub acuzare, susținând violarea art.5 §2, art.3 și 4, precum și a art.6 §3 b) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, menționând, totodată, încălcarea prevederilor art.5 §4 din Convenție, deoarece, cu ocazia examinării legalității detenției sale, nu a avut o dezbatere contradictorie și obiectivă și nu s-a asigurat deloc egalitatea de arme.

Curtea a constatat că în primele 30 de zile ale detenției avocatul petiționarului nu a avut acces la dosar pentru a lua cunoștință de elementele din dosar și să poată să respingă declarațiile sau considerațiile pe care Ministerul Public le-a invocat pentru a justifica detenția, în condițiile în care procurorul cunoștea piesele dosarului. Accesul inculpatului la acestea era indispensabil, într-un stadiu important al procedurii, în care instanța trebuia să decidă prelungirea sau încetarea detenției. Avocatul

²⁵ *Ibidem*. A se vedea și: Моника Маковой, Станислав Разумов, *Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод, Статья 5, Право на свободу и личную неприкосновенность*, Прецеденты и комментарии, Москва, 2002, p.103.

²⁶ Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, București, Institutul Român pentru Drepturile Omului, 1998, p. 121; Hotărârea din 30 martie 1989, cazul Lamy contra Belgiei.

ar fi avut posibilitatea să se exprime asupra probelor din dosar. Procedura urmată nu i-a oferit petentului posibilitatea de a combate vinovăția într-o manieră potrivită și motivele invocate pentru a justifica detenția preventivă. În lipsa garantării egalității armelor, procedura nu a fost cu adevărat contradictorie, violându-se prevederile art.5 alin. (4) din Convenție, hotărâre adoptată în unanimitate²⁷.

Având în vedere cele expuse, ne pronunțăm pentru oportunitatea stipulării în mod expres a dreptului persoanei deținute în arest preventiv, a lua cunoștință de materialele dosarului și în cazul recursului judiciar împotriva arestării preventive, îndrăznind a propune formularea art.66 alin. (2) pct.21 CPP RM în următoarea redacție: „să ia cunoștință de materialele trimise în judecată pentru confirmarea arestării sale sau contestării acestei măsuri în instanța ierarhic superioară”. Este firesc de a fi inclusă această normă și în art.64 alin.(2) CPP RM, adică a asigura acest drept și pentru bănuț. Nu mai puțin importantă în contextul celor expuse considerăm a fi completarea art.68 alin.(2) pct.1 CPP RM, acordând dreptul apărătorului de a lua cunoștință nu numai de materialele prezentate în judecată de către organul de urmărire penală pentru confirmarea reținerii și necesității arestării, ci și de cele prezentate în instanță în vederea prelungirii arestului preventiv, precum și de materialele prezentate în instanța de recurs în caz de contestare a încheierii judecătorului de instrucție privind refuzul eliberării mandatului de arest.

Este pertinentă pentru practica judecării recursurilor împotriva încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea sau neaplicarea arestării, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei sau privind liberarea provizorie sau refuzul liberării provizorii de jurisprudența Curții de la Strasbourg în cauza Becciev contra Moldovei (Cererea nr. 9190/03 4 octombrie 2005).

Inițial, reclamantul s-a plâns potrivit articolului 6 § 3 din Convenție de faptul că Tribunalul Chișinău a refuzat să-l audieze pe

²⁷ V. Mihoci, „Obligațiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenței juridice învinutului sau inculpatului”, în *Revista națională de drept*, 2005, nr.1, p. 29.

fostul anchetator al acestuia în calitate de martor. Curtea a considerat ca fiind mai oportună examinarea acestei pretenții potrivit articolului 5 § 4 din Convenție, care prevede după cum urmează²⁸.

Reclamantul a susținut că audierea lui C.B. era necesară în vederea combaterii argumentelor acuzării în favoarea detenției sale. Audierea acestuia nu intenționa într-o anumită măsură influențarea examinării fondului cazului și se referea în exclusivitate doar la procedura referitoare la detenția reclamantului. În afară de aceasta, dacă Tribunalul Chișinău a considerat că audierea lui C.B. era pertinentă doar în privința fondului cazului, aceasta trebuia să statueze acest fapt în hotărârile sale. Totuși refuzul nu a fost însoțit de vreo motivare.

Guvernul a susținut că examinarea necesității aplicării măsurii arestului preventiv nu include o examinare a fondului cazului penal, precum și a probelor pe care se bazează acesta. Reclamantul a dispus de dreptul de a cere audierea unui martor în timpul ședințelor de judecată în privința fondului cauzei și nu în timpul celor ce vizau arestul său preventiv. Prin urmare, refuzul în a-l asculta pe C.B. în calitate de martor era perfect legal. Mai mult ca atât, în conformitate cu articolul 73 al Codului de procedură penală, instanțele judecătorești se obligă să țină cont de gravitatea, în abstracto, a faptelor imputate, de personalitatea învinuitului, ocupația acestuia/ acesteia, vârsta, starea sănătății, situația familială și alte circumstanțe, dar niciodată de declarațiile făcute de către un martor sau de vreo altă probă.

Aprecierea Curții

În cazul unei persoane a cărei detenție cade sub incidența articolului 5 §1 (c) este necesară o audiere (a se vedea Assenov și alții c. Bulgariei, hotărârea din 28 octombrie 1998, Rapoartele 1998-VIII, § 162). Mai mult ca atât, dacă există o probă care la prima vedere pare a avea o legătură materială cu chestiunea legalității detenției, este esențial, pentru conformarea cu prevederile articolului 5 § 4, ca instanțele judecătorești naționale să examineze și să aprecieze această probă (a se vedea, mutatis mutandis, Chahal c. Regatului Unit precitat, §§ 130-

131 și Hussain c. Regatului Unit, hotărârea din 21 februarie 1996, Rapoartele 1996-I, § 60).

...În lumina celor expuse asupra și ținând cont de durata aflării în detenție a reclamantului (acesta a fost eliberat din detenție provizorie după mai mult de trei luni și jumătate), Curtea consideră că prin refuzarea, fără a se da vreo explicație, a audierii lui C.B. în calitate de martor în cadrul ședinței din 25 aprilie 2003, Tribunalul Chișinău a încălcat drepturile reclamantului garantate de articolul 5 § 4 din Convenție.

La anularea mandatului de arestare și eliberarea persoanei de sub arest în decizie este necesar a indica, de asemenea, și faptul anulării încheierii judecătorești despre aplicarea față de persoana în cauză a măsurii arestării preventive cu indicarea duratei ținerii sub arest, iar în decizia instanței de recurs de aplicare a arestării preventive este necesar să se indice data și ora de la care se calculează și până la ce dată va dura arestarea preventivă.

Decizia Curții de Apel devine definitivă la data pronunțării și la aceeași dată devine irevocabilă. Dacă în urma examinării demersurilor privind arestarea preventivă, arestarea la domiciliu judecătorul de instrucție, instanța de fond, instanțele de apel și recurs constată încălcări ale legalității sau ale drepturilor omului, prevăzute de lege, odată cu adoptarea hotărârii, în conformitate cu prevederile art.218 CPP RM, se va emite o încheiere interlocutorie, prin care aceste fapte vor fi aduse la cunoștința organelor respective, persoanelor cu funcții de răspundere și procurorului²⁹.

Conform art.466 alin.(4) CPP RM, hotărârea instanței de recurs împotriva hotărârii pe cauzele pentru care legea nu prevede calea de atac rămâne definitivă de la data pronunțării acesteia, dacă instanța de recurs a admis recursul și a rejudecat cauza. Art. 66 alin. 5) CPP RM prevede că hotărârile judecătorești menționate în alin.(4) din același articol devin irevocabile la data când au devenit definitive.

Colegiul penal al CSJ al RM a remarcat că decizia Curții de Apel Cahul a devenit definitivă la data pronunțării 20.06.2006 – și la

²⁸ Cauza Becciev contra Moldovei (Cererea nr. 9190/03), 4 octombrie 2005.

²⁹ Pct.39 al Hotărârii Plenului CSJ RM nr.4 din 28.03.2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu”, în *Buletinul CSJ RM*, 2005, nr, 10, p. 7.

aceeași dată a devenit irevocabilă, deoarece legea nu prevede posibilitatea de a fi atacată³⁰.

Persoana arestată preventiv în condițiile art.185 poate cere, în tot cursul procesului penal, punerea sa în libertate provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune (art.190 CPP RM).

În conformitate cu art.309 alin.(1) CPP RM, cererea de eliberare provizorie, în condițiile art.191 sau 192 CPP RM, poate fi depusă de către bănuit, învinuit, inculpat, de soțul, rudele lui apropiate în cursul urmăririi penale și în cursul judecării cauzei, până la terminarea cercetării judiciare în primă instanță.

În aceste articole nu este prevăzut dreptul apărătorului de a depune cerere de eliberare provizorie. Împărtășim opinia potrivit căreia avocatul poate introduce cerere de eliberare provizorie în numele oricăruia din titularii cererii, în baza raporturilor de asistență juridică³¹.

Considerăm oportună și pentru legislația procesual-penală a RM precizarea din art.160 alin.(2) CPP al României. „Când cererea este făcută de o altă persoană decât învinuitul sau inculpatul, din cele arătate în art. 160⁶ alin. (1), instanța îl întreabă pe învinuit sau pe inculpat dacă își însușește cererea, iar declarația acestuia se consemnează pe cerere”. Dispoziția privind însușirea cererii de eliberare provizorie depuse de alte persoane, inclusiv de apărător, poate fi încorporată prin completarea art.309 cu un alin. (5).

³⁰ Din textul recursului în anulare se observă că avocatul și-a motivat recursul cu trimitere la prevederile art.453 alin.(2) CPP. Norma vizată oferă dreptul unei părți a procesului penal de a ataca pe cale extraordinară, cu recurs în anulare, alte hotărâri definitive numai dacă acestea sunt contrare legii. Colegiul a constatat că atacarea cu recurs în anulare a deciziei instanței superioare referitoare la arestarea preventivă a bănuitului, învinuitului, în acest caz, a deciziei Curții de Apel, decizie irevocabilă, cu trimitere la prevederile art.453 alin. (2) CPP este inadmisibilă, deoarece în baza acestei norme pot fi atacate alte hotărâri judecătorești definitive (altele decât cele prevăzute de alin.(1) din același articol) și nu cele devenite irevocabile, în cazul dat, încheierea, decizia privind arestarea preventivă. (Decizia Colegiului penal al CSJ a RM nr.1re-115/2006 din 11.07.2006.

³¹ Nicu Jidovu, *Dreptul la apărare a învinuitului și inculpatului*, Editura Rosetti, București, 2004, p. 68.

În afară de măsurile preventive expuse în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 28 martie 2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu” (liberarea provizorie sub control judiciar; liberarea provizorie pe cauțiune; arestarea la domiciliu; arestarea preventivă), în competența exclusivă a judecătorului de instrucție sunt atribuite și aplicarea următoarele măsuri procesuale de constrângere:

– ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport (art.182 CPP RM);

– aplicarea amenzii judiciare (art.201 CPP RM)³².

În conformitate cu art.302 CPP RM cu autorizarea judecătorului de instrucție pot fi aplicate măsuri procesuale de constrângere, și anume:

1) amânarea înștiințării rudelor despre reținerea persoanei până la 12 ore;

2) aplicarea amenzii judiciare;

3) punerea bunurilor sub sechestru; precum și

4) alte măsuri prevăzute de prezentul cod.

Alte măsuri prevăzute de CPP RM sunt³³:

1) internarea în instituția medicală pentru efectuarea expertizei medico-legale sau psihiatrice în condițiile art.152 CPP RM;

2) nimicirea corpurilor delictive – substanțe explozive și alte obiecte care prezintă pericol pentru viața și sănătatea omului și, din acest motiv, nu pot fi păstrate până la soluționarea cazului;

3) luarea silită de probe pentru cercetare comparativă (art.154-156, 301 CPP RM).

Ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport este o măsură preventivă principală sau ca măsură complementară la o altă măsură preventivă, care se aplică persoanelor puse sub învinuire doar pentru

³² Pct.4.1 Hotărârea Plenului CSJ RM nr.7 din 04.07.2005 „Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale”.

³³ Valeria Șterbeț (colectiv), *Administrarea eficientă a justiției*, Editura Cartier Juridic, 2006, p. 62.

săvârșirea infracțiunilor în domeniul transporturilor, precum și în cazul utilizării mijlocului de transport la săvârșirea infracțiunii.

Ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport se aplică la demersul motivat al procurorului în temeiul ordonanței organului de urmărire penală în care este argumentată necesitatea aplicării unei asemenea măsuri preventive. În cazul în care ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport se solicită în temeiul utilizării mijlocului de transport la săvârșirea infracțiunii, aplicarea acestei măsuri poate avea loc doar după ce mijlocul de transport respectiv a fost recunoscut ca corp delict în ordinea prevăzută de art.158 CPP RM.

Demersul procurorului și ordonanța privind aplicarea măsurii de ridicare provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport se examinează de judecătorul de instrucție în ordinea prevăzută de art.304-306 CPP RM cu participarea învinuitului la care se referă demersul declarat și a apărătorului acestuia.

Încheierea judecătorului de instrucție, adoptată în condițiile prezentului articol, este definitivă, cu excepția cazurilor prevăzute de prezentul cod 305 CPP RM.

Amenda judiciară este o sancțiune bănească aplicată de către instanța de judecată persoanei care a comis o abatere în cursul procesului penal. Amenda judiciară se aplică de către judecătorul de instrucție doar la demersul procurorului sau din oficiu, când abaterea este admisă în cadrul activității judecătorului de instrucție. Amenda judiciară se aplică doar în cazurile abaterilor prevăzute de CPP RM (art. 34 alin.(4), 200 alin.(4), 201,320 alin.(3), 322 alin.(3), 334 alin.(3) etc.).

În fiecare caz de aplicare a amenzii judiciare, abaterea comisă de persoana respectivă urmează a fi menționată atât în demersul procurorului, cât și în încheierea judecătorului de instrucție, precum și date care confirmă admiterea abaterii.

Încheierea judecătorului de instrucție privind aplicarea amenzii judiciare poate fi atacată cu recurs în instanța ierarhic superioară de către persoana în privința căreia a fost aplicată amendă.

Se sancționează cu amendă judiciară următoarele abateri:

1) neîndeplinirea de către orice persoană prezentă la ședința de judecată a măsurilor luate de către președintele ședinței în conformitate cu cerințele art.334 CPP RM;

2) neexecutarea ordonanței sau a încheierii de aducere silită;

3) neprezentarea nejustificată a martorului, expertului, specialistului, interpretului, traducătorului sau apărătorului legal citați la organul de urmărire penală sau instanță, precum și a procurorului la instanță și neinformarea acestora despre imposibilitatea prezentei, când prezența lor este necesară;

4) tergiversarea de către expert, interpret sau traducător a executării însărcinărilor primite;

5) neluarea de către conducătorul unității, în care urmează să se efectueze o expertiză, a măsurilor necesare pentru efectuarea acesteia;

6) neîndeplinirea obligației de prezentare, la cererea organului de urmărire penală sau a instanței, a obiectelor sau a documentelor de către conducătorul unității sau de către persoanele însărcinate cu aducerea la îndeplinire a acestei obligații;

7) nerespectarea obligației de păstrare a mijloacelor de probă;

8) alte abateri pentru care prezentul cod prevede amenda judiciară.

Pentru abaterile comise în cursul urmăririi penale, amenda judiciară se aplică de către judecătorul de instrucție la demersul persoanei care efectuează urmărirea penală.

Încheierea judecătorului de instrucție privind aplicarea amenzii judiciare poate fi atacată cu recurs în instanța ierarhic superioară de către persoana în privința căreia a fost aplicată amendă. (art.201 alin.(7) CPP RM). În baza art.68 CPP RM, precum și a art.80 CPP RM, acest drept îl are și avocatul.

Suspendarea provizorie din funcție constă în interzicerea provizorie motivată învinuitului de a exercita atribuțiile de serviciu sau de a realiza activități cu care acesta se ocupă sau pe care le efectuează în interesul serviciului public.

Astfel, suspendarea provizorie din funcție a învinuitului poate fi aplicată doar persoanelor

care practică activități în interesul serviciului public, însă, dat fiind că încheierea judecătorului de instrucție trebuie să fie motivată, deci confirmată prin anumite probe, și se expediază la locul de serviciu al învinutului, devenind astfel publică, o asemenea concluzie a judecătorului de instrucție afectează principiul prezumției de nevinovăție, conform căruia persoana poate fi declarată vinovată doar de către instanța de judecată în cadrul unui proces public unde îi sunt asigurate toate garanțiile procesuale necesare apărării și vinovăția va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească definitivă. Dat fiind că încheierea de suspendare din funcție este o măsură intermediară, și nu o hotărâre definitivă prin care se soluționează cauza penală respectivă, expunerea judecătorului de instrucție asupra vinovăției inculpatului la această fază contravine principiului prezumției de nevinovăție garantat de art.6 alin.2 CEDO. În asemenea situație prevederile art.197 alin. (1) pct.3 și ale art.200 Cod de procedură penală contravin prevederilor art.6 alin. (2) CEDO și în conformitate cu prevederile art.4 alin.(2) din Constituție urmează a fi aplicate în direct prevederile CEDO.

Cât privește suspendarea provizorie din funcție a învinutului, demersul poate fi înaintat de către procuror la locul de serviciu al învinutului și va fi soluționat de administrație în baza prevederilor legale care reglementează genul respectiv de activitate (legea privind serviciul public, legea privind statutul judecătorului, legea despre procuratură, legea despre poliție etc.), iar hotărârea administrației poate fi atacată în instanță în modul prevăzut de lege³⁴.

Având în vedere cele expuse, legislatorul nostru a lăsat la discreția unui organ extrajudiciar aplicarea acestei măsuri de constrângere, operând modificările respective în art.200 alin. (3) CPP RM³⁵: Suspendarea provizorie din funcție o decide administrația instituției în care activează bănuitul, învinutul, în condițiile legii, la demersul procurorului care conduce, sau, după caz, efectuează nemijlocit urmărirea penală. Hotărârea administrației

instituției de suspendare din funcție poate fi atacată la judecătorul de instrucție de către apărător (art.200 alin.(3) CPP RM).

La ședința de judecată participă persoana internată în instituția medicală dacă starea sănătății îi permite să participe, persoana în privința căreia se soluționează chestiunea referitoare la măsurile procesuale de constrângere, cu excepția cazului de punere a sechestrului, apărătorul, reprezentanții legali și reprezentanții persoanelor menționate, în condițiile prezentului cod. În acest caz se întocmește un proces-verbal (art.305 CPP RM).

Avocatul (apărătorul) care acordă asistență juridică persoanei în privința căruia este declarat demers efectuează apărarea referitor la obiectul judecării de către instanță a demersului respectiv și nu este în drept să ceară de la instanță respectarea prevederilor legale caracteristice altor etape de procedură penală (urmărirea penală sau judecarea cauzei în fond)³⁶.

Hotărârea judecătorului de instrucție referitoare la autorizarea măsurilor procesuale de constrângere poate fi atacată cu recurs de către avocat în instanța ierarhic superioară în termen de 3 zile. Recursul se examinează în condițiile art.311 și 312 CPP RM.

În temeiul art.175 alin.(3) CPP RM de către procuror pot fi aplicate următoarele măsuri preventive:

- 1) obligarea de a nu părăsi localitatea;
- 2) obligarea de a nu părăsi țara;
- 3) garanția personală;
- 4) garanția unei organizații;
- 5) transmiterea sub supraveghere a militarului;
- 6) transmiterea sub supraveghere a minorului.

Conform art.196 CPP RM, ordonanța procurorului cu privire la aplicarea, prelungirea sau înlocuirea măsurii preventive date prin lege în competența procurorului poate fi atacată cu plângere judecătorului de instrucție de către bănuitul, învinutul, apărătorul ori reprezentantul său legal.

Plângerile împotriva ordonanței procurorului cu privire la aplicarea, prelungirea sau înlocuirea măsurii preventive se examinează

³⁴ Hotărârea Plenului CSJ RM nr.7 din 04.07.2005 „Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale”, pct.4.2.

³⁵ [Art.200 modificat prin Legea nr.264-XVI din 28.07.2006, în vigoare din 03.11.2006].

³⁶ Valeria Șterbeț (colectiv), *op. cit.*, p. 65.

de către judecătorul de instrucție în ordinea prevăzută de art.313 CPP RM³⁷.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova, pe lângă măsuri procesuale de constrângere principale, stipulează și măsuri procesuale de constrângere secundare, reglementate în Titlul IV, Capitolul III al Părții generale, denumite „alte măsuri procesuale de constrângere”:

- obligarea de a se prezenta;
- aducerea silită;
- suspendarea provizorie din funcție;
- măsuri asiguratorii în vederea reparării prejudiciului cauzat de infracțiune;
- măsuri asiguratorii în vederea garanțării executării pedepsei amenzii.

În practica judiciară este întâlnită mai rar contestarea acestor măsuri de către avocat, cu excepția punerii bunurilor sub sechestru. Punerea bunurilor sub sechestru poate fi contestată în ordinea prevăzută de art.313 CPP RM.

Hotărârea instanței de judecată privind punerea bunurilor sub sechestru poate fi atacată de avocat în instanța ierarhic superioară cu recurs în termen de 10 zile.

BIBLIOGRAFIE:

1. Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 29 din 09 noiembrie 1998 cu modificările introduse prin Hotărârea Plenului CSJ nr. 17 din 22 aprilie 2002 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestul preventiv”, în *Culegere de Hotărâri ale Curții Supreme de Justiție a RM*, mai 1974-iulie 2002.
2. Tudor Osoianu, Victor Orîndaș, *Procedură penală. Curs universitar*, Chișinău, 2004.
3. V. Câmpean, *Curs de drept procesual-penal. Partea generală*, București, Argessis, 2001.
4. Eugen Catană (colectiv), *Inviolabilitatea persoanei în Republica Moldova (aspecte controversate în legislație și practică)*, Chișinău, 2006.

5. Ion Neagu, *Tratat de procedură penală*, București, PRO, 1997.
6. Tudor Popovici, *Unele aspecte ale eticii judiciare și responsabilitatea judecătorului în Republica Moldova*, Chișinău, 2000.
7. Nicu Jidovu, *Dreptul la apărare a învinutului și inculpatului*, Editura Rosetti, București, 2004.
8. Donna Gomien, *Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene pentru Drepturile Omului și Libertățile Fundamentale*, Chișinău, 2002.
9. Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, București, Institutul Român pentru Drepturile Omului, 1998.
10. Valeria Șterbeț (colectiv), *Administrarea eficientă a justiției*, Editura Cartier Juridic, 2006.

³⁷ Pct.5.9 Hotărârea Plenului CSJ RM nr.7 din 04.07.2005 „Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale”, pct.5.9.

Tatiana CONDREA,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorandă

CONCEPTUL, TRĂSĂTURILE ȘI CLASIFICAREA FAPTELOR ȘI OPERAȚIUNILOR ADMINISTRATIVE

REZUMAT

În afară de elaborarea și emiterea actelor administrative – formă principală de activitate a serviciului public, mai există și alte forme de activitate: faptele materiale și operațiile administrative sau tehnico-materiale ale autorităților administrației publice. Elaborarea actelor administrative și realizarea sarcinilor administrației publice este de neconceput fără efectuarea unui număr impunător de fapte materiale și operațiuni administrative. De fapt, analizând activitatea organelor administrației publice, se poate constata că cea mai mare parte din activitatea acestora este alcătuită din fapte și operațiuni administrative, precum și din operațiuni materiale.

SUMMARY

In addition to developing and issuing administrative acts-the main form of public service activity, there are other forms of activity: material facts or technical and administrative operation. Administrative and drafting tasks government is unthinkable without making a large number of material facts and administrative operations. In fact, analyzing the activity of public administration, one can see that most of their work consists of facts and administrative operations, as well as material operations.

Considerațiuni preliminare. Încă prof. P. Negulescu scria: „Dacă examinăm activitatea funcționarilor publici, constatăm că cea mai mare parte nu fac acte juridice, adică manifestări de voință cu scop de a produce efecte juridice. Un copist, o dactilografă, un factor poștal, un inginer care supraveghează o lucrare de construcție nu fac acte juridice; ei fac acte materiale, activități materiale, fapte, care au drept caracter de a produce rezultate de fapt”¹.

În literatura juridică s-au făcut numeroase clasificări ale faptelor operațiilor și faptelor administrative. Gheorghe T. Zaharia le sistematizează și le ierarhizează după rațiunea importanței pentru administrație: „după acte, punem pe prim plan operațiunile tehnico-materiale de care depinde elaborarea și executarea actelor administrative, și, în strânsă legătură cu acestea – faptele materiale administrative, cu atât mai mult, cu cât unele din acestea se prezintă ca producătoare prin ele însele de efecte juridice, iar operațiile tehnico-administrative, tehnico-materiale și tehnico-productive sunt în fond fapte: fie fapte de muncă, de serviciu,

fie fapte personale, fie fapte ale funcționarilor publici, fie fapte ale celorlalți salariați sau ale oamenilor în general”².

Definiții. Pentru o analiză mai lesnicioasă vom purcede la examinarea separată a faptelor administrative și a operațiilor administrative, începând cu definirea lor.

a) Faptele administrative sunt acțiuni și inacțiuni licite ori ilicite, săvârșite sau nesăvârșite de autoritățile administrației publice și de funcționarii acestora, precum și de persoane fizice sau juridice, în scopul de a produce efecte juridice, a naște, modifica sau stinge drepturi și obligații³.

b) Operațiunile administrative sunt acțiuni realizate de autoritățile administrației publice și de funcționarii acestora prin care se ajunge la adoptarea (emiterea) sau la aplicarea actelor administrative. Astfel de activități desfășoară și funcționarii celorlalte servicii

¹ Paul Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, Editura „E. Marvan”, București, 1934, p. 297.

² Gheorghe T. Zaharia, *Drept administrativ*, Editura Ancarom, Iași, 1996, p.191.

³ Mircea Preda, *Drept administrativ. Partea generală*, ediție revăzută și actualizată, Editura LUMINA LEX, București 2002, p. 205; în același sens a se vedea: Valentin I. Prisacaru, *Tratat de drept administrativ român. Partea generală*, Editura LUMINA LEX, București 1993, p. 269.

publice (care aparțin puterii legislative sau judecătorești) fie pentru realizarea puterilor respective, fie pentru emiterea unor acte administrative (ca activitate complementară).

Trăsături. Din definiții extragem trăsăturile faptelor juridice materiale și ale operațiunilor administrative:

- ele nu concretizează o manifestare de voință, deci sunt forme concrete, materiale, prin care se acționează asupra realității existente;

- faptele materiale și operațiunile administrative au ca trăsătură dominantă scopul pentru care se realizează, și care poate consta în mijlocirea emiterii (adoptării) actelor administrative, determinând și condiționând validitatea⁴, emiterea, sau acest scop poate consta în realizarea celui alt obiectiv al administrației – executarea legii.

Clasificare. În literatura juridică, problema clasificării faptelor administrative și a operațiunilor administrative este intens mediată. Unii autori precum V. Vedinaș⁵, C. Manda⁶, propun criterii de clasificare comune pentru ambele categorii, alți autori precum V. I. Prisacaru⁷, M. Orlova⁸, M. Preda⁹ supun categoriile unei analize separate; o altă categorie de autori precum A. Iorgovan¹⁰, I. Creangă¹¹, D. Brezoianu¹² analizează ca o categorie unică operațiunile administrative în care sunt inte-

⁴ Virginia Vedinaș, *Drept administrativ*, ediția a IV-a, revizuită și actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 82.

⁵ *Ibidem*, p. 81-83.

⁶ Corneliu Manda, *Drept administrativ. Tratat elementar*, vol. I, Editura LUMINA LEX, București, 2002, p. 240-241.

⁷ Valentin I. Prisacaru, *Tratat de drept administrativ român. Partea generală*, Editura LUMINA LEX, București, 1993, p. 267-271.

⁸ Maria Orlov, *Drept administrativ*, Editura Epigraf, Chișinău, 2001, p.100.

⁹ Mircea Preda, *Drept administrativ. Partea generală*, ediție revăzută și actualizată, Editura LUMINA LEX, București, 2002, p. 205-207.

¹⁰ Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. II, ediția a IV-a, Editura All Beck, București, 2005, p.12-13.

¹¹ Ion Creangă, *Curs de drept administrativ*, vol. I, Editura Epigraf, Chișinău, 2003, p.238.

¹² Dumitru Brezoianu, *Drept administrativ român*, Editura All Beck, București, 2004, p. 95-98.

grate și faptele materiale.

Criteriile unice de clasificare a faptelor administrative și a operațiunilor administrative sunt: regimul juridic, consecințele produse și scopul propus.

După regimul juridic, în care se realizează, deosebim:

- fapte și operațiuni de putere (prin care se realizează servicii publice);

- fapte și operațiuni care nu se încadrează într-un regim juridic de putere (în general cele productive).

După consecințele pe care le produc, întâlnim:

- fapte și operațiuni producătoare de efecte juridice;

- fapte și operațiuni ce produc efecte de altă natură, dar care au și o relevanță juridică. Ne raliem la părerea prof. A. Iorgovan care susține ipoteza că aceste fapte și operațiuni, deși nu constituie elemente ale voinței juridice, ele reprezintă interes juridic¹³.

După scopul lor, putem distinge:

- fapte și operațiuni prin care se realizează în mod direct misiunile administrației publice, și acestea sunt în general cele de prestare a serviciilor publice, sau cele legate de emiterea sau punerea în executare a unor acte administrative;

- fapte și operațiuni prin care se mijlocește realizarea obiectivelor administrației publice, care au semnificația unor operațiuni de birou sau de administrație internă, operațiunile tehnico-administrative și actele cu caracter politic (de exemplu, mesajele Președintelui Republicii Moldova adresate Parlamentului);

- fapte materiale de producție, care sunt prestate de toate categoriile de organe administrative¹⁴.

În ce privește clasificarea separată a faptelor administrative și a operațiunilor administrative. Faptele administrative care nasc, modifică sau sting raporturi juridice de drept

¹³ Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, vol. II, ediția a IV-a, Editura All Beck, București, 2005, p.12-19.

¹⁴ Virginia Vedinaș, *Drept administrativ*, ediția a IV-a, revizuită și actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 82.

administrativ ori din alte ramuri ale dreptului se împart în două categorii: a) fapte administrative licite și b) fapte administrative ilicite¹⁵.

a) Faptele administrative licite pot fi săvârșite atât de funcționarii publici, cât și de ceilalți funcționari dintr-un organ al administrației publice centrale ori locale în pregătirea adoptării sau emiterii unui act administrativ ori în executarea unui act administrativ, cât și de persoanele fizice sau juridice în executarea unui act administrativ¹⁶ (de exemplu, desființarea, evacuarea unui chioșc construit pe domeniul public al municipiului, în executarea unei hotărâri a Consiliului municipal prin care s-a dispus desființarea chioșcului construit pe domeniul public fără autorizație).

b) Fapte administrative ilicite constituie acele fapte săvârșite cu nerespectarea legilor și a actelor administrative normative, pe care acestea le prevăd și le sancționează. Aceste acțiuni sau inacțiuni¹⁷ constituie fapte administrative ilicite, în măsura în care nu prezintă semnele unei infracțiuni și nu sunt pedepsite conform Codului penal. Faptele administrative ilicite pot fi săvârșite de funcționarii publici și de alți funcționari din organele administrației publice, și chiar de persoanele fizice.

Dacă actele administrative (de autoritate, de gestiune și cele cu caracter jurisdicțional) pot fi revocate sau anulate în condițiile legii, faptele administrative licite, dar și cele ilicite, nu pot fi revocate și nici anulate.

Operațiunile administrative pot interveni în diferite faze ale procesului de elaborare și de executare a actelor administrative – în faza pregătirii, emiterii, executării actului administrativ și în cea a controlului executării¹⁸. Iată rațiunea care impune clasificarea operațiunilor tehnico-administrative în: a) anterioare; b) concomitente; și c) posterioare, tuturor actelor juridice ale autorităților administrative,

ceea ce nu exclude însă ca unele din ele, îndeosebi operațiunile de putere (și cele de prestație) să fie realizate direct în baza dispozițiilor legii, având valoarea faptului juridic prin care se concretizează aplicarea legii¹⁹. Majoritatea covârșitoare a operațiunilor administrative din activitatea autorităților administrației publice sunt cerute de lege drept condiții de valabilitate a actelor administrative.

a) Operațiunile tehnico-materiale premergătoare adoptării sau emiterii actelor administrative pot consta în: întocmirea proiectelor de acte juridice; avizarea proiectului înainte de adoptarea acestuia; îndeplinirea operațiunilor cu ocazia votării actului, printre care convocarea organului colegial, transmiterea spre studiere a proiectului funcționarilor publici sau persoanelor care compun organul colegial, stabilirea ordinii de zi, întocmirea procesului-verbal al ședinței ș.a.; îndeplinirea diferitor operațiuni necesare formei actului, printre care ștampilarea, datarea, înregistrarea, traducerea într-o altă limbă (la anumite categorii de acte) etc.

b) Operațiunile tehnico-materiale concomitente adoptării sau emiterii actelor administrative pot consta în: operațiuni de definitivare a proiectului de act administrativ, manifestarea acordului funcționarilor publici sau a persoanelor care compun organul colegial competent să-l adopte, întrunit de cvorumul cerut de lege și, de asemenea, adoptat de cvorumul prevăzut de lege; eventuala redactilografiere (redactare) în forma finală definitivă a actului administrativ și semnarea lui de către conducătorul organului colegial care l-a adoptat²⁰; la actele administrative de autoritate emise de un organ unipersonal aceste operații constau, de regulă, în lecturarea textului de funcționarul public competent să-l emită, redactilografierea (dacă este cazul) și semnarea lui.

¹⁵ Valentin I. Prisacaru, „Actele și faptele de drept administrativ”, Editura Lumina Lex, București 2001, p. 14.

¹⁶ *Ibidem*, p. 14-15.

¹⁷ Mircea Preda, *Drept administrativ. Partea generală*, ediție revăzută și actualizată, Editura LUMINA LEX, București, 2002, p. 206.

¹⁸ Dumitru Brezoianu, *Drept administrativ român*, Editura All Beck, București, 2004, p. 96.

¹⁹ Corneliu Manda, *Drept administrativ. Tratat elementar*, vol. I, Editura LUMINA LEX, București, 2002, p. 241.

²⁰ Valentin I. Prisacaru, *Tratat de drept administrativ român. Partea generală*, Editura LUMINA LEX, București, 1993, p. 268.

După părerea prof. D. Brezoianu, tot în faza de executare, în cazul neexecutării de bună voie a actelor administrative, pot fi aplicate o serie de măsuri administrative coercitive, având ca scop obținerea executării actelor administrative. Astfel de operații sunt: tratamentul medical forțat, ținerea în carantină, reținerea persoanei pentru cercetări penale, confiscarea de bunuri, aplicarea sechestrului, blocarea conturilor etc.²¹.

c) Operațiunile tehnico-materiale posteroare adoptării sau emiterii actelor administrative pot consta în: înregistrarea actului, menționarea numărului sub care a fost înregistrat, datarea și punerea sigiliului (ștampilarea actului), transmiterea spre publicare ori înmânarea directă sau prin poștă celor interesați²².

Spre a verifica modul în care au fost executate actele administrative, poate fi utilizată o gamă variată a operațiunilor administrative de control²³. Aceste operațiuni pot fi îndeplinite de către organele administrației publice ierarhic superioare celor controlate sau de persoane și subdiviziuni din componența aceluiași organ. Totodată, controlul poate fi exercitat și între organe diferite, fără a exista relații de subordonare între ele (de exemplu, controlul sanitar etc.). Ca operații administrative de control sunt încadrate verificările de acte, inventarierea, expertizele.

Făcând o paralelă cu prevederile Legii contenciosului administrativ, trebuie să spunem că faptele și operațiunile administrative nu pot face obiectul acțiunii în contencios administrativ, în scopul verificării legalității lor. Legea recunoaște ca obiect al acțiunii doar actul administrativ și nesoluționarea unei cereri în termenul prescris²⁴. Ar fi eronată concluzia precum că legalitatea faptelor și operațiuni-

lor administrative este totalmente neglijată, – instanța de contencios administrativ este în drept să se pronunțe, în limitele competenței sale, din oficiu sau la cerere, și asupra legalității actelor sau operațiunilor administrative care au stat la baza emiterii actului administrativ contestat. În cazurile în care controlul legalității acestor acte sau operațiuni ține de competența instanței de contencios administrativ ierarhic superioare, urmează a fi ridicată excepția de ilegalitate în fața acestei instanțe în condițiile legii²⁵. Iar actul administrativ emis cu încălcarea procedurii stabilite constituie temei al contestării și anulării total sau în parte a actului administrativ²⁶.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea contenciosului administrativ, nr. 793-XIV din 10.02.2000, republicată în Monitorul Oficial, ediție specială, din 03.10.2006.
2. Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10.02.2000.
3. Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10.02.2000.
4. Paul Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, Editura „E. Marvan”, București, 1934.
5. Valentin I. Prisacaru, *Tratat de drept administrativ român. Partea generală*, Editura LUMINA LEX, București, 1993.
6. Gheorghe T. Zaharia, *Drept administrativ*, editura Ancarom, Iași, 1996.
7. Maria Orlov, *Drept administrativ*, Editura Epigraf, Chișinău, 2001.
8. Mircea Preda, *Drept administrativ. Partea generală*, ediție revăzută și actualizată, Editura Lumina Lex, București 2002.
9. Corneliu Manda, *Drept administrativ. Tratat elementar*, vol. I, Editura LUMINA LEX, București, 2002.
10. Ion Creangă, *Curs de drept administrativ*, vol. I, Editura Epigraf, Chișinău, 2003.

²¹ Dumitru Brezoianu, *Drept administrativ român*, Editura All Beck, București, 2004, p. 97.

²² Mircea Preda, *Drept administrativ. Partea generală*, ediție revăzută și actualizată, Editura LUMINA LEX, București, 2002, p. 207.

²³ Dumitru Brezoianu, *Drept administrativ român*, Editura All Beck, București, 2004, p. 97.

²⁴ Legea contenciosului administrativ, nr. 793-XIV din 10.02.2000, republicată în Monitorul Oficial, ediție specială, din 03.10.2006, art.3.

²⁵ Legea contenciosului administrativ, nr. 793-XIV din 10.02.2000, art.25 alin.(2).

²⁶ Legea contenciosului administrativ, nr. 793-XIV din 10.02.2000, art.26, lit. c).

11. Dumitru Brezoianu, *Drept administrativ român*, Editura All Beck, București, 2004.
12. Antonie Iorgovan, *Tratat de drept administrativ*, Vol. II, ediția a IV-a, Editura All Beck, București, 2005.
13. Verginia Vedinaș, *Drept administrativ*, ediția a IV-a, revizuită și actualizată, Editura Universul Juridic, București, 2009.

Recenzent:

Maria ORLOV, doctor în drept, conferențiar universitar, 12.12.2011.

Mircea-Laurențiu DAVID,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

EVOLUȚIA ISTORICĂ A REGLEMENTĂRILOR NORMATIVE PRIVIND INSTITUȚIA EXTRĂDĂRII PENALE

REZUMAT

Extrădarea este o instituție juridică atât a dreptului intern, cât și a dreptului internațional prin care persoanele vinovate de săvârșirea unor infracțiuni internaționale sunt predate statelor îndreptățite a le judeca și condamna ori a le obliga să execute o pedeapsă la care au fost condamnate. Extrădarea este un act de cooperare a statelor împotriva infractorilor de un anumit grad de pericolozitate, pentru a împiedica eschivarea acestora, prin refugiarea pe teritoriul altui stat, de la răspunderea penală. Extrădarea este un act bilateral care presupune un stat solicitant, care cere extrădarea, și un stat solicitat, care primește cererea de extrădare. Rolul principal al extradării este acela de a asigura fiecărui stat condiții optime de realizare a justiției, prin represiunea infracțiunilor.

În rândurile de mai jos s-a încercat supunerea unei analize a conceptului de extrădare prin prisma evoluției sale istorice, autorul identificând patru etape de dezvoltare.

SUMMARY

Extradition is a legal institution both national law and international law that the persons are taught guilty of international crimes entitled to judge and condemn, or to compel them to execute a punishment they were sentenced. Extradition is an act of cooperation of states against offenders, degree of danger to prevent them from evasion of refuge in another state from criminal liability. Extradition is a bilateral act involving a requesting state, requesting extradition, a requested state, which receives request extradition. The main role of the extradition is to ensure each state optimal performance of justice into the repression of crime.

In the lines below was tried to submit an analyse of the concept of extradition in the point of view of its historical evolution, the author identified four stages of development.

Înțelegerea evoluției în timp a instituției extradării presupune o evaluare corectă a perioadelor istorice, a condițiilor economico-sociale, istorice și politice, care au existat la un moment dat și s-au dezvoltat în timp.

Reglementarea juridică a cooperării internaționale a statelor în lupta cu criminalitatea are rădăcini istorice adânci, care pornesc de la apariția statului și dreptului [8, p. 52-57]. Din cele mai vechi timpuri interesele comune în lupta cu criminalitatea obligau statele să-și unifice eforturile și să-și acorde ajutor reciproc. Începuturile stabilirii cooperării internaționale în domeniul justiției penale internaționale corespund perioadei de timp în care a fost întărită la nivel național ideea supremației teritoriale a statului, în conformitate cu care în limitele fiecărui stat trebuie să domnească o putere represivă unică și independentă, căreia trebuie să i se supună toate persoanele ce

se află pe teritoriul său. Inițial, toate statele se conduceau de regula *forum delicti commissi*, care presupunea că pentru urmărirea și pedepsirea infractorilor este competentă exclusiv instanța de judecată din teritoriul în care a fost săvârșită infracțiunea [13, p. 214].

Instituția extradării infractorilor a parcurs o perioadă îndelungată de dezvoltare istorică. Potrivit autorului francez S. Bedi, extrădarea sub orice formă este o instituție ce a apărut în civilizația veche, când nu exista nici un sistem bine determinat al normelor de drept internațional, nici tratări științifice [1, p. 16]. Despre faptul că extrădarea infractorilor era întâlnită în practica internațională din cele mai vechi timpuri au indicat în lucrările lor autorii ruși V. Grabari [10, p. 460] și A. Ghefter [9, p. 128].

În viziunea cunoscutului jurist F. Martens, în istoricul dezvoltării instituției

extrădării pot fi evidențiate trei perioade [13, p. 383-393], care au fost studiate și completate ulterior de către savantul american Cherif Bassiouni [4, p. 4].

Prin urmare, istoria evoluției instituției extrădării poate fi divizată în patru etape.

1. Prima etapă își are începutul încă din cele mai vechi timpuri și a durat până la sfârșitul secolului al XVII-lea. În această perioadă extrădarea era rar întâlnită și în mare parte avea loc în cazul infracțiunilor politice, precum și în privința ereticilor și dezertorilor.

2. A doua etapă cuprinde intervalul de timp, care începe cu secolul al XVIII-lea și durează până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Această perioadă de timp se caracterizează prin creșterea numărului de tratate încheiate între state nu doar în privința răsculaților și dezertorilor, dar și a persoanelor vinovate de comiterea altor categorii de infracțiuni.

3. A treia etapă începe cu anul 1840, când mai multe state au început să promoveze o campanie coordonată în privința infractorilor fugari.

4. Etapa a patra începe după anul 1948, deoarece anume în această perioadă, după Al Doilea Război Mondial, au început să se dezvolte intensiv relațiile internaționale și putem spune că acestea continuă și până în prezent. În acest răstimp, pe primul plan a apărut necesitatea consolidării securității internaționale și prevenirea săvârșirii pe viitor a infracțiunilor contra păcii și securității omenirii, inclusiv a infracțiunilor de război.

În epoca *sclavagistă* extrădarea avea un rol deosebit de important ca mijloc de curmare a evadării sclavilor, care erau și forța motrice de producere. Acest tip de tratate este bine cunoscut în practica orașelor-state ale Greciei și Romei Antice.

Motivând existența practicii de extrădare încă în epoca *sclavagistă*, cercetătorii fac deseori referință la înțelegerea ce a avut loc între regele heților – Hattussilem al III-lea și faraonul egiptean Ramses al II-lea în anul 1296 î.e.n. Înțelegerea prevedea că „dacă cineva va fugi din Egipt și va pleca în țara heților, atunci regele heților nu-l va reține ci îl va întoarce în

țara lui Ramses”. Specificul acestui contract constă în faptul că el se referă nu doar la infractori, deseori extrădarea se aplica și față de sclavii fugari. În afară de aceasta existau contracte de extrădare între unele orașe-state grecești. De asemenea, extrădarea era aplicată pe larg față de sclavii fugari din Grecia și Imperiul Roman. Spre exemplu, în Grecia extrădarea se aplica frecvent față de sclavii fugari, care nu se bucurau de dreptul de azil. De aceea, proprietarul de sclavi putea să urmărească un sclav pretutindeni, iar autoritățile trebuiau să-i acorde o susținere deplină. Însă și aici dreptul la azil avea influența sa. Astfel, în Atena, Templul lui Tezeu, deși nu asigura sclavului fugar nici imunitate, nici libertate, oferea cel puțin dreptul de a cere o examinare judiciară [11].

Dacă în instanța de judecată se stabilea că proprietarul de sclavi avea un tratament foarte dur față de sclav, extrădarea nu avea loc, iar sclavul era vândut unui nou proprietar. Sunt cunoscute și date despre faptul că atenienii s-au obligat să extrădeze regelui macedonean Filip infractorii macedoneni fugari, iar aheienii preveneau Sparta că nu vor mai fi aliați dacă nu vor fi extrădați unii din cetățenii săi, care au atacat un sat ahenian. Caton cerea ca Cezar să fie extrădat germanilor pentru faptul că a început cu ei un război nedrept. În aceste cazuri prevalează caracterul politic al extrădării [15].

În una dintre opinii, extrădarea a fost, la începuturi, mai mult un gest de curtoazie pe care un suveran îl făcea față de alt suveran, care permitea monarhilor să-și pedepsească inamicii personali refugiați pe teritoriul altui stat [3, p. 109].

Procedura de predare a unor categorii de persoane a fost cunoscută și pe vremea Imperiului Roman, fiind aplicată în interesul provinciilor imperiului, pe baza unui sistem de drept creat și impus. Egiptenii, care într-o anumită perioadă au cunoscut o dezvoltare economică deosebită pentru acele timpuri, admiteau extrădarea cu condiția ca persoana în cauză să nu fie urmărită.

Din cele prezentate, constatăm că deși noțiunea de extrădare nu era cunoscută în acele timpuri, aceasta se aplica în unele cazuri.

Între instituția juridică a extrădării din zilele noastre și extrădarea din acele vremuri există o singură asemănare, respectiv scopul. Scopul pentru care se solicită sau se solicita predarea unui cetățean este acela de a fi pedepsit pentru fapta sa săvârșită pe teritoriul sau împotriva statului solicitant.

Dacă la început predarea unor asemenea persoane între diferite state se realiza pe baza unor obiceiuri cutumiare, ulterior, s-a constatat că aceste obiceiuri au fost legiferate.

Formarea statelor feudale și dezvoltarea relațiilor diplomatice, precum și dezvoltarea dreptului natural, care cerea în numele umanității și al moralei îngrădirea dreptului de azil, considerat ca dăunător pentru menținerea relațiilor între popoare, au favorizat instituția extrădării. Numai că tratatele încheiate admiteau extrădarea infractorilor politici și o refuzau celor de drept comun, suveranii ocrotind astfel propria lor persoană.

Astfel, extrădarea prezenta mai mult un gest de curtoazie, pe care un suveran îl făcea față de alt suveran, permițând monarhilor să-și pedepsească inamicii personali refugiați pe teritoriul altui stat. Puținele convenții care reglementau extrădarea erau negociate și încheiate aproape exclusiv în interesul suveranilor. Monarhul statului solicitat hotăra în mod discreționar dacă acordă sau nu extrădarea. Decizia depindea în mare măsură de natura relațiilor cu statul solicitant, de dorința suveranului de a determina o eventuală decizie pozitivă asupra unei cereri de extrădare formulate de acesta, persoana extrădabilă nefiind luată în calcul decât într-o mică măsură [5].

Chiar și în aceste condiții, extrădarea era folosită foarte rar în evul mediu, având în vedere izolarea pregnantă a statelor și tradiția existentă în legătură cu dreptul de azil. Și în perioada următoare extrădarea a rămas la discreția suveranului, căruia fiecare individ îi era supus. Cu acest caracter, extrădarea s-a păstrat până în secolul al XIX-lea, când nu s-a mai admis pentru infractorii politici.

În evul mediu schimbările în instituția extrădării au fost dictate, în primul rând, de modificările instituției azilului, când extrădarea era neadmisă din anumite locuri sfinte:

catedralele și mănăstirile. Încă un obstacol pentru extrădarea persoanelor care au săvârșit infracțiuni servea obiceiul înrobirii tuturor străinilor veniți în țară fără permisiunea existentă în țările feudale ale Europei de Apus. În legătură cu acest fapt, extrădarea la fel rămâne o formă de luptă cu adversarii politici și nu cu infractorii.

Primele convenții internaționale încheiate de unele state au fost cele care se refereau la predarea criminalilor, luându-se în considerare, în mod exclusiv, interesele suveranilor și nu ale statelor pe care le conduceau, cum ar fi tratatul dintre regele Angliei, Henric al II-lea, și regele Scoției, Guillaume, din anul 1174, și tratatul de asistență mutuală de la 13 aprilie 1376 dintre Carol al V-lea și Conte de Savoia, în baza căruia persoana vinovată trebuia predată contelui, regelui sau agenților lor, cât se poate de prompt, în baza unui rechizitoriu, prin care se făcea o examinare sumară a faptelor săvârșite de cel în cauză.

Tratatele similare ulterioare din Europa Occidentală se refereau, de asemenea, în mare parte la răsculați și dușmanii comuni, la aceștia se refereau și așa-numiții disidenți.

Relatări cu privire la instituția extrădării în țara noastră apar în documente care datează încă din secolul al XV-lea.

Astfel, între anii 1498-1499, reprezentantul lui Ștefan cel Mare formulează următoarea cerere către principele Lituaniei: „La voi se oploșesc mai mulți români fugiți din țara Moldovei, pe care grația voastră să-i trimiteți înapoi în Moldova, în puterea tratatului” [2, p. 354]. Relatarea se referă deci la un tratat de extrădare, care era și mai vechi decât anii amintiți.

De asemenea, în anul 1545 se vorbește despre extrădare conform vechilor tratate cu Lituania și Polonia, Sigismund August, regele Poloniei, extrădând pe baza acestor tratate 7 boieri și 2 călugărițe, fugiți în Polonia.

În secolul al XVII-lea, la 4 aprilie 1646, Vasile Lupu Vodă a încheiat un tratat de extrădare cu S. Racoti, principele Transilvaniei. Ulterior, au mai existat un număr mare de convenții privind extrădarea, încheiate cu unele state din Europa.

În România, extrădarea a fost reglementată, pentru prima dată, în Constituția Principatelor Unite Moldova și Țara Românească, dar care nu a fost promulgată de către Alexandru Ioan Cuza, fiind respinsă prin scrisoarea nr. 206 din 12 noiembrie 1859. Conform art. 28 alin. (3) din acest proiect al Constituției, oricine este refugiat în statul român nu poate fi extrădat decât existând reciprocitate de extrădare.

Prima Convenție de extrădare a României Unite este cea din iunie 1863, cu Serbia. România mai avea și alte convenții de extrădare, cum ar fi, de exemplu, cu Austro-Ungaria, fiind cunoscut la vremea respectivă cazul extrădării lui Andronic [7].

După modelul european, România semnează primele convenții de extrădare la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cu Belgia și Italia în anul 1880, cu Anglia în 1893, cu Luxemburg în 1910, cu Ungaria, Bulgaria și Statele Unite în 1924, cu Cehoslovacia în 1925, cu Austria în 1926, cu Polonia în 1930 și Iugoslavia în 1933, iar cu Franța existau numeroase declarații de reciprocitate în acest domeniu [7].

În acord cu noile poziții ale statelor în legătură cu instituția extrădării, Codul penal Carol al II-lea (1936) reprezintă un pas important realizat în legislația României și un angajament ferm de asumare a responsabilităților în lupta împotriva prevenirii și combaterii criminalității la nivel mondial.

Tratatele de extrădare au fost cunoscute și în practica Rusiei. Astfel, într-un tratat dintre marele principe Igor al Rusiei (913-945) și Imperiul din Orient se prevede în art.11 că în cazul în care un grec se află în Rusia și comite o infracțiune, principele nu-l poate pedepsi potrivit legii ruse, ci va trebui să-l extrădeze Greciei [17, p. 645].

Alt tratat cu Suedia din anul 1649 se numea „dogovornaia zapisi” și se referea la extrădarea dezertorilor. În general, esența acestui tratat consta în faptul că cei care au fugit din țările cu care aveau relații bune erau extrădați, iar cei din țările cu care aveau relații proaste nu erau extrădați [14].

În ceea ce privește țările musulmane,

acestea nu extrădau persoanele care erau de religie musulmană către țările cu o altă religie.

În secolul al XVIII-lea, din care începe a doua etapă a dezvoltării extrădării, tratatele de extrădare se răspândesc tot mai mult nu doar cu referire la dezertori, dar și la alte categorii de infractori (ucigași, falsificatori de bani, hoți, incendiatori etc.), iar cooperarea statelor în urmărirea penală a acestor persoane devine tot mai intensă. Aceasta se explică prin aceea că în perioada respectivă drept urmare a evoluției rapide a procesele de industrializare în Europa și apariția noilor tipuri de transport, se atestă o migrare intensă a persoanelor dintr-un stat în altul, fapt care a provocat intensificarea infracțiunilor de sustragere din transportul feroviar.

Unii conducători s-au opus extrădării, considerând-o drept practică barbară sau un simplu act de politețe, care contravine dreptului unei persoane de a locui unde-i place, atâta timp cât nu abuzează de acest drept.

Totuși mai mulți factori de decizie au căutat să explice legitimarea extrădării, pornind de la diversele concepții legate de epoca în care au trăit. Fundamentul extrădării a fost explicat la început prin concepții teologice, considerându-se ca fiind un drept al suveranului, conferit regilor de către divinitate. Alții l-au explicat pe baza dreptului natural, care, obligând pe suveran să facă dreptate pe teritoriul său, acesta era ținut și să predea pe supusul său suveranului natural pentru a stabili fapta cu mai multă ușurință, a descoperi pe participanți și a proceda la pedepsirea exemplară.

J.-J. Rousseau și H. Grotius au explicat extrădarea prin sistemul contractual, infractorul obligându-se prin însuși faptul săvârșirii infracțiunii de a se supune jurisdicției statului unde a comis-o. Dacă se refugiază, nu-și mai ține obligația contractuală și trebuie ca cele două state să-l silească să și-o țină. În această concepție, extrădarea este în toate cazurile o obligație pentru stat. Aceste aplicații nu sunt argumentate științific și nu țin seama de natura și caracterul extrădării [7].

Declarația de la Philadelphia din 1776, precum și Declarația Drepturilor Omului și

Cetățeanului de la 26 august 1789, adoptată în Franța, au consacrat noi principii, pornind de la acela că oamenii se nasc liberi și egali, până la principiul potrivit căruia nimeni nu poate fi acuzat, arestat sau deținut, în afara cazurilor determinate prin lege și după formele prescrite de aceasta.

Astfel, un punct esențial de cotitură în soarta instituției extrădării l-a avut Revoluția franceză din sec. al XVIII-lea, care a consfințit juridic dreptul de azil. În art.120 al Constituției Franței din 1793 se menționa că „...poporul francez oferă azil străinilor izgoniți din hotarele patriei lor pentru devotamentul lor față de libertate. Se refuză de a acorda azil tiranilor”. Potrivnicii statului feudal erau aliații firești ai Franței burgheze. Pentru înțelegerea proclamării dreptului de azil este semnificativ următorul fapt. Decretul Conventului Național din 1 februarie 1793 despre declararea războiului Angliei și Olandei învinuia regele britanic de faptul că acesta acorda protecție și ajutor financiar emigranților și chiar conducătorilor celor răsculați care au luptat împotriva Franței [16].

În *perioada a treia*, care a început pentru țările europene occidentale din anii '40 ai sec. al XIX-lea, apare conștientizarea necesității de a lupta cu forțe comune împotriva infractorilor, care nu au săvârșit fapte cu caracter politic, ci fapte cu caracter penal. Odată cu încheierea în acest scop a tratatelor, extrădarea capătă sensul său autentic, devenind un act de ajutor juridic (acordat de către un stat altui stat) în domeniul cooperării internaționale.

În acest sens, sunt încheiate tratate și adoptate legi cu privire la extrădare. Primul tratat colectiv a fost Tratatul de la Amiens (25 martie 1802), încheiat între Marea Britanie, Olanda, Spania și Franța, iar prima lege care reglementa extrădarea a fost legea belgiană din anul 1833 [12, p. 357]. Către sfârșitul sec. al XIX-lea, majoritatea statelor europene și unele state de pe continentul american au încheiat tratate atât unele cu altele, cât și cu statele îndepărtate din punct de vedere geografic.

Treptat, această formă de cooperare interstatală capătă noi trăsături caracteristice: ea

servește nu doar ca mijloc de luptă împotriva criminalității, dar reflectă și unele drepturi ale persoanelor supuse extrădării. Este consolidat principiul dublei incriminări, în conformitate cu care acțiunea (sau după caz inacțiunea), ca element al componenței de infracțiune care va face obiectul extrădării, trebuie să fie incriminată atât de legea statului solicitant, cât și de legea statului solicitat. De asemenea, este consfințit principiul specialității, datorită căruia persoana va fi supusă răspunderii penale numai pentru fapta pentru care a fost cerută extrădarea.

În *perioada a patra*, care a demarat la începutul sec. XX, un rol decisiv în dezvoltarea instituției extrădării l-a avut Al Doilea Război Mondial. Pedepsirea pentru atrocitățile săvârșite în timpul războiului de către fasciști devine un scop de bază. Au urmat mai multe declarații, în care țările aliate și-au exprimat voința de a-i urmări penal pe cei care trebuie să poarte răspundere pentru omoruri și nelegiuiri sau au participat nemijlocit și benevol la astfel de fapte. Această voință comună a contribuit nu doar la instituirea tribunalelor militare internaționale de la Nürnberg și Tokio, create pentru judecarea infractorilor de război, infracțiunile cărora nu sunt legate de un anumit loc geografic, dar și la multiplele procese în privința infractorilor militari organizate în țările în care ei au comis infracțiuni. Cele două războaie mondiale au arătat că este absolut necesar ca statele suverane să coopereze între ele, astfel încât au fost create un șir de organizații internaționale: Organizația Națiunilor Unite, Consiliul European, Comunitatea Economică Europeană etc.

Prin urmare, după cel de Al Doilea Război Mondial au fost încheiate o serie de convenții internaționale, care prevăd obligativitatea extrădării criminalilor de război și a celor vinovați de crime contra umanității, printre care genocidul, crima de apartheid, precum și a persoanelor care au comis infracțiuni contra securității aviației civile, a agenților diplomatici etc. [6, p. 138].

Odată cu dezvoltarea relațiilor între state, se perfecționează și instituția extrădării: crește numărul de tratate în care se concreti-

zează cercul de persoane care pot fi extrădate, sunt precizate criteriile și temeiurile extrădării. În acest context, în domeniul extrădării, tratatele bilaterale au fost înlocuite în mare parte de cele multilaterale.

În ansamblu instituția extrădării s-a dezvoltat în conformitatea cu tendința istorică de democratizare și apărare a drepturilor omului. În epoca modernă devine o normă ca infractorii politici să nu fie extrădați. Anomaliile legislative aveau un aspect efemer și nu afectau principiile internaționale ale instituției date. Astfel de anomalii erau proprii practicii și legislației extradiționale a statelor socialiste, care nu recunoștea principiul neextrădării în caz de săvârșire a infracțiunilor politice. În acordurile încheiate de țările socialiste, se viza extrădarea pentru faptele penale comise împotriva orânduirii de stat sau a economiei țării, sau împotriva formei de guvernământ – Republica Populară.

Uniunea Sovietică a încheiat peste 40 de tratate de asistență juridică cu alte state, care conțineau capitole separate referitoare la extrădare. În bazele legislației penale a URSS și a republicilor unionale, adoptată în octombrie 1924, se preciza că extrădarea persoanelor trase la răspundere penală, precum și condamnate de către instanțele de judecată ale statelor străine, se permite doar în cazurile și în ordinea stabilită de tratatele și convențiile Uniunii Sovietice cu țările străine, precum și în baza legilor speciale, adoptate în conformitate cu legislația unională [14].

Art.38 al ultimei Constituții a URSS prevedea acordarea dreptului de azil doar străinilor care erau urmăriți pentru apărarea intereselor muncitorilor și păcii, pentru participarea la mișcarea de eliberare națională și revoluționară, pentru activitate politico-obștească progresistă, precum și activitate științifică sau altă activitate de creație.

Un rol foarte important în cadrul simplificării procedurii extrădării l-a avut Congresul internațional de poliție de la Viena din anul 1923, care a pus bazele Comisiei internaționale de poliție criminală, care și-a desfășurat lucrările anual, până la începutul celui de Al Doilea Război Mondial.

Declarația Universală a Drepturilor Omului reprezintă un alt document care a contribuit la abandonarea sistemului administrativ și implementarea sistemului judiciar în procedura extrădării. Convenția europeană de extrădare de la 13 decembrie 1957, semnată și adoptată la Paris de către 11 state ale Consiliului Europei și care a intrat în vigoare la 18 aprilie 1960, reprezintă cel mai important document cu efecte continentale în domeniul extrădării. Ulterior, datorită importanței acesteia, majoritatea statelor Europei au ratificat-o.

În concluzie, menționăm că instituția extrădării, fiind un mijloc important de luptă cu criminalitatea, are o istorie multiseclară, a cărei început poate fi urmărit din cele mai vechi timpuri, când exista o practică de transmitere a infractorilor, care purta inițial un caracter local. În cele din urmă, extrădarea, în concepția sa modernă, a început a se forma începând cu sec. al XVII-lea, iar studierea istoricului este o etapă necesară a analizei instituției extrădării.

BIBLIOGRAFIE:

1. S. Bedi, *Extradition in International Law and practice*, Rotterdam, 1996.
2. Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Acte istorice*, București, 1937.
3. A. Boroș, I. Rusu, *Cooperarea judiciară internațională în materie de drept penal*, Editura „C.H. Beck”, București, 2008.
4. Cherif Bassiouni, *International extradition and world public order*, New-York, 1974.
5. Cooperarea judiciară internațională// <http://www.just.ro/Sections/Cooperare-judiciară-internațională/Cooperare-judiciară-internațională-penala/Extrădare1/tabid/610/Default.aspx>
6. *Dicționarul de drept internațional public*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
7. *Extrădarea și expulzarea, instituții de drept penal și de drept internațional* // www.tocilar.ro
8. А.Г. Волеводз, *Правовое регулирование новых направлений международного со-*

- трудничества в сфере уголовного процесса*, Издательство «Юрлитинформ», Москва, 2002.
9. А.В. Гефтер, *Европейское международное право*, Санкт-Петербург, 1880.
 10. В.Э. Грабарь, *Материалы к истории литературы международного права в России (1647-1917)*, Москва, 1958.
 11. Институт экстрадиции // http://www.fooder.ru/page/mezhdunar_prestupn_76.html
 12. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII-XIX вв., Москва, 1997.
 13. Ф.Ф. Мартенс, *Современное международное право цивилизованных народов*, Т. II, Санкт-Петербург, 1883.
 14. А.В. Марченко, *Проблемы развития и становления института выдачи (экстрадиции) в России: Историко-правовой аспект*//<http://justicemaker.ru/view-article.php?id=22&art=1252>
 15. *Экстрадиция в уголовном праве и правоприменительной практике*//<http://studentbank.ru/view.php?id=28784>
 16. *Экстрадиция в международном уголовном праве* // http://revolution.allbest.ru/law/00198572_0.html
 17. Vinceza Manazini, *Trattato de furto. Parte istorica*, vol. 11, Torino, 1926.

Recenzent:

Ștefan STAMATIN, doctor în drept, conferențiar universitar, 07.12.2011.

Daniela LAMEȘ,

consilier juridic al Regiei autonome de administrare

în domeniul public și privat, doctorandă la Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

TERITORIUL ROMÂNIEI – ACȚIUNE A LEGILOR EXCEPȚIONALE ÎN SITUAȚII DE URGENȚĂ, ASEDIU ȘI RĂZBOI

REZUMAT

Autorul examinează sintetic modificările aduse în structura reglementărilor normative ale legii excepționale în situație de urgență, asediu și război. În esență, studiul pune în evidență modalitatea de reglementare pe teritoriul României prin suspendarea legilor obișnuite și investirea cu atribuții extraordinare a organelor puterii de stat. Sunt menționate măsurile instituite pentru asigurarea ordinii publice, protecției civile, stării excepționale și stării de urgență. Studiul analizează, din punct de vedere al spațiului, durata instituirii stărilor sus-menționate în baza elementelor situației create, fiind puse în aplicare de organele competente ce țin cont de gravitatea situației. Din analiza comparativă, punem în discuție un echilibru între autoritățile deliberative și cele executive, ce vizează colaborarea între puterile statului.

SUMMARY

The author examines changes in the structure of synthetic normative rules of law, in exceptional emergency cases, such as, siege and war. In essence, the study highlights how regulatory laws regulate on the territory of Romania, through suspending the regular laws and investing with exceptional attribute to the organ of State. There are mentioned measures, which take place to ensure public order, civil protection, and state of emergency. The study analyzes the territory of space, the duration of establishment from the state as mentioned above, in accordance with the elements of the situation that has been created, implemented by the State, the responsibility is carried out through the applicable authorities that take into account the seriousness of the situation. From the comparative analysis, it is put into discussion a balance between the deliberative and executive, aimed at collaboration between the state powers.

Majoritatea statelor prevăd aplicarea pe teritoriile lor sau pe anumite părți ale acestora a regimurilor de drept speciale, în scopul de asigurare a securității cetățenilor și apărare a orânduirii de stat. După cum menționa pe bună dreptate M. Duverger, „orice constituție schițează nu o singură schemă de guvernare, ci o multitudine de scheme, aplicarea acestora depinde de amplasarea de forțe la momentul respectiv. Regimuri politice diferite pot să funcționeze în unul și același cadru juridic” [3, p. 10].

În Roma antică era atribuită o importanță considerabilă legilor excepționale prin care, în perioadele de pericol de război, în legătura cu dezordinele interne, ba chiar și cu executarea unei anumite misiuni corecte, era ales un dictator cu putere practic nelimitată.

O astfel de lege se numește excepțională întrucât suspendă acțiunea legilor obișnuite pe un anumit teritoriu și – în numele unui scop formulat, de asemenea, în această

lege – investește cu atribuții extraordinare, un organ concret al puterii exhaustive. Legile excepționale nu se pretează unei interpretări extensive.

Recunoașterea insuficienței măsurilor obișnuite de asigurare a ordinii publice a condus întotdeauna la căutarea, impunerea unor măsuri excepționale provizorii de consolidare a statalității și păcii, chiar dacă acestea generează limitarea libertății civile. În legislația României, reglementarea măsurilor excepționale prin art. 93 din Constituția României din 2003 în care acestea sunt instituite, potrivit legii, starea de asediu sau starea de urgență în întreaga țară ori în unele unități administrative-teritoriale”.

Pregătirea teritoriului României pentru apărare, instituie cadrul normativ în Capitolul III din Legea nr.477 din 12 noiembrie 2003 privind pregătirea economiei naționale și a teritoriului pentru apărare, unde în art.34 alin. (1), „Pregătirea teritoriului pentru apărare

conține ansamblul de măsuri clasice și arme nucleare, biologice și chimice”[4], „acțiuni stabilite pentru realizarea obiectivelor necesare satisfacerii nevoilor strategice și operative ale forțelor sistemului național de apărare și de asigurarea protecției populației și a bunurilor materiale, inclusiv a celor ce aparțin patrimoniului național, împotriva efectelor acțiunilor distructive executate de agresor” [4].

În conformitate cu art.1 alin.(1) al aceluiași act de drept, situația excepțională are în vedere apărarea teritoriului, acesta fiind parte componentă a „securității naționale”[4], modifică regimul teritoriului de stat pe direcția instituirii obiectivelor de pregătire operativă a teritoriului pentru apărare, obiective cuprinse într-un program elaborat pe patru ani, care se actualizează anual de către oficiu pe baza propunerilor instituțiilor publice implicate cu avizul Marelui Stat-Major.

În primul rând de măsurile de pregătire a teritoriului pentru protecția populației, a bunurilor materiale de orice natură ce aparțin patrimoniului național al României se stabilesc de autoritățile administrației publice locale și se realizează potrivit legii, răspunderea pentru apărare revenind Guvernului, ministerelor de resort, administrației centrale și locale, având la bază norme în baza cărora sunt emise hotărârile Parlamentului și ale Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

În al doilea rând, sporirea răspunderii atât a persoanelor particulare, cât și a organelor puterii pentru nesatisfacerea obligațiilor impuse acestora în caz de situație excepțională. Teritoriile cu situații excepționale, în funcție de forma de protecție, se clasificau în două categorii.

Teritoriul cu protecție sporită. Regimul de protecție sporită a fost aplicat pe un anumit teritoriu al României în cazurile de violare a liniștii publice prin atentate criminale asupra orânduirii de stat existente sau a securității persoanelor particulare și a bunurilor lor, atunci când pentru protecția ordinii se dovedea a fi insuficientă aplicarea „legilor permanente” în vigoare.

Teritoriul și protecția civilă. Regimul protecției extraordinare, ca unul mai sever, a fost aplicat pe un teritoriu sau altul din cauze

analogice cu circumstanța agravantă – atunci prin astfel de atentate populația unei localități cunoscute a fost adusă la o stare alarmantă ce reclamă necesitatea adoptării unor măsuri excepționale în vederea restabilirii fără amânare a ordinii perturbate.

Prin Legea nr.431 din 18 iulie 2001, în România se aprobă Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 179 din 26 octombrie 2000 cu privire la trecerea unităților militare de protecție civilă de la Ministerul Apărării Naționale la Ministerul de Interne, precum și modificarea și completarea Legii protecției civile nr. 106/1996, a Ordonanței Guvernului nr.47/1994 privind apărarea împotriva dezastrelor și a Ordonanței de urgență a Guvernului nr.14/2000 privind înființarea formațiunilor de protecție civilă pentru intervenție de urgență în caz de dezastre, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.535 din 31 octombrie 2000 [5].

Protecția civilă este o componentă a securității naționale și reprezintă un ansamblu integrat de activități specifice, măsuri și sarcini organizatorice, tehnice operative, cu caracter umanitar și de informare publică, planificate, organizate și realizate în conformitate cu legea sus-amintită. De asemenea, se urmărește: prevenirea și reducerea riscurilor, a dezastrelor, protejarea populației, bunurilor și mediului împotriva efectelor negative ale situațiilor de urgență, conflictelor armate și înlăturării operative a urmărilor acestora, precum și asigurării condițiilor necesare supraviețuirii persoanelor afectate.

Stabilirea concepției de organizare și desfășurare a activităților de protecție civilă se stabilesc și se realizează la nivelul unităților administrativ-teritoriale, al instituțiilor publice, al agenților economici și al organizațiilor neguvernamentale având în vedere protecția civilă pe principiile autonomiei, subsidiarității, legalității, responsabilității, corelării obiectivelor și resurselor, cooperării și solidarității.

Teritoriul cu stare de asediu. În calitate de categorie separată de regim excepțional se cere a fi examinată starea de asediu. Apărută în perioada asediilor militare medievale ale orașelor, starea de asediu a fost ulterior extinsă și asupra altor împrejurări excepționale, inclusiv

pe timp de pace. Pentru prima dată regimul de teritoriu cu stare de asediu a început să fie reglementat în Franța în anul 1791 și în curând a fost desăvârșit de Napoleon. În Franța, pe teritoriul Parisului starea de asediu a fost declarată pe timpul tuturor revoluțiilor din secolul al XIX-lea: în anii 1830, 1848, 1871. În Germania aceasta a fost instituită în epoca revoluției din anii 1848-1849, iar în unele localități în perioada războiului din anii 1870-1871. În anul 1878 guvernul austriac a declarat starea de asediu pe teritoriul Bosniei.

Atribuirea regimului de stare de asediu pentru un teritoriu presupunea inițial un rol esențial al organelor supreme ale puterii legislative. Dacă la finele secolului al XIX-lea, conform legii franceze cu privire la starea de asediu din 3 aprilie 1878, dreptul de declarare a stării de asediu aparținea camerelor legislative, la finele secolului XX starea de asediu este decretată de Consiliul de Miniștri, prelungirea acesteia pe un termen mai mare de douăsprezece zile poate fi permisă doar de Parlamentul Franței (art.36 al Constituției din 1958 a Franței).

În conformitate cu Legea nr.453 din 1 noiembrie 2004, pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, se instituie de Președintele României prin decret, contrasemnat de primul-ministru și publicat de îndată în Monitorul Oficial al României.

Particularitățile principale ale regimului de stare de asediu de pe teritoriul oricărui stat sunt:

1. Transferul provizoriu al puterii de la administrația civilă și parțial sistemul judiciar, la comandamentul militar, investit cu atribuții extraordinare.

2. Limitarea drepturilor și libertăților civile, inclusiv până la suspendarea totală a multora dintre ele, înainte de toate a libertății personale, a inviolabilității locuinței, a libertății cuvântului (chiar și cu introducerea cenzurii preliminare) a circulației, a adunărilor ș.a.

3. Transmiterea categoriilor de dosare privind crimele împotriva ordinii publice și a securității de stat sub jurisdicția tribunalelor militare ce le examinează conform legilor în

timp de război.

4. Anume starea de război a încercat să o introducă guvernul italian în anul 1922 pentru a împiedica marșul fasciștilor asupra Romei, dar regele Victor Emanuil al III-lea a refuzat să facă aceasta, ulterior, a transmis puterea lui Mussolini. În anul 1941 starea de asediu a fost introdusă în orașul Moscova.

5. În multe țări, tradiția franco-germană de a instaura starea de asediu pe teritoriul statului sau pe o parte a acestuia, în caz de amenințare militară externă sau de conflicte interne serioase, își are analogia în formă de situație excepțională sau de război.

Starea excepțională pe întreg teritoriul statului sau pe o anumită parte a acestuia este declarată în caz de constituire a împrejurărilor și în modul stabilit de lege.

Constituția Indiei, care deține o bogată experiență de aplicare a regimului de stare excepțională, prevede trei categorii ale acesteia. Starea excepțională națională introdusă pe întreg teritoriul Indiei sau pe o parte a acestuia în legătură cu războiul, agresiunea externă sau rascoala armată. Starea excepțională se declară în legătură cu incapacitatea mecanismului constituțional în state. Proclamația privind starea excepțională pe un teritoriu sau altul al statului este declarată de către președintele Indiei. Odată cu adoptarea în anul 1978 a celui de-al 44-lea amendament al Constituției, constituționalitatea deciziei președintelui de a introduce starea excepțională poate fi contestată în judecată ca acțiune întreprinsă în scopuri neonest.

Pe teritoriul României, aplicarea stării excepționale în domeniul finanțelor presupune aplicarea regimului de drept, prin asigurarea materială și financiară potrivit legii prin finanțări prevăzute la bugetele locale și bugetul de stat.

Autoritățile publice centrale și locale dețin dreptul de a lua măsuri referitoare la respectarea unor astfel de reguli privind pregătirea economiei naționale prevăzute în Legea nr. 477 din 12 noiembrie 2003 componentă a securității naționale ce are la bază prevederile Constituției, precum și legile speciale ce privesc planificarea națională cu privire la atribuțiile comune ale autorităților publice, ale agen-

ților economici privind economia națională și ale teritoriului pentru apărare. Domeniile cu atribuții specifice sunt: domeniul industriei, transporturilor, domeniul social, al sănătății, domeniul agriculturii și alimentației, comerțului și nu în ultimul rând domeniul lucrărilor publice și amenajării teritoriului, în conformitate cu art.45 lit.h) alin.(a), este menționată următoarea atribuție „elaborează programul privind lucrările publice și de amenajare a teritoriului pentru situații de mobilizare și de război” [4].

În condițiile de stare excepțională, în scopul asigurării securității cetățenilor și apărării organizării constituționale, în conformitate cu legea constituțională a României, pot fi aplicate unele restricții ale drepturilor și libertăților populației, indicându-se limitele și termenele de acțiune a lor în conformitate cu legislația în vigoare a fiecărui stat. E vorba de dreptul la viață și pedeapsa cu moartea ca acțiune de pedeapsă excepțională (în România a fost abrogat acest articol, în scopul protecției de către stat a demnității persoanei și interdicția torturilor, precum și de tratamentul dur sau pedeapsa care aduce ofensă demnității umane); dreptul la libertate și inviolabilitatea personală; arest, închiderea sub pază, ținerea sub pază doar în urma deciziei judecătorești despre dreptul la inviolabilitatea vieții private, secretul personal și familial, apărarea onoarei proprii și a bunului nume, despre prezumția de nevinovăție, libertatea conștiinței, precum și o serie de alte drepturi și libertăți.

Legiuitorul român prin Ordoanța de urgență nr.1 din 21 ianuarie 1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență prin art.1 definește ca fiind „măsuri excepționale care se instituie în cazuri determinate de apariția unor pericole grave la adresa apărării țării și siguranței naționale sau a democrației constituționale ori pentru prevenirea, limitarea și înlăturarea urmărilor unor dezastre”[8]. La data de 15 noiembrie 2004 prin modificările aduse de Legea 453/2004 cu privire la art.1, starea de urgență privește „situații de criză ce impun măsuri excepționale”, iar termenul „siguranță națională” este înlocuit cu termenul „securitate națională”.

Legea prevede două temeuri de aplicare

a stării excepționale pe un oarecare teritoriu:

1. tentativa de înlocuire forțată a orânduirii constituționale, dezordinii în masă, însoțite de conflicte interetnice, blocada anumitor localități, ce periclitează viața și securitatea cetățenilor sau activitatea normală a instituțiilor de stat;

2. calamități naturale, epidemii, epizootii, mari accidente ce periclitează viața și sănătatea populației.

Regimul special al teritoriului cu stare excepțională are următoarele caracteristici: Decretul de instituire a stării de urgență, în legea română prevede:

1. Motivele care au impus instituirea stării în zona în care se instituie; perioada pentru care se instituie;

2. Măsurile de primă urgență care urmează a fi luate;

3. Drepturile și libertățile fundamentale al căror exercițiu se restrânge, în limitele prevederilor constituționale;

4. Autoritățile militare și civile desemnate pentru executarea prevederilor decretului și competențele acestora;

5. Alte prevederi dacă se consideră necesare.

Prin analiza documentului de instituire a stării de urgență, legiuitorul român observă că prevederile cuprinse atât în „hotărâre”, cât și în „decizie” conțin asemănări majore de motive, spațiu, durată, precum și elemente comune în ceea ce privește enumerarea organelor competente care se vor ocupa de situația creată. Ca un excident, legiuitorul român introduce faptul că „drepturile și libertățile fundamentale al căror exercițiu se restrânge, în limitele prevederilor constituționale” limitând astfel prin reglementări constituționale drepturile și libertățile fundamentale.

Coordonarea aplicării măsurilor stării de urgență în România dispuse prin decret revin Ministerului Administrației și Internelor.

Ca exemplu, în România putem aminti situația creată în decembrie 1989 când la Revoluția Română în dimineața zilei de 18 decembrie 1989 la Timișoara a fost declarată legea marțială, urmare a luptelor din data de 17 decembrie 1989, în timp ce la București, Nicolae Ceaușescu obține din partea CPE aprobarea

pentru înăbușirea revoluției de la Timișoara.

În legea fundamentală a României atribuții în domeniul apărării are și Președintele României conform art.92 prevăzute la alin. 1-4:

(1) Președintele României este comandantul forțelor armate și îndeplinește funcția de președinte al Consiliului Suprem de Apărare al Țării.

(2) El poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate. Numai în cazuri excepționale, hotărârea Președintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, în cel mult 5 zile de la adoptare.

(3) În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii și le aduce neîntârziat la cunoștință Parlamentului, printr-un mesaj. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii.

(4) În caz de mobilizare sau de război Parlamentul își continuă activitatea pe toată durata acestor stări, iar dacă nu se află în sesiune, se convoacă de drept în 24 de ore de la data declarării lor [2].

În jurisdicția română este reglementată apărarea națională a României printr-o lege specială, Legea apărării naționale a României nr. 45 din 1 iulie 1994 cu modificările și completările ulterioare.

Din prisma jurisdicției românești, Apărarea Națională cuprinde ansamblul de măsuri și activități adoptate de statul român în scopul de a garanta suveranitatea națională, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională [7, p. 322].

Reglementările privind apărarea națională sunt asigurate și duse la îndeplinire de către autoritățile publice, potrivit competențelor stabilite prin Constituție și legile țării. Acestea se întemeiază pe respectarea prevederilor Constituției și a legilor țării, pe principiile doctrinei militare a statului român și normele general admise de dreptul internațional.

În caz de agresiune care atentează la integritatea teritorială, la unitatea statului și a poporului român, în conformitate cu art. 4 din Legea nr. 45/1994, riposta armată va cuprinde formele corespunzătoare în care vor

fi angajate toate resursele umane și materiale necesare respingerii acesteia [7, p. 322].

Din structura sistemului național de apărare, infrastructura teritorială este tratată în art.20 din legea sus-menționată, constituită ca „ ansamblul lucrărilor și amenajărilor teritoriului care pot fi folosite în scopul apărării naționale. Pregătirile teritoriului pentru apărarea națională se asigură în conformitate cu prevederile legii” efectuate prin forțele armate și forțele de protecție statuate prin art.13, unde „forțele destinate apărării” desfășoară activități de pregătire specifice „în limitele spațiului național terestru, aerian, maritim, fluvial, cu respectarea normelor de protecție a mediului.

Având în vedere art.1 alin.(4) din Constituție, respectiv delegarea legislativă se poate pune problema realizării eficiente a colaborării și controlului între puterile statului, astfel încât să se realizeze un echilibru.

Considerăm imperativ necesar existența unui echilibru între autoritățile deliberative și cele executive în unitățile administrativ-teritoriale pentru punerea eficientă în aplicare a legii privind starea excepțională, protecția civilă și starea de sediu.

O influență pozitivă la punerea în executare a actului administrativ – hotărâre sau decizie – o are faptul că autoritățile locale au putere deliberativă, având la dispoziție un aparat de specialitate privind situațiile care necesită celeritate în aplicare.

BIBLIOGRAFIE:

1. Barbu B. Berceanu, *Istoria constituțională a României în context internațional comentată juridic*, Editura Rosetti, București, 2003.
2. Constituția României modificată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial cu nr. 767 din data de 31 octombrie 2003. <http://www.Documents and Settings\USER\Sintact\Legislatie> (citată 07.08.2009).
3. M. Duverger, *Echec au roi*, Editura Michel, Paris, 1978.

4. Legea nr.477 din 12 noiembrie 2003 privind pregătirea economiei naționale și a teritoriului pentru apărare, publicată în Monitorul Oficial nr.824 din data de 20 noiembrie 2003, valabilă la data de 20 ianuarie 2004, emitent Parlamentul.
5. Legea nr.431 din 18 iulie 2001 în România pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.179/2000 privind trecerea unităților militare de protecție civilă de la Ministerul Apărării Naționale la Ministerul de Interne, precum și modificarea și completarea Legii protecției civile nr.106/1996, a Ordonanței Guvernului nr. 47/1994 privind apărarea împotriva dezastrelor și a Ordonanței de Urgență a Guvernului nr.14/2000 privind înființarea formațiunilor de protecție civilă pentru intervenție de urgență în caz de dezastre, publicată în Monitorul Oficial cu numărul 403 din data de 20 iulie, M.Of. 403 din 20-iul-2001, emitent Parlamentul.
6. Legea apărării naționale a României nr. 45 din 1 iulie 1994 cu modificările și completările ulterioare.
7. I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. I, Editura Proarcadia, București, 1993.
8. Ordoanța de Urgență nr.1 din 21 ianuarie 1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență, M.Of. din 21 ianuarie 1999, valabilă de la 21 ianuarie 1999, emitent Guvernul.

Recenzent:

Ștefan BELECCIU, doctor în drept, conferențiar universitar, 12.12.2011.

Daniela LAMEȘ,

consilier juridic al Regiei autonome de administrare

în domeniul public și privat, doctorandă la Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

EUROREGIUNILE – FORME DE INSTITUȚIONALIZARE ALE COOPERĂRII TRANSFRONTALIERE

REZUMAT

Studiul prezintă elemente de stabilitate și întreținere a relațiilor de colaborare reciproc avantajoasă în contextul Uniunii Europene, prin respectarea suveraniității, integrității teritoriale a statelor. Cooperarea transfrontalieră a României prin aderarea la organisme, organizații politice și economice internaționale având ca instrumente acordurile bilaterale cu statele vecine. Crearea euroregiunilor, fapt ce duce la evoluția economică a unor zone mai puțin dezvoltate. Abordarea din punct de vedere socio-economic prin programe europene financiare. România, reglementare normativă în domeniul cooperării transfrontaliere prin crearea de euroregiuni cu țările vecine acesteia.

SUMMARY

The study presents elements of stability and supports the relation of collaboration of mutual advantage in the context of EU, through preserving sovereignty, territorial integrity of states. Cross Border Cooperation of Romania through joining the bodies, international political and economic organizations with the tools bilateral agreements with neighboring countries. Creation of Euroregions, which leads to economic development of less developed areas. Addressing the socio-economic European financial programs. Romania, government regulation in creating Euroregions cooperării border with its neighboring countries

Extinderea Uniunii Europene a declanșat un proces vast în ceea ce privește reforma instituțională care într-o măsură mai mare sau mai mică de-a lungul timpului a demonstrat că Uniunea Europeană este un organism viu, în continuă mișcare și transformare, bazat pe instituții integrate și un sistem juridic propriu [2, p.134]. Uniunea Europeană a apărut ca idee pozitivă la începutul secolului XX, realizarea concretă se află în desfășurare și în momentul actual.

Prin tratatul asupra Uniunii Europene s-a făcut trecerea de la comunitatea economică la comunitatea politică, fiind confirmate ideile potrivit cărora procesul de integrare europeană este progresiv și ireversibil. Premisele adoptării Actului Unic European se regăsesc într-o serie de documente care au fost elaborate începând din anul 1985, ratificat în cursul anului 1986 de către 11 state. Prin adoptarea și punerea în aplicare a Actului s-a trecut la înlăturarea tuturor barierelor fizice, tehnice și fiscale care perturbau libera circulație [3,p.27].

Semnat în anul 1985, Acordul de la Schengen-Luxemburg a fost completat în anul

1990 printr-o convenție de aplicare operațională, a instaurat, din 26 martie 1995, o libertate totală de circulație între cele 7 state membre la data respectivă.

Sistemul apartenenței la spațiul european comun, fără bariere interne, îl reprezintă libertatea de mișcare a persoanelor.

În secolul XXI extinderea reprezintă una din șansele cele mai importante ale Uniunii Europene, efectuată prin integrarea de noi state europene, prin mijloace pașnice, prin lărgirea spațiului creându-se o zonă de stabilitate, și de prosperitate.

România și Bulgaria au fost propuse pentru acest proces ce se află în plină desfășurare. Prin programele de guvernare elaborate pentru integrarea europeană, precum și prin obiectivele incluse în aceste programe, România a privit și privește ca o necesitate intrarea acesteia în Uniunea Europeană, încercând să îndeplinească criteriile de aderare pentru a fi primită ca partener cu drepturi depline, motiv pentru care la data de 25 aprilie 2005 în Luxemburg este semnat Tratatul de aderare la Uniunea Europeană aderare petrecută în fapt

la data de 01 ianuarie 2007. Sub raport cultural, globalizarea nu va produce uniformizarea societăților, ci diversificarea lor lăuntrică și renașterea interesului pentru identități etnice și naționale. Spațiul de desfășurare a vieții este deci cât se poate de important. În acest sens Octavian Paler, în interesanta sa carte *Aventuri solitare*, face o încercare de comparație între America și Europa, subliniind diferențele idealurilor celor două, cu toate că ambele tind spre existența lor „fără frontiere” [126].

Delimitarea frontierei de stat înseamnă descrierea în tratat sau însemnarea nemijlocită, maximum exactă, a liniei de trecere a ei pe hărți speciale, care constituie parte integrantă a tratatului internațional.

România prin cooperare transfrontalieră înțelege să întrețină relații cu toți vecinii ei, un exemplu în acest sens fiind Republica Moldova și Ucraina. Prin aderarea la diferite organisme, organizații politice și economice internaționale a semnat acorduri bilaterale cu statele vecine. Comunitatea internațională promovează integrarea în comunitatea structurilor regionale, prin relații de colaborare stabile între regiunile frontaliere ale Republicii Moldova, României și Ucrainei.

Colaborarea între cele trei state a avut la început un caracter formal.

După declararea independenței, Republica Moldova a intensificat relațiile în vederea cooperării regionale. În conformitate cu art.8, la data de 2 iunie 1997 au fost puse bazele unei cooperări între România și Ucraina, referitoare la unitățile administrativ-teritoriale din regiunile de frontieră. În același articol erau menționate ca părți ale regiunii „Prutul de Sus” și „Dunărea de Jos”, ca părți participante și unități administrativ-teritoriale din Republica Moldova.

La data de 2 iunie 1997, s-a semnat tratatul de bază româno-ucrainean prin care se intensifică cooperarea dintre România și Ucraina în diferite domenii, inclusiv în domeniul cooperării transfrontaliere. În conformitate cu art.8 al Tratatului sus-menționat, părțile se angajau să sprijine cooperarea între unitățile administrativ-teritoriale din regiunile de frontieră și preconizau crearea euroregiunilor „Prutul de Sus” și „Dunărea de Jos” la care puteau să participe și unități administrativ-teri-

toriale din Republica Moldova, euroregiunile, fiind formele instituționalizate ale cooperării transfrontaliere.

Inițiativa privind instituționalizarea cooperării transfrontaliere între Republica Moldova, România și Ucraina s-a materializat, în cadrul summit-ului de la Ismail din 3-4 iulie 1997, prin semnarea de către Președinții Republicii Moldova, României și Ucrainei a „Declarației privind cooperarea transfrontalieră”, la nivel guvernamental, a protocolului de cooperare trilaterală între cele trei țări.

România a optat pentru integrarea euro-atlantică, ceea ce a impus acceptarea teoretică și practică a regionalismului. Aceasta considera cooperarea transfrontalieră parte componentă a procesului general-european de integrare, dar considera că aceasta să fie decisă la nivel statal pentru fiecare caz în parte, pe bază de principii și criterii bine definite, care să ofere garanții unei astfel de cooperări.

Cu privire la Ucraina, inițiativa privind cooperarea în cadrul unor euroregiuni „românești” implică participarea unor zone ale teritoriului său cu populație românească, motiv pentru care aceasta dorește o evoluție economică a unor zone mai puțin dezvoltate (raioanele Reni, Ismail, Chilia, regiunea Cernăuți). Republica Moldova în cadrul euroregiunilor prezintă un interes deosebit în ceea ce privește avantajele economice, precum și aprofundarea relațiilor de cooperare transfrontalieră. După constituirea euroregiunii „Dunărea de Jos” a urmat reuniunea de la Ismail din 24-25 februarie 1998, desfășurată sub egida Consiliului Europei, unde s-a convenit asupra semnării „Declarației cu privire la promovarea cooperării transfrontaliere între autoritățile locale și regionale din România, Republica Moldova și Ucraina”. Forma și conținutul statutului euroregiunii s-a definitivat la 9-10 iunie 1998 la Galați, unde la data de 14 august 1998 a fost semnat Acordul privind crearea euroregiunii „Dunărea de Jos”, euroregiunea „Prutul de Sus”. Activitățile concrete privind crearea euroregiunii „Prutul de Sus” au început în august 1997 și s-a axat exclusiv pe problemele ecologice. Conform statutului, în componența euroregiunii intră: din partea Republicii Moldova – raioanele din fostele ju-

dețe Edineț și Bălți, din partea României – județele Suceava și Botoșani și din partea Ucrainei – regiunea Cernăuți. La 18 octombrie 2002 a fost semnat Acordul de constituire a euro-regiunii moldo-române „Siret-Prut-Nistru”. În componența euroregiunii intră din partea Republicii Moldova - raioanele fostelor județe Ungheni, Chișinău și Lăpușna și din partea României – județele Iași și Vaslui. Acesta cuprinde regiunea Cernăuți, nordul județelor Suceava, Botoșani și al Republicii Moldova, Maramureșul de Nord și Transcarpatia. Prin aceasta se urmărește crearea și consolidarea unei regiuni cu centrul la Cernăuți, cu un viitor economic bine conturat.

La data de 16 august 2006 este reglementat Acordul de finanțare privind programele de cooperare transfrontalieră 2005 din România, publicat în Monitorul Oficial cu numărul 625 din data de 12 septembrie 2007. Părțile semnatare sunt Guvernul României și Comunitatea Europeană. Acestea statuează în prezentul document măsurile de executare și finanțare privind programele de cooperare transfrontalieră. Actul normativ reglementează prin programul denumit Ro-Phare încheierea de contracte cu Bulgaria, Ungaria, Republica Moldova, Serbia, Muntenegru și Ucraina. Documentul intră în vigoare conform art.9 care „va intra în vigoare la data când va fi semnat de către ambele părți”.

Părțile contractante conform Anexei A: Acord-Cadru al normei sus-menționate, promovează cooperarea în scopul sprijinirii procesului reformei economice și sociale din România. Acestea implementează măsuri în domeniul cooperării financiare, în cadrul tehnic, legal și administrativ stabilit în acest acord.[2].

În prezent, Programul Cooperare Transfrontalieră din România prin Ministerul Dezvoltării Regionale și Turismului a acordat structurilor administrației publice locale aviz de înființare a unei Grupări Europene de Cooperare Teritorială intitulată „Banat Triplex Confinium” privitoare la zonele de frontiera ale României, Ungariei și Serbiei. Printre obiectivele acestei Entități se regăsesc: sprijinirea dezvoltării teritoriului de competență, prin întărirea coeziunii economice, sociale și teritoriale, prin intermediul cooperării

transfrontaliere.[4] Printre obiectivele acestuia se numără simplificarea procesului de cooperare teritorială la granițele Statelor Membre, prin oficierea unui cadru clar și coerent pentru intervențiile la nivel local, regional și național.

În acest sens prin Ordonanța de Urgență privind Gruparea europeană de cooperare teritorială din M.O. nr. 769/13.XI.2007 asigură cadrul legal național care să permită aplicarea direct comunitară a asocierii autorităților administrației publice centrale, a unităților administrației administrativ-teritoriale, a organismelor de drept public, precum și a asociațiilor constituite de acestea pentru promovarea și implementarea de programe sau proiecte în scopul facilitării cooperării teritoriale, având ca obiect consolidarea coeziunii economice și sociale.[5] .

La data de 10 august 2010, intră în vigoare Memorandumul de Înțelegere privind implementarea Programului de Cooperare Transfrontalieră România-Bulgaria 2007-2013. [3] .

Prin Acordul de cooperare economică din 26 aprilie 2005, între Guvernul României și Guvernul Republicii Ungare se face mențiunea ca părțile contractante vor promova dezvoltarea și diversificarea cooperării economice și sociale. Abordând aspectul social, se iau măsuri în art. 3 al prezentului Acord de: „promovarea și întărirea cooperării dintre persoane, instituții guvernamentale, organizații profesionale, asociații de afaceri, facilitând participarea operatorilor de afaceri în proiecte de dezvoltare” este încurajată activitatea de investiții, înființarea de societăți mixte, promovarea cooperării transfrontaliere, regionale și interregionale, precum și a cooperării la nivel internațional pe probleme de interes reciproc [1].

În anumite cazuri cum ar fi Acordul din 16 noiembrie 2005 între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova cu privire la cooperarea economică, industrială și tehnico-științifică s-au format Comisii interguvernamentale româno-moldovene de colaborare economică și integrare europeană ale cărei atribuții sunt de promovare și evaluare a diverselor activități cu caracter economic.

Având în vedere normele legale sus-

menționate, observăm că acestea au la baza noțiuni ca acordul bilateral, cooperarea transfrontalieră, dezvoltarea acestora atât pe plan economic, cât și pe plan social. Rolul Guvernelor constă în a reglementa cadrul legal pentru programele de finanțare în vederea formării de euroregiuni dezvoltate socio-economic pe principii de vecinătate și cooperare reciprocă, elemente ce duc la progres economic, la deschiderea culturală, precum și la dezvoltarea comunităților în genere.

Dacă la început cooperarea transfrontalieră a avut un caracter formal, observăm că în timp au fost statuate acorduri între state, aplicabilitatea acestora fiind efectul unei colaborări continue pentru dezvoltarea regiunilor dezavantajate prin programe speciale logistico-financiare.

Rezultatul constă în coeziunea la nivel regional, economic, financiar, cultural, normativ a statelor europene, toate acestea circumscrise principiilor de bază prin păstrarea suveranității și integrității teritoriale a statelor.

Integrarea României în Uniunea Europeană constituie integrarea în spațiul Schengen, în sistemul apartenenței europene comun prin promovarea frontierelor deschise, în același timp creându-se o zonă de stabilitate.

BIBLIOGRAFIE:

1. Acordul de cooperare economică din 26 aprilie 2005 între Guvernul României și Guvernul Republicii Ungare, Sint Act R (citată 24.11.2010)
2. Acordul de finanțare din 16 august 2006 privind programele de cooperare transfrontalieră 2005 din România, Sint Act R, (citată 25.11.2010)

3. Dragoș Chilea, *Dreptul Uniunii Europene. Note de curs*, Constanța, Editura Muntenia&Leda, 2001, p. 374.
4. infocooperare.ro/ <http://www.afisareStire.aspx?id=256>, (citată 25.11.2010)
5. infocooperare.ro/ <http://www.content.aspx?id=27> (citată 25.11.2010)
6. Ordonanța de Urgență privind gruparea europeană de cooperare teritorială, M.Of. Partea I, nr. 769/13.XI.2007
7. Tratatul din 2 iunie 1997 cu privire la buna vecinătate și cooperare între România și Ucraina, Acordul conex – Anexa 2.

Recenzent:

Ștefan BELECCIU, doctor în drept, conferențiar universitar, 12.12.2011.

Леонид Янович МАКАНС,
ассоциированный профессор кафедры Криминалистики
Академии полиции Латвии, магистр права

ИНТЕГРАЦИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ДЕЙСТВИЙ И ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНЫХ МЕРОПРИЯТИЙ – ОДИН ИЗ ПУТЕЙ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

АННОТАЦИЯ

В статье, основываясь на личном опыте автора, приобретенного участвуя в научных исследованиях, проведенных в 1998 – 2009 годах на кафедре криминалистики Академии Полиции Латвии о возможности внедрения новых методов раскрытия и расследования преступлений, рассмотрена роль и значение оперативно-розыскных мероприятий в установлении истины и обеспечении справедливости при расследовании преступлений и повышении эффективности деятельности правоохранительных органов.

Summary

The article deals with role and consequence of crime intelligence activities in clearing up truth and providing justice during crimes investigation. Article reflects author's experience obtained during 1998 – 2009 as a participant of researches made by Chair of Criminalistics of Police Academy of Latvia with purpose to clear out new methods of crimes disclosing and investigation.

В начале 90-годов прошлого века наряду с существенными переменами социально-экономических отношений, вызванных переходом к экономике свободного рынка, в Латвии существенно изменилась криминогенная ситуация.

Произошел не только рост преступности, но появились и новые её формы – организованная преступность. Некоторый хаос переходного периода и пробелы в законодательстве создали условия легкой незаконной наживы и вместе с этим благоприятную почву для рекета и коррупции.

Объем средств, приобретенных и приобретаемых представителями организованной преступности столь велик, что придает ей качества существенно отличающие её от традиционных форм преступности.

Во первых – это фактически неограниченная возможность подкупа работников правоохранительных органов и судов, чиновников и политиков, которые могут уберечь их от ответственности и легализовать незаконные доходы.

Во вторых – это неограниченная возможность приобретать и использовать в

преступных целях не только новейшие достижения науки и техники, недоступные полиции, но и пользоваться советами и помощью самых лучших, а поэтому наиболее высоко оплачиваемых, специалистов.

В третьих – учитывая два первых обстоятельства – это возможность вести контрразведывательную работу в правоохранительных органах, своевременно выведывая планируемые ими активности и нейтрализуя их.

Однако эти перемены почти не коснулись уголовно-процессуального законодательства и правовых взглядов многих юристов, хотя уже на рубеже 18 – 19 веков была известна тесная взаимосвязь социальных условий жизни людей, уголовного и уголовно-процессуального законодательства, а также известный консерватизм в правовых взглядах части юристов.

Наряду с социальным неравенством возникает и неравенство в осуществлении прав. Исследования в этой области, проведенные юристами и политиками Латвии, а также международными экспертами, указывают на несоответствие криминальной юстиции современным понятиям законно-

сти и справедливости, а также на социальное и правовое неравенство как основной источник преступности. Признается, что в сети криминальной юстиции в основном попадают представители социально незащищенных слоев населения, т.е. в основном представители традиционных форм преступности.

Поэтому уголовно-процессуальное законодательство, сохраняя неизменными веками известные, гласные следственные действия – допросы, очные ставки, обыски и т.п. – как единственно допустимые средства получения доказательств, не могло больше успешно конкурировать с проявлениями новых форм преступности – возможности которых стали значительно превосходить возможности правоохранительных органов в их изобличении.

В 1993 году в Латвии был принят Закон об оперативной деятельности, который предусматривал ряд весьма эффективных мероприятий, направленных на решение задач борьбы с преступностью, однако кардинального улучшения в предупреждении и раскрытии преступлений не последовало, так как в силе сохранилось правило о том, что информация, полученная оперативным путем, хотя и при помощи предусмотренных законом мероприятий, может быть использована в уголовном процессе только после её проверки процессуальным путем, т.е. проведением гласных следственных действий. Ясно, что при таких условиях, определенная, достаточно большая часть информации, представляющая ценность для доказывания, остается без использования.

Другим недостатком, препятствующим выявлению и раскрытию преступлений, является, на наш взгляд, стадия возбуждения уголовного дела и запрет проводить следственные действия (кроме осмотра места происшествия и назначения экспертизы, если это необходимо для решения вопроса о возбуждении уголовного дела), и возможность возбуждения дела только при наличии достаточных оснований, т.е. признаков конкретного преступления.

Иллюстрацией этому могут служить более 30 убийств женщин, совершенных в Латвии в течении 2003 – 2004 гг. неким К. Петровым. Он высматривал жертву – пожилую женщину – выслеживал её и, когда та открывала дверь, заталкивал в квартиру или же проникал туда под другим предлогом и удушал, стараясь это делать так, чтобы не оставалось видимых следов насилия, затем похищал ценности. Так как жертвы были пожилыми и нередко имели различные заболевания, во многих случаях их родственники в полицию не обращались, а в других – причины смерти не устанавливались в силу отсутствия очевидных признаков насильственной смерти.

Еще более странно рассматриваемый недостаток проявляется в связи со случаями безвестного исчезновения людей, когда в силу отсутствия очевидных признаков преступления, принимаются решения об отказе в возбуждении уголовного дела и материалы направляются для розыска пропавших оперативными средствами. Лишь при обнаружении трупов разыскиваемых с признаками насильственной смерти возбуждаются уголовные дела, поэтому следственные действия проводятся с большим опозданием и чаще всего бывают безрезультатными. Работающие в Латвии соответствующие специалисты Северной Ирландии объяснили, что ими в подобных случаях всегда предполагается возможность убийства и всегда начинается расследование, которое продолжается, пока не будет доказано иное.

Таким образом, достижение главных задач судопроизводства, провозглашенных самим существующим уголовно-процессуальным законодательством – быстрое и полное раскрытие преступлений, установление виновных и правильное применение закона с тем, чтобы каждое лицо, совершившее преступление было бы справедливо наказано и ни один невиновный не был бы привлечен к уголовной ответственности и осужден, стало невозможным в силу несоответствия этого законодательства сложившимся социально-экономическим отношениям.

В этой связи еще в 1998 – 2009 годах кафедра Криминалистики Академии полиции Латвии по заказу Главного Управления Криминальной полиции начала исследовать эту проблему, чтобы попытаться найти пути ее решения.

Исследование началось с глубокого изучения опыта работы в названной области развитых стран Европы, сначала по имеющимся и запрошенным оттуда публикациям и материалам, а потом на месте – во Франции (Париж) и в Германии (Висбаден, в Управлении Федеральной криминальной полиции Германии). В обеих странах мы много и подробно беседовали не только с работниками криминальной полиции, но и с прокурорами и судьями.

Первый вывод к которому мы пришли был таков: в современных условиях, при современной криминальной квалификации и организованности преступных групп и сообществ, их изобличить – собрать достаточно доказательств только упомянутыми традиционными следственными действиями практически невозможно. Это вытекало и из изученных материалов, это утверждали и все специалисты, с кем мы беседовали.

В обоих изученных государствах, а также во многих других странах (Нидерланды, Бельгия, Швейцария и др.) уже в начале девяностых годов в уголовно-процессуальном законодательстве был предусмотрен ряд новых, как их назвали “специальных” или “особых” следственных действий, которые по своему существу являются аналогами предусмотренных нашими законами “Об оперативно-розыскной деятельности” и осуществляемыми на практике оперативно-розыскными мероприятиями и методами. Отличие лишь в том, что эти действия осуществляются не по решению полиции, а по поручению прокурора или следственного судьи – и самое главное – добытая в их результате и в установленной форме (главным образом при помощи научно-технических средств) зафиксированная информация признается и широко используется в качестве доказательств.

Всё установленное в ходе исследования было детально описано в целой серии статей в юридической периодике Латвии и доложено на представительной конференции, которая состоялась в рамках очередного съезда Общества Юристов Латвии. Была издана и монография “Специальные следственные действия”.

К моменту написания настоящей статьи наши предложения полностью включены в проект нового уголовно-процессуального закона, который Саеймом (парламентом) уже принят и вступит в силу 1 октября сего года.

Особый, отличный от всех других регламентированных ныне действующим УПК следственных действий, порядок осуществления действий, предусмотренных в разработанном нами проекте, выражается в следующем – во-первых, если все остальные следственные действия осуществляются по решению лица, в производстве которого находится расследуемое дело, то предусмотренные в проекте лишь по постановлению специально уполномоченных на то прокурора или судьи (в зависимости от того, кто предусмотрен соответствующей статьей, регламентирующей то или иное из этих действий). Правда такое постановление тоже принимается по просьбе расследующего дело, но этим созданы дополнительные гарантии обоснованности принимаемого решения как фактом его окончательного приема еще одним независимым от расследования дела должностным лицом, так и положением законопроекта о том, что такое решение о проведении следственного действия в особом порядке может быть принято только тогда, когда необходимые для расследования дела и доказывания сведения без его проведения добыть невозможно или существенно затруднено.

Во-вторых – в отличии от всех других следственных действий, о факте проведения и результатах которых лицо с кем или против кого они осуществляются, узнает сразу, о рассматриваемых действиях в период реализации эти лица не знают и поэтому не могут им противодействовать

и влиять на получаемую в ходе этого информации. Узнают о факте и результатах проведения специальных следственных действий лица только тогда, когда расследующий дело сочтет это целесообразным, но во всяком случае не позже окончания досудебного следствия при ознакомлении с материалами дела.

И в-третьих, если обычно следственные действия осуществляются лично расследующим дело и лишь редко по его поручению другим должностным лицом полиции или прокуратуры, то специальные действия поручаются соответствующим структурам полиции или иных уполномоченных на то институций. При этом эти непосредственные исполнители представляют расследующему детальный отчет о ходе и результатах осуществления действия (не раскрывая методов и средств их осуществления) с приложением полученных видео, аудио или иных материалов. На основании этого отчета и материалов расследующим составляется протокол следственного действия в котором фиксируется лишь имеющее значение для доказывания по делу и к нему приобщаются соответствующие фрагменты видео и аудио записей, фиксирующие доказательственные факты. Сами отчеты с неприобщенными к делу материалами до вступления приговора в законную силу хранятся либо у специально уполномоченных на то прокурора или судьи либо в структуре-исполнителе.

Цель такого порядка – предотвратить ненужное для доказывания разглашение тайны частной жизни, неизбежно фиксируемой во время слежки, аудиоконтроля и т.п. В то же время предусмотрен порядок решения вопроса об ознакомлении обвиняемого (подсудимого) и защиты, если они этого попросят, с неприобщенными к делу материалами, если указанные в законопроекте должностные лица сочтут это допустимым.

Всего в разработанном дополнении уголовно-процессуального закона предусмотрено девять осуществляемых в особом порядке следственных действий – это контроль всех видов легальной корреспонденции,

контроль всех видов средств связи, аудио контроль места или лица, видео контроль места, наблюдение и слежка за лицом, наблюдение предмета или места, в особом порядке осуществляемый следственный эксперимент, в особом порядке осуществляемое получение образцов для сравнительного исследования и контроль преступной деятельности.

Очевидно нет необходимости разъяснять сущность и цели первых шести из названных действий. Хотя они и обозначаются иными терминами, чем аналогичные им оперативно-розыскные мероприятия (методы) в Законах об оперативной деятельности, читателям видимо не составит труда понять их суть.

Сущность последних трех названных действий следующая – осуществляемый в особом порядке следственный эксперимент проводится в целях проверить, как в конкретной ситуации, которая может способствовать проявлению преступного умысла, подготовке или совершению преступления, будет действовать лицо, в отношении которого имеются сведения, что оно причастно к совершению преступлений или готовится к этому. При этом в законе особо подчеркнуто, что запрещено насильем, угрозами или шантажом воздействовать на выбор лица или подстрекать его действовать именно преступно. Примерами подобного эксперимента будет передача должностному лицу потребованной им взятки за положительное решение какого-то вопроса или покупка у наркодиллера наркотика, завершающиеся их задержанием.

В свою очередь получение в особом порядке образцов для сравнительного исследования осуществляется в случаях, когда в интересах расследования не целесообразно, чтобы лицо, от которого образцы (почерка, голоса, отпечатки пальцев и т.п.) получают узнало, что в отношении него ведется следствие и поэтому могло начать противодействовать или скрыться.

Последнее предусмотренное в законе – контроль преступной деятельности – по существу не является отдельным действи-

ем, а комплексом ранее перечисленных. Его осуществление предусмотрено в случаях, когда установлен только какой-то один эпизод преступной деятельности или неизвестны все участники преступной группы, но его пресечение или гласное расследование либо задержание установленных членов группы, ликвидирует возможность в дальнейшем предотвратить другое тяжкое преступление или установить и изобличить остальных участников группы, особенно организаторов и заказчиков. При этом в законе оговорено, что подобное не допустимо, если нельзя гарантировать недопущение угрозы жизни и здоровью человека, распространение опасных веществ, побега опасного преступника. Описанный контроль предусмотрено осуществлять по постановлению особо уполномоченного прокурора, но если для контроля конкретной преступной деятельности возникает необходимость проведения следственных действий, требующих постановления судьи, то на них оно испрашивается отдельно.

Новый Уголовно-процессуальный закон также существенно изменил основания и порядок начала уголовного процесса. Так, процесс можно начать при наличии сведений указывающих лишь на возможность совершения уголовного деяния, а отсутствие информации достаточной для первичной квалификации преступного деяния, не может служить основанием его не начинать.

Таковы, в кратце, разработанные нами дополнения процессальной и оперативной деятельности по раскрытию преступлений и доказыванию вины лиц их совершивших, которые по нашему глубокому убеждению должны способствовать повышению эффективности работы всех правоохранительных органов нашего государства.

Recenzent:

Tudor OSOIANU, doctor în drept, conferențiar universitar, 14.12.2011.

ЛИТЕРАТУРА:

1. A. Kavalieris, *Pirmstiesas izmeklēšanas reforma Latvijā: patreizējais stāvoklis un perspektīvas*, Rīga, LPA Raksti, Nr. 1, 1994. 71 – 77.
2. A. Kavalieris, *Procesa virzītāja un nozieguma subjekta iespēju neatbilstības problēma*, Rīga, LPA Raksti, Nr. 5, 1998, 135 – 149.
3. A. Kavalieris, *Speciālās izmeklēšanas darbības*, Rīga, “Izdevniecība RaKa”, 2003, 7. lpp.
4. A. Kavalieris, „Kriminālistikas “baltais plankums”, in *Administratīvā un kriminālā justīcija*, nr.1, 2004, 12. lpp.
5. Kriminālprocesa likums. Projekts. www.saeima.lv/saeima8/reg.likprj.
6. *Latvijas Kriminālprocesa kodekss*, R.: Valsts SIA „Tiesiskās informācijas centrs”, 1997, 9. lpp.
7. A. Liede, *Latvijas PSR Kriminālprocess (vispārīgā daļa) un tiesu pierādījumi*, Rīga, “Zvaigzne”, 10.lpp.
8. A. Liede, *Latvijas PSR Kriminālprocess. Vispārīgā daļa, tiesu pierādījumi*, Rīga, “Zvaigzne”, 1980, 16. lpp.
9. L. Makans, *Sākotnējie pasākumi bezvēsts pazudušu personu slepkavību atklāšanā*, Rīga, LPA, 1996.
10. *Operatīvās darbības likums, Latvijas Vēstnesis*, nr. 131, 1993.g. 30. decembris.
11. V. Zahars, *Par kriminālpolitikas liberalizāciju. Dienas kārtībā Latvijai – 2004*, Rīga, Baltijas forums 2003, 402. lpp.
12. Nodod prokuratūrai iespējamo sērijveida slepkavību krimināllietas. www.delfi.lv/archive/index.php?id=8111349
13. Ю.П. Дубягин, О.П. Дубягина, *Проблемы розыска без вести пропавших*, Москва, “Юрлитинформ”, 2003, стр. 7.
14. В.С. Овчинский, *XXI век против мафии*, Москва, ИНФРА-М, 2001.
15. Л. Шейнисъ, «Преступность, ея еволюція и соціалное значеніе», в *Вѣстникѣ Знанія*, № 9, С.-Петербургъ, 1905, стр. 58 – 68.

Victor MOȚPAN,

cercetător științific al Centrului de Cercetări Științifice
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

SPĂLAREA BANILOR: CARACTERISTICI GENERALE ȘI MECANISME DE COMBATERE

REZUMAT

Când o afacere ilegală generează profituri substanțiale, individul sau grupul implicat trebuie să găsească o cale de a controla fondurile respective fără a atrage atenția asupra activității de bază sau asupra persoanelor implicate. Atingerea unui astfel de obiectiv presupune spălarea fondurilor murdare. În termeni obișnuiți spălarea banilor este deseori descrisă ca fiind transformarea banilor murdari în bani curați.

Pătrunderea masivă a banilor murdari în economia globală poate permite reprezentanților criminalității organizate accesul (posibilitatea) de a controla și influența luarea deciziilor importante din domeniul economic, financiar și politic. La nivel internațional, problema spălării banilor a fost abordată în conținutul Convenției Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, care a fost adoptată la data de 20 decembrie 1988, la Viena

SUMMARY

When an illegal business generates substantial profits, the person or group involved must find a way to control the illegal funds without attracting attention to the core business or people. Achieving such an objective leads to washing of the dirty funds. In other words money laundering is often described as conversion of the dirty money into clean money.

The massive penetration of the dirty money in to the global economy may allow for organized crime representatives access to control and influence the important decisions from economical, financial and political field.

At international level, money laundering problem has been addressed in the content of the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, which was adopted on 20 December 1988 at Vienna.

Începutul noului mileniu ne înfățișează amploarea deosebită a activităților economice ce se desfășoară în statele puternic dezvoltate din Europa, America și Asia. Relațiile economice internaționale cunosc un dinamism fără precedent, fiind integrate noi state și sisteme economice.

În acest nesfârșit teritoriu al economiei se inițiază, dezvoltă și finalizează un număr impresionant de afaceri ilegale. Frauda lezează economia în ansamblul ei, cauzează imense pierderi financiare, slăbește stabilitatea socială, amenință structurile democratice, determină pierderea încrederii în sistemul economic, corupe și compromite instituțiile economice și sociale [1, 15].

Când o afacere ilegală generează profituri substanțiale, individul sau grupul implicat trebuie să găsească o cale de a controla fondurile respective fără a atrage atenția asu-

pra activității de bază sau asupra persoanelor implicate. Atingerea unui astfel de obiectiv presupune spălarea fondurilor murdare. În termeni obișnuiți, spălarea banilor este deseori descrisă ca fiind transformarea banilor murdari în bani curați.

Creșterea neîncetată a volumului capitalurilor obținute în urma activităților specifice crimei organizate a determinat o creștere a necesității reciclării acestor fonduri, astfel încât s-a ajuns la situația îngrijorătoare ca liderii lumii interlope și operatorii implicați în spălare de bani să poată controla și influența domeniul important din economie, finanțe, politică și administrație. Totodată, spălarea banilor proveniți din activități ilegale afectează în mod direct liberul acces la investiții, piața muncii legale, desfacerea, consumul dar și producția propriu-zisă.

Acest fenomen nu este o activitate nouă.

Tendința de a ascunde originea ilicită a unor sume și de a conferi acestora o aparență de legalitate și onestitate are origini vechi. Putem vorbi de un prim caz de evitare a taxelor și impozitelor atunci când vechea cetate a Atenei a impus o taxă de 20% asupra importurilor și exporturilor, fapt care i-a determinat pe comercianții greci să facă un ocol de 20 mile (32 km) pentru a evita plata acestor impozite. Mai apoi în secolul al XV-lea, Olanda era un înfloritor centru comercial internațional, în care existau foarte puține restricții sau taxe asupra schimburilor monetare interne și externe. Drept urmare, comercianții englezi preferau să-și vândă lâna în Olanda, decât în Anglia, unde trebuiau să plătească taxe și impozite ridicate. În epoca medievală un prim caz de spălare a banilor îl putem consemna atunci când negustorii și cămătarii care, pentru a ascunde dobânzile primite pentru împrumuturile ce le acordau, în condițiile în care biserica catolică interzicea cămătăria, apelau la o gamă variată de trucuri financiare, care corespund în mare parte și azi tehnicilor de reciclare a fondurilor [1, p. 63].

În anii 1920 termenul de spălare a banilor a început să fie folosit când în SUA unele grupuri infracționale (cum ar fi Al Capone și Bugsy Moran) au deschis spălătorii, fie auto, fie de rufe, care aveau rolul de a spăla „banii murdari”, scopul real fiind de a justifica banii proveniți din diverse activități criminale. Probabil că tocmai de la aceste activități a rămas și denumirea de „money laundering” (spălarea banilor) care în timp a căpătat și o consacra-re juridică. În zilele noastre, acest procedeu îl folosesc unele restaurantele fast-food, cazinourile și societățile comerciale ce au la bază numerarul.

La nivel internațional, problema spălării banilor a fost abordată în conținutul Convenției Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, care a fost adoptată la data de 20 decembrie 1988, la Viena, în contextul sensibilizării comunității internaționale pentru combaterea traficului de droguri. Definirea acestui fenomen s-a reușit prin explicarea în câteva cuvinte a modului de acțiune și a scopului operațiunilor de spălare a banilor: „Spălarea banilor presupune conversa sau transferul de bunuri cu scopul de a di-

simula sau deghiza originea ilicită a acestora” [2, p. 2].

La general, spălarea banilor a fost definită ca un proces în care fondurile obținute prin intermediul sau generate de activitatea infracțională sunt transferate sau deghizate în vederea ascunderii legăturii dintre infracțiunea comisă și fondurile obținute.

La începutul anilor 1990 definiția acestui fenomen specifica doar spălarea banilor proveniți din traficul ilicit de stupefiante. Aceasta se datorează faptului că, inițial, legile împotriva spălării banilor au reprezentat o componentă a programelor împotriva traficului de narcotice. Cu timpul, s-a observat că traficul de droguri este aproape întotdeauna însoțit de alte activități ilegale, de multe ori de natură violentă, devenind, astfel, evident faptul că lupta împotriva drogurilor trebuie dublată și de lupta împotriva activităților ilegale asociate (crima organizată, prostituție, trafic de armament, ființe umane sau organe, răpiri, șantaj și tâlhărie).

Ca necesitate de a armoniza legislația națională cu cea internațională, în cadrul normativ al Republicii Moldova a fost instituită norma penală ce previne și combate spălarea banilor. Astfel, dispoziții privind spălarea banilor sunt reglementate în conținutul Legii nr. 190-XVI din 26.07.2007 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului și art. 243 al Codului penal al Republicii Moldova [3].

Globalizarea piețelor și progresul tehnic reprezintă oportunitatea perfectă pentru spălătorii de bani ai acestui secol. Unele studii recente arată că numai în anul 2010, „banii negri” obținuți din prostituție, droguri, traficul de arme și corupție au ajuns să egaleze PIB-ul Franței – 1 500 de miliarde de dolari americani.

Pătrunderea masivă a banilor negri în circuitele financiare oficiale poate permite reprezentanților criminalității organizate accesul la deciziile importante ce vizează funcționarea economiei mondiale. Consecințele pătrunderii capitalului obținut din activități criminale în economia reală sunt similare efectelor devastatoare ale poluării pentru natură și pot avea efect ireversibil. [5, 46].

Spălarea banilor poate varia de la cumpărarea și vinderea unui obiect de lux (de exemplu, o mașină sau o bijuterie) până la trecerea banilor printr-o rețea complexă internațională, de afaceri legale și companii „scoică” sau fantome (companii care există numai ca entități legale fără să desfășoare activități comerciale).

De cele mai multe ori asemenea firme se creează în special pentru tranzacționarea unor mari afaceri ilegale, după care acestea dispar din lumea afacerilor, patronii lor procedând la înființarea altor asemenea societăți, utilizate în același scop, după care din nou sunt abandonate. Existența unui ridicat nivel al economiei subterane (după ultimele calcule peste 50% din produsul intern brut) este în primul rând rezultatul funcționării unor asemenea firme.

Din experiența de până acum rezultă că „marii specialiști” în firme-fantomă sunt, în special, cetățenii străini, cu deosebire cei din lumea orientală. De altfel, imensele sume obținute din economia subterană sunt schimbate în valută și transferate, cu destul de multă ușurință, în străinătate, fără a exista o contra-prestație a acestor transferuri, conducând în felul acesta la dezechilibrarea și mai accentuată a balanței de plăți.

Efectuarea schimbului valutar fără întocmire de documente ori violarea memoriei computerului pentru a nu se mai putea reconstitui șirul de tranzacții încheiate constituie un alt mod de spălare a banilor. Ca urmare, ambele părți au câștiguri ilicite: reciclatorul scapă de o suma mare de bani și primește o cantitate mai mică de bancnote străine, iar casa de schimb comite evaziune fiscală prin nedeclararea veniturilor din operațiunile efectuate [5].

Agențiile de transmitere a fondurilor sunt utilizate pentru transferarea fondurilor pe plan intern sau internațional, prin mijloace electronice, cecuri, curier, fax sau rețele de computere. Faptul că valoarea banilor poate fi deplasată dintr-un loc în altul, deseori fără deplasarea fizică a monedelor, constituie principala caracteristică a acestui sistem.

Cazinourile ce constituie combinarea dintre fondurile ilegale cu cele legale sunt fa-

vorizate de faptul ca jocurile de noroc sunt activități desfășurate cu numerar, oferind participanților anonim [1, 89-124].

Agenții de bursă pot fi manipulați de reciclatori prin oferirea de avantaje în schimbul utilizării numerarului pentru achiziționarea de acțiuni sau mărfuri, prin evitarea raportărilor tranzacțiilor cu numerar.

În plus, „ștergerea” granițelor a făcut ca în ultimele decenii spălarea banilor să devină un fenomen internațional și mai grav. În acest caz exportul ilegal de valută se realizează cu diferite mijloace de transport, fără a se respecta legislația cu privire la raportarea sumelor ce ies din țară și are ca destinație state în care nu se pune problema justificării sumelor în numerar. După depunerea în bănci, aceste sume fac cale întoarsă, utilizându-se transferul electronic.

Dat fiind caracterul din ce în ce mai mobil de acces la internet, un client are posibilitatea de a accesa virtual contul său din orice loc din lume. În această situație reciclatorii pot controla orice cont, chiar dacă acestea au fost deschise pe numele unor interpuși. Soldurile persoanelor interpușe se transferă ulterior în contul administratorului titular, iar acesta poate dispune de banii transferați.

Din păcate, se poate afirma că aceste activități criminale se construiesc și se dezvoltă în imensa lor majoritate din interesul și cu sprijinul autorităților statale. Prin urmare, geneza lor trebuie căutată în perimetrul intereselor de putere.

Această stare face, de fapt, ca autoritățile să nu dezvăluie adevăratele dimensiuni ale criminalității decât în momente de răscruce. Fiecare nouă guvernare este preocupată să spună și să demonstreze cât de coruptă a fost guvernarea anterioară, refuzând să accepte că aspectele criminalității afacerilor și cele ale crimei organizate se vor prelungi și intensifica, uneori la cote mult mai ridicate.

Banii murdari care circulă, practic la vedere, constituie oxigenul care dă forță infractorilor aflați foarte aproape sau chiar în intimitatea structurilor de putere ce le garantează și acoperă activitățile infracționale [7, 5].

Infracțiunea de spălare de bani se desfășoară în mai multe state și zone geografice ale

lumii. Astfel, pentru prevenirea și combaterea fenomenului analizat este necesară cooperarea internațională a instituțiilor juridice ale extrădării, comisiilor rogatorii, executarea hotărârilor judecătorești rămase definitive emise de alte state, sechestrul și confiscarea bunurilor, rezultat al unor infracțiuni comise în străinătate, precum și noi metode de cooperare între agențiile naționale ale diferitor state (ex: Interpol, Europol, Eurojust etc.) [1, 112]. Doar existența unui sistem de norme legislative comune poate ajuta instituțiile diferitor state la cooperarea eficientă în acest domeniu.

Dacă înainte de noul mileniu spălarea banilor pe teritoriul țării noastre era aproape imposibilă, după această dată intensificarea fără precedent a activităților financiar-bancare au determinat o serie întreagă de efecte pozitive însă din păcate și apariția unor fenomene negative, ca de exemplu spălarea banilor murdari.

În Republica Moldova, ca urmare a combinării activității analitice și operative de investigație, Serviciul Prevenire și Combateră a Spălării Banilor pe parcursul anului 2010 a identificat și prevenit mai multe scheme și tipologii infracționale de spălare a banilor. Astfel, pe parcursul anului 2010 în baza materialelor pregătite de către Serviciu au fost pornite 10 cauze penale în privința infracțiunilor de spălare a banilor, precum și 29 de cauze în privința infracțiunilor predicate acestora. De asemenea, în acest an, în premieră au fost remise justiției 2 cauze penale pornite în privința infracțiunilor de spălare a banilor, fiind pronunțată o sentință de condamnare [8]. De menționat că rezultatele înregistrate au fost rodul colaborării eficiente cu serviciile și instituțiilor specializate din alte țări.

Deși de la an la an s-au realizat progrese însemnate în lupta contra spălării banilor, totuși sistemul de contracarare organizat de către infractori este mai eficient și mai rapid decât agențiile statului, iar progresul tehnologic și globalizarea piețelor au fost speculate întotdeauna cu maximum de eficiență de către „spălătorii de fonduri”.

Astfel, profitându-se de prețurile scăzute, la care se găseau pe piața internă o serie de produse industriale, precum scule, dispozi-

tive, aparate electrice, dar și bunuri de consum, au fost achiziționate și fără a exista autorizații, fără a se plăti taxe, mărfurile au fost vândute pe piață, obținându-se sume importante care, în funcție de anumite oportunități, au fost tezurizate sau folosite pentru dezvoltarea activității criminale. Într-un mod asemănător s-au derulat și operațiuni de „import”, piața fiind invadată de mărfuri slab calitative, dar cu forme și utilități dorite de populație [5, 69].

Toate aceste activități s-au desfășurat, practic, fără nici o restricție până la momentul apariției primelor reglementări privind activitatea economică privată. Veniturile realizate au fost în multe cazuri importante și alături de sumele provenite din activitățile desfășurate clandestin, anterior anilor 1990, au constituit capitalul pentru inițierea unor afaceri legal organizate. Totodată, aceste operațiuni au generat profituri neînregistrate, au subminat sistemul economic și au determinat presiuni necontrolate asupra monedei naționale.

Lipsa unor reglementări legale, carențele existente în cele în vigoare au fost speculate de diverși comercianți inventivi care au înființat o mulțime de firme, care, deși aparent funcționează legal, nu sunt de găsit la sediile declarate. Astfel de firme sunt marii actori ai evaziunii fiscale, ai contrabandei și altor infracțiuni considerate ca generatoare de bani murdari [1, 118].

Legislația a căpătat contur prin reglementarea impozitului pe profit, a taxelor vamale și îndeosebi prin introducerea taxei pe valoarea adăugată (TVA), sistem de impozitare modern, aliniat standardelor internaționale.

La nivel internațional în urma întâlnirii „Grupului celor 7” din data de 14 iulie 1989, la Paris, țările participante au hotărât înființarea unui organism interguvernamental al cărui scop este dezvoltarea și promovarea politicilor de combatere a spălării banilor denumit Grupul de acțiune financiară (GAFI). În prezent grupul este alcătuit din 26 de state, cele mai dezvoltate, din Europa, Asia și America, iar la activitățile sale curente participă și reprezentanți ai Fondului Monetar Internațional, Bancii Mondiale, Organizației Mondiale a Vămirilor, Oficiului Națiunilor Unite pentru controlul drogurilor și prevenirea crimelor.

Una din primele acțiuni ale grupului a fost elaborarea unui ghid cuprinzând 40 de recomandări pentru combaterea eficientă a operațiunilor de spălare a banilor. Acest ghid are un pronunțat caracter juridic și urmărește adaptarea de către toate statele a unei legislații eficiente, bazate pe principii comune. De asemenea, ghidul acordă o mare importanță problemei colaborării internaționale pentru identificarea și pedepsirea „spălătorilor” de bani.

Pe parcursul ultimului deceniu, eforturile în lupta împotriva spălării capitalurilor s-au intensificat. Totuși GAFI estimează că este încă necesar să se dea prioritate cooperării internaționale pentru lupta împotriva spălării banilor.

Pentru a detecta urma capitalurilor spălate legate de corupție, de traficul de stupefiante sau de criminalitatea organizată, soluțiile nu pot fi găsite decât prin adoptarea de măsuri eficiente pe plan național și prin organizarea lor la nivel internațional.

În fața violenței fără limite și inacceptabilelor amenințări la nivel internațional a crimei organizate, statele membre ale Uniunii Europene au decis să întărească cooperarea lor în domeniile polițienesc, judiciar și informațional. De asemenea, ele pot avea noi inițiative pentru a duce o luptă agresivă împotriva escrocilor și criminalilor care profită de facilitățile oferite de democrație și de economia de piață pentru a dezechilibra sistemul financiar internațional și pentru a jefui economiile lor.

Autoritățile au înghețat și sechestrat fonduri, au detectat canalele folosite pentru transferul fondurilor, au blocat donațiile, au arestat persoanele-cheie care au facilitat utilizarea sistemului financiar internațional pentru spălarea banilor [7, 45].

Totodată, au început colaborarea cu sectoarele private, cum ar fi bănci, agenți de transmitere rapidă a banilor, dealeri-brokeri și organizațiile non-profit pentru a servi ca protecție în această bătălie.

Strategia de combatere urmărește întărirea transparenței și contabilității sistemului financiar internațional. În acest sens, au fost emise reglementări care să îmbunătățească identificarea clientului, păstrarea documentației, raportarea, schimbul de informații,

obligații ale diverselor sectoare financiare și extinderea acestor obligații către noi sectoare financiare, cum ar fi transmiterea rapidă a banilor.

La nivelul Uniunii Europene principalele acte internaționale pentru prevenirea și combaterea spălării banilor sunt [9, 33-63]:

– Convenția Consiliului Europei cu privire la spălarea, urmărirea, reținerea și confiscarea produselor provenite din infracțiuni, deschisă spre semnare la 8 noiembrie 1990, la Strasbourg;

– Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, adoptată la 20 decembrie 1988 la Viena. Aceasta prevede confiscarea bunurilor obținute în urma unor infracțiuni, extrădarea autorilor infracțiunilor legate de traficul de stupefiante, asistența juridică acordată reciproc de către țările implicate, intensificarea formelor de cooperare între state;

– Directiva Consiliului Comunității Europene cu privire la prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor nr. 91/308/EEC, adoptată la Luxemburg la 10 iunie 1991. Elementul principal al acesteia este introducerea pentru instituțiile de credit și financiare (inclusiv pentru birourile de schimb și serviciile de transfer fonduri) a obligației de a solicita identificarea tuturor clienților la demararea unei relații de afaceri (în mod particular la deschiderea unui cont sau la oferirea facilităților de depozit), pentru toate tranzacțiile singulare sau legate care depășesc plafonul său ori de câte ori se suspectează spălare de bani. Ea a fost completată ulterior prin Directiva 2001/97/EEC ce a intrat în vigoare în decembrie 2001, urmând ca până în iunie 2003 să fie transpusă în legislațiile naționale ale statelor membre. Directiva dată este sursa de inspirație pentru legile de combatere a spălării banilor;

– Grupul EGMOND (prima întâlnire a grupului în anul 1955 în palatul EGMOND – Aremberg din Bruxelles la care au participat 24 de state și 8 organizații internaționale). În prezent grupul numără 48 de membri, iar scopul său este cooperarea internațională între agențiile naționale specializate în lupta inter-

națională împotriva spălării banilor prin intermediul schimbului de informații financiare legate de spălarea banilor;

- Grupul de acțiune financiară în domeniul spălării banilor (GAFI) este un organism interguvernamental ce dezvoltă și promovează politici de combatere a spălării banilor.

Cele mai evidente motive pentru a spori măsurile de combatere a spălării banilor sunt legate de împiedicarea criminalilor de a beneficia de pe urma activităților ilegale. În acest sens în vederea prevenirii și combaterii spălării banilor trebuie luate în calcul următoarele recomandări:

- ratificarea și implementarea instrumentelor ONU în domeniu;
- intensificarea cooperării între instituțiile statului la nivel regional și național;
- furnizarea de asistență autorităților abilitate cu aplicarea actelor normative referitoare la spălarea banilor;
- asigurarea forțelor de ordine cu mijloace necesare pentru detectarea activităților criminale prin intermediul urmelor lăsate și acumularea probelor pentru punerea sub acuzare și condamnare a celor implicați;
- stoparea reînvestirii fondurilor în activități criminale;
- raportarea tranzacțiilor suspecte și stocarea acestora într-o bază de date;
- supravegherea transferului electronic de capital și a comerțului electronic care sunt instrumente folosite pe larg de către operatorii angajați în spălarea banilor.
- întărirea măsurilor de identificare a clientului la transferurile interne și internaționale prin swift;
- înființarea unor autorități centrale competente în acest domeniu și precizarea clară a competențelor organelor judiciare;
- facilitarea cooperării și comunicării cu guvernele străine și instituțiile internaționale;
- facilitarea comunicării cu sectorul privat;
- colectarea tuturor datelor într-o structură unică care să poată fi ușor accesată și procesată de către autoritățile ce combat fenomenul analizat;
- ridicarea gradului de tehnologizare care să permită transmiterea rapidă a datelor

concomitent cu asigurarea unei protecții corespunzătoare împotriva accesărilor neautorizate;

- desfășurarea unui program de training pentru instruirea personalului din bănci, a colaboratorilor de poliție, a procurorilor și judecătorilor ce lucrează în acest domeniu.

Concluzionând, putem spune că, în perioada anterioară adoptării cadrului legislativ privind spălarea banilor, principala formă de manifestare a economiei subterane a fost fraudă fiscală, iar elementul care a favorizat dezvoltarea sa a fost lipsa cadrului legislativ adecvat.

Într-o economie în care tehnologia avansată și globalizarea permit transferul rapid de fonduri, lipsa de control asupra acestui fenomen infracțional poate submina stabilitatea financiară. În plus, într-o țară ca Republica Moldova care are o situație financiară precară, scoaterea milioane sau miliarde de dolari anual din procesul normal de creștere economică reprezintă un real pericol pentru credibilitatea, stabilitatea economică și securitatea sa națională.

În acest context, în lupta împotriva acestui fenomen infracțional, Republica Moldova trebuie să îndeplinească toate obligațiile asumate prin ratificarea convențiilor internaționale în domeniu, exemplificând în acest sens Convenția europeană privind spălarea, cercetarea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii încheiată la Strasbourg și Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate.

Depășirea divergențelor de ordin legislativ, procedural, precum și simplificarea procedurilor de colaborare internațională pentru organizarea la nivel internațional a unui cadru viabil de colaborare împotriva spălării banilor constituie unele din problemele majore.

Statele lumii au conștientizat că lupta eficientă împotriva spălării banilor, pe termen lung, se poate realiza doar prin angajamente diplomatice, care sunt cruciale pentru constituirea cooperării internaționale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Theodor Mrejeru, Dumitru Andreiu, Petre Florescu, *Evaziunea fiscală*, Editura

- Tribuna Economică, București, 2000.
2. Convenția ONU din 20.12.1988 de la Viena contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, Tratatate internaționale la care RM este parte, vol. VIII, Chișinău, Editura Moldpres, 1999.
 3. Legea nr. 190-XVI din 26.07.2007 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, Monitorul Oficial al RM nr.141-145/597 din 07.09.2007.
 4. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002, Monitorul Oficial al RM nr. 2-74/195 din 14.04.2009.
 5. Dr. Florescu Viorel, *Drept bancar și valutare*, București, 2006.
 6. Costică Voicu, *Spălarea banilor murdari*, Editura Silvi, București, 1999.
 7. Al. Ionaș, *Drept penal român. Partea specială*, vol. I, Editura Romprint, Brașov, 2005.
 8. www.cccec.md/SPCSB.
 9. Daniel Dăianu, Radu Vrânceanu, *România și Uniunea Europeană*, Editura Polirom, Iași, 2002.

Recenzent:

Iurie LARII, doctor în drept, conferențiar universitar, 18.12.2011.

Natalia PRIȘCEPA,

cercetător științific al Centrului de Cercetări Științifice
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

LEGALIZAREA EUTANASIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA – ARGUMENTE PRO ȘI CONTRA

REZUMAT

Acest articol reprezintă un studiu cu privire la problema eutanasiei, prin prisma evaluării tuturor opiniilor pro și contra legalizării acesteia. Legalizarea eutanasiei este o problemă controversată și dezbătută pe larg în ultimele decenii de către societatea științifică din întreaga lume. Totodată, această problemă din ce în ce mai mult este discutată de membrii societății civile și ai clerului unde fiecare invocă și își impune propriile viziuni față de această problemă. Autorul încearcă să facă o analiză a fiecărei opinii și să prezinte atât argumentele partizanilor eutanasiei, cât și opiniile contrare existente în doctrină.

RÉSUMÉ

Cet article est une étude sur la question de l'euthanasie, en évaluant tous les pour et les contre de son légalisation. Légaliser l'euthanasie est un sujet controversé et largement débattu dans les dernières décennies. Les questions du suicide assisté sont discutées dans les églises, dans les cours de philosophie, dans les bars, les rues, dans les maisons, dans les hôpitaux et maisons de soins infirmiers, les communautés médicales et dans différents organes délibérants. L'euthanasie implique à la fois des devoirs éthiques et religieux et des problèmes visant la profession médicale et les droits humains.

Eutanasia reprezintă o problemă din ce în ce mai discutată și controversată în majoritatea țărilor lumii. Progresele înregistrate în domeniul terapiei intensive și reanimării cu introducerea unei aparaturi din ce în ce mai performante ce permite monitorizarea pacienților pot prelungi viața, uneori dincolo de granițele firești. Pe fondul acestor progrese tehnologice s-a modificat modul de abordare a pacienților cu boli incurabile, luându-se în discuție tot mai des dreptul la viață, dar și dreptul la o moarte decentă a acestor pacienți. În acest context, problema eutanasiei rămâne una dintre cele mai controversate, neputându-se soluționa unitar, deoarece include problematica vastă a dreptului la viață și implicit a dreptului la moarte a pacienților cu boli incurabile aflați în stadii terminale.

Eutanasia rămâne a fi temă controversată, am putea să o rezumăm ca o dispută între cei care echivalează dreptul la viață cu dreptul la moarte și între cei care nu pot echivala dreptul la viață cu dreptul la moarte, este o dispută

între cei care susțin „cultura morții” și cei care susțin „cultura vieții”.

Eutanasia reprezintă actul deliberat de a pune capăt vieții unui pacient cu intenția de a curma suferința acestuia. Sinuciderea asistată medical reprezintă moartea unui pacient ca urmare directă a „ajutorului” dat de un medic. Oricare ar fi argumentele folosite pentru eutanasie sau sinucidere asistată aceasta nu reprezintă altceva decât *uciderea pacientului*. [1, p.152] Eutanasia poate fi voluntară, adică la cererea sau cel puțin cu consimțământul pacientului, non-voluntară, când acesta nu a cerut sau nu și-a dat consemțământul de a fi ucis – eutanasierea unui pacient non-competent, precum a persoanei suferind de demență senilă sau copii mici; sau involuntară, când s-a impus în mod explicit, adică împotriva dorinței unei persoane competente (care își poate exprima voința).

Eutanasia poate fi realizată prin acțiune, eutanasie activă – curmarea intenționată a vieții unui pacient de către un medic care

crede că moartea este în beneficiul pacientului sau prin omisiune, eutanasi pasivă – cauza-rentenționată a morții unei persoane prin încetarea tratamentului sau prin nefurnizarea de hrană și apă.[2, p.63]

Dezbaterea moralității și legalității eutanasierei voluntare este, în cea mai mare parte, un fenomen care s-a manifestat mai ales în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Argumentul de bază de la care pornesc susținătorii sinuciderii asistate este, aparent, unul marcat de o profundă compasiune pentru ființa rațională condamnată la o suferință inumană. Este decent, se spune, să le dăm șansa unei morți demne, nedureroase, celor aflați în faze avansate ale unor boli incurabile. Astfel, ar fi mai puțină nefericire pe planetă, nu numai pentru bolnavul care scapă de ea murind, dar și pentru rudele sau persoanele pentru care cel bolnav constituie o povară.

În anii '70 și '80 ai secolului trecut, o serie de cazuri din Olanda au dus la încheierea unui acord între autoritățile legale și cele medicale, care să asigure faptul că nici un medic nu va fi judecat pentru asistarea la sinuciderea unui pacient, atâta vreme cât se urmăresc anumiți termeni impuși de lege. Pe scurt, acești termeni au fost stabiliți astfel încât să permită medicilor să practice eutanasierea voluntară în cazurile în care: un pacient competent a luat decizia, voluntară și informată, de a muri; suferința pacientului este insuportabilă; nu există nici o modalitate de a face durerea suportabilă pentru pacient; diagnosticul și prognoza medicului sunt confirmate după consultarea unui al doilea medic.

În anii '90 ai sec. XX-lea a fost obținută pentru prima oară legalitatea eutanasierei voluntare în teritoriul nordic al Australiei. În 1997 însă, în urma contestațiilor făcute de opoziția eutanasierei, Parlamentul Australiei a decretat-o ilegală.

În statul Oregon din SUA, sinuciderea asistată de medic a devenit legală în 1997. În același an, Curtea Supremă a Statelor Unite a decretat că sinuciderea asistată nu constituie un drept constituțional. În noiembrie 2000, Olanda a înaintat procedurile de legalizare a eutanasierei voluntare, devenită lege în anul 2001.

Problema eutanasierei ridică, în primul rând, întrebări de natură religioasă și etică. Atitudinea oamenilor față de eutanasiere este, de obicei, determinată de viziunea pe care o au despre viață și moarte. De asemenea, sunt în joc și considerente sociale și politice.

În ceea ce privește biserica, ea nu admite eutanasierea, considerând că are un caracter anticreștin, care contravine poruncii dumnezeiești „Să nu ucizi”. Creștinii, majoritatea oponenți ai eutanasierei, își bazează argumentele pe concepția religioasă că viața este un dar de la Dumnezeu și, prin urmare, numai Dumnezeu o poate lua. Unele biserici accentuează faptul că este important ca nimeni să nu intervină în procesul natural al morții. În viziunea creștină nici un om nu are autoritatea să ia viața altei persoane, chiar dacă aceasta dorește să moară. A propune eutanasierea cuiva înseamnă a considera că viața acelei persoane nu merită trăită, această opinie fiind incompatibilă cu recunoașterea valorii și a demnității persoanei care ar urma să fie ucisă. Așadar, argumentele bazate pe calitatea vieții sunt complet irelevante.

Pentru creștini, viețile tuturor oamenilor au aceeași valoare. Ei nu consideră că demnitatea și valoarea umană se măsoară în funcție de mobilitate, inteligență sau alte capacități și realizări. Considerarea ființelor umane ca fiind egale ca valoare pentru simplul motiv că sunt ființe umane, are implicații clare asupra felului în care este văzută eutanasierea. Astfel, pacienții aflați într-o stare vegetativă îndelungată sunt văzuți în continuare ca ființe umane, a căror valoare intrinsecă rămâne aceeași. Ar fi o greșeală să le tratăm viețile ca fiind inutile și să concluzionăm că „le-ar fi mai bine dacă ar fi morți”. Bătrânii sau bolnavii care sunt la sfârșitul „vieții pamântești”, precum și cei care au handicapuri psihice sau fizice valorează la fel de mult ca orice altă persoană, căci toți am fost creați după chipul și asemănarea Lui Dumnezeu.

Biserica ortodoxă nu va accepta niciodată eutanasierea, ca și de altfel avortul, crima etc. Un preot de la biserica „Înălțarea Crucii Domnului” din Moscova, Aleksandr Ptițan, susține că: „Prin suferințe, omul se curăță de păcate. Spre exemplu, cancerul poate fi ca o răsplată

pentru păcatele trupești, pentru perversiuni, preacurvie. Anume ceea ce se întâmplă în Olanda – prostituție și narcomanie legalizate. Un creștin ortodox nu moare. El trece la o altă viață. Pe când eutanasia este o renunțare la viitor. Un astfel de bolnav nimerește în iad, împreună cu medicul care l-a ajutat să plece din viață. Biserica Ortodoxă nu va accepta niciodată eutanasia”.

Majoritatea susținătorilor eutanasiilor nu dețin aceste convingeri religioase, sau, cel puțin, nu doresc ca acestea să îi împiedice să ia hotărâri în ceea ce privește viața și, implicit, moartea.

Jurământul lui Hipocrate afirmă același principiu: să nu prescrii un medicament mortal, să nu dai sfaturi care ar putea provoca moartea nici să nu provoci un avort. Hipocrate a trăit în secolul al 5-lea î.H. și deci principiul sfințeniei vieții datează dinaintea învățăturilor creștine.[3]

Codul Internațional al Eticii Profesionale, în varianta originală **Declarația de la Geneva făcută de Asociația Medicală Mondială din 1948** ca răspuns la Holocaustul nazist, declară că „un medic trebuie să țină întotdeauna prezentă obligația de a prezerva viața umană de la naștere și până la moarte” [4], susține că va acorda cel mai mare respect vieții umane încă de la începuturile ei. Dreptul la viață a fost inclus în Carta Canadiană a Drepturilor și Libertăților. Același principiu a fost implementat și în **Convenția Europeană a Drepturilor Omului**, care susține următoarele: „Dreptul fiecărui om la viață va fi protejat prin lege. Nici un om nu ar trebui lipsit de viață intenționat...”[5]

Există numeroase motive pentru care eutanasia nu ar trebui să fie acceptată legal. Argumentul etic central al susținătorilor eutanasiilor voluntare este acela că respectul pentru orice persoană ar trebui să impună, în mod automat, respectul pentru alegerile pe care aceasta le face. Acest argument se află în legătură directă cu conceptul de autonomie și autocontrol. Oamenii iau, în general, deciziile importante privitoare la viața lor în concordanță cu modul în care vor să-și desfășoare viața. Exercițându-și autonomia, ei își asumă responsabilitatea pentru propria

viață și, implicit pentru modul în care vor să moară. Majoritatea motivelor de îngrijorare a oamenilor în fața morții țin mai puțin de teamă de suferință, cât de dorința de a muri fără să-și piardă demnitatea și controlul asupra propriei vieți. Sunt de acord că, trăind într-o societate liberă, oamenii au dreptul de a lua propriile decizii, însă, tocmai pentru că trăim într-o societate, trebuie să ne încadrăm regulilor pe care aceasta le impune, în măsura în care nu încalcă drepturile cetățenilor. Iar „a muri” nu este (și nici nu ar trebui să fie) un drept. Nici o persoană nu decide să se sinucidă în izolare. Numeroși oameni din jurul său vor fi afectați, într-o măsură mai mică sau mai mare, de această decizie: familia și prietenii care rămân în urmă, precum și sfatul medical implicat. În concluzie, indiferent de statutul autonomiei, aceasta nu ar trebui să fie absolută și nu ar trebui să facă abstracție de ilegalitatea luării unei vieți. În plus, respectul față de autonomia unei persoane ar trebui să urmeze standarde mai înalte decât simpla dorință a individului. Apelarea la autonomie, ca înalt principiu etic, pentru a justifica un act ce abolește viața, este profund contradictoriu. Dacă dreptul la sinuciderea asistată devine legal bazându-se pe autonomia persoanei, atunci nu mai există nici un motiv logic pentru care această practică să fie restricționată doar la cazurile în care bolnavii se află în faza terminală a bolii. De ce nu ar fi acceptată cererea de eutanasiie și din partea unui bolnav cronic ce nu este pe moarte sau a unuia care suferă de o boală psihică, și nu fizică? Cu toate acestea, legea prevede că pacienții au dreptul de a refuza orice tratament medical. Un medic ce tratează un pacient care nu dorește acest lucru poate fi acuzat de abuz.

Un alt argument îl reprezintă faptul că rareori cererile de eutanasiie voluntară sunt libere și voluntare. Un pacient care suferă de o boală aflată în faza terminală este extrem de vulnerabil. Acesta poate suferi de teamă de viitor și de efectele pe care boala sa le are asupra celor din jurul său. Astfel, el nu poate fi în totalitate obiectiv față de starea în care se află. În general, acești bolnavi suferă de depresie sau de un sentiment de inutilitate, ceea ce le afectează discernământul. Capacitatea lor de

decizie poate fi, de asemenea, influențată de demență sau de simptome tulburătoare, care, cu tratamentul adecvat, pot fi înlăturate. Aceste persoane, dar mai ales bătrânii simt că sunt o povară pentru rudele lor și pentru societate din cauza costurilor pe care le implică îngrijirea lor. Acesta poate fi unul din motivele pentru care se simt obligați să ceară eutanasia în mod „voluntar”. Cererea de sinucidere asistată este mai mult un strigăt de ajutor. Oamenii aflați în această situație au nevoie să audă că sunt apreciați și iubiți și că bunăstarea lor vine pe primul plan, chiar dacă necesită investiții mari de timp și bani. Ei pot fi ajutați prin consiliere, asistență și oferirea unor alternative pozitive la problemele cu care se confruntă. Tentativele de suicid sunt, în general trecătoare. Studiile efectuate arată că din cei care încearcă să-și ia viața și sunt împiedicați, mai puțin de 4% repetă această tentativă în următorii 5 ani; mai puțin de 11% se vor sinucide în următorii 35 de ani.[6, p.284]

În multe cazuri, oamenii care suferă de boli grave sau infirmități nu sunt bine informați în legătură cu starea lor de sănătate și perspectivele pe care le au. Așadar, nu ne putem aștepta că aceștia să ia decizia de a apela la sinuciderea asistată în mod rațional. De multe ori, pacienților le pot fi oferite informații neclare sau care îi induc în eroare despre șansele pe care le au sau cât timp mai au de trăit, deoarece cadrele medicale nu pot ști cu siguranță aceste lucruri sau se pot înșela. Aceștia pot oferi informații absolut sigure în aceste direcții abia în momentul când moartea unui pacient este atât de apropiată încât eutanasia nu ar face mare diferență.

Sustinătorii legalizării sinuciderii asistate consideră că bolnavii cronici sau invalizi sunt capabili să ia decizia de a se sinucide, dar nu toți sunt capabili din punct de vedere fizic să pună în practică această decizie. În realitate, asemenea cazuri sunt rare. Marea majoritate a persoanelor aflate în această situație sunt perfect capabile să-și ia viața prin aceleași metode folosite de oricare alt individ. Mulți dintre cei a căror condiție fizică îi împiedică să se sinucidă fără ajutorul altcuiva sunt, de asemenea, incapabili să hotărască singuri că vor să moară (de exemplu, cei aflați în comă). Unii

pacienți lasă testamente sau alte documente în care își exprimă dorința de a fi eutanasiați, stipulând și condițiile în care ar trebui aplicată această măsură.

Legalizarea eutanasiilor voluntare ar duce, inevitabil, la eutanasia involutară. Dacă devine legal ca bolnavii cronici în deplinătatea facultăților mentale să apeleze la sinuciderea asistată, de ce nu le-ar fi acordat același drept și celor care nu sunt capabili să ia singuri această hotărâre (bolnavii mental, persoanele cu handicap psihic sau persoanele senile)? Este bineînțeles că altcineva ar hotărî pentru cei aflați în această situație, dar unde este garanția că deciziile luate vor fi în beneficiul pacienților? Cum ar putea fi identificate și mai ales evitate abuzurile? Aceasta ar îndeplini deja rolul nu de compasiune față de bolnav, ci o strategie a economiei statului, sau chiar a rudelor.

În Olanda, jumătate din cazurile de eutanasia sunt acum nonvoluntare și printre problemele pentru care sinuciderea asistată este legală au fost incluse: bolile mentale, dizabilitățile permanente și chiar bătrânețea.[7]

Eutanasia, odată legalizată, nu va putea fi controlată. Dacă eutanasia ar fi legalizată, ar fi uciși și pacienți care nu și-au dorit acest lucru.

În plus, ar fi destul de dificil să se facă diferența între uciderea unor persoane bolnave sau cu dizabilități și sinuciderea asistată. Diferența între crimă și sinucidere asistată depinde de intenție și alți factori care sunt greu de demonstrat cu certitudine. Luând în considerare și faptul că sinuciderea asistată s-ar aplica numai în cazurile mai sus amintite, s-ar putea concluziona că oamenii care suferă de boli cronice sau invalidități severe nu ar beneficia de protecția vieții în egală măsură cu ceilalți cetățeni, ceea ce reprezintă o încălcare a drepturilor fundamentale ale omului.

Datorită progreselor din domeniul medicinei, eutanasia voluntară nu este necesară în cazul pacienților care suferă de dureri atroce, deoarece pot beneficia de calmante și asistență medicală corespunzătoare, ce le poate alina suferința. Legalizarea eutanasiilor ar submina cercetările întreprinse în medicină.[8]

Un aspect important al dezbaterii problemei eutanasiilor îl reprezintă participarea

medicului la acest act. Medicina este o profesie care se conduce după anumite reguli interne. Orice acțiune care violează aceste valori interne este contra integrității profesionale a medicilor. Codurile etice ale medicinei tradiționale nu au aprobat niciodată eutanasia, chiar dacă aceasta face recurs la compasiune.

Autonomia pacientului va scădea odată ce eutanasia sau sinuciderea asistată va fi legalizată.

În ciuda tuturor revendicărilor referitoare la „autonomia pacientului” formulate de susținătorii eutanasiilor, în cele din urmă unul sau mai mulți medici vor ajunge să ia o decizie pe care nu ar trebui să o ia, aceea dacă viața unui pacient merită sau nu să fie menținută sau scurtată.

Dacă eutanasia ar deveni legală, decizia de a scurta sau menține viața pacientului sau de a-l asista pentru sinucidere asistată va fi o caracteristică a profesiei de medic. [9] Legalizarea eutanasiilor și a sinuciderii asistate medical va duce la creșterea puterii medicilor asupra pacienților și va scădea în mod considerabil autonomia pacienților.

Un ultim argument ar fi că, deși practica eutanasiilor ar putea părea justificabilă în anumite cazuri, legalizarea ei ar avea efecte negative asupra societății. Astfel, relația medic-pacient ar fi denaturată, iar încrederea în cadrele medicale subminată. În cazul bătrânilor și al persoanelor fără asigurare medicală, „dreptul de a muri” s-ar putea transforma cu ușurință în „datoria de a muri”. În plus, legea are un puternic rol educativ pentru conștiința publică. Când o practică devine legală, acceptată și larg răspândită în societate, cetățenii încetează să i se mai împotrivescă.

Atât susținătorii legalizării eutanasiilor, cât și cei care se opun acesteia sunt de acord că nu există nici o relație între programul nazist de „eutanasie” și dezbaterile actuale a acestei probleme, deoarece naziștii au folosit termenul de eutanasie doar pentru a camufla crimele în masă. [10, p.111] Toate victimele au murit involuntar, și nu există nici un document care să ateste că un pacient aflat pe moarte a cerut să fie ucis.

În concluzie, am putea spune că în timp ce eutanasia și sinuciderea asistată

medical ar putea părea, la suprafață, atrăgătoare, acestea au efecte negative profunde în formarea societății, în atitudinea noastră față de moarte și boală și în atitudinea față de cei bolnavi sau cu infirmități.

Odată cu creșterea acceptării eutanasiilor sau sinuciderii asistate medical, va interveni o schimbare în perceperea bolii, morții și a tratamentului medical. Exemplul legalizării avortului arată ce se întâmplă. Fiecare femeie însărcinată acum trebuie să decidă dacă va păstra sarcina sau avortează. În mod similar, eutanasia, odată legalizată, va deveni o opțiune de „tratament” pentru acei care sunt diagnosticați cu o boală, nu neaparat incurabilă, și care se consideră bolnavi.

Acceptând moartea, în rezolvarea problemelor oamenilor, va deveni din ce în ce mai greu de impus o limită, iar moartea va fi văzută ca răspuns la tot mai multe probleme, cu motive tot mai puțin întemeiate.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Dicționar medical*, vol. I: A-H, Editura Medicală, București, 2000.
2. Alexandru Boroș, *Infrafracțiuni contra vieții*, Editura All Beck, București, 1999.
3. http://ro.wikipedia.org/wiki/Jur%C4%83m%C3%A2ntul_lui_Hippocrate.
4. Codul Internațional al Eticii Profesionale al Asociației Medicale Mondiale din 1949// <http://provitabucuresti.ro/docs/bioetica/codul.international.etica.medicala.pdf>.
5. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, în *Tratatele internaționale*, vol. I, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24.07.97 și în vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997, Chișinău, 1998.
6. E.J. Emanuel și alții, *Atitudini și dorințe legate de eutanasie și sinuciderea asistată medical printre bolnavii aflați în stare terminală și îngrijitorii lor*, JAMA, 2000.
7. Declarația Asociației Medicale Britanice - Deciziile de încetare a vieții, 2000// <http://provitabucuresti.ro/docs/bioetica/euta->

- nasia.sinuciderea.asistata.pdf.
8. Declarația Asociației Britanice pentru Medicina Paliativă și a Consiliului Național pentru Servicii de Azil și Îngrijire Paliativă Specializată, declarație făcută împotriva propunerilor de legalizare a eutanasiei și a SAM-ului, 2003// <http://provitabucuresti.ro/docs/bioetica/codul.international.etica.medicala.pdf>.
 9. <http://image.thelancet.com/extras/03art3297web.pdf>).
 10. Wesley J. Smith, *Ieșire forțată*, Dallas, 2003.

Recenzent:

Iurie LARII, doctor în drept, conferențiar universitar, 18.12.2011.

Roman STARAȘCIUC,

lector superior la Catedra drept public

a Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, master în drept

PROBLEMA DEPĂȘIRII CRIZEI CONSTITUȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

REZUMAT

Prezentul articol evaluează criza constituțională din Republica Moldova și propune eventuale soluții pentru depășirea acestora. Modelele soluțiilor de depășire a impasului constituțional sunt preluate din practica internațională a statelor cu regim parlamentar de guvernare. Studiul are o deosebită utilitate practică pentru optimizarea cadrului legislativ național..

SUMMARY

This article assesses the constitutional crisis in Moldova and proposes possible solutions to overcome them. Model solutions to overcome the constitutional deadlock are from international practice of states with parliamentary system of government. The study is of particular practical use to optimize the national framework.

Datorită realităților zilei de azi, fie că recunoaștem sau nu, Republica Moldova se află într-un impas constituțional, într-o criză constituțională. Din dicționar¹ aflăm că „criza” este o manifestare (de cele mai multe ori violentă) a unor neconcordanțe, a unor contradicții, a unor dificultăți economice, politice, sociale, militare etc.; perioadă de tensiune, de tulburări, de încercări (decisive) care se manifestă în societate (de ex. criza economică, criza politică, criza socială etc.).

Cu părere de rău starea de criză constituțională actuală își pune amprenta asupra tuturor proceselor cu desfășurare socială, inclusiv asupra activității organelor afacerilor interne – în procesul de prevenire și combatere a fenomenului infracțional. Prin natura sa, criza constituțională este un „generator” de riscuri, multe dintre caracteristicile acesteia influențează și periclitizează activitatea poliției. În ceea ce privește poliția (ca sistem de organe), printre stările de risc generate de criza constituțională evidențiem:

– instabilitatea cadrului instituțional existent (în cadrul crizei constituționale este aproape firesc ca mecanismul și aparatul de stat să fie expus unor schimbări de structură, organizare și competență);

– labilitatea, imperfecțiunea cadrului normativ (norme și instituții care suferă schimbări și ajustări continue);

– discontinuități ale strategiilor, politicilor și ale priorităților manageriale (strategii, politici și priorități condiționate și generate de forțele politice „vechi” sau „noi”);

– stări de tensiune socială (care pot fi utilizate de diferite formațiuni politice în scopuri „proprii” – fie pentru a obține dividende electorale, fie pentru a genera disensiuni etnice ori naționale, fie pentru a destabiliza și mai mult situația politică);

– radicalizarea formațiunilor și partidelor politice, precum și a grupurilor sociale (care se „activează” în această perioadă și își doresc accesarea la guvernare, și pentru care criza constituțională este singura oportunitate de a obține un suport social pentru mesaje proprii).

Clasa politică actuală și cele mai luminate minți juridice ale statului încearcă să găsească soluția pentru situația creată în Re-

¹ Dicționar enciclopedic ilustrat, Editura Cartier, Chișinău 1999, p. 248.

publica Moldova. Încă sf. Toma din Aquino se întreba: „Cum e mai avantajos pentru o cetate sau o provincie: să fie condusă de mai mulți sau de unul singur?”² În reflecțiile sale el susținea că această chestiune poate fi discutată pornind de la însuși scopul regimului. În această privință, trebuie să se pretindă de la oricare conducător ca planul său, când își ia sarcina de a conduce, să aducă bunăstarea: căpitanului îi revine sarcina de a feri nava de pericolele mării și de a o conduce nevătămată într-un port salvator. Binele și siguranța mulțimii asociate stau în conservarea unității sale, fapt ce poartă numele de *pace*; o dată pierdută pacea, piere și sensul vieții sociale, astfel că mulțimea dezbinată devine pentru sine însăși o povară. Așadar, acesta este scopul spre care trebuie să tindă conducătorul suprem, adică să se îngrijească de unitatea păcii. Și nu hotărăște drept dacă nu face pace în mulțimea supușilor săi, precum medicul, dacă nu-1 însănătoșește pe bolnavul încredințat lui. Nimeni nu trebuie să decidă în privința scopului pe care trebuie să-1 urmărească, ci doar în privința acelor ce sunt în vederea scopului. De aceea a fost recomandată poporului credincios, de către Apostol, unitatea: „Să fiți mereu cu băgare de seamă, a spus, să vegheați la păstrarea unității spiritului în legătura păcii».³

Așadar, continuă Toma din Aquino, cu cât un regim va fi mai eficace în păstrarea unității păcii, cu atât va fi mai util; iar aici, prin „mai util” înțelegem ceea ce conduce într-o măsură mai mare către finalitate. Este limpede însă că unitatea poate fi produsă într-o măsură mai mare de către cel ce este prin sine însuși unu decât de mai mulți, precum cel prin sine însuși cald este cauza cea mai eficace a căldurii. Așadar, este mai utilă cărmuirea unuia singur decât a mai multora. Mai mult, este clar

că mai mulți nu ar putea în nici un fel cărmui mulțimea, dacă ar fi în total dezacord; așadar, între aceea este nevoie de o oarecare unitate, astfel încât să poată într-un fel cărmui; căci mai mulți oameni nu pot trage o navă într-o singură parte, dacă nu sunt într-un fel uniți. „A fi unit” se predică despre mai multe printr-un raport de apropiere față de unu; așadar, în virtutea raportului de apropiere față de unu, mai bine conduce unul singur decât mai mulți.⁴ Este lesne de înțeles logica concluziilor Sf. Toma din Aquino – la acea etapă a dezvoltării omenirii, a științei și tehnicii, – când exista o confuzie între religie, știință, filosofie, drept și politică – ilustrul gânditor a optat pentru modelul unei guvernări monocratice, indiferent de arsenalul mijloacelor și instrumentelor puse în slujba puterii (ceea ce este pe deplin explicabil datorită realităților timpului).

Actualitatea ne forțează să adoptăm o altă rațiune. Este unanim acceptat faptul că democrația trebuie să asigure un mecanism al procesului decizional colectiv, care să deservască interesele comunității (indiferent de componență și număr). Cetățenii își aleg reprezentanți care se reunesc în adunări și organe reprezentative unde iau decizii colective prin vot. Acesta și este principiul democrației reprezentative, principiu care presupune un anumit tip de relație între cetățenii și reprezentanții lor. Candidații exprimă în fața electoratului valorile pe care le reprezintă, cetățenii aleg apoi persoana ale cărei idei sunt similare celor împărtășite de ei.

Procesul electoral este bazat pe ipoteza onoarei⁵ – o ipoteză, desigur, nerealistă. Candidații individuali și liderii formațiunilor politice au descoperit cu ceva timp în urmă că au mai multe șanse să fie aleși dacă spun electoratului ceea ce acesta vrea să audă și nu ce gîndesc în realitate. „Defectul” sistemului nu este fatal, însuși sistemul se autoreedrează – dacă candidații aleși nu reușesc să fie la înălțimea

² Thomas Aquinas, st., *Despre guvernământ / Toma din Aquino*, trad. din lb. latină și note de Andrei Bereschi; postf. de Molnâr Peter, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 20 și urm.

³ Thomas Aquinas, st., *Despre guvernământ / Toma din Aquino*, trad. din lb. latină și note de Andrei Bereschi; postf. de Molnâr Peter, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 21-22.

⁴ Thomas Aquinas, st., *Despre guvernământ / Toma din Aquino*, trad. din lb. latină și note de Andrei Bereschi; postf. de Molnâr Peter, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 22.

⁵ George Soros, *Criza capitalismului global*, Editura Polirom-ARC, Iași, 1999, p. 185.

promisiunilor făcute, aceștia nu vor fi realeși. Oamenii simpli care votează nu întotdeauna se aleg cu reprezentanții care le-ar reprezenta fidel interesele, dar ei își pot corecta greșelile la viitoarele alegeri.

În lumina celor expuse imediat mai sus, consider o prioritate înaltă asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor – mai ales în ce privește asigurarea dreptului la informație, libertatea mass-media, libertatea întrunirilor și asocierilor etc. – ca un mecanism care să se contrapună acțiunilor de „mușamalizare” a rateurilor oricărei formațiuni politice ajunse la guvernare.

Suștinem opinia prof. M. Orlov care spune că președintele Republicii Moldova exercită atribuții esențiale cu caracter executiv, iar prin numărul și valoarea acestora ridică autoritatea executivă la nivelul celorlalte autorități (legislativă și judecătorească)⁶. În urma examinării atribuțiilor Președintelui Republicii Moldova prin prisma modificărilor care au survenit în textul Constituției, concluzionăm că doar două din atribuții au dispărut în noua formulă, cea de „participare la ședințele Guvernului și de consultare a acestuia” și dreptul de sesizare a Curții Constituționale; în rest s-au păstrat atribuțiile fixate în varianta inițială, cele mai importante după părerea noastră fiind suspendarea actelor Guvernului ce contravin legislației până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale; poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național⁷; este comandant suprem al forțelor armate și poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală, de asemenea, poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, în limitele și în condițiile legii⁸; exercită dreptul de inițiativă legislativă⁹

⁶ Maria Orlov, *Drept administrativ*, Editura Epigraf, Chișinău, 2001, p. 50.

⁷ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, art. 88, lit. f) și i).

⁸ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, art. 87.

⁹ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, art. 73.

și promulgă legile¹⁰. Necesitatea acordului sau aprobării din partea Parlamentului, precum și contrasemnarea de către primul-ministru a acestor activități nu trebuie privită decât ca o diminuare relativă a puterii șefului de stat.

Schimbarea modalității de alegere a președintelui, fără a opera modificări esențiale în Constituție, fără a schimba raportul dintre puteri, nu este suficientă pentru a trece cu deplină putere la un regim parlamentar. Din această cauză considerăm necesar a se opera schimbări în cadrul legal, schimbări care să asigure o condiționare mai mare a șefului de stat față de legislativ.

Evenimentele din aprilie 2009 și succesiunea faptică a demonstrat cu prisosință faptul că veriga slabă în sistemul constituțional al Republicii Moldova este delimitarea atribuțiilor și prerogativelor șefului de stat, a prim-ministrului și parlamentului. Ironia sortii a făcut ca criza politică născută, blocajul apărut în procesul de asigurare a continuității clasei politice aflate la guvernare să se datoreze imposibilității alegerii șefului statului, deși la momentul respectiv existau premise mult mai accentuate pentru apariția unei crize severe de natură economică ori socială.

Ne pronunțăm încă o dată împotriva întoarcerii Republicii Moldova la forma unei republici semiprezidențiale sau prezidențiale. Evoluția politică firească a statului a determinat trecerea succesivă prin mai multe forme și regimuri:

- parlamentar (27 aprilie-3 septembrie 1990);
- semiprezidențial (3 septembrie 1990 – 5 martie 1991);
- prezidențial (5 martie 1991-28 iulie 1994);
- semiprezidențial (29 iulie 1994-5 iulie 2000);
- parlamentar (5 iulie 2000 până în prezent).¹¹

¹⁰ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, art. 93.

¹¹ Ion Duminica, *Instaurarea regimului politic democratic în Republica Moldova: realizări, probleme, perspective*, autoreferatul tezei de doctor, Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, 2006.

Nu considerăm că este cazul repetării unor greșeli politice și condiționării sistemului constituțional al statului de voința și ambițiile unui om (indiferent de valoarea umană și potențialul intelectual). Regimul parlamentar și-a demonstrat funcționalitatea printr-o bună conlucrare a tuturor ansamblurilor și subansamblurilor mecanismului de stat și, cu excepția crizei constituționale din ultima perioadă, prin oferirea unei stabilități politice. În opinia noastră, democrația este acompaniată în mod firesc de sistemul pluripartidist (nu există democrație fără luptă politică între partide și formațiuni politice). Trebuie să menționăm însă că existența simplă și inertă a partidelor politice nu va garanta democrația. În viziunea noastră, principiile reprezentativității și proporționalității au o șansă mai mare de asigurare și realizare în cadrul unei republici cu regim parlamentar. Este respectată însăși natura democrației (*demos - cratos*), conducerea de către popor și pentru popor.

Așa cum am relatat pe parcursul tezei, și cum a reieșit din cadrul cercetărilor întreprinse asupra sistemelor constituționale și formelor de guvernământ ale altor state, în cadrul unei republici cu regim prezidențial și chiar semiprezidențial, deseori apar premise ale instaurării unui regim prezidențial accentuat sau superprezidențial, iar întreaga societate se vede încătușată într-un stat cu regim politic nedemocratic. Renunțarea la procesul decizional colectiv doar pentru că este inefficient, greoi sau corupt este o greșeală majoră. Electoratul, societatea în ansamblu trebuie să accepte faptul că orice formă sau regim de guvernământ, orice model constituțional este imperfect și necesită îmbunătățiri.

Beneficiile și vulnerabilitățile sistemelor, ale formelor și regimurilor de guvernământ nu sunt evidente decât pe hârtie, în cadrul unei analize abstracte și generale. Bineînțeles că există pericole în cadrul unui regim semiprezidențial sau prezidențial (de transformare în regim superprezidențial) și în cadrul regimului parlamentar (de transformare în partitocrație) – și din acest considerent nu acordăm decât un plus de considerație modelului republicii parlamentare.

Încă părintele Constituției Austriei din 1920, Hans Kelsen, afirma că în societățile moderne partidele sunt organe constituționale ale formării voinței statale. Ele largesc posibilitatea de organizare a cetățenilor, a grupurilor și colectivelor de cetățeni de a se uni în formule mai omogene, mai active, mai eficiente pentru a-și exprima și promova interesele sau chiar confesiunile de ordin politico-religios. Faptul accederii partidelor politice în Parlament, unde le este asigurată participarea la procesul de conducere a statului, este un factor mai mult decât benefic – pluralitatea și diversitatea opiniilor politice exprimate stimulează pluralismul democratic și progresul politic al statului.

Schimbarea formei de guvernământ a Republicii Moldova în anul 2000 este considerată de mulți ca o victorie a democrației. În spațiul teritorial ex-sovietic – în care nu puțini președinți au uzurpat puterea și s-au transformat în autocrați mai mari sau mai mici, care încearcă cu tot dinadinsul să modeleze puterea la propria persoană și după propria voință, instituirea unui regim parlamentar poate servi o garanție că șeful statului nu va fi în măsură să evolueze într-un dictator. Situația din alte foste republici sovietice a fost, se poate spune, luată ca un avertisment de parlamentarii moldoveni, dintre care unii l-au acuzat nu o dată pe președintele P. Lucinschi de înclinații autoritare sau chiar dictatoriale. A fost firesc ca dorința șefului statului de a-și largi atribuțiile prin instaurarea unei republici prezidențiale să trezească bănuieli și temeri. De fapt, acest gen de modificare a Constituției este unic în fostul spațiu sovietic, Moldova devenind singura republică parlamentară din Comunitatea Statelor Independente¹².

Într-adevăr, realitatea social-politică demonstrează o serie de imperfecțiuni ale cadrului constituțional în ce privește procedura alegerii Președintelui. Propunem modificarea art.78 din Constituția Republicii Moldova și a art.9 din Legea 1234-XIV „cu privire la procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova”. Considerăm oportună introducerea unei prevederi care ar permite alegerea

¹²http://www.observatorcultural.ro/Republica-parlamentara-in-Moldova*articleID_5527-articles_details.html

Președintelui cu votul majorității simple (50% plus un vot) a deputaților aleși.

Nu putem afirma însă că o republică parlamentară asigură neapărat o democrație mai sănătoasă decât republica semiprezidențială sau prezidențială. Unele din democrațiile consacrate ale lumii au regimuri prezidențiale – cea mai proeminentă dintre ele fiind Statele Unite ale Americii – sau semiprezidențiale (de exemplu, Franța). Chiar exemplul Republicii Moldova demonstrează cu prisosință situația în care regimul parlamentar este mai puțin eficient în prevenirea unor tendințe autoritare sau dictatoriale: spre exemplu, când un singur partid, mai puțin atașat doctrinar și politic regulilor jocului democratic, care câștigă majoritatea în Parlament și astfel controlează automat și Guvernul, și Președenția. Sigur, astfel de situații pot apărea și în condițiile unei republici semiprezidențiale, dar un președinte ales de electorat și care are puteri ce le echilibrează pe cele ale Parlamentului și ale guvernului este în stare, adesea, să funcționeze independent de un anumit partid și eventual în interesul și spre binele întregii țări.

Există state europene, republici cu regim parlamentar, în care cvorumul necesar pentru alegerea președintelui scade în turul trei al alegerilor prezidențiale, împiedicând astfel un blocaj politic. Un exemplu în acest sens servește Germania, în a cărei Constituție găsim: „Se consideră aleasă persoana care este votată cu majoritatea Adunării Federale. Dacă în primele două tururi ale alegerilor nici un candidat nu întrunește o asemenea majoritate, se consideră aleasă persoana care în turul trei întrunește cele mai multe voturi”¹³.

Un alt exemplu în acest sens îl vom găsi în Constituția Italiei, la art.83, în care se prevede că președintele este ales prin scrutin secret de către Parlamentul reunit în ședință comună și de reprezentanții regiunilor. Este desemnat candidatul care a obținut 2/3 din voturile celor reuniți. Dacă după trei tururi consecutive nu

se obține această majoritate calificată, se organizează un al patrulea tur, pentru desemnare fiind suficientă o majoritate absolută.¹⁴

Și în art.58 din Constituția Cehiei urmăm prevederile: Președinte al Republicii se consideră ales candidatul pentru care au votat mai mult de jumătate din deputați și senatori. Țin să amintesc că Parlamentul Cehiei este bicameral: Camera deputaților (200 de deputați aleși pentru un mandat de patru ani) și Senatul (81 senatori aleși pentru un mandat de șase ani)¹⁵. Dacă nici un candidat nu obține mai mult de jumătate din numărul total al deputaților și mai mult de jumătate din numărul total al senatorilor, în termen de paisprezece zile este organizat turul doi al alegerilor. La turul doi participă candidatul care a primit cele mai multe voturi în Camera deputaților și candidatul care a primit cele mai multe voturi în Senat. Dacă câteva persoane au obținut un număr egal de voturi în una din camere, sunt numărate sumativ voturile din ambele camere pentru ambii candidați. În turul doi de scrutin se consideră ales candidatul pentru care votează mai mult de jumătate din deputații prezenți și mai mult de jumătate din senatorii prezenți. Dacă președintele Republicii nu este ales și în cadrul turului doi, în timp de paisprezece zile se organizează turul trei al alegerilor, la care se consideră ales candidatul care obține mai mult de jumătate din voturile deputaților și senatorilor”¹⁶, în cadrul turului trei de scrutin, numărarea voturilor se face sumativ. Dacă nici în turul trei președintele Republicii nu este ales, se organizează alegeri repetate¹⁷.

În spațiul european vom găsi și un model mai puțin obișnuit de soluționare a crizelor (de genul celeia în care se află Republica Moldova) – cel din Constituția Greciei. Exemplul Republicii Elene ne este apropiat și datorită

¹⁴ Constituția Italiei, art. 83.

¹⁵ Constituția Cehiei, art.16, în «Конституции государств Европы», Издательство Норма, Москва, 2001.

¹⁶ Constituția Cehiei, art.58 alin. (2-7), în «Конституции государств Европы», Издательство Норма, Москва, 2001.

¹⁷ Constituția Cehiei, art.58 alin. (8), în «Конституции государств Европы», Издательство Норма, Москва, 2001.

¹³ Constituția Republicii Federative Germania, art.54, alin. (6), din «Конституции зарубежных государств». Учебное пособие, издание 4-е, перераб. и доп. / Сост. проф. В.В. Маклаков, изд. Волтерс Клувер, Москва, 2003.

faptului că aceasta este o republică parlamentară.¹⁸ Conform art. 32 (1), alegerea președintelui în Republica Elenă se face de Parlament, prin vot direct, la cel puțin o lună până la expirarea mandatului actualului președinte¹⁹. Este considerat ales candidatul care întrunește votul a 2/3 din deputații Parlamentului. În cazul în care nici un candidat nu întrunește numărul de voturi necesar (de 2/3), peste 5 zile se organizează turul doi al alegerilor²⁰. Dacă nici în turul doi nici un candidat nu întrunește 2/3 de voturi, în cinci zile se organizează turul trei, în cadrul căruia candidatul trebuie să obțină 3/5 de voturi ale deputaților din Parlament. Art. 32(1), alin.(4) din Constituția Greciei stipulează că, dacă nici în turul trei de scrutin nu se reușește votarea președintelui, Parlamentul este dizolvat în timp de 10 zile. Noul Parlament ales, la prima sa ședință va trebui să aleagă Președintele cu votul a 2/3 din deputați; dacă acest fapt nu se realizează, scrutinul este repetat în cinci zile, fiind ales candidatul care va întruni o majoritate absolută²¹. Dacă această majoritate nu se realizează, în termen de cinci zile se organizează al treilea tur, la care participă doi candidați care au obținut cele mai bune rezultate în tururile anterioare, și este ales candidatul care întrunește majoritatea relativă.

Nu putem trece cu vederea și punctul de vedere al Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (intitulată și „Comisia de la Veneția”)²². Membrii Comisiei au întreprins două vizite la Chișinău. În cadrul primei vizite, secretarul general al Comisiei de la Veneția, Gianni Buquchchio, a afirmat: „Republica Moldova nu-și poate permite să vină cu crize

suplimentare în situația în care întreaga lume se confruntă cu o criză economică. Exprim dorința comunității internaționale de a vedea în Republica Moldova stabilitate internă. Aici au avut loc mai multe crize, dar e timpul să ne punem pe treabă. Întreaga lume trece printr-o perioadă complicată – criza financiară și economică. Moldova nu-și poate permite să vină cu crize suplimentare în această situație”. Oficialul european a menționat că, în urma întâlnirilor cu liderii partidelor politice, a ajuns la concluzia că în Moldova există perspectiva unui acord al forțelor politice pentru a fi pus punct crizei politice. Gianni Buquchchio a ținut să menționeze că unicul articol din Constituție care trebuie să fie modificat este cel cu privire la modalitatea de alegere a președintelui și că restul „mai pot aștepta”.

Președintele interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, a susținut oficialul european, afirmând că în Moldova „nu este timpul crizelor”. Întrebat dacă modificarea Constituției este o idee susținută de toți liderii Alianței pentru Integrare Europeană, președintele interimar a răspuns că alegerea președintelui este scopul prioritar al AIE, iar dacă unica soluție pentru alegerea șefului statului este modificarea Constituției, atunci aceasta va fi susținută de toți liderii Alianței²³.

În cursul celei de-a doua vizite, Comisia de la Veneția reiterează necesitatea dizolvării parlamentului și organizării alegerilor anticipate. După o discuție deloc simplă, recomandarea generală a Comisiei a fost ca, indiferent de proiectele și formulările existente, este important să se țină cont de prevederile actualei Constituții.

Republica Moldova va ține cont de aceste recomandări, indiferent de interesele de ordin politic, a declarat și ministrul Justiției din Republica Moldova, Alexandru Tănase, în timpul vizitei sale la Strasbourg²⁴. Delegația moldovenească a prezentat Comisiei de la Veneția cele două variante discutate la Chișinău

¹⁸ Constituția Greciei, art.1, alin.(1), în «Конституции государств Европы», Издательство Норма, Москва, 2001.

¹⁹ Constituția Greciei, art.32(1), alin.(1), în «Конституции государств Европы», Издательство Норма, Москва, 2001.

²⁰ Constituția Greciei, art.32(1), alin.(3), în «Конституции государств Европы», Издательство Норма, Москва, 2001.

²¹ Constituția Greciei, art.32(1), alin.(4), în «Конституции государств Европы», Издательство Норма, Москва, 2001.

²²[http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD\(2007\)008-rom.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD(2007)008-rom.pdf)

²³<http://www.jurnal.md/ro/news/comisia-de-la-venetia-nu-sustine-modificarea-totala-a-constitutiei-rm-180324/>

²⁴<http://www.ziuaveche.ro/politica/basarabia/3217-comisia-de-la-venetia-r-moldova-dizolva-parlamentul-si-face-alegeri-anticipate>

pentru a depăși criza constituțională: fie modificarea art.78 din Constituție, în Parlament, în baza unuia dintre cele două proiecte avizate de Curtea Constituțională (unul al PCRМ și altul al AIE), fie organizarea referendumului.

Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu²⁵. Chiar și în ipoteza unui referendum, ca *ultima ratiōne*, în baza art.75 alin.(1) din Constituție, prin care se va cere părerea cetățenilor cu privire la modalitatea alegerii șefului statului, identificăm două semne de întrebare:

– oare nu se vor solda schimbările constituționale, în urma cărora Președintele va fi ales de electorat prin vot direct, cu transformarea Republicii Moldova într-un stat cu regim semiprezidențial – situație atestată în istoria contemporană a Republicii Franceze în perioada anilor 1960-1962;

– care va fi „desfășurătorul” acțiunilor politice și ajustărilor constituționale după referendumul național (începând cu confirmarea rezultatelor referendumului de către Curtea Constituțională²⁶ și până la alegerea noului șef de stat). Este și mai periculos ca un partid sau o formațiune politică să ajusteze sistemul constituțional al statului și regimul de guvernământ la propriile viziuni și ambiții.

Toate acestea sunt observații ipotetice, menite să atragă atenția că există rar soluții perfecte și că oamenii politici trebuie să fie întotdeauna conștienți și de riscurile pe care deciziile lor ar putea să le implice pentru stat și națiune.

Recenzent:

Mihail DAVID, doctor în drept, conferențiar universitar, 18.12.2011.

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994.
2. Dicționar enciclopedic ilustrat, Editura Cartier, Chișinău, 1999.
3. Thomas Aquinas, *Despre guvernământ / Toma din Aquino*, trad. din lb. latină și note de Andrei Bereschi; postf. de Molnâr Peter, Editura Polirom, Iași, 2005.
4. George Soros, *Criza capitalismului global*, Editura Polirom-ARC, Iași, 1999
5. Maria Orlov, *Drept administrativ*, Editura Epigraf, Chișinău 2001.
6. Ion Duminica, *Instaurarea regimului politic democratic în Republica Moldova: realități, probleme, perspective // autoreferatul tezei de doctor*, Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, 2006.
7. Конституции зарубежных государств. Учебное пособие, издание 4-е, перераб. и доп. / Сост. проф. В.В.Маклаков, изд. Волтерс Клувер, Москва, 2003.
8. Конституции государств Европы, Издательство Норма, Москва, 2001.

²⁵ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, art.2, alin.(2).

²⁶ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994, art.135, alin.(2), lit.d).

**MANAGEMENT,
INSTRUIRE APLICATIVĂ
ȘI TEHNOLOGII INFORMAȚIONALE**

Dr. Simion CARP,
 rector (comandant) al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
 conferențiar universitar

PRINCIPIILE FUNDAMENTALE DE ACTIVITATE A POLIȚIEI ÎN CONDIȚIILE MANIFESTAȚIILOR PUBLICE CU CARACTER DE MASĂ

REZUMAT

În prezentul articol se vorbește despre principiile fundamentale care călăuzesc și pe care se fundamentează întreaga activitate a organelor de profil polițienesc. Succesul poliției în toate domeniile sale de activitate, precum și imaginea acesteia în fața populației depinde foarte mult de faptul dacă aceasta va respecta cu strictețe principiile fundamentale și prevederile actelor normative, asigurând un tratament echitabil tuturor oamenilor fără nici un fel de discriminări și abuzuri.

SUMMARY

The present article is about the fundamental principles that guide and on which is based the whole activity of the police organs. The success of the police in all its areas of activity, as well as its image in front of the population depends very much on whether it will strictly respect the fundamental principles and provisions of the normative acts, ensuring fair treatment to all the people without any kind of discrimination and abuse.

Activitatea complexă și variată prin care poliția își exercită dreptul și obligațiunile sale, precum și întregul său arsenal de mijloace, metode și procedee folosite în scopul punerii în aplicare a acestora, se încadrează în limitele unor principii fundamentale prevăzute în legi, ordine și instrucțiuni interne.

Ministerul Afacerilor Interne și toate subdiviziunile sale sunt constituite pe baza unor principii, acestea reprezentând orientări generale, postulate democratice sau precepte directorii care călăuzesc și pe care se fundamentează întreaga activitate a organelor de interne, în vederea realizării atribuțiilor prevăzute de actele normative în vigoare [4, art. 2, 12 și 22]. Ele sunt reguli de conduită de maximă generalitate și stau la baza organizării și funcționării organelor și instituțiilor de profil polițienesc și a activității funcționarilor de poliție, în special. Caracterul lor de reguli fundamentale rezultă din faptul că acestea își găsesc consacrarea expresă în Constituția Republicii Moldova [1, titlul I] și în celelalte legi organice care reglementează activitatea organelor polițienești [4, 6, 7, 8].

În același timp, aceste principii definesc activitatea polițienească, iar cunoașterea lor prezintă o importanță teoretică și practică.

Din punct de vedere teoretic, principiile respective stabilesc trăsăturile caracteristice ale întregului sistem de instituții ce desfășoară activități polițienești, dezvăluind concepția politico-juridică a statului de drept asupra activității organelor de poliție.

Sub aspect practic, aceste principii servesc organelor polițienești la aplicarea corectă a normelor juridice, conform atribuțiilor legale ce le revin, atât în cadrul raporturilor lor interne, cât și pe plan extern ce se stabilesc în sfera lor de activitate [19, p. 44].

Principiile fundamentale ale activității polițienești au ca trăsătură principală democratismul ce rezultă din faptul că ele exprimă voința legiutorului, interesele societății și ale cetățeanului, având drept scop asigurarea ordinii și liniștii publice.

Principiile care guvernează organizarea și funcționarea structurilor polițienești trebuie privite în coeziune și interconexiune, în care normele existente se completează și se

condiționează reciproc, asigurând desfășurarea activității în spiritul obligațiilor și exigențelor puse actualmente în fața poliției.

Având o determinare obiectivă, principiile pe care se bazează activitatea poliției trebuie respectate atât la elaborarea actelor normative ce reglementează raporturile polițienești, cât și în procesul aplicării acestora.

Marea diversitate de aspecte care sunt reflectate în principiile de activitate a poliției determină necesitatea clasificării acestora după anumite criterii. Astfel de tipologie fundamentată pe criteriile de clasificare a principiilor dreptului este întâlnită și în doctrina juridică [17, p. 240]. În acest sens, menționăm că deși nu există o unitate deplină în ceea ce privește numărul, formularea și conținutul principiilor în activitatea polițienească, totuși acestea pot fi clasificate în conformitate cu anumite criterii, cum ar fi:

- după gradul de generalizare și sfera de aplicare, distingem principii generale și principii speciale [18, p. 51];

- după conținut, deosebim principii social-juridice și organizaționale [17, p. 46].

Acestea sunt doar două criterii principale de clasificare a principiilor de activitate a poliției, însă este evident că ele sunt cu mult mai multe. Remarcăm doar faptul că în majoritatea cazurilor, autorii în domeniu, de regulă, își expun opiniile asupra principiilor generale (principiul legalității; principiul egalității și imparțialității; principiul protecției drepturilor omului; principiul echidistanței politice) și asupra principiilor speciale (principiul prevenirii faptelor antisociale; principiul păstrării sau respectării secretului profesional; principiul cooperării în muncă; principiul oportunității și operativității; principiul conlucrării permanente cu cetățenii și colectivele de muncă; principiul continuității; principiul aflării adevărului; principiul oficialității; principiul rolului activ al organelor de poliție) [19, p. 45-59]. Alți autori remarcă și alte principii, caracteristice, în opinia lor, asigurării ordinii publice [16, p. 147-150].

Așadar, principiile pe care trebuie să se bazeze activitatea poliției formează fundamentul asigurării ordinii și siguranței publice din care reiese conținutul și totalitatea absolută a

celorlalte atribute, caracteristici și relații tipice acestei activități. În acest sens, eficacitatea menținerii ordinii publice și asigurării securității publice se atinge prin aplicarea consecutivă a întregului sistem de principii și a fiecărui principiu în parte. În același timp, nuanțarea unui sau altui principiu oferă posibilitatea stabilirii importanței și rolului fiecărui principiu în parte, fapt care facilitează implementarea lor practică.

În continuare ne vom axa prioritar asupra unor principii, care, în opinia noastră, urmează a fi respectate cu strictețe de către funcționarii de poliție în perioada asigurării ordinii și siguranței publice, în special în timpul desfășurării întrunirilor și a altor manifestări publice cu caracter de masă.

Principiul protecției drepturilor omului constituie un principiu fundamental fixat în dreptul internațional și în cel intern [1, titlul I], care stă la baza activității tuturor organelor statului de drept, îndeosebi a activității poliției în vederea aplicării prevederilor actelor normative în vigoare, asigurării ordinii și liniștii publice și de combatere a criminalității. Drepturile omului au constituit de-a lungul timpurilor una din cele mai importante probleme și preocupări ale filosofilor, juriștilor și savanților din domeniul dreptului.

O serie de probleme care au creat temelia numeroaselor concepții au fost materializate în documentele internaționale prin intermediul cărora sunt recunoscute și ocrotite la justa lor valoare drepturile și libertățile fundamentale ale omului. La acestea se referă:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU;

2. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950;

3. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16 decembrie 1966;

4. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din 21 decembrie 1965;

5. Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane

sau degradante din 10 decembrie 1984;

6. Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentele inumane sau degradante din 26 noiembrie 1987;

7. Codul de conduită pentru polițiști adoptat prin Rezoluția Adunării Generale nr. 14169 din 17.12.1979;

8. Declarația cu privire la poliție elaborată în 1979 de către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei;

9. Principiile fundamentale de aplicare a forței și armelor de foc de către persoanele împuternicite în menținerea ordinii de drept, adoptate de către Congresul VIII al ONU convocat în problema prevenirii criminalității și comportării cu delincvenții, desfășurat în perioada 27.08.1990 – 07.09.1990 în Havana etc.

În acest sens, în vederea realizării reglementărilor oficiale prevăzute în documentele internaționale, Republica Moldova a aderat până la momentul actual la majoritatea convențiilor și tratatelor internaționale care se referă la asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Sarcina garantării efective a acestor drepturi le revine instituțiilor statului și organelor abilitate, intervenind ori de câte ori sunt violate și încălcate.

În societatea democratică, poliția se situează într-un punct de echilibru, pe de o parte, având obligația de a asigura respectarea drepturilor omului și, pe de altă parte, de a exercita puterea legală, dreptul de poliție al statului în scopul protejării instituțiilor sale [19, p. 46].

Astfel, poliția Republicii Moldova este un organ armat de drept al autorităților publice, aflat în componența Ministerului Afacerilor Interne, chemat să apere pe baza respectării stricte a legilor viața, sănătatea și libertățile cetățenilor, interesele societății și ale statului de atentatele criminale și de alte atacuri nelegitime [1, art. 1].

Pentru realizarea acestui deziderat, organele cu atribuții polițienești trebuie să-și exercite în permanență obligațiile de serviciu, cu respectarea strictă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Funcționarii de poliție trebuie să se bazeze pe înțelegerea și acceptarea principiilor etice în aplicarea legii nu ca un scop în sine, ci

mai ales ca un mijloc de asigurare a unui tratament echitabil tuturor oamenilor fără nici un fel de discriminări.

Exercitarea atribuțiilor polițienești presupune și impunerea normelor legale față de acele persoane care le încalcă. Această aplicare poate fi făcută numai cu respectarea demnității umane. Chiar dacă o persoană a încălcat legea și pentru aceasta urmează să suporte consecințele stipulate în norma juridică, ea trebuie tratată ca orice altă persoană, fără a i se leza demnitatea umană. Totodată, limitările drepturilor omului sunt justificate numai în situația în care sunt autorizate expres de prevederile legale, motiv pentru care normele de practică polițienească trebuie necondiționat să fie în strictă concordanță cu spiritul legii și normele procedurale.

Un alt aspect al principiului respectării drepturilor omului se referă la folosirea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc de către organele de poliție. Pe de o parte, nu se poate concepe exercitarea și realizarea cu succes a atribuțiilor polițienești fără posibilitatea folosirii forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc, iar, pe de altă parte, nu se poate concepe respectarea drepturilor omului în condițiile folosirii și aplicării nejustificate a acestora. Folosirea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc trebuie să fie făcută de către persoanele cu atribuții polițienești și cu respectarea condițiilor și limitelor de aplicare sau folosire a acestora.

Din păcate, în istoria activității poliției Republicii Moldova au fost mai multe cazuri de aplicare a unor mijloace speciale (cum ar fi, de exemplu, câinii speciali), care au provocat reacții adverse, destul de dure din partea celor implicați în manifestații publice, motivația acestor reacții fiind anume mijloacele speciale neadecvate situațiilor create.

Respectarea drepturilor omului trebuie să se asigure de către poliție și în cadrul aplicării celorlalte puteri polițienești, cum ar fi, de exemplu: intrarea în locuințele cetățenilor, sediile organizațiilor, instituțiilor și întreprinderilor de stat sau private, controlul documentelor, controlul corporal și al obiectelor, ridicarea obiectelor, documentelor sau mijloacelor de transport etc. Aplicarea nejustificată a

acestora sau încălcarea limitelor prevăzute de lege generează în activitatea practică a polițistului o atitudine de dezaprobară generală din partea publicului.

Principiul legalității constituie un principiu fundamental al statului de drept și constă în obligativitatea tuturor organelor statului, partidelor, organizațiilor și formațiunilor politice, economice, sociale și culturale, a tuturor persoanelor fizice și juridice de a respecta și a aduce la îndeplinire exactă legile statului și a celelalte acte normative, întemeiate pe legea fundamentală.

În același timp, legalitatea presupune apărarea de către stat a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice, prin intermediul organelor sale abilitate în acest sens.

Principiul legalității este o transpunere, în plan particular, a principiului general al legalității. Acesta presupune că întreaga activitate polițienească trebuie să se desfășoare în condițiile, limitele și formele cerute de prevederile actelor normative, în așa fel încât să se facă uz de lege în toate situațiile când este necesar și în același timp să nu se facă abuz în aplicarea legii, aceasta fiind o cerință esențială ce decurge din organizarea democratică a statului.

Poliția Republicii Moldova este un organ armat de drept al autorităților publice, chemat să apere, pe baza respectării stricte a legilor, viața, sănătatea și libertățile cetățenilor, interesele societății și ale statului de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime [4, art. 1].

Legalitatea presupune obligativitatea poliștilor de a respecta prevederile actelor normative, atât în conduita pe care o manifestă în activitatea de prevenire și descoperire a infracțiunilor și a altor acte nelegitime sau de îndeplinire a altor atribuții specifice, în legătură cu exercițiul funcției, cât și în afara orelor de serviciu, având calitatea de simpli cetățeni. Ca un om al legii, polițistului nu i se permite nici cea mai neînsemnată încălcare a prevederilor actelor normative, nici un fel de acțiuni arbitrare sau compromisuri, în aplicarea prevederilor acestora.

Respectarea acestui principiu în activitatea organelor de poliție se impune sub două

laturi principale:

– de a veghea la aplicarea întocmai a legii și a interveni, făcând uz de prevederile ei, când a fost încălcată, indiferent de persoana și poziția ei socială, de a depune toate diligențele pentru ca cei vinovați să fie descoperiți și trași la răspundere;

– de a nu face abuz de calitatea ce o au, de a nu denatura și exagera în aplicarea prevederilor legii.

Conceptul de supremație a legii presupune existența poziției dominante și superioare a legii în raport cu celelalte reglementări juridice referitoare la organizarea și funcționarea statului, poziție ce rezultă din faptul că legea este actul normativ cu valoare și forță juridică superioară. Din aceste considerente, orice alt act normativ, inclusiv dispoziția, ordinul șefilor ca reglementare internă se vor emite în temeiul și în vederea aplicării legii.

În acest sens, șeful se face răspunzător de dispozițiile date, de executarea lor și de consecințele acestora [9, art.13 și 14]. Subalternul este obligat să execute ordinele date în mod regulamentar [10, pct.10] cu excepția cazului în care ordinul primit este ilegal și de natură să afecteze grav un interes public. În asemenea situații funcționarul de poliție este obligat să se călăuzească de lege [4, art.31], să se abțină de la executarea ordinelor evident ilegale și să raporteze acest lucru șefilor ierarhic superiori, fără a se teme de eventuale sancțiuni [9, pct. b) art.15].

Este necesar de menționat și faptul că în unele dispoziții sau ordine ale superiorilor se întâlnesc incertitudini, neclarități și chiar ilegalități. În anumite cazuri subalternii nu conștientizează ilegalitatea actului emis și, în virtutea împrejurărilor create (mai ales în cazurile manifestațiilor și dezordinilor cu caracter de masă), nu au întotdeauna posibilitate reală să facă acest lucru. Astfel, în situațiile respective responsabilitatea pentru consecințele survenite în urma unor astfel de dispoziții sau ordine ar trebui să o poarte pe deplin funcționarii de poliție care le-au emis, dar nu poliștii de rând ce au pus în executare prevederile acestora.

O altă problemă care poate apărea în cazurile aplicării principiului legalității în activitatea polițienească este cea a dreptului

polițiștilor de a aprecia situațiile și oportunitatea aplicării măsurilor prevăzute de lege. Acest drept rezultă din independența operativă a organelor polițienești, ca și din însăși natura activității pe care acestea o desfășoară. Într-adevăr, nu s-ar putea vorbi despre o independență operativă a poliției, dacă ele ar fi doar niște organisme de executare mecanică a dispozițiilor altor organe, fără a avea posibilitatea să decidă asupra măsurii care urmează a fi aplicată, în ce situație și cum să fie executată. Este vorba, de fapt, despre puterea discreționară care se definește pentru poliție prin libertatea de apreciere, de acțiune și decizie în exercitarea atribuțiilor conferite de lege. Acest lucru însă nu presupune și arbitrarul.

Activitatea polițienească implică o mare responsabilitate. Recunoașterea libertății de apreciere pentru organele afacerilor interne are drept scop valorificarea competenței profesionale a forțelor de ordine și implicit aplicarea legii în raport cu situațiile și condițiile concrete. Acest drept nu este însă unul nelimitat, dat fiind că polițistul nu poate decide în contradicție cu legea. În acest sens, orice act polițienesc trebuie să includă două condiții obligatorii [18, p. 49]:

- condiția referitoare la autoritatea polițienească competentă să-l emită;
- condiția referitoare la scopul ce trebuie realizat și care este în interesul public, al comunității.

Existența unor acte polițienești discreționare și abuzive în spațiul teritorial-administrativ deservit duce nemijlocit la știrbirea imaginii poliției și, respectiv, a statului de drept. Totuși astfel de cazuri au loc și una din cauzele principale ale acestora este că până la momentul de față, în cadrul organelor afacerilor interne mai activează persoane care nu au studii juridice corespunzătoare profesiei alese și funcției deținute.

O problemă de asemenea natură o constituie și reținerile persoanelor efectuate cu încălcarea prevederilor legii, precum și deținerea lor comună în izolatoarele de detenție provizorie contrar normelor legale, fără a ține cont de sex, vârstă, starea psihofiziologică și cea a sănătății în general, precum și alte particularități importante ale celor reținuți. De ase-

menea, nu este soluționată definitiv problema apartenenței acestor izolatoare, care, de fapt, ar trebui să fie în componența Ministerului Justiției, la fel ca și toate instituțiile penitenciare, dar nu a Ministerului de Interne.

Principiul legalității se intersectează masiv cu cel al apărării drepturilor omului. Într-o societate în care valorile general umane sunt recunoscute și garantate, democrația și legalitatea sunt fețele aceleiași medalii. Nu poate exista democrație în afara legalității, și nici legalitate fără democrație. Din păcate însă, polițiștii se confruntă cu mulți indivizi care înțeleg în mod greșit libertățile democratice, aceștia considerând că pot face ce vor, chiar să încalce legea, iar în cazul intervenției legale a poliției, invocă, chipurile, încălcarea drepturilor omului, criticând dur acțiunile polițiștilor. Este și mai regretabil faptul că o parte din această categorie de persoane, în virtutea poziției sociale sau financiare pe care o dețin, ignoră vădit prevederile legislației, procedează așa cum consideră în detrimentul altor persoane și evită fără mari dificultăți răspunderea pentru faptele ce le comit. Totodată, este important ca cel care încalcă legea să înțeleagă că răspunde în fața legii și nu a polițistului.

Generalizând cele relatate, concluzionăm că principiul legalității guvernează întreaga activitate polițienească, presupunând cunoașterea temeinică, interpretarea judicioasă și aplicarea corectă de către toți funcționarii de poliție a prevederilor legii și ale altor acte normative ce îi împuternicesc cu drepturi și atribuții funcționale, un autocontrol permanent în activitatea de transpunere a acestora, promovarea consecventă a cultului legii, a adevărului, dreptății și democratismului.

Principiul egalității. Statul de drept presupune o egalitate reală și deplină a tuturor persoanelor în fața legii. În acest scop Constituția Republicii Moldova consacră principiului respectiv mai multe texte. Astfel, potrivit alin.(2) art.16, „toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”, iar conform alin.(1) art.20, „orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea in-

stanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”.

Este regretabil faptul că organele de drept, inclusiv poliția, au încălcat de mai multe ori aceste drepturi ale cetățenilor.

Pornind de la aceste prevederi fundamentale în exercitarea atribuțiilor funcționale, organele polițienești vor aplica tratamente egale tuturor persoanelor, luând aceleași măsuri pentru situații similare de încălcare a normelor și valorilor sociale apărute de lege, fără a fi influențate de considerente etnice, de naționalitate, rasă, religie, opinie politică sau de altă natură, vârstă, sex, orientare sexuală, avere, origine națională, socială sau considerente de orice alt tip sau orice altă natură [4, alin. (2) art. 4].

În acest sens, în fața organelor de forță, toate persoanele trebuie tratate egal, indiferent dacă este vorba de persoane fizice, de organizații, instituții, întreprinderi, societăți comerciale private sau publice.

Principiul egalității reflectă mai multe aspecte:

- existența acelorași autorități polițienești pentru asigurarea ordinii de drept în raport cu toate persoanele fizice și juridice;
- existența acelorași reguli de conduită civică pentru toate persoanele;
- existența unor drepturi și obligații egale ale cetățenilor în raport cu organele polițienești;
- existența măsurilor sancționatorii față de persoanele sau grupurile de persoane, indiferent de poziția socială sau de originea politică.

Nici existența unei competențe personale pentru anumite categorii de violatori de lege, nici existența unor proceduri speciale pentru soluționarea anumitor incidente nu anulează principiul egalității persoanelor în fața organelor de poliție, căci aceste prevederi derogatorii nu se bazează pe vreo deosebire de natura celor evidențiate mai sus.

Principiul echidistanței politice. O premisă obiectivă în funcționarea poliției în statul de drept o constituie imparțialitatea și neutralitatea acesteia în raport cu toate forțele politice din societate. Menirea poliției este servirea comunității, iar satisfacerea acestei cerințe presupune autonomie a forțelor politice ale

societății. După cum se știe, la diferite etape de dezvoltare a societății au existat forțe politice care mai mult sau mai puțin au politizat poliția, subordonând-o mecanismelor de decizie ale unui regim totalitar. După declararea independenței Republicii Moldova, unul dintre primele scopuri ale tânărului stat de drept a fost depolitizarea poliției, dar și a altor organe de drept, fapt ce a însemnat desprinderea acestei instituții importante a statului de influența forțelor politice și realizarea unui pas important în profesionalizarea ei.

Deși s-a obținut în mare măsură realizarea acestui principiu, totuși tradițiile existente încă din perioada URSS, unde poliția avea un rol important în domeniul politicii, s-au mai menținut și pe parcursul ultimilor ani de dezvoltare a societății noastre.

Reprezentând o componentă a puterii executive a statului, poliția trebuie să se subordoneze în exclusivitate adevărului și legilor țării, evitând implicarea în competiția pentru putere a partidelor și celorlalte forțe politice.

Potrivit acestui principiu, organele afacerilor interne urmează să rămână echidistante, interzicându-le să desfășoare politici partizane în raport cu una sau alta din formațiunile sau partidele politice. De fapt, astfel trebuie să fie o instituție care nu poate fi manipulată politic.

În această ordine de idei, consemnăm că conform normelor legale în vigoare în cadrul poliției nu se admite activitatea partidelor politice și a altor asociații social-politice ale cetățenilor [4, art. 20] și respectiv cadrele Ministerului Afacerilor Interne nu pot face parte din nici un partid sau organizație politică.

Cu toate acestea, prin natura și specificul activităților realizate, prin sarcinile ce le revin, organele afacerilor interne trebuie să apere valorile fundamentale ale statului de drept, valori ce pornesc din domeniul economicului și se transpun în sfera socialului, politicului, precum și oricărui alt domeniu al vieții publice.

În general, poliția și siguranța statului au o oarecare implicare în viața politică. Prin natura atribuțiilor de serviciu, ea intră în raporturi directe cu oamenii politici, apără instituțiile politice, asigură paza sediilor partidelor

politice, asigură măsurile de ordine în cadrul manifestărilor publice și în timpul campaniilor electorale [3, pct. g) art. 22; 5, art. 21 și 22; 4, art. 2 și 12].

În literatura de specialitate principiul examinat este întâlnit sub diverse denumiri, cum ar fi: „neutralitate politică”, „apartidism”, „conduită depolitizată”, „apolitism” etc. [19, p. 51]. Considerăm însă că expresia corectă, care desemnează statutul polițistului în Republica Moldova, este cea de echidistanță politică. Nu putem afirma că polițistul este neutru din punct de vedere politic, dat fiind că el participă la viața politică a țării, dacă invocăm dreptul la vot pe care îl exercită acesta ca orice cetățean [1, pct. 2, art. 38; 3, art. 11].

Polițistul trebuie să fie echidistant politic, adică să manifeste aceeași atitudine față de orice partid sau forță politică, față de orice cetățean, indiferent de convingerile politice ale acestuia. În același timp, polițiștii pot avea anumite afinități față de un partid sau altă grupare politică, dar acestea nu le poate face publice, atât în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu, cât și în afara orelor de program.

Dreptul cetățenilor de a se asocia liber în partide și în alte organizații social-politice prevăzut de Constituție la art. 41 presupune că funcționarul de poliție poate deveni membru al unui partid și să facă politică în acest sens, dar prealabil el trebuie să demisioneze din funcția pe care o deține. Totodată, funcționarii de poliție trebuie să fie imparțiali în activitatea lor atât în raporturile cu oamenii politici, cât și față de fiecare cetățean, indiferent de poziția ce o are în ierarhia socială, toți fiind egali în fața legii. Codul penal pedepsește parțialitatea ca infracțiunea de abuz în serviciu [2, art. 327].

Atitudinea nonpartizană a funcționarilor de poliție nu exclude însă posibilitatea ca ei să participe la activitățile unei asociații profesionale și să fie membri ai acesteia [1, art. 42; 4, alin. 2 art. 29].

Reieșind din cele relatate, constatăm cu certitudine că succesul poliției în toate domeniile sale de activitate, precum și imaginea acesteia în fața populației depinde foarte mult de faptul dacă aceasta va respecta cu strictețe principiile fundamentale menționate și carac-

terizate mai sus, excluzând abuzurile și încălcările care mai au loc.

BIBLIOGRAFIE:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată la 18.08.1994, Monitorul Oficial nr. 1 art. 1, in vigoare din 27.08.1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova, Legea RM nr. 985-XV din 18.04.2002, Monitorul Oficial nr. 128-129/1012 din 13.09.02.
3. Codul electoral al Republicii Moldova, Monitorul Oficial nr. 81 art. 667 din 08.12.1997.
4. Legea Republicii Moldova nr.416-XII din 18.12.1990 Cu privire la poliție, republicată în Monitorul Oficial nr.17-19 din 31.01.2002.
5. Legea Republicii Moldova nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile, Monitorul Oficial nr. 80 din 22.04.2008.
6. Legea Republicii Moldova nr. 806 din 12.12.1991 cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne.
7. Legea Republicii Moldova nr. 1457-XI-II din 28.01.98 cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Monitorul Oficial 12-12/54 din 19.02.1998.
8. Legea Republicii Moldova nr. 619-XIII din 31.10.1995 privind organele securității statului.
9. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului de etică și deontologie al polițistului nr.481 din 10.05.2006, Monitorul Oficial nr.75-78/527 din 19.05.2006.
10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea statutului disciplinar al Organelor Afacerilor Interne nr. 2 din 04.01.1996, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 23-24 din 18.04.1996.
11. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, adoptată și proclamată de adunarea generală a ONU prin Rezoluția nr.217 A (III) din 10 decembrie 1948. Republica Moldova a aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990, Tratatate internaționale, 1998, vol. 1.

12. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997, *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1.
13. Codul de conduită pentru polițiști adoptat prin Rezoluția Adunării Generale nr. 14169 din 17.12.1979.
14. Declarația cu privire la poliție elaborată în 1979 de către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei.
15. Principiile fundamentale de aplicare a forței și armelor de foc de către persoanele împuternicite în menținerea ordinii de drept, adoptate de către Congresul VIII al ONU convocat în problema prevenirii criminalității și comportării cu delincvenții, desfășurat în perioada 27.08.1990 – 07.09.1990 la Havana.
16. T. Cearapin, Gh. Toma, *Managementul ordinii publice la început de secol și mileniu*, București, 2002.
17. B. Negru, A. Negru, *Teoria generală a dreptului și statului*, Chișinău, 2006.
18. Stelean, T. Ioniță, *Drept polițienesc*, Editura Romfel, București, 1993.
19. St. Șerb, C. Drăghici, D. Ignat, A. Iacob, *Drept polițienesc și contravențional*, București, 2003.
20. *Административная деятельность органов внутренних дел, Часть общая*, Учебник, Издание 3-е, Москва: Московская Академия МВД России, 2001.

Nicolae PLĂCINTĂ,

șef al Centrului studii și management al calității a
Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne

RESPECTAREA PRINCIPILOR MANAGERIALE ÎN ORGANELE AFACERILOR INTERNE ALE REPUBLICII MOLDOVA. PRINCIPILE DE BAZĂ ALE MANAGEMENTULUI

REZUMAT

Reformarea unui sistem sau unei instituții de stat, presupune un șir de activități bazate pe principii manageriale generale. Demararea procesului de reformare a Ministerului Afacerilor Interne își găsește logic locul în procesul de integrare europeană început de guvernul Republicii Moldova acum câțiva ani. Autorul își propune analiza procesului de reorganizare a instituției prin prisma principiilor de bază a managementului care în opinia lui va asigura funcționalitatea acestora. În articol sînt elucidate așa noțiuni precum autoritatea formală și informală a conducătorului, calitățile profesionale și munca în echipă, ierarhizarea exagerată a funcțiilor, climatul psiho-socio-profesional etc.

RÉZUMÉ

La réforme d'un système ou d'une institution de l'État, implique une série d'activités fondées sur les principes généraux de gestion. Le début du processus de la réforme du ministère de l'Intérieur trouve sa place dans le processus d'intégration européenne, initiée par le gouvernement de la Moldavie il y a quelques années. L'auteur examine la réorganisation de l'institution à travers le prisme des principes fondamentaux de la gestion. Dans l'article, on entend des concepts tels que l'autorité officielle et leader informel, les compétences professionnelles et le travail d'équipe, la hiérarchie exagérée des fonctions, le climat psycho-socio-professionnelle.

Orice reformă, inclusiv de reformare a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, presupune reorganizări structurale și de alt natură, toate bazate pe respectarea anumitor principii manageriale, care, în final, va asigura buna funcționalitate a instituției. Vom încerca să analizăm, din acest punct de vedere, activitatea organelor afacerilor interne.

Principiul diviziunii muncii. Acest principiu presupune separarea și specializarea activităților în vederea concentrării acțiunilor pentru creșterea eficienței. În Ministerul Afacerilor Interne, cel puțin la etapa actuală în activitatea de formare a lucrătorilor, există o anumită limitare a specializării, în care pregătirea personalului prevede formarea de bază, cu caracter complex, urmată apoi de specializare cerute de situația operativă. Prin diviziunea muncii se realizează o focalizare a intervențiilor din punct de vedere profesional în cadrul acestui proces, acumulările de cunoștințe favorizează atât separarea și spe-

cializarea activităților, cât și corelarea lor cu evidențierea faptului că libertatea absolută nu există și că fiecare persoană acționează într-un cadru normativ-legislativ cu grade de libertate specifice diferitor funcțiuni.

Dar unele aspecte ale respectării acestui principiu, din punctul nostru de vedere, sunt încălcate, ca, de exemplu, institutul ofițerilor operative de sector. Înzestrarea inspectorilor de sector cu funcții operative a sporit cu mult preocupările acestor lucrători de poliție și, la sigur, a slăbit eficiența lucrului de profilaxie a criminalității – activitatea lor de bază.

Principiul corelării autorității și responsabilității. În exercitarea unei funcții se pun în valoare următoarele concepte: autoritatea formală și informală a conducătorului, responsabilitatea, răspunderea, delegarea, centralizarea – descentralizarea. Prin autoritatea formală managerului i se dă dreptul de a influența abilitatea pe care acesta o are, de a-și impune voința oamenilor din subordine. Este un concept strâns legat de putere. Acesta

exprimă capacitatea indivizilor și grupurilor de a convinge sau de a influența concepțiile sau acțiunile altor indivizi sau grupuri. Puterea reflectă abilitatea individuală sau colectivă de a convinge pe alți oameni – să facă ceea ce nu vor. Eficiența managerială este conferită de următoarele surse ale puterii: capacitatea de a recompensa, capacitatea de a sancționa, legitimitatea generată de poziția indivizilor în organizație, atractivitatea pusă în evidență de calitățile unei persoane, credibilitatea cunoștințelor profesionale. Prin autoritatea formală se conferă dreptul de a comanda, capacitatea de a decide, de a da ordine și de a controla îndeplinirea acestora.

Principiul corelării autorității și responsabilității presupune legătura dintre exercitarea autorității și responsabilității, respectiv capacitatea de a sincroniza anticipat eforturile în vederea creșterii calității deciziilor și în stăpânirea consecințelor acestora. În aplicarea acestui principiu este necesară acceptarea realității și punerea în valoare a consultării ca dimensiune necesară rezolvării problemelor complexe. Pe scurt, corelația dintre autoritate și responsabilitate reprezintă însușirea de a stăpâni reacția față de rezultatele obținute și consecințele acestora, avându-se în vedere importanța socială a deciziilor asupra unor colective de muncă.

Să recunoaștem că în activitatea multor subdiviziuni ale Ministerului Afacerilor Interne acest principiu este deseori încălcat și în cazul unor rezultate ineficiente răspunderea o poartă cu totul alte personae decât cele responsabile.

Principiul disciplinei. Acest principiu are în vedere înțelegerea disciplinei ca rigoare comportamentală vizavi de realizarea obiectivelor. Aplicarea principiului este absolut necesară oricărei organizații și presupune existența unui echilibru dintre disciplina normativă (reglementată) și cea liber acceptată. Practica socială a demonstrat elocvent caracterul productiv al atitudinii disciplinate și legătura dintre disciplină și stimularea creativității ca libertate de exprimare întru câtva mai puțin normativă.

Principiul unității de comandă. Acest principiu semnifică faptul că o persoană din-

tr-o colectivitate de muncă primește ordine sau dispoziții de la un singur superior. În acest fel, se asigură atât o claritate a atribuțiilor de realizat, cât și o modalitate de asumare corectă a responsabilității.

Din acest punct de vedere, trezește nedumerire dubla sau chiar tripla subordonare a unor categorii de lucrători de poliție în comisariate și în alte subdiviziuni ale organelor afacerilor interne.

Principiul ierarhiei. Acest principiu reprezintă necesitatea organizării într-o structură a centrilor decizionali și a corelațiilor dintre aceștia. Prin aplicarea principiului se conferă rigoare corelațiilor profesionale, se delimitează categoriile de intervenție și este mai bine structurată realizarea atribuțiilor și sarcinilor. Într-o concepție modernă există o orientare care restabilește un nou echilibru în ierarhie (relațiile pe verticala organizării au rolul de a determina întreprinderea unor acțiuni) și cooperare (relațiile pe orizontala organizației), echilibrul care evoluează în favoarea dezvoltării legăturilor de cooperare ce dau un caracter coordonat intervențiilor.

O analiză a funcțiilor, chiar și din aparatul central al Ministerului Afacerilor Interne, denotă o supraierarhizare: șef al direcției generale, șef adjunct, șef de direcție, șef adjunct de direcție, șef de secție, șef adjunct de secție și, în final, inspector superior și inspector, care, de fapt, realizează toată activitatea subdiviziunii.

Principiul ordinii. Acest principiu asigură logica desfășurării diferitor acțiuni și oferă cadrul necesar delimitării priorităților și urgențelor. Principiul creează o stare de normativitate acceptată (respectiv a regulilor). Aplicarea acestui principiu duce la simplificarea relațiilor interpersonale și nu blochează inițiativele, deși unii practicieni reproșează acest lucru.

În acest context, ne exprimăm îndoiala că acea consecutivitate a acțiunilor incluse în planul Ministerului Afacerilor Interne urmează logica acestui principiu.

Principiul stabilității personalului în ocuparea funcției. Aplicarea acestui principiu este necesar să se facă diferențiat și aceasta presupune o stabilitate relativ mică la nivelul

top-managementului și o stabilitate mare la nivelul managementului operațional. Stabilitatea redusă, amintită la nivel de vârf, este determinată de nevoia unei formații complexe pentru munca de conducere care reclamă cunoștințe profesionale în mai multe domenii de activitate și capacitatea de a interpreta corect informațiile provenite din aceste domenii. Stabilitatea mare la nivelurile ierarhice inferioare este determinată de caracterul operațional al intervenției managerilor în procesele directe operative. Aplicarea acestui principiu este susținută și de elaborarea la nivelul compartimentelor de resurse umane a planului de evoluție în carieră pentru salariați. Principiul menționat materializează concepția „omul potrivit la locul potrivit”, relație care trebuie concepută dinamic. Evoluția acestei relații poate avea ca punct de plecare fie modificarea cerințelor postului, fie realizarea unor acumulări profesionale, superioare ale anumitor persoane.

Anchetele efectuate de către Institutul de Formare Profesională Continuă și Cercetări Științifice Aplicative printre audienții grupelor detașate la perfecționare din subdiviziunile afacerilor interne denotă un nivel sporit (60%) de nesiguranță în activitatea ulterioară, de aflare în funcție și o neîncredere în dorința de a continua lucrul în organele afacerilor interne.

Principiul solidarității în acțiune. Construirea solidarității în acțiune se efectuează în jurul realizării obiectivelor generale și a obiectivelor specifice, fiind determinată de existența unui climat de muncă deopotrivă exigent și afectiv. De asemenea, acest principiu explică nevoia de a munci în echipă. Totodată, în aplicarea principiului trebuie avută în vedere mobilitatea constituirii grupurilor de muncă, în jurul realizării obiectivelor prioritare. Acest lucru se realizează temporar și în condiții de flexibilitate sporită. Or, în planul de reformare nu am văzut acțiuni care să reflecte realizarea acestui principiu.

Principiul apropierii conducerii de execuție. Acest principiu trebuie înțeles ca având o dublă semnificație:

– una organizațională, reprezentată de renunțarea, pe cât posibil, la nivelurile ierar-

hice intermediare cu scopul de a simplifica circulația informațiilor și a evita perturbările informațional-decizionale;

– una geografică, reprezentând necesitatea amplasării conducerii în centrul de greutate al activităților de care se răspunde. Eficiența aplicării acestui principiu este determinată de posibilitatea și capacitatea de a cunoaște în mod direct realitățile, fenomenele, procesele de diferite tipuri și de a reacționa cu eficiență profesională la ele.

Remarcăm și aici o nerespectare a acestui principiu. Vom face trimitere la aceeași analiză a posturilor invocată la principiul ierarhiei.

Principiul flexibilității. Semnifică faptul ca sistemul de management al unității trebuie astfel conceput, încât să se caracterizeze prin suplețe, să se poată adapta continuu la forma de organizare a unităților, precum și la schimbările ce se produc în evoluția și tendințele situației operative în diverse domenii.

Flexibilitatea cere permanent conceperea de soluții de perfecționare a sistemului de management al unităților, înlăturarea rigidității acestuia și a tendințelor spre formalism.

Aici nu putem să nu vorbim despre stilul de conducere al multor conducători ai subdiviziunilor afacerilor interne. Vom face apel la aceeași anchetă a audiențelor Institutului de Formare Profesională Continuă și Cercetări Științifice Aplicative. Cvasitotalitatea lor consemnează un stil autoritar, deseori nejustificat, tonalități ridicate, un sistem coercitiv de motivații al șefilor de diferite niveluri. Majoritatea lor adaptează stilul de activitate al unității pe care o conduc la propriul stil de conducere și nu invers. În funcție de nivelul personalului din subordine, profesionalismul, experiența și motivația lor, un bun manager va alege între mai multe stiluri de dirijare: participativ, democrat, neutru sau autoritar.

Pe lângă motivația coercitivă, există un întreg sistem flexibil de motivații:

– *pozitivă* – măriti de salariu, prime, cote-părți din profit, mulțumiri, laude, ceremonii, acordarea de titluri, promovari;

– *negativă* – reduceri de salariu, amenzi, retrogadări, amenințări verbale, mustărări;

– *cognitivă* – are în vedere latura, di-

mensiunea intelectuală a salariatului, axându-se pe satisfacerea nevoilor individuale de a fi informat, a cunoaște, a opera și a „controla” mediul în care își desfășoară activitatea;

– *afectivă* – are în vedere ca salariatul să se simtă bine la locul de muncă și în cadrul firmei, să fie apreciat și simpatizat de colegi, șefi, subordonați, să se manifeste față de el simpatie și considerație;

– *intrinsecă* – determinarea salariatului să se implice, să depună efort și să obțină rezultate în cadrul firmei, întrucât din aceste procese el obține satisfacții ce țin de personalitatea lui;

– *extrinsecă* – determinarea salariatului să se implice, să depună efort și să obțină rezultate în firmă pentru că acestea vor genera din partea organizației anumite reacții formale și informale, economice și moral-spirituale care îi vor produce satisfacții;

– *economică* – salarii, prime, gratificații, penalizări la salarii, imputări financiare în caz de erori ;

– *moral-spirituală* – acordarea de către manageri a încrederii în salariați, exprimarea de mulțumiri și laude, lansarea de avertismente și mustrări, acordarea de titluri onorifice.

Făcând o paranteză, ținem să menționăm că motivația moral-spirituală trebuie să țină cont de anumite specificități morale, spirituale și etnice ale personalului. Fiecare angajat reprezintă un stereotip etic.

Principiul corelării intereselor individuale cu cele generale, de grup. Acest principiu materializează în mod direct relația dintre motivare, competiție și rezultate. El nu trebuie înțeles ca o expresie propagandistică a relației individ-grup. În toate organizațiile, grupurile constituite în cadrul lor au o importanță aparte, comportamentul și acțiunile lor trebuie studiate în contextul interrelațiilor profesionale și umane. Managerul trebuie să aibă cunoștințe referitoare la formarea grupurilor de muncă, dinamica acestora și să fie foarte atent la „mesajul” lor. Climatul psiho-socio-profesional din diferite organizații are șansa să se îmbunătățească atunci când, în mod anticipat, se gândesc și apoi se realizează mecanismele de îmbinare a intereselor individuale cu cele de grup.

Or, în stilul multor conducători ai organelor afacerilor interne predomină sintagma „Nu mă interesează problemele tale!” vizavi de subordonații lor.

Principiul corelării rezultatelor cu stimularea personalului. Acest principiu își propune ca pe baze obiective să recompenseze și să stimuleze valorile autentice care au corespondent în obținerea unor rezultate de performanță. În aplicarea principiului este necesar să se acorde o mai mare atenție diferențierii salariilor, evitându-se, uneori, optica social-populistă prin care există tentația de apropiere și uneori de uniformizare a salariilor. Aplicarea principiului reclamă însă operarea cu criterii și standarde obiective, măsurabile, privind atât evaluarea rezultatelor, cât și evaluarea continuă a contribuției oamenilor.

Poate oare nega cineva situația când în unele subdiviziuni predomină situații când ordinele de menționare figurează unele și aceleași persoane, de parcă alți angajați nu au contribuit deloc la buna funcționare a instituției. Este vorba și de încălcarea altui principiu:

Principiul echității. Acest principiu trebuie înțeles ca simț al dreptății, care să domine organizația, și ca necesitate a tratării fără prejudecăți, favoritisme, ci rațional privind rezultatele muncii. Folosirea cu pricepere a acestui principiu joacă rolul de resort pentru îmbunătățirea activității viitoare și nu are nimic de-a face cu concepția de filantropie socială, ca și în cazul principiului anterior. În aplicarea principiului echității apare necesitatea existenței unor criterii de evaluare care să explice nivelul de realizare a acestei echități.

Acest raport are scopul de a îndrepta atenția asupra reorientării acțiunilor de reformare a Ministerului Afacerilor Interne spre un aspect foarte important – respectarea principiilor manageriale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Costache Rusu și alții, *ABC-ul managerului*, Editura Gheorghe Asachi, Iași, 1996.
2. E. Burduș, G. Căprărescu, *Fundamentele managementului organizațional*, Editura Economică, București, 1999.
3. Peel Malcom, *Introducere în management*,

- Editura Alternative, București, 1994.
4. Ion Petrescu, *Management*, Editura Holding Reporter, București, 1991.
 5. P. Kotter, *Le leadership*, Editions d'Organisation, Paris, 1999.
 6. W. Bennis, B. Nanus, *Les secrets des meilleurs leaders*, InterEditions, Paris, 1985.
 7. N. Beleatski, *Менеджмент: основы лидерства*, Новое знание, Москва, 2002.
 8. Larisa Stog, Mariana Caluschi, *Psihologia managerială*, Editura Cartier, București, 2002.
 9. Liliana Grigore, *Management internațional*, Editura Lumina Lex, Bucuresti, 2002.
 10. Costică Voicu, Florin Sandu, *Management organizațional în domeniul ordinii publice*, Editura Ministerului de Interne, București, 2001.
 11. Sergiu Grossu, *Spălarea creierelor*, Editura Duh și Adevăr, București, 1998.
 12. Ю. К. Бегунов, А. В. Лукашев, А. В. Пониделко, *13 теорий демократии*, Санкт-Петербург, 2002.
 13. А. В. Лукашев, А. В. Пониделко, *Анатомия демократии или черный PR как институт гражданского общества*, Санкт-Петербург, 2001.
 14. Nicolae Silistraru, *Valori ale educației moderne*, I.Ș.E., Chișinău, 2006.
 15. Constantin Stroe, Nicolae Culic, *Momente din istoria filosofiei dreptului*, Editura Ministerului de Interne, București, 1994.

Recenzent:

Mihail DAVID, doctor în drept, conferențiar universitar, 18.12.2011.

**POLITOLOGIE,
PSIHOLOGIE, FILOZOFIE,
COOPERARE INTERNAȚIONALĂ
ȘI ȘTIINȚE ISTORICE**

Daniel ATASIEI,

doctor în drept, lector universitar,

Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru I. Cuza”, Iași, România

COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIA COMBATEREII CRIMINALITĂȚII INFORMATICE. PERSPECTIVE ALE ORGANELOR JUDICIARE DIN ROMÂNIA

REZUMAT

Fiecare din ultimele trei secole a fost dominat de câte o tehnologie: secolul al XVIII-lea a fost secolul sistemelor mecanice în cadrul Revoluției industriale, secolul al XIX-lea a fost secolul dominat de motorul cu abur, în vreme ce secolul XX a fost dominat de tehnologiile comunicării – telefonie, radio, televiziune și Internet, mai ales după lansarea comunicațiilor prin satelit. Prin legarea computerelor în rețele globale, problema criminalității informatice a dobândit trăsăturile criminalității transfrontaliere, devenind o problemă globală a cărei rezolvare a ajuns în atenția organizațiilor regionale și internaționale. Pe plan internațional, diferite organisme coordonează și desfășoară activități de armonizare legislativă în vederea combaterii criminalității informatice.

SUMMARY

Each of the last three centuries has been dominated by a technology discovery: the eighteenth century was the century of mechanical systems and the industrial revolution, the nineteenth century was dominated by the steam engine, while the twentieth century was dominated by the communication technologies - telephone, radio, television and Internet, especially after the launch of satellite communications. The evolution of international regulations on Cybercrime by linking global computer networks, made cybercrime a transnational crime, that became a global problem for both regional and international organizations. Various international bodies and organization regulate the activities on combating cybercrime.

Când a apărut criminalitatea informativă? Răspunsul la această întrebare e dificil de dat cu precizie, dar putem afirma că la scurt timp după apariția calculatorului s-a născut și ideea că noua invenție ar putea fi utilizată și exploatată și în scopuri ilicite.

Profesorul Andrew S. Tanenbaum remarca în preambulul uneia din lucrările sale¹ că fiecare din ultimele trei secole a fost dominat de câte o tehnologie: secolul al XVIII-lea a fost secolul sistemelor mecanice în cadrul Revoluției industriale, secolul al XIX-lea a fost dominat de motorul cu abur, în vreme ce secolul XX a fost dominat de tehnologiile comunicării – telefonie, radio, televiziune și Internet, mai ales după lansarea comunicațiilor prin satelit. Una din consecințele dezvoltării tehnologice a fost convergența tuturor acestor tehnologii, dispariția, încetul cu încetul, a diferențelor între colectarea, transportul,

stocarea și procesarea informației și nașterea tehnologiei informaționale.

În ziua de astăzi, companii cu sute de birouri răspândite în toată lumea pot concepe ca, printr-un simplu click, să poată analiza situația celui mai izolat dintre ele și să poată comunica, în timp real, cu angajații sau partenerii din toată lumea². Ca și orice altă inovație, și calculatorul a devenit obiect al activităților ilicite și putem spune, de asemenea, că și infractorul află printr-un click de comiterea infracțiunii oriunde s-ar afla acesta, chiar și în cel mai îndepărtat loc al rețelei informatice.

Prin legarea computerelor în rețele globale, problema criminalității informatice a dobândit trăsăturile criminalității transfrontaliere, devenind o problemă globală a cărei rezolvare a ajuns în atenția organizațiilor regionale și internaționale. Deoarece infracțiunile informatice depășesc limitele naționale fără ca, în mod necesar, infractorii sau bunurile

¹ Andrew S. Tanenbaum, *Computer Networks – fourth edition*, Editura Prentice Hall, 2002, p. 1.

² *Idem.*

rezultate în urma infracțiunii să treacă și ele dincolo de aceste limite, întrebarea „cine ar trebui să investigheze asemenea fapte?” necesită un răspuns atent analizat³.

Problema jurisdicțiilor multiple ce pot interveni în anchetarea unei infracțiuni informatice și constatarea că legislațiile naționale sunt foarte diferite, multe dintre ele neavând dispoziții specifice relative la criminalitatea informatică (la începutul anilor 1980), a determinat, cu precădere în cadrul organizațiilor internaționale, dezbateri cu privire la acest fenomen și cu privire la crearea unor instrumente eficiente de luptă.

Evoluția reglementărilor internaționale cu privire la criminalitatea informatică

În planul organizațiilor internaționale diferite organisme au coordonat și au desfășurat activități de armonizare legislativă împotriva criminalității informatice. În afara de Uniunea Europeană, s-au manifestat activ Consiliul Europei, grupul G8 (grupul celor mai industrializate state ale lumii plus Rusia), OCED (Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare), Interpolul și Organizația Națiunilor Unite (ONU)⁴.

1. Interpol. Prima organizație internațională ce a tratat subiectul criminalității informatice a fost, deloc surprinzător, organizația Interpol. Ca organizație de cooperare între polițiile naționale, asociația s-a născut în anul 1923 la Viena sub numele de Comisia Internațională de Poliție Criminală, bazele fiind puse odată cu reuniunea polițiilor naționale din 16 state de la Monaco (1914)⁵. În anul 2009 Interpolul are un număr de 188 state membre. Denumirea de INTERPOL este folosită începând cu anul 1956, iar prezența României în această asociație s-a manifestat de la înființarea ei în-

cepând cu anul 1914.

În anul 1979, INTERPOLUL ia în discuție, pentru prima dată, problema criminalității informatice în cadrul unui simpozion despre fraudă⁶.

În anul 2000, Raymond Kendall, secretarul general Interpol, în discursul ținut în cadrul conferinței Global Security Imperative⁷ (Londra, octombrie 2000), spunea despre criminalitatea informatică: „Nu am fost pregătiți pentru explozia utilizării Internetului și nici pentru maniera în care organizațiile criminale au înțeles să îl utilizeze ca pe un nou instrument de comitere a infracțiunilor, mai ales a fraudelor, într-un mod mult mai rapid și, pe cale de consecință, cu risc minimal de depistare”.

Prin structura sa, Interpolul nu a putut decât să tragă semnale de alarmă în privința legislațiilor specifice, începând cu anul 2000 asociația concentrându-se pe schimbul de informații în domeniul criminalității informatice, schimbul de experiență și specializarea ofițerilor de anchetă în investigarea acestui tip de infracțiuni.

În cadrul celei de-a VI-a conferințe internaționale asupra criminalității informatice organizate de Interpol la Cairo (13-15 aprilie 2005), participanții au adoptat o rezoluție⁸ în cadrul căreia recomandă o serie de măsuri pentru combaterea acestui tip de criminalitate, între acestea numărându-se impulsivitatea adoptării unor reguli procedurale comune, Convenția europeană asupra criminalității informatice (2001) oferind cadrul juridic necesar, întărirea comunicării și cooperării cu organismele supranaționale și cu cele naționale, crearea unei baze de date comune pentru infracțiunile informatice.

La nivelul anului 2007 între cele 5 priorități ale Interpolului se află și criminalitatea financiară și a noilor tehnologii (high-tech

³ Ellen S. Podgor, *Cybercrime-cyberterrorisme*, în revista *Nouvelles études pénales; International Criminal Law – Quo Vadis?* Nr.19/2004, Editura Eres, Ramonville Saint-Agne, 2004, p. 284.

⁴ Ulrich Sieber, *Legal Aspects of Computer-Related Crime in the Information Society*, studiu realizat la cererea Comisiei Europene la 01.01.1998, disponibil la adresa <http://ec.europa.eu/archives/ISPO/legal/en/comcrime/sieber.doc> accesată la 01.11.2009.

⁵ Vasile Troneci, *Interpol. Poliție fără frontiere*, Editura Tehnică, București, 2001, p. 15.

⁶ The Third Interpol Symposium on International Fraud, Saint-Cloud, Paris, France, 11-13decembrie 1979.

⁷ Citat de Andy McCue, *Interpol faces up with cybercrime (Interpolul față în față cu criminalitatea informatică)*, în revista *Computing* din 19.10.2000 disponibil la adresa <http://www.vnunet.com/computing/news/2067950/interpol-faces-cybercrime> accesată la 01.07.2007.

⁸ Disponibilă la adresa <http://www.interpol.int/Public/TechnologyCrime/Conferences/6thIntConf/Resolutions.asp> accesată la 01.07.2007.

crimes)⁹ în cadrul căreia funcționează un oficiu specializat în criminalitatea tehnologiei informațiilor (Information Technology Crime – ICT).

De asemenea, activitatea Interpolului în domeniul criminalității informatice este concretizată, între altele, în realizarea unui manual de investigare în domeniu, manual bazat pe experiențele practice ale specialiștilor în domeniu (Computer Crime Manual, de curând redenumit ca Information Technology Crime Investigation Manual).

2. Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OCED). OCED¹⁰ a decis la Paris în 1983 numirea unui comitet de experți care să analizeze problema infracțiunilor legate de utilizarea calculatorului și necesitatea modificării legislațiilor penale în acest sens. Acest comitet și-a finalizat activitatea în 1986 realizând un document intitulat „Criminalitatea legată de utilizarea calculatorului – analize ale politicilor legislative în zona OCED”, document în care se defineau în mod clar și două infracțiuni legate de introducerea, modificarea ori ștergerea datelor informatice.

În 1996, guvernele francez și belgian au propus OCED adoptarea unei înțelegeri în legătură cu cooperarea internațională privind Internetul (Carta cooperării internaționale în Internet), document care stabilea, între altele, patru principii privind cooperarea judiciară și între polițiile naționale ale statelor membre.

În cadrul Directoratului pentru știință, tehnologie și industrie al OCED, s-a înființat un departament special intitulat Information, Computer and Communications Policy Committee (ICCP – Comitetul pentru politicile informatice și ale comunicării) al cărui scop

este de a determina politicile comune necesare pentru a maximiza beneficiile sociale și economice ale societății informaționale.

În acest sens, workshop-ul organizat sub egida ICCP la Paris în data de 8.03.2006 intitulat „Viitorul Internetului” a reunit laolaltă politicieni, universitari, reprezentanți ai sectorului privat și ai societății civile pentru a discuta despre modelarea Internetului și despre măsurile ce trebuie adoptate (tehnic, legislativ, economic) pentru a îmbunătăți și a crește încrederea în activitățile desfășurate pe Internet.

3. Consiliul European. Primele inițiative ale Consiliului European în domeniul criminalității informatice au fost cele stabilite cu prilejul celei de-a XII-lea conferințe a directorilor Institutelor de Cercetare Criminologică (15-17 noiembrie 1976) – Conferința Consiliului European asupra aspectelor criminologice ale infracțiunilor economice. Astfel, au fost introduse o serie de infracțiuni informatice, inclusiv aceea de fraudă¹¹.

Alte inițiative au fost legate indirect de protejarea vieții private și a datelor cu caracter personal prin semnarea în 1981 a Convenției pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automată a datelor cu caracter personal¹².

În 1985, în cadrul Consiliului European, s-a decis numirea unui comitet de experți, care să analizeze aspectele legale ce țin de infracțiunile legate de utilizarea calculatorului. Comitetul a făcut o analiză a legislațiilor naționale, a dezbătut problema criminalității informatice și și-a încheiat activitatea în anul 1989 întocmind un raport ce a fost adoptat de Comitetul de Miniștri al Consiliului European în septembrie 1989, document ce a luat forma juridică a unei recomandări deosebit de importante în plan european – Recomandarea

⁹ Potrivit site-ului oficial INTERPOL <http://www.interpol.int/default.asp> accesat la data de 01.07.2007

¹⁰ Predecesoarea OCED a fost OCEE (Organizația pentru Cooperare Economică Europeană) înființată în anul 1947 pentru administrarea fondurilor canadiene și americane destinate reconstrucției Europei după cel de Al Doilea Război Mondial în cadrul Planului Marshall. Și-a schimbat denumirea în OCED în anul 1961, scopul său devenind acela de a ajuta statele membre să atingă o dezvoltare economică durabilă și să crească standardul de viață odată cu menținerea stabilității financiare a statelor. Astăzi cuprinde 30 de state membre și peste 70 de state partenere.

¹¹ Stein Schjolberg, *Infracțiuni legate de utilizarea calculatorului*, studiu prezentat în cadrul Conferinței „Provocările criminalității informatice”, Consiliul European - Strasbourg, 15-17 septembrie 2004, disponibil la adresa <http://www.cybercrimelaw.net/documents/Strasbourg.pdf> accesată la data de 15.07.2007.

¹² ETS nr.108 disponibil la adresa <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/108.htm> accesată la 03.07.2007. România a semnat această convenție la 18-03.1997 și a ratificat-o la data de 27.02.2002.

nr.9 din 1989¹³. Deși fără a impune obligații statelor membre, această recomandare sugera statelor să ia în considerare necesitatea modificării și completării legislațiilor penale naționale cu infracțiunile de natură informatică identificate de autorii raportului menționat.

Tot în cadrul Consiliului Europei în baza unui raport întocmit de Comitetul pentru mass-media, Comitetul de Miniștri adopta la 18.01.1988 Recomandarea nr.2 din 1988 asupra măsurilor vizând combaterea pirateriei în domeniul drepturilor de autor și al drepturilor conexe¹⁴, reglementare care statua faptul că autorii programelor software trebuie să se bucure de protecția drepturilor de copyright.

După adoptarea Recomandării 9 din 1989, în 1991 Consiliul Europei a decis înființarea unui comitet de experți care să abordeze problema aspectelor procedurale ce țin de investigarea infracțiunilor informatice, constatându-se că specificul noilor infracțiuni trebuie reflectat cu instrumente procedurale noi, adaptate tehnologiei computerelor. În aprilie 1995, raportul acestui comitet a stat la baza adoptării de către Comitetul de Miniștri a Recomandării nr.13 din 1995 referitoare la problemele de procedură penale legate de tehnologia informației¹⁵.

Cele trei recomandări amintite au creat premisele necesare pentru adoptarea unei convenții europene – un instrument cu forță juridică superioară, capabil să oblige la crearea sau uniformizarea legislațiilor naționale în domeniul combaterii criminalității informatice. Întrucât Universitatea Würzburg din

Bavaria (Germania) organizase mai multe conferințe internaționale pe teme de criminalitate informatică, analizând legislații naționale și propunând modificări legislative, Comisia Europeană a decis în 1995 ca această universitate, prin specialiștii ei, să desfășoare, în baza unui contract de cercetare, un studiu al cărui scop era „să furnizeze Comisiei Europene informații la zi asupra aspectelor legale privind infracțiunile legate de utilizarea calculatorului, stabilind legăturile necesare cu dezvoltarea societății informaționale”¹⁶. Studiul a fost realizat în perioada octombrie 1996 - ianuarie 1998 și a stat la baza adoptării, de către Consiliul Europei, a Convenției Europene asupra criminalității informatice¹⁷ la Budapesta în data de 23.11.2001. România, semnatară a convenției, a ratificat-o la data de 1.09.2004 în urma adoptării Legii nr. 64/2004¹⁸.

În privința Republicii Moldova, ratificarea Convenției s-a făcut prin Legea nr.6 din 02.02.2009, promulgată de Președintele Republicii la 16.02.2009 și publicată în Monitorul Oficial din 20.02.2009. Potrivit documentelor de ratificare, Convenția este aplicată de Republica Moldova începând cu 1 septembrie 2009¹⁹.

Germania, deși semnatară a Convenției de la data elaborării sale, în 2001, a ratificat Convenția la 9 martie 2009, intrând în vigoare începând cu 1 iulie 2009.

Deși un instrument regional, elaborat în cadrul Consiliului Europei, încă de la crearea sa Convenția europeană asupra criminalității informatice și-a afirmat impactul global, nu doar european – la crearea sa au participat și state din afara Europei, și anume Japonia, Canada, SUA și Africa de Sud.

¹³ Rec(89)9 disponibilă la adresa <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet& DocId=702278&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=44024> accesată la data de 01.07.2007.

¹⁴ Rec (88)2 disponibilă la adresa <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet &DocId=695618&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=44761> accesată la data de 01.07.2007.

¹⁵ Rec(95)13 disponibilă la adresa <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet& DocId=528032&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=43141> accesată la data de 01.07.2007.

¹⁶ Ulrich Sieber, *op. cit*, p. 31.

¹⁷ ETS no.185 disponibilă la adresa <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/185.htm> accesată la data de 01.11.2009

¹⁸ Legea nr. 64 din 24 martie 2004 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23 noiembrie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 343 din 20 aprilie 2004.

¹⁹ Potrivit <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=185&CM=1&DF=01/11/2009&CL=ENG> accesat la 01.11.2009.

Convenția a intrat în vigoare, potrivit regulilor stabilite în cuprinsul acesteia, la data ratificării sale de către 5 state din care cel puțin 3 state membre ale Consiliului Europei, respectiv la 1.07.2004, și este însoțită de un raport explicativ²⁰ cu un rol foarte important în înțelegerea și aplicarea corectă a dispozițiilor Convenției. Convenția este ratificată în prezent de 25 de state europene, alte 20 de state au semnat tratatul, dar încă nu l-au ratificat, iar dintre statele nemembre SUA este singurul care a ratificat Convenția la data de 29.09.2006, fiindu-i opozabilă ca forță juridică începând cu 01.01.2007²¹. Deși Statele Unite au semnat Convenția având tot interesul în a minimiza sau înlătura piedicile administrative și jurisdicționale în investigarea crimelor informatice comise în special împotriva companiilor și instituțiilor americane, nu putem să nu observăm că este statul care a formulat cele mai multe rezerve (în număr de 6) la ratificare, unele dintre acestea făcând inaplicabile de către SUA unele dispoziții importante din Convenție.

Convenției europene asupra criminalității informatice i s-a adăugat un protocol adițional²² (adoptat la 28.01.2003 la Strasbourg, Franța) prin care sunt incriminate ca fapte penale publicarea prin rețelele informatice a oricăror conținuturi propagandistice rasiste sau xenofobe. Protocolul adițional menționat a intrat în vigoare la data de 1.03.2006, fiind ratificat de 11 state europene și semnat de alte 20 de state (Canada și alte 19 state europene).

4. Uniunea Europeană. Ca și în cazul Consiliului Europei, primele reglementări au fost cele privitoare la protecția vieții private și a regimului datelor procesate automat urmărindu-se armonizarea reglementărilor naționale în această materie. Din aprilie 1976 au fost adoptate mai multe rezoluții și recomandări (1976, 1979, 1982) culminând cu

recomandarea de către Comisia Europeană ca statele membre să semneze Convenția pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automată a datelor cu caracter personal, anterior amintită.

În 1987, problemele criminalității informatice se regăseau într-un raport al Comisiei Europene, fiind supuse dezbaterii în cadrul unei Conferințe comune Comisia Europeană/Consiliul Europei desfășurată la Luxemburg. În 1990, prin directiva europeană 91/250/EEC²³ cu privire la protecția legală a programelor de calculator, Uniunea Europeană impunea respectarea drepturilor de autor în acest domeniu și sancționa pirateria informatică. În 1995, prin directiva 95/46/EC²⁴ a Parlamentului European protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automată a datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date, statele membre erau obligate să pună în aplicare dispozițiile acesteia, între care se aflau și confidențialitatea și securitatea procesării acestor date, precum și remediile de natură judiciară, sancțiuni și pedepse. În aprilie 1997, Parlamentul European a adoptat o rezoluție asupra întăririi măsurilor de combatere a comunicărilor cu conținut dăunător sau ilegal pe Internet, avându-se în vedere în special manifestările rasiste și pornografice.

Prin Reglementarea (EC) nr. 460 din 10.03.2004²⁵, Parlamentul European și al Consiliului Uniunii Europene au decis înființarea ENISA (Rețeaua europeană și agenția de securitate a informațiilor), constatându-se, în

²⁰ Raportul este disponibil la adresa <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm> accesată la 01.07.2007.

²¹ Situația ratificărilor este raportată la 01.07.2007.

²² ETS nr.189 disponibil la adresa <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/189.htm> accesată la 01.07.2007.

²³ Publicată în *Jurnalul Oficial al Comunităților Europene* nr. L /122 din 17.05.1991, disponibil la adresa <http://europa.eu.int/ISPO/legal/en/ipr/software/software.html> accesată la 01.07.2007.

²⁴ Directiva a fost publicată în *Jurnalul oficial al comunităților europene* nr. L281/31 din 23.11.1995 și este disponibilă la adresa http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/privacy/docs/95-46-ce/dir1995-46_part1_en.pdf

²⁵ (EC) No 460/2004 privind înființarea Rețelei Europene și a Agenției de Securitate a Informațiilor (ENISA) publicată în *Jurnalul oficial al comunităților europene* nr. L /77 din 13.03.2004, disponibil la adresa http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Regulation&an_doc=2004&nu_doc=460 accesată la 01.07.2007.

preambulul actului, că „rețele de comunicații și sistemele de informare au devenit utilități omniprezente, iar securitatea acestora este o preocupare crescândă a societății”.

Anterior, la Consiliul Europei de la Tampere (octombrie 1999), statele membre au recunoscut necesitatea de a cădea de acord asupra unor definiții comune pentru anumite infracțiuni (și asupra sancțiunilor aplicabile acestora), între acestea aflându-se și criminalitatea noilor tehnologii (high-tech crimes).

În ianuarie 2001, Comisia Europeană a dat publicității o comunicare adresată Consiliului și Parlamentului European intitulată „Crearea unei societăți informaționale sigure prin îmbunătățirea securității infrastructurilor informaționale și prin combaterea criminalității informatice”²⁶. Documentul aborda subiecte precum amenințările la adresa sistemelor informatice, dispoziții legale materiale și procedurale, cooperarea internațională, aspecte privind jurisdicția ș.a., propunând în final măsuri atât de ordin legislativ, cât și nonlegislative pentru a combate criminalitatea informatică. În același context se înscrie o altă comunicare a Comisiei Europene din iunie 2001 intitulată „Securitatea rețelilor și informațiilor: o propunere ca abordare a politicii europene”²⁷ în cadrul căreia se abordează problema vulnerabilității sistemelor informatice, suportul tehnic, crearea unui cadru legal, cooperare internațională ș.a.

La 24 februarie 2005 a fost adoptată decizia-cadru a Consiliului European 2005/222/JHA cu privire la atacurile împotriva sistemelor informatice²⁸, decizie în care se prevedea

²⁶ *Creating a Safer Information Society by Improving the Security of Information Infrastructures and Combating Computer-related Crime* COM(2000)890, 26 ianuarie 2001, document disponibil la adresa, <http://www.cybercrime.gov/intl/EUCommunication.0101.pdf> accesat la 01.07.2007.

²⁷ *Network and Information Security: Proposal for A European Policy Approach*, COM(2001)298, 6 iunie 2001, document disponibil la adresa http://www.cybercrime.gov/intl/netsec_USComm_Nov_final.pdf accesată la 01.07.2007.

²⁸ Publicată în *Jurnalul oficial al comunităților europene* nr. L69/67 din 16.03.2005 accesibilă la adresa http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/oj/2005/l_069/l_06920050316en00670071.pdf accesată la 01.07.2007.

incriminarea infracțiunilor de acces ilegal la un sistem informatic, interferarea ilicită cu un sistem informatic și interferarea ilicită cu date informatice.

Tot pe linia combaterii criminalității informatice, în cadrul Uniunii Europene s-a inițiat un proiect împotriva criminalității informatice²⁹ cu desfășurarea pe parcursul a 30 de luni (1 septembrie 2006-28 februarie 2009), implementat de către Consiliul European, al cărui scop este acela de a susține statele europene, dar și noneuropene în a accede și a implementa Convenția europeană asupra criminalității informatice, precum și Protocolul adițional al acesteia privind combaterea xenofobiei și rasismului.

5. Națiunile Unite. În cadrul celui de-al VIII-lea Congres al ONU privind prevenirea infracțiunilor și tratamentul infractorilor desfășurat la Havana (Cuba) între 27 august și 7 septembrie 1990, au fost discutate aspectele legale ale criminalității informatice, rezoluția adoptată la finele congresului încurajând statele membre să adopte măsuri (inclusiv de ordin legislativ) pentru a lupta eficient împotriva criminalității legate de utilizarea calculatorului.

În același an, în cadrul Adunării Generale ONU din 14 decembrie 1990, a fost adoptată Rezoluția 54/95 care prevede principiile de bază pentru reglementarea datelor informatice cu caracter personal³⁰, cuprinzând recomandări cu privire la tratamentul datelor cu caracter personal, similare celor emise de OCED și Consiliul Europei.

În anul 1994, ONU a dat publicității Manualul Națiunilor Unite pentru prevenirea și controlul infracțiunilor informatice³¹, manual

²⁹ Detaliile proiectului sunt disponibile la adresa http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co%20operation/combating_economic_crime/3_Technical_cooperation/CYBER/Default.asp#TopOfPage accesată la 16.07.2007.

³⁰ *Guidelines for the Regulation of Computerized Personal Data Files*, textul este disponibil la adresa <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/71.htm> accesată la 01.07.2007.

³¹ *United Nations Manual on the prevention and control of computer-related crime* disponibil la adresa <http://www.uncjin.org/Documents/EighthCongress.html> accesată la 01.07.2007.

ce cuprinde reglementări de drept penal-material și de drept procesual-penal referitoare la criminalitatea informatică, aspecte privind necesitatea cooperării interstatale, prevenirea criminalității informatice.

În cadrul Celui de-al X-lea Congres al ONU privind prevenirea criminalității și justiția penală desfășurat la Viena (Austria) în 10-17 aprilie 2000, s-a luat în dezbatere un raport efectuat la solicitarea Consiliului Economic și Social asupra măsurilor efective ce ar putea fi luate atât la nivel național, cât și la nivel internațional, pentru prevenirea și combaterea criminalității informatice și a criminalității noilor tehnologii³². Una din problemele noi analizate în legătură cu criminalitatea informatică a fost cea privind necesitatea asistenței tehnice și materiale din partea statelor industrializate către statele slab dezvoltate, devenite „paradis” al infractorilor cibernetici.

Prin rezoluțiile Adunării Generale a ONU nr. 55/63 din 4.12.2000³³ și nr. 56/121 din 19.12.2001³⁴, statele membre sunt invitate să ia măsurile necesare pentru a nu da naștere acestor „paradisuri” informatice și pentru a asigura o luptă eficientă împotriva criminalității informatice, asigurând, din punctul de vedere al dreptului penal-material, protecția confidențialității, integrității și disponibilității datelor și sistemelor informatice față de orice interferență neautorizată și sancționând orice abuz în această materie.

În privința conținuturilor ilicite sau prejudiciabile pe Internet, organizația mondială s-a concentrat asupra protejării drepturilor copilului (Convenția Națiunilor Unite privind drepturile copilului adoptată la 20.11.1989), cerând protejarea acestuia, inclusiv prin incriminarea pornografiei infantile.

Aspecte legate de cooperarea internațională în materia investigării infracțiunilor informatice

Infracțiunile săvârșite prin intermediul sistemelor informatice, cu precădere cele comise prin rețelele informatice (Internetul, de pildă) au un caracter transnațional. Din această trăsătură apar unele dificultăți în aplicarea legilor penale și în investigarea infracțiunilor informatice în cazul în care, datorită elementelor de specificitate, cercetarea penală ar atrage competența mai multor state.

Este adevărat că dacă rețele informatice nu cunosc frontiere, totuși putem spune că și utilizatorii și furnizorii de servicii informatice au o anumită naționalitate³⁵.

Competența de cercetare penală, respectiv competența de judecată este stabilită în legea română în raport cu spațiul (competența teritorială – *ratione loci*), în raport cu materia (competența materială – *ratione materiae*) și în raport cu activitățile pe care le poate desfășura un anumit organ (competența funcțională – *ratione officii*).

În ceea ce privește competența teritorială, unele probleme apar în legătură cu competența organelor aparținând unor state diferite. Articolul 22 din Convenția europeană asupra criminalității informatice stabilește o serie de criterii în virtutea cărora părțile contractante sunt ținute a-și stabili competența relativ la infracțiunile informatice.

Principiul ce stă la baza acestor reglementări este principiul teritorialității, principiu potrivit căruia statele sunt competente să desfășoare urmărirea penală și judecata infracțiunilor comise pe teritoriul aceluși stat. Acest teritoriu include, potrivit dispozițiilor din legislațiile naționale – ca cele din cuprinsul art. 142 CP al României, și solul, subsolul, spațiul aerian și marea teritorială a unui stat, precum și infracțiunile săvârșite la bordul navelor și aeronavelor înmatriculate în statul respectiv, indiferent de locul unde acestea se află.

³² Raport disponibil la adresa http://www.unodc.org/pdf/crime/10_commission/4e.pdf accesată la 01.07.2007.

³³ Rezoluția este disponibilă la adresa http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/docs/UN_resolution_55_63.pdf accesată la data de 01.11.2009.

³⁴ Rezoluția este disponibilă la adresa http://www.itu.int/ITU-D/cyb/cybersecurity/docs/UN_resolution_56_121.pdf accesată la data de 01.11.2009.

³⁵ Philippe Jougleux, *La criminalité dans le cyberspace*, Mémoire de D.E.A. Droit des Médias,, UNIVERSITÉ DE DROIT D'ÉCONOMIE ET DES SCIENCES D'AIX-MARSEILLE, FACULTÉ DE DROIT ET DE SCIENCE POLITIQUE D'AIX-MARSEILLE, disponibil la adresa <http://www.juriscom.net/> accesată la 1 august 2002.

Acest principiu, transpus în aplicarea normelor procesual-penale interne, limitează competența de acțiune a autorităților judiciare la teritoriul național, pentru realizarea unor acte pe teritoriul altor state putându-se apela la dispoziții privind cooperarea internațională, asistența juridică penală – mijloace de cooperare stabilite prin acorduri și convenții internaționale bi- și multilaterale.

În cazul infracțiunilor săvârșite prin mijlocirea sistemelor informatice, este posibil ca mai multe state să se declare competente a urmări și judeca fapta în raport cu unele sau toate persoanele implicate în săvârșirea acesteia.

Pentru a evita diluarea eficienței în anchetarea acestor fapte, neplăcerile cauzate martorilor prin audieri multiple de jurisdicții diferite, concurența între serviciile judiciare din state diferite, Convenția stabilește obligația părților de a se consulta în vederea alegerii unei singure competențe cu privire la ancheta penală, respectiv la judecată, scopul fiind acela al întăririi luptei comune împotriva criminalității informatice și eficientizarea acestei activități.

Cooperarea internațională, de cele mai multe ori vitală în anchetarea infracțiunilor informatice, se poate realiza și prin anchete comune desfășurate fie pe teritoriul României (respectându-se dispozițiile procedurale române), fie pe teritoriul altor state, anchete desfășurate în baza unor acorduri interstatale bi- sau multilaterale „(1) La solicitarea autorităților competente române sau ale altor state, pe teritoriul României se pot desfășura anchete comune, în vederea prevenirii și combaterii criminalității informatice. (2) Anchetele comune prevăzute la alin.(1) se desfășoară în baza acordurilor bilaterale sau multilaterale încheiate de autoritățile competente. (3) Reprezentanții autorităților competente române pot participa la anchete comune desfășurate pe teritoriul altor state, cu respectarea legislațiilor acestora” (art.61 din Legea 161/2003 – Titlul III „Combaterea și prevenirea criminalității informatice”).

Modalități de cooperare internațională în combaterea criminalității informatice ca și criminalitate transnațională:

1. Sistemul EUROJUST. Sistemul EUROJUST a fost înființat la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene prin Decizia Consiliului 2002/187/JAI³⁶, scopul său fiind îmbunătățirea efectivă a cooperării judiciare între statele membre prin adoptarea urgentă la nivelul Uniunii a unor măsuri structurale destinate să faciliteze coordonarea optimă a desfășurării cercetărilor și a urmăririi penale din statele membre în special în lupta împotriva formelor grave de criminalitate, acoperind teritoriul mai multora dintre ele, cu respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale. În domeniul de competență generală a EUROJUST-ului se include, potrivit art.4 pct.1 lit.b) din decizia sus-menționată, și „criminalitatea informatică”.

Participarea României la sistemul EUROJUST este consecința adoptării, pe plan intern, a Legii nr. 58 din 22 martie 2006 pentru ratificarea Acordului privind cooperarea dintre România și EUROJUST, semnat la Bruxelles la 2 decembrie 2005, și pentru reglementarea unor măsuri referitoare la reprezentarea României la EUROJUST, în perioada ce precedă aderării și după data aderării la Uniunea Europeană³⁷.

EUROJUST este un organ colegial format din câte un reprezentant al fiecărui stat membru (având calitatea de judecător, procuror sau polițist) ale cărui atribuții – stipulate în art. 6 și art. 7 din decizie³⁸, converg spre facilitarea cooperării judiciare în materie penală, în special în faza de anchetă a infracțiunilor grave transnaționale, inclusiv a celor de criminalitate informatică.

2. Sistemul Schengen (Schengen Information System). La începutul anilor 1980, a demarat, la nivel european, o discuție în legătură cu importanța termenului „libertate de

³⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002D0187:20031001:RO:PDF> accesată la data de 01.11.2009.

³⁷ Legea a fost publicată în *Monitorul oficial al României* nr. 300 din 4 aprilie 2006.

³⁸ Decizia menționată a suferit mai multe modificări, ultima dintre acestea fiind decizia 2009/426/JAI a consiliului din data de 16.12.2008 disponibilă la adresa http://www.eurojust.europa.eu/official_documents/Eurojust_Decision/2009/NewEJDecision2009-RO.pdf accesată la 01.11.2009.

mişcare”. În anul 1984, fostul cancelar german Helmut Kohl și cu președintele de atunci al Franței, François Mitterrand, au luat decizia de a elimina controalele la frontiera dintre Germania și Franța. Viziunea lor a condus într-o primă fază la un acord între Germania, Franța, Țările de Jos, Belgia și Luxemburg, încheiat în 1985 pe nava „Astrid” pe râul Mosel, în dreptul miciei localități de frontieră Schengen din Luxemburg. A urmat semnarea Convenției de Implementare a Acordului Schengen, în data de 19 iunie 1990. În momentul intrării în vigoare, în anul 1995, aceasta a eliminat controalele la frontierele interne ale statelor semnatare și a creat o singură frontieră externă unde controalele se desfășoară conform unui set de reguli clare. De asemenea, au fost stabilite reguli comune în materie de vize, migrație, azil, precum și măsuri referitoare la cooperarea polițienească, judiciară sau vamală.

În prezent, 25 state europene sunt membre cu drepturi depline în Acordul Schengen (23 de state membre ale Uniunii Europene, la care se adaugă două state non-membre – Islanda și Norvegia). România, fără a fi membră a Acordului Schengen (aderarea ar putea avea loc în anul 2011), aplică deja unele prevederi ce țin de cooperarea judiciară în materie penală, în mod special cele ce țin de Sistemul Informatic Schengen.

În ceea ce privește Sistemul Informatic Schengen, acesta este un sistem ce permite autorităților competente din cadrul statelor membre să obțină informații privitoare la anumite categorii de persoane și de bunuri. Este în acest fel un factor vital în corectarea funcționare a sistemului de securitate, justiție în spațiul Uniunii Europene. Sistemul actual a fost conceput să facă față celor 17 state inițiale, fiind unanimă opinia necesității îmbunătățirii acestuia și creării unui Sistem Informatic Schengen II.

Astfel, în România funcționează Sistemul Informatic Național de Semnalări (SINS) – un sistem de informații creat la nivel național care, la data aderării României la Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen, va furniza date către Sistemul Informatic Schengen (SIS), în conformitate cu regulamentele europene în materie.

SINS permite autorităților competente ca, prin intermediul unei proceduri de căutare automată în sistem, să aibă acces la semnalările cu privire la persoane și bunuri, în scopul îndeplinirii atribuțiilor specifice în domeniile controlului trecerii frontierei de stat, al respectării regimului vamal, al eliberării vizelor și permiselor de ședere, precum și al celorlalte controale și activități specifice efectuate de organele de poliție sau de către alte autorități, în scopul asigurării ordinii și siguranței publice.

3. Mandatul european de arestare.

Este o un alt instrument juridic creat la nivelul Uniunii Europene prin decizia-cadru nr. 2002/584/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și implementat de România prin Legea nr.302 din 28 iunie 2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală³⁹, în vigoare privind această instituție – odată cu momentul aderării României la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007.

Procedura mandatului european de arestare înlocuiește procedura extrădării între statele membre semnatare, o procedură cunoscută ca fiind mai greoaie și de mai lungă durată.

4. Instrumente de cooperare specifice combaterii criminalității informatice. În România, cadrul legal pentru combaterea criminalității informatice este asigurat de Legea 161/2003 – Titlul III intitulat „Prevenirea și combaterea criminalității informatice”, text ce preia în mare parte prevederile Convenției Europene privind Criminalitatea Informatică.

Astfel, capitolul al III-lea din Convenția menționată vine să stabilească o sumă de principii aplicabile în cooperarea în materie penală între statele semnatare ale Convenției cu privire la investigarea infracțiunilor informatice, în special prin facilitarea realizării extrădării (art.24 din Convenție) sau alte forme de asistență mutuală, între care informarea spontană (art.26) sau diferite forme de asistență mutuală în luarea unor măsuri provizorii, cum ar fi „conservarea rapidă a datelor informatice stocate” (art.29 din Convenție),

³⁹ Legea a fost publicată în *Monitorul oficial al României* nr. 594 din 1 iulie 2004.

„dezvăluirea rapidă a datelor conservate” (art. 30), accesarea mutuală sau transfrontalieră a datelor informatice (art.31-32), strângerea în timp real a datelor referitoare la trafic (art.33) ori interceptării datelor referitoare la conținut (art.34). În acest sens, Convenția a determinat crearea în fiecare stat semnatar al Convenției a unui punct de contact disponibil 24 de ore din 24, 7 zile din 7, în scopul asigurării unei asistențe imediate pentru investigațiile referitoare la infracțiunile privind sisteme sau date informatice, sau pentru a strânge dovezile unei infracțiuni în format electronic.

Prin specificul său, criminalitatea informatică este o problemă de criminalitate transnațională, imposibil a fi rezolvată de către un singur stat fără cooperarea celorlalte state implicate. Grație noilor tehnologii, infractorul informatic poate comite infracțiunea stând comod în fața monitorului său într-o locație situată la sute sau mii de kilometri de locul producerii rezultatului păgubitor.

Prin natura sa, infracțiunea informatică a spart barierele dreptului penal și procesul-penal tradițional, a generat necesitatea nu doar a unor instrumente juridice noi adecvate de luptă împotriva acesteia, dar a forțat statele să reglementeze într-un mod mai eficient, mai puțin birocratic, instituțiile ce țin de cooperarea internațională între organele judiciare penale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Legea nr.302 din 28 iunie 2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală publicată în Monitorul oficial al României nr. 594 din 1 iulie 2004.
2. Legea nr. 64 din 24 martie 2004 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind criminalitatea informatică, adoptată la Budapesta la 23 noiembrie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 343 din 20 aprilie 2004.
3. Legea nr. 58 din 22 martie 2006 pentru ratificarea Acordului privind cooperarea dintre România și EUROJUST semnat la Bruxelles la 2 decembrie 2005, publicată în Monitorul oficial al României nr. 300 din 4 aprilie 2006.
4. Andrew S. Tanenbaum, *Computer Networks – fourth edition*, Editura Prentice Hall, 2002.
5. Ellen S. Podgor, „Cybercrime-cyberterrorism”, în revista *Nouvelles études pénales; International Criminal Law – Quo Vadis?* nr.19/2004, Editura Eres, Ramonville Saint-Agne,2004.
6. Ulrich Sieber, *Legal Aspects of Computer-Related Crime in the Information Society*, studiu realizat la cererea Comisiei Europene la 01.01.1998, disponibil la adresa <http://ec.europa.eu/archives/ISPO/legal/en/comcrime/sieber.doc> accesată la 01.11.2009.
7. Vasile Troneci, *Interpol. Poliție fără frontiere*, Editura Tehnică, București, 2001.
8. Stein Schjolberg, *Infracțiuni legate de utilizarea calculatorului*, studiu prezentat în cadrul Conferinței „Provocările criminalității informatice”, Consiliul Europei - Strasbourg, 15-17 septembrie 2004.
9. Philippe Jougoux, *La criminalité dans le cyberspace*, Mémoire de D.E.A. Droit des Médias, Université de Droit d'économie et des Sciences d'aix-Marseille, Faculté de Droit et de Science Politique D'aix-Marseille.

Виктор Николаевич БЕСЧАСТНЫЙ,

доктор наук по государственному управлению, доцент,
начальник Донецкого юридического института,
заслуженный юрист Украины

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ В БОРЬБЕ С ТОРГОВЛЕЙ ЖЕНЩИНАМИ

REZUMAT

În prezentul articol autorul efectuează o analiză a cooperării internaționale dintre organele de drept în prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, îndeosebi a traficului de femei. Ca rezultat al încheierii între state a unor acte internaționale (convenții, acorduri, protocoale etc.), organele de drept au căpătat posibilitatea de a lupta mai eficient și a reacționa mai prompt față de acțiunile infracționale. În afară de influența negativă pe care o are traficul de persoane față de ordinea de drept, acesta constituie și o încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, limitând dreptul la libertate, viață și sănătate.

SUMMARY

This article speaks about the important role of international cooperation between law enforcement authorities in the prevention and combating of trafficking of human beings, particularly trafficking of women. As a result of establishing between States of international acts (conventions, agreements, protocols, etc.), the law enforcement organs took the opportunity to fight faster and more effectively with offenders. In addition of the negative influence to the legal order, trafficking of persons constitutes a violation of fundamental human rights and freedoms, by limiting the right to liberty, life and health.

Двести лет назад английский парламентарий Уильям Уилберфорс вместе с группой соратников изменил отношение общества к рабству и, преодолев сильнейшее сопротивление, добился принятия законодательства, положившего конец трансатлантической работорговле.

Несмотря на достижения аболиционистов XIX века, рабство в весьма значительной мере сохранилось и по сей день. Миллионы людей в мире, чаще всего женщины и дети, попадают в узы современных форм рабства, именуемых торговлей людьми: сейчас нужны аболиционисты XXI века, чтобы ввести законы и принять меры с целью обеспечения свободы жертвам торговли людьми и искоренения данного преступления, ставшего нашим общим позором.

Вопросы борьбы с торговлей людьми и противодействия нелегальной миграции неоднократно становились предметом обсуждения на международных конферен-

циях, состоявшихся в октябре 2004 года в Национальном университете внутренних дел («Сотрудничество государства и общественности по вопросам противодействия торговле людьми»); июле 2006 года – в Киевском национальном университете внутренних дел («Борьба с нелегальной миграцией и торговлей женщинами»). В Донецком юридическом институте в мае 2007 года была проведена международная научно-практическая конференция «Миграция: проблемы и пути ее решения», а в июне 2008 года – конференция на тему «Борьба с торговлей людьми».

Во время работы вышеуказанных конференций были рассмотрены проблемы борьбы с нелегальной миграцией и торговлей людьми как составляющими транснациональной организованной преступности. Участники конференций отмечали, что указанные явления создают непосредственную угрозу национальной безопасности стран мирового сообщества,

негативно влияют на состояние правопорядка и общий уровень преступности в отдельных государствах. Исходя из этого, на сегодняшний день борьба с нелегальной миграцией и торговлей людьми является одним из приоритетных направлений внутренней и внешней политики Украины.

Важным шагом в борьбе с торговлей людьми стало создание 30 марта 2005 года в структуре криминального блока милиции самостоятельного Управления борьбы с преступлениями, связанного с торговлей людьми, и подчиненных подразделений в областях, которые 29 августа 2005 года приказом Министра внутренних дел реорганизованы в Департамент борьбы с преступлениями, связанными с торговлей людьми, а также и управлений (отделов) ГУМВД, УМВД.

Сегодня в системе Министерства внутренних дел Украины происходит реформирование. В соответствии с приказом Министра внутренних дел от 07 июля 2010 года, в структуре Департамента борьбы с киберпреступностью и торговлей людьми МВД Украины путем реорганизации созданы два управления: Борьбы с киберпреступностью и Борьбы с торговлей людьми.

Торговля женщинами как разновидность международного криминального бизнеса является одной из глобальных проблем, с которой сталкивается большинство стран мира, в том числе и Украина. По данным Европола и ООН, ежегодно из различных стран Европы контрабандным путем переправляется 4 млн. людей во всем мире [1, с. 18-19], пополняя, как высказался исполнительный директор по борьбе с наркотиками и профилактики преступности ООН Пино Арлакчи, «многомиллионную армию современных рабов, которая приравнивается по одним данным 27 миллионам, а по иным – 200 миллионам» [2, с. 152].

Торговля людьми, особенно женщинами, для использования их преимущественно в секс-бизнесе стала актуальной проблемой всего мирового сообщества. Как минимум, в 60-ти странах мира практикуется торговля людьми [3, с.65]. Большую часть от общего количества таких

нелегальных мигрантов (около 500 тысяч) составляют граждане Украины, преимущественно женщины. Как правило, все они становятся жертвами торговли людьми [1, с.18-19].

Что касается Украины, то только в 1998 году законодатель определил торговлю людьми как тяжкое преступление. Однако, несмотря на то, что в Украине предусмотрена ответственность за торговлю людьми, около 100 тыс. наших соотечественниц в поисках работы за рубежом попали в «сексуальное рабство» [4]. Кроме того, как свидетельствуют исследования Международной организации по миграции, «ныне в Украине от 800 тыс. до 1 млн. 400 тыс. молодых женщин могут пострадать в результате торговли людьми» [5].

Анализ данных МВД Украины в период с 1998 г. по 2001 г. показал, что на территории Украины было зарегистрировано 133 преступления, которые имели признаки торговли людьми. Наибольшее количество уголовных дел было возбуждено в Луганской области – 15, Донецкой области – 12, АР Крым – 9, г. Киеве – 7, по 6 дел в Херсонской и Черкасской областях [4]. В 2002-2003 гг. было зарегистрировано 169 преступлений с признаками ст. 149 УК Украины «Торговля людьми или иное незаконное соглашение в отношении человека». Это дает основания утверждать, что число выявленных фактов торговли женщинами на территории Украины сравнительно с предыдущим периодом увеличилось до 90%, а в Днепропетровской, Киевской и Сумской областях – на 7,3; 7 и 5 случаев [6, с.2]. Ситуация изменилась с 2002 года. К уголовной ответственности в 2002 году было привлечено 71 лицо, в 2003 г. – 98, в 2004 г. – 137, в 2005 – 357, в 2006 г. – 317, в 2007 г. – 359, в 2008 г. – 322, в 2009 г. – 279, в 2010 г. – 257.

Следует отметить, что с каждым годом увеличивается количество осужденных за торговлю людьми. Так, если в 2003 году украинскими судами был вынесен обвинительный приговор 53 лицам, в 2004 году – 69, 2006 году – 86, 2007 году – 100, 2008 году – 124, 2009 году – 143, то в 2010 году это уже 112.

Таким образом, общественная опасность торговли людьми, особенно женщинами, позволяет мировому сообществу рассматривать данное преступление как серьезное нарушение фундаментальных прав человека, особо тяжкое преступление, посягающее на личную неприкосновенность человека, право на свободу, жизнь, здоровье. Именно с позиции защиты прав человека в последние годы разработан ряд международных документов относительно борьбы с торговлей людьми, в частности женщинами.

Анализ международных документов по противодействию торговле людьми, особенно женщинами, позволяет утверждать, что 80% пострадавших от транснациональной торговли людьми составляют женщины и дети, из которых 70% продают в другую страну в целях сексуальной эксплуатации. Регион Центральной и Восточной Европы, включая пространство бывшего СССР, занимает второе место в мире после Юго-Восточной Азии по масштабам торговли людьми [7].

Торговля женщинами является тяжким преступлением и несет серьезную угрозу безопасности личности, экономической стабильности и национальной безопасности государства со стороны организованной преступности. По данным ООН, торговля людьми входит в число 17 наиболее опасных транснациональных форм организованной преступности [8].

Немаловажную, а порой и основополагающую роль в эффективности борьбы с торговлей женщинами и их эксплуатацией играет международное сотрудничество между правоохранными органами тех или иных государств. Данная деятельность регламентирована международными актами о взаимной правовой помощи и правовых отношениях, в том числе и по уголовным делам, между государствами, как в двухстороннем, так и в многостороннем порядке. К таким актам относятся конвенции, договоры и соглашения, а также протоколы, их дополняющие.

Общепринято выделять четыре основные формы международного сотру-

дничества правоохранных органов:

- экстрадиция;
- подача и исполнение письменного ходатайства в соответствии с договорами о правовой взаимопомощи с целью выполнения таких действий как обыск, опрос свидетелей, получение документальных доказательств и т.п.;
- запрос одного правоохранительного учреждения другому, касающийся наличия доказательных фактов или других, связанных с ними вопросов, перед подачей официального письменного ходатайства;
- запросы одного правоохранительного учреждения другому о предоставлении такой оперативной помощи как наблюдение, официальные поставки, перехваты.

В последние годы активно в рамках СНГ развиваются международно-правовые основы борьбы с торговлей людьми, особенно женщинами. В частности, 25 ноября 2005 года главами правительств государств – участников СНГ (руководителем делегации от Украины был первый вице-премьер-министр Украины Станислав Шашевский) подписано «Соглашение о сотрудничестве государств – участников Содружества в борьбе с торговлей людьми, органами и тканями человека».

Межпарламентской Ассамблеей государств – участников СНГ разработан проект модельного закона «О борьбе с торговлей людьми и оказании помощи жертвам торговли людьми». Реализация рекомендаций модельного закона на внутригосударственном уровне будет способствовать активизации процесса унификации и гармонизации национального законодательства стран Содружества в борьбе с торговлей людьми.

Важным итогом регионального сотрудничества и расширения прав трудящихся-мигрантов стало подписание 14 ноября 2008 года главами правительств государств-участников СНГ Конвенции о правовом статусе трудящихся – мигрантов и членов их семей государств-участников СНГ. Следует отметить, что на региональном уровне впервые был принят всеобъемлющий нормативный правовой документ,

который предусматривает регулирование отношений на всех этапах миграционного процесса и в первую очередь направлен на создание условий для обеспечения урегулированного правового положения трудящихся-мигрантов, исходя из принципов недискриминации и равенства с гражданами принимающей Стороны.

Нормы вышеуказанной Конвенции устанавливают юрисдикцию государств-участников; взаимную правовую помощь в расследовании, уголовном преследовании и судебном разбирательстве в связи с преступлениями, охватываемыми настоящей Конвенцией; проведение совместных расследований; использование при расследовании специальных методов, к которым относятся электронное наблюдение или другие формы наблюдения, а также агентурные операции; принятие надлежащих мер, направленных на обеспечение эффективной защиты от вероятной мести или запугивания свидетелей; предоставление помощи и защиты потерпевшим от преступлений; сбор и анализ информации о характере организованной преступности и обмен между государствами-участниками такой информацией.

Однако борьба против преступных организаций, занимающихся торговлей женщинами, требует широких межведомственных согласованных подходов, как на национальном, так и международном уровнях.

В соглашениях государств-участников СНГ отражено понимание того, что эффективно решать проблемы транснациональной преступности важно также путем сотрудничества государств, интересы которых эти проблемы затрагивают. Международные конвенции по конкретным видам преступлений, таким как незаконный оборот наркотиков, терроризм, коррупция и отмывание денег, стимулировали дальнейшую координацию усилий и укрепление сотрудничества между государствами.

Расследование деятельности сетей по торговле женщинами и правонарушений в этой сфере может оказаться весьма сложной задачей – в особенности, когда такое

расследование должно проводиться за границей, как это нередко бывает. В связи с этим обеспечение эффективного сотрудничества между правоохранительными органами различных государств должно стать неотъемлемой частью любой стратегии решения проблемы торговли людьми, особенно женщинами.

Согласно статье 27 Конвенции Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности, принятой в Палермо 15 декабря 2000 года, указано, что государство-участник, действуя сообразно своим внутренним правовым и административным системам, должно:

1. Принять действенные меры, направленные на проведение эффективного расследования преступлений, охватываемых Конвенцией, что включает:

а) укрепление или, где это необходимо, установление каналов связей между соответствующими правоохранительными органами;

б) сотрудничество с другими государствами-участниками с целью выявления:

– личности, местонахождения и деятельности определенных лиц;

– перемещения доходов от преступлений или имущества, полученного в результате совершения таких преступлений, и имущества, оборудования или других средств, использовавшихся или предназначенных для использования при совершении таких преступлений;

в) предоставление, в надлежащих случаях, необходимых предметов или необходимого количества веществ для целей анализа или расследования.

2. Рассмотреть возможность заключения двусторонних либо многосторонних соглашений или договоренностей с целью практического применения и усиления действия положений статьи 27 Конвенции.

3. Стремиться сотрудничать с целью противодействия транснациональным организованным преступлениям, совершаемым с использованием современных тех-

нологий [9].

Возникает необходимость коснуться и такого вопроса как каналы сотрудничества между правоохранительными органами. В большинстве юрисдикций существует возможность использования двух каналов сотрудничества:

– международное сотрудничество с участием оперативных сотрудников подразделений до начала любого судебного разбирательства. В таких случаях необходимые договоренности, как правило, могут быть достигнуты между соответствующими управлениями без ссылки на законы о взаимной правовой помощи;

– международное сотрудничество, основанное на официальных «письменных запросах», направляемых после начала судебного разбирательства или в ходе проведения официального расследования.

В первом случае может возникнуть необходимость выяснения того, какой орган имеет полномочия рассматривать сделанный запрос и давать разрешение на проведение запрошенных мер по оказанию помощи, например на размещения средств наблюдения, на проведение контролируемых поставок или использование методов перехвата. Глава соответствующего следственного отдела (управления) может иметь или не иметь полномочия на разрешения такой деятельности. Во многих случаях для проведения таких мероприятий может потребоваться разрешение соответствующего прокурора или суда (судебного следователя).

Во втором случае запрос может предполагать необходимость получения ордеров на доступ в помещение и проведение обыска, а также просьбу о допросе свидетеля, получении или обеспечении предъявления документов или допроса какого-либо заключенного. В таких случаях процедура регулируется системой письменных запросов, что приводит к возникновению прямых двусторонних и многосторонних контактов.

Во многих юрисдикциях прямые контакты между оперативными сотрудниками не поощряются или даже не раз-

решены. Это часто вызвано стремлением к централизации и стандартизации процедуры приема запросов через единый центр, как правило, являющийся подразделением того или иного управления полиции.

Прямые двусторонние и многосторонние контакты между сотрудниками следственных органов позволяют им напрямую общаться с коллегами, занимающимися аналогичной работой. Такие контакты позволяют производить обработку запросов в реальном масштабе времени и позволяют следователю устанавливать факты до официального обращения с просьбой о доступе к доказательствам с помощью письменного запроса или судебного поручения.

Тем не менее, такой подход не лишен потенциальных недостатков. В различных юрисдикциях могут произойти процедурные нарушения из-за выполнения неофициального запроса, может быть непреднамеренно поставлено под угрозу проведение других операций и снижены возможности заинтересованных следственных органов по выявлению более широкой картины преступлений.

В случае получения справок или запросов контакты между правоохранительными органами могут устанавливаться по стандартным каналам Интерпола. К срочным относятся такие запросы, при которых:

– существует серьезный риск для безопасности имеющейся, будущей или потенциальной жертвы либо семьи этого лица;

– существует серьезный риск того, что подозреваемый или подозреваемые скроются от правосудия;

– существует серьезный риск безвозвратной утраты существенно важного доказательства;

– существует серьезный риск, что будет поставлена под угрозу возможность выявления и конфискации доходов от преступлений.

В каждом случае обращающийся за помощью следственный работник должен иметь возможность доказать сотрудникам

национального центрального бюро Интерпола наличие вышеперечисленных рисков. В этом случае справки и запросы будут документально зафиксированы и направлены по обычным каналам.

По многим делам о торговле людьми правоохранительным органам для успешного проведения расследования, уголовного преследования и наказания правонарушителей требуется помощь со стороны других государств, в частности тех лиц, которые совершили транснациональные преступления. Способность установить свою юрисдикцию в отношении преступления и обеспечить присутствие правонарушителя на территории страны являются важной частью задачи, но не решает ее полностью.

Международная мобильность преступников и использование современных технологий в числе прочих факторов более чем когда-либо требуют от правоохранительных и судебных органов совместной работы и оказания содействия государству, принявшему на себя юрисдикцию по делу.

Для достижения этой цели государства приняли законы, позволяющие им оказывать такое международное содействие, и во все большей степени полагаются на международные соглашения о взаимной правовой помощи в области уголовного правосудия. В 2002 году ряд государств СНГ (Российская Федерация, Республика Беларусь, Республика Казахстан, Республика Армения, Республика Таджикистан, Республика Молдова, Украина, Грузия, Туркменистан, Азербайджанская Республика, Республика Узбекистан, Кыргызская Республика) приняли Конвенцию «О правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам». Согласно статье 4 данной Конвенции, учреждения юстиции (суды, прокуратура, органы внутренних дел, органы безопасности и иные учреждения) стран-участниц Конвенции оказывают взаимную правовую помощь по гражданским, семейным и уголовным делам. Правовая помощь оказывается на основании поручений и иных предусмотренных Конвенцией обращений, направляемых учреждениями

юстиции запрашивающей Стороны учреждениям юстиции запрашиваемой Стороны. При этом, в соответствии со ст.6 Конвенции, Стороны оказывают взаимную правовую помощь путем выполнения процессуальных и иных действий, предусмотренных законодательством запрашиваемой Стороны, в частности: составления, пересылки и вручения адресату документов, производства осмотров, обысков, выемок, передачи вещественных доказательств, проведения экспертиз, допроса сторон, третьих лиц, подозреваемых, обвиняемых, потерпевших, свидетелей, гражданских истцов, гражданских ответчиков, их представителей, законных представителей обвиняемых, экспертов, предъявления для опознания, в том числе с использованием видеосвязи, видеозаписи и иных технических средств, розыска лиц, осуществления оперативно-розыскных мероприятий в рамках расследуемого уголовного дела, уголовного преследования, выдачи лиц для привлечения их к уголовной ответственности или приведения приговора в исполнение, розыска и ареста (изъятия) денежных средств и имущества, полученных преступным путем, а также доходов от преступной деятельности, розыска имущества и денежных средств гражданских ответчиков для исполнения решений по гражданским делам, коммерческим и иным экономическим спорам, признания и исполнения исполнительных надписей, судебных решений по гражданским делам и приговоров. При этом статья 20 Конвенции обязывает договаривающиеся Стороны соблюдать все необходимые меры для обеспечения конфиденциальности факта получения и содержания поручения об оказании правовой помощи и данных, полученных в результате его исполнения.

Таким образом, на сегодняшний день существуют более 40 нормативно-правовых актов международного характера, закрепляющих меры по борьбе с торговлей женщинами. Однако ситуация, складывающаяся в мире, позволяет утверждать, что данных мер еще не достаточно, да и действуют они не всегда эффективно.

Требуется более активное участие отдельных стран в этой борьбе – в частности надлежит заключить соглашения и принять программы, ориентированные на устранение факторов, делающих людей, особенно женщин, уязвимыми и способствующих их превращению в предмет торговли, включая нищету, недостаточное образование и отсутствие равенства возможностей.

ЛИТЕРАТУРА:

1. European Union situation report on east European organized crime. Based on information from 1996 to 2000. Europol. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2001. – 45 p.
2. Арлакчи Пино. Создание международных альянсов для борьбы с организованной преступностью // Организованная преступность, миграция, политика / П. Арлакчи; Под ред. А.И. Долговой. – М.: Российская криминологическая ассоциация, 2002. – С.150-155.
3. Кох Гарольд Хонжу. Глобальна проблема торгівлі людьми: розірвати хибне коло «торгівлі жінками й дітьми в міжнародній секс-індустрії»: Збірка матеріалів з питань боротьби з торгівлею жінками та дітьми. Кн.1.: підготовлена відділом Радника з юрид. питань Посольства США в Україні / Г.Х. Кох. – Україна. Київ, червень 2000. – К., 2000. – С.63-70.
4. Раленська І. Бізнес, злочинність і розпуста тісно переплелись / І. Раленська // Закон і бізнес. – 2001. – №37-38. – 15-28 вересня. – С.44.
5. Кокіна В. Попередити біле рабство/ В. Кокіна // Урядовий кур'єр. – 1998. – 2 липня.
6. Состояние правопорядка в Украине. Основные результаты деятельности органов внутренних дел и внутренних войск в 2002 году. Аналитические материалы / МВД. Главный штаб. – К., 2003. – 28 с.
7. Francis T. Miko and Drace Park. CPS Report for Congress Trafficking in Women and Children: the US and International. – 2001. – 21 p.
8. Синицын Ф.Л. Международное законодательство по проблеме торговли людьми / Ф.Л. Синицын. – Пермь, 2000.
9. Международно-правовые основы борьбы с незаконной миграцией и торговли людьми: сб. док. / сост. В.С. Овчинский. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 300 с.

Dr. Oleg CASIADI,

șef al Catedrei științe socioumane

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, conferențiar universitar

COLABORAREA MISIUNILOR DIPLOMATICE, STRUCTURILOR DE STAT, ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE ȘI NEGUVERNAMENTALE ÎN PREVENIREA ȘI COMBATerea TRAFICULUI UMAN ȘI ASISTENȚA VICTIMELOR

REZUMAT

În practică, guvernul acordă protecție împotriva expulzării sau returnării refugiaților în țările în care viața sau libertatea lor ar putea fi amenințate, cu toate acestea, reprezentanții organizațiilor nonguvernamentale consideră termenele prevăzute de lege pentru depunerea cererilor de recurs și procedurile judiciare prea scurte.

Republica Moldova este o sursă majoră, și într-o măsură mai mică, o țară de tranzit pentru femeile și fetele traficate în scopul exploatării sexuale comerciale. Se estimează că puțin mai mult de o sută din cele aproximativ 750 de mii de moldoveni care lucrează peste hotare sunt victime ale traficului.

În opinia reprezentanților organizațiilor nonguvernamentale programele sponsorizate de guvern pentru integrarea refugiaților continuă să se îmbunătățească, deși mai sunt necesare să se facă eforturi în privința identificării de oportunități de formare pentru refugiați.

SUMMARY

In practice the government provided protection against the expulsion or return of refugees to countries where their lives or freedom would be threatened; however, the non governmental organisations considered the time limits provided by the law for submitting appeal applications and court procedures to be too short.

Moldova is a major source, and to a lesser extent, a transit country for women and girls trafficked for the purpose of commercial sexual exploitation. It is estimated that slightly more than one percent of the approximately 750,000 Moldovans working abroad are trafficking victims.

The non governmental organisations stated that government-sponsored programs for integrating refugees continued to improve, although more needed to be done in terms of identifying training opportunities for refugees.

Traficul de ființe umane reprezintă una dintre cele mai grave forme de violare a drepturilor omului, a demnității și a libertăților, se desfășoară de regulă într-un areal extins ca teritoriu și persoane implicate, traficanții profitând de naivitatea victimelor dar și de unele nesincronizări între instituțiile statului cu atribuții în domeniul educației, protecției sociale, stabilirii identității și circulației persoanelor.

Indiferent de forma în care se face exploatarea unei persoane, pentru prevenirea și combaterea acestui fenomen în continuă creștere între instituții și autorități, între acestea și organizațiile nonguvernamentale trebuie să existe o cooperare în direcția prevenirii și combaterii oricărei forme de sclavie. Dat fiind faptul că, adesea, în cauzele de trafic de ființe umane intervin și elemente de extraneitate, traficanți, transportatori sau „consumatori”, este necesară și o cooperare internațională între organismele

cu atribuții în prevenirea și combaterea acestor forme de exploatare umană¹.

Acțiunile comune concentrate în sensul prevenirii și combaterii traficului de persoane și asistenței victimelor acestui trafic sunt cele mai eficiente atunci când sunt dezvoltate în cadrul unor parteneriate de colaborare. Republica Moldova este o țară exemplu pentru statele vecine din Europa pentru mai multe inițiative inovatoare. În primul rând, cooperarea dintre actorii guvernamentali și nonguvernamentali se realizează în cadrul unei structuri bine definite, care este însumată în cadrul Planului Național de Acțiuni.

¹<http://www.mfa.md/integrarea-europeană/justitie-și-afaceri-interne>. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova. Cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne. Problemele privind migrația. *Moldova și integrarea europeană.*

Atribuții în domeniul prevenirii și combaterii traficului de persoane, separate în cooperare, au, potrivit dispozițiilor din Legea Nr. 241-XVI din 20. 10.2005, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul Grăniceri, Ministerul Protecției Sociale a Familiei și Copilului, Ministerul Educației, Tineretului și Sportului, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. De competența Ministerului Afacerilor Interne, prin intermediul Centrului de combatere a traficului de persoane și împreună cu Procuratura Generală, ține investigarea cauzelor de trafic de ființe umane și pedepsirea traficantilor. Intensificarea proceselor de integrare europeană, de cooperare internațională și a activităților de asistență juridică internațională reciprocă dintre Procuratura Republicii Moldova și organele procuraturii din diverse state, precum și dintre organismele internaționale a constituit una din prioritățile și premisele dezvoltării în ascensiune a activității desfășurate de Procuratură în anul curent privind atingerea valorilor general-umane, principiilor fundamentale democratice, supremației legii și asigurarea respectării acestor valori și principii. Procuratura Republicii Moldova a desfășurat și pe parcursul acestor ani o activitate amplă și coordonată de extindere a activității de integrare europeană, de cooperare internațională, înregistrând astfel o aprofundare semnificativă a relațiilor de cooperare internațională cu organele procuraturii din alte state, precum și cu organizațiile și organismele internaționale specializate². O atenție sporită a fost acordată în special raporturilor de cooperare cu reprezentanțele acreditate din străinătate în Republica Moldova, urmate de sporirea asistenței acordate organelor Procuraturii. Pe parcursul anului 2005, a fost intensificată cooperarea dintre oficiul procuraturii Generale din Chișinău și alte structuri afiliate

² *Cooperarea internațională. Reglementarea juridică a cooperării internaționale, precum și Activitatea de cooperare internațională și asistență juridică a Procuraturii Generale înregistrată în anul 2005*, Procuratura Generală a Republicii Moldova, <http://www.procuratura.md/md/act/>

internaționale. Astfel, a fost aprofundată, de asemenea, cooperarea cu Conferința procurorilor generali din Europa care are ca sarcină menținerea organizării în mod regulat a întrunirilor, promovarea și dezvoltarea schimbului de informații și a cooperării în domeniul asistenței juridice în materie penală dintre organele procuraturii ale statelor membre ale Consiliului Europei³.

Conform unui șir de convenții și declarații internaționale și regionale, Moldova are obligația juridică și politică de a lua măsuri pentru protejarea victimei-martor a traficului împotriva amenințărilor și răzbunării⁴. Unele dintre aceste documente sunt instrumente de protecție a drepturilor omului, cum este Convenția Europeană de Protecție a Drepturilor Omului (CEDO) sau Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (CDC) și protocoalele sale opționale, sau Declarația ONU privind principiile de bază referitoare la justiția pentru victimele infracțiunilor (Declarația privind principiile de bază). Altele creează obligații în domeniul dreptului penal, cum sunt Convenția Națiunilor Unite împotriva crimei organizate transfrontaliere (Convenția COT) și protocolul sau prevenirea, combaterea și sancționarea traficului de persoane, în special femei și copii (Protocolul ONU cu privire la trafic), sau Convenția europeană cu privire la asistența juridică reciprocă în materie penală.

Tratamentele cu forța juridică obligatorie sunt obligatorii doar pentru „Părți”, adică statele care le-au semnat și ratificat. Tratamentele care au fost semnate de Republica Moldova dar încă nu au fost ratificate nu au o forță obligatorie, deși creează anumite obligații (potrivit art.18 al Convenției de la Viena cu privire la dreptul tratatelor, statele care au semnat dar încă nu au ratificat o Convenție sunt ținute de obiectul și scopul acesteia). Republica Moldo-

³ Procuratura Generală a Republicii Moldova, <http://www.procuratura.md/>

⁴ *Prevederi legislative privind combaterea traficului de ființe umane*, Asociația Femeilor de Carieră Juridică/Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, Chișinău, 2006, precum și A. Mândăcanu, C. Cojocar, H. L. Wisemann, *Culegere de documente relevante pentru Republica Moldova cu privire la prevenirea și combaterea traficului de persoane*, Ambasada Statelor Unite ale Americii în Moldova, Chișinău, 2006.

va, de asemenea, și-a asumat o serie de angajamente politice de a lua măsuri pentru protejarea victimelor traficate, pentru protejarea martorilor și pentru a stabili supremația legii pe plan național și regional prin calitatea sa de membru la organizații regionale interguvernamentale, precum OSCE, Consiliul Europei și Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. În cele din urmă, există un șir de standarde ce reies din norme internaționale fără putere juridică obligatorie și care emană de la diverse organe ale organizațiilor internaționale cum ar fi UNICEF, ICNUDO și OSCE-BIDD. Acestea se bazează pe interpretările riguroase ale obligațiilor impuse de tratate și au fost citate în angajamentele politice. Anume din acest motiv în multe cazuri ele au o forță considerabilă, deși nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic.

Un instrument extrem de util în desfășurarea programelor antitrafic la nivel național îl reprezintă Sistemul Național de Referire⁵, care este la începuturile sale în Republica Moldova. Un sistem național de referire este alcătuit din instituții de stat corespunzătoare din alți furnizori de servicii (ONG-uri), este recunoscut de către toate instituțiile de stat care interacționează cu persoanele traficate. Relațiile dintre instituții și mandat urmează să fie asigurate oficial prin încheierea memorandumurilor de înțelegere.

Acest mecanism trebuie, prin intermediul unei colaborări coordonate dintre instituții, să reușească coordonarea proceselor de identificare, referire și evaluare inițială a riscurilor presupusei victime ale traficului din momentul depistării sale. Instituțiile concrete trebuie să aibă un mandat clar în acest proces. În cadrul acestui mecanism, trebuie asigurat cel puțin următoarele: un cadru pentru presupusele victime, în care ele ar putea primi o consultare independentă cu privire la drepturile și posibilitățile lor din punct de vedere juridic, precum și consecințele colaborării cu organele de drept, un adăpost sigur, acces la consultațiile medicale și psihologice și stabi-

⁵ La Strada Express: *Mecanismul Național de Referire pentru protecția și asistența victimelor traficului de persoane. Primii pași în Republica Moldova*, ediția nr.1 februarie 2005.

lirea unei „perioade de reflecție” ce va urma după identificarea inițială a presupusei victime; urmează a fi elaborate prevederi speciale cu privire la identificarea copiilor pentru a asigura că ei vor beneficia de asistență și protecție specializată⁶.

În Republica Moldova funcționează un parteneriat eficient între autoritățile guvernamentale și cele neguvernamentale. Autoritățile publice sunt susținute financiar, logistic și sub aspectul expertizei, al deprinderii rolurilor pe care le au de jucat în combaterea traficului de organizațiile interguvernamentale și de cele neguvernamentale.

Organizațiile internaționale de bază active în acest domeniu în Republica Moldova sunt: Organizația Internațională pentru Migrație. Misiunea din Moldova a acestei organizații acoperă, prin proiectele-activitățile desfășurate, toate ariile de politici antitrafic. Asistența și reabilitarea victimelor sunt activități concrete în care OIM se implică în mod direct, la scară națională, repatriind în Republica Moldova victime cetățeni români recuperați din trafic în străinătate și predate misiunilor sale din țările respective. Pentru ca victimele repatriate să poată fi asistate și protejate, OIM a structurat o rețea de 20 de organizații neguvernamentale care oferă victimelor traficului adăpost, asistență medicală, consiliere, recuperare și reintegrare socioprofesională. La intrarea în țară, victima este preluată de asistentul social al OIM și încredințată organizației cu cea mai mare apropiere de domiciliu⁷.

Reprezentanța UNICEF, PNUD, ILO-IPEC și programul ILO-Migrant sunt alte misiuni de o importanță mare în desfășurarea activităților în prevenirea și combaterea traficului de persoane în Republica Moldova.

Unul dintre aspectele cele mai importante care țin de trafic, și anume pedepsirea

⁶ OSCE/ODHIR, *National Referral Mechanisms. Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons. A Practical Handbook*, OSCE/ODHIR, Warsaw, 2004, p.16.

⁷ Organizația Internațională a Migrației, misiunea în Moldova, *Crearea capacităților pentru un management mai bun al migrației*, www.iom.md

traficantilor, nu poate fi realizat decât prin eforturile comune ale tuturor structurilor responsabile, în cadrul unei cooperări profesionale. Investigarea infracțiunilor de trafic de ființe umane este realizată în Republica Moldova de către Centrul de Combatere a Traficului de Persoane de pe lângă Ministerul Afacerilor Interne, de Procuratura Generală în cooperare cu structurile organelor de drept din țările de destinație în cooperare cu structurile internaționale polițienești (Europol, Interpol).

Structurile de stat cooperează cu organizațiile neguvernamentale în prevenirea și combaterea traficului de persoane, precum și în asistența victimelor traficului de ființe umane. Misiunile diplomatice au un rol deosebit de important în identificarea cazurilor de trafic de ființe umane. Ulterior, reprezentanții misiunilor diplomatice se preocupă de repatrierea în siguranță a victimelor traficului. În momentul repatrierii din țara de destinație, misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova din țările de reședință sunt obligate prin lege să asigure repatrierea imediată a victimelor, fără întârziere nejustificată și prin asigurarea securității. Victima are dreptul să i se elibereze în mod gratuit documentele necesare pentru repatriere⁸. Victimele au dreptul să fie informate cu privire la drepturile lor de către oficiile consulare și misiunile diplomatice ale Republicii Moldova din statul în care a fost traficată. De asemenea, victima are dreptul să beneficieze de protecția și asistența unui diplomat special desemnat în cadrul procedurii de repatriere pe durata șederii în țara de destinație și de tranzit. Repatrierea constituie procesul de întoarcere a victimei în țara de proveniență și reintegrarea în țara de origine.

Organizația Internațională pentru Migrație, misiunea din Chișinău, a organizat în mai 2006 un curs de formare a oficialilor consulari ai misiunilor diplomatice ale Republicii

Moldova din străinătate și Departamentului Afaceri Consulare din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova în domeniul Asistenței Victimelor Traficului de Ființe Umane⁹. Scopul acestui curs de formare a fost instruirea avansată privind chestiunile practice ce țin de activitatea oficialilor consulari ai misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în procesul acordării asistenței victimelor traficate, inclusiv procedurile de identificare, repatriere și readresare a victimelor traficului de ființe umane. Principalele teme de discuție au vizat:

- definirea noțiunilor-cheie și conceptelor de trafic cu ființe umane precum și subiectelor legate de acest fenomen;
- însușirea cadrului legislativ de bază și rolul Guvernului în prevenirea și combaterea acestui fenomen și al factorilor care generează evoluarea fenomenului traficului de ființe umane;
- definirea instrumentelor legale în acest domeniu;
- descrierea procesului de migrație iregulară;
- identificarea diferenței dintre contrabandă și trafic;
- identificarea punctelor-cheie de trafic care a copiilor;
- descrierea strategiilor comune de combatere a migrației ilegale;
- descrierea politicilor și strategiilor de prevenire;
- însușirea procesului de screening și a procedurilor de determinare a statutului victimei traficului de ființe umane;
- stabilirea sistemului pentru determinarea profilului, analiza datelor biometrice și identificarea victimei;
- însușirea sistemului de identificare și screening în cadrul centrelor de detenție;
- contribuirea la procesul de evaluare a riscului;
- contribuirea la schimbul de informații și mecanisme de referire;
- identificarea traumelor posttraumatice;

⁸ *Drepturile victimei traficului de ființe umane. Prevederi legale*, ediția a III-a, Asociația Femeilor de Carieră Juridică/ Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, United Nations Office on Drugs and Crime, Chișinău, 2007, p. 7.

⁹ Comunicat de presă al Organizației Internaționale pentru Migrație, Misiunea în Republica Moldova, din 23 mai 2006, www.iom.md

- descrierea procedurilor de interviuare a victimei;
- înțelegerea necesităților victimei cu referire la asistență și reintegrare;
- înțelegerea activității ONG-urilor și OI-urilor;
- înțelegerea abordării OIM privind traficul de ființe umane;
- descrierea procedurilor de repatriere;
- însușirea conceptelor de crimă organizată și cooperare;
- recurgerea la cele mai bune practici de protecție ale altor țări, inclusiv serviciile de reabilitare și reintegrare a victimelor;
- identificarea problemelor întâmpinate sau care pot apărea, precum și soluționarea acestora.

Cu suportul UNICEF (Fondul Națiunilor Unite pentru Copii), în municipiul Chișinău a fost deschis Centrul medical pentru tineret „Neovita”¹⁰, care este destinat adolescenților și are drept priorități prestarea serviciilor medicale tinerilor, organizarea activităților de informare, educare, comunicare a tineretului în problemele de educație pentru sănătate, mod de viață sănătos, prevenirea infecțiilor cu transmitere sexuală și HIV-SIDA în familie, consultații psihologice și juridice. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, prin intermediul specialiștilor din structurile ministerului amplasate în raioane, întreprinde acțiuni în vederea informării populației asupra riscurilor și consecințelor plecării ilegale peste hotare în căutarea unui loc de muncă. În acest scop, specialiștii în problemele egalității șanselor organizează în instituții de

învățământ preuniversitar și superior seminare în vederea familiarizării tinerei generații cu consecințele traficului de ființe umane, participă la campaniile publicitare antitrafic în mass-media locale și republicane, convoacă ședințe de consiliere a victimelor traficului la reîntoarcerea lor în țară, în scopul reintegrării acestora în societate. Ministerul Afacerilor Interne participă la diferite reuniuni, conferințe și seminare naționale și internaționale privind combaterea traficului de ființe umane și a migrației ilegale. Împreună cu Ministerul Justiției, MAI a participat la redactarea recomandărilor privitoare la legislația antitrafic a Republicii Moldova¹¹, încadrate în procesul implementării proiectului „Reforma legislației penale în domeniul traficului de ființe umane în sud-estul Europei”, susținut de Pactul de Stabilitate în Europa de Sud-Est și Consiliul Europei. Ulterior, Recomandările au fost prezentate Parlamentului Republicii Moldova pentru a fi luate în considerare la definitivarea proiectelor Codului penal și Codului de procedură penală, care au fost aprobate.

La rândul său, Serviciul de Grăniceri a implementat în punctele de trecere și control al frontierei de stat un sistem automatizat special de control și evidență a cetățenilor și mijloacelor de transport „Pasagerul”. Punctele de trecere și control internațional sunt dotate cu mijloace tehnice speciale, necesare pentru verificarea documentelor, precum și pentru o evidență reciprocă (în direcția moldo-română și în direcția moldo-ucraineană, cu excepția sectorului transnistrean). Ministerul Dezvoltării Informaționale a încheiat un acord de colaborare cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene cu privire la acordarea accesului misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova la Sistemul Informațional de Investigație „ACCES”, ceea ce va da posibilitatea identificării operative a cetățenilor moldoveni ce se află în străinătate. În prezent, acest sistem este instalat în cadrul Ambasadei Republicii Moldova la Roma, Italia.

¹⁰ Doru Petruți (coord.), *Violența față de copii în Republica Moldova: Raport asupra studiului*, Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului al Republicii Moldova, UNICEF, Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2007 și Valentina Bodrug-Lungu, Helen Moestue (coord.), *Răspunsul statului la cazurile de violență față de copii: Raport asupra studiului privind sensibilitatea sistemului de protecție a copilului la identificarea, înregistrarea și referirea cazurilor de violență față de copii*, Ministerul Educației și Tineretului al Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului al Republicii Moldova, UNICEF, Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2007.

¹¹ Centrul de Combatere a Traficului de Persoane, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, www.mai.md

Republica Moldova a semnat un număr de acorduri multilaterale și bilaterale cu alte țări pentru combaterea crimelor, incluzând TFU, printre care se numără următoarele acorduri: în 1998 – cu țările CSI; în 1999 – cu Turcia, România și Ucraina; în 2000 – cu Estonia; în 2001 – cu Uzbekistan; în 2002 – cu Italia și Belarus; în 2003 – cu Republica Cehă, Israel și Lituania. În 2006 au fost inițiate negocieri pentru semnarea unui acord bilateral cu Guvernul Emiratelor Arabe Unite privind prevenirea, combaterea și pedepsirea TFU.

retului al Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului al Republicii Moldova, UNICEF, Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2007.

BIBLIOGRAFIE:

1. Prevederi legislative privind combaterea traficului de ființe umane, Asociația Femeilor de Carieră Juridică/ Centrul de Prevenire a Traficului de Femei, Chișinău, 2006.
2. La Strada Express: Mecanismul Național de Referire pentru protecția și asistența victimelor traficului de persoane. Primii pași în Republica Moldova, ediția nr.1, februarie 2005.
3. OSCE/ODHIR, National Referral Mechanisms. Joining Efforts to Protect the Rights of Trafficked Persons. A Practical Handbook, OSCE/ODHIR, Warsaw, 2004.
4. A. Mândăcanu C. Cojocaru, H. L. Wisemann, *Culegere de documente relevante pentru Republica Moldova cu privire la prevenirea și combaterea traficului de persoane*, Ambasada Statelor Unite ale Americii în Moldova, Chișinău, 2006.
5. Doru Petruți (coord.), *Violența față de copii în Republica Moldova: Raport asupra studiului*, Ministerul Educației și Tinerețului al Republicii Moldova, Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului al Republicii Moldova, UNICEF, Chișinău, Combinatul Poligrafic, 2007.
6. Valentina Bodrug-Lungu, Helen Moestue (coord.), *Răspunsul statului la cazurile de violență față de copii: Raport asupra studiului privind sensibilitatea sistemului de protecție a copilului la identificarea, înregistrarea și referirea cazurilor de violență față de copii*, Ministerul Educației și Tine-

Наталья ПОПУШОЙ,

старший преподаватель кафедры Уголовного процесса и криминалистики
Академии «Штефан чел Маре» МВД Республики Молдова

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ НЕЗАКОННОМУ ОБОРОТУ НАРКОТИКОВ

REZUMAT

В настоящей статье рассматривается одна из наиболее злободневных транснациональных проблем, а именно международная борьба с незаконным оборотом наркотиков. Быстрый рост нелегального производства и потребления наркотических средств в большинстве стран мира - одна из наиболее опасных тенденций последних десятилетий.

Актуальность темы исследования состоит в изучении направлений международного сотрудничества в сфере противодействия незаконного оборота наркотиков и участие в нем Республики Молдова

SUMMARY

This article is dedicated to one of the most current problem of our society- the fight against international phenomena of the drugs traffic. The rapid growth of illicit production and consumption of the narcotic drugs in the most countries of the world is one of the most dangerous trends of recent decades.

The relevance of this research theme is to explore the ways of international cooperation in countering the illicit drug trafficking and adhering to this activity of the Republic of Moldova.

В современном мире проблема преступности представляет опасность не только для отдельных государств, но и для всего человечества. В данных условиях роль сотрудничества государств приобретает особое значение. После провозглашения независимости /27 августа 1991 года/, Республика Молдова стала самостоятельным субъектом международного права и в частности в области борьбы с наркобизнесом. В целях усовершенствования законодательства с незаконным оборотом наркотических средств, Парламент Молдовы ратифицировал Единую конвенцию о наркотических средствах 1961 года, Конвенцию о психотропных веществах 1971 года, Конвенцию Организации Объединенных Наций о борьбе против незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ 1988 года, Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности 2000 года.

Среди самых известных в области

уголовной юстиции документов, являются- Европейская конвенция о взаимной правовой помощи по уголовным делам (Страсбург, 20.04.1959 года), вступившая в силу для Молдовы 05.05.1998 года, а также Конвенция о выдаче, подписанная в Париже 13.12.1957 года, вступившая в силу для Молдовы 31.12.1997 года. Именно на основных положениях Европейской конвенции о взаимной правовой помощи по уголовным делам базируется глава Уголовно-процессуального кодекса, посвященная вопросам взаимодействия правоохранительных органов Молдовы и соответствующих органов иностранных государств по уголовным делам.

В международно-правовые документы, регламентирующие порядок сотрудничества с правоохранительными органами зарубежных стран входят:

1. двухсторонние и многосторонние договоры Республики Молдова (соглашения о правовой помощи);

2. межправительственные соглаше-

ния республики Молдова, международные соглашения Генеральной прокуратуры, Министерства юстиции, МВД, и др. Ведомств по различным вопросам взаимодействия в борьбе с преступностью.

Можно сказать, что именно двусторонние соглашения являются в настоящее время главной правовой базой международной помощи и других отношений Республики Молдова с иностранными государствами в сфере борьбы с преступностью. В качестве примера можно отметить Договор между Республикой Молдова и Республикой Украиной о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам от 13 декабря 1993 года, подписанный в Киеве.

Юридическую базу правовой помощи и иных международных отношений в сфере уголовной юстиции среди стран из пространства СНГ, составляет Конвенция стран СНГ, подписанная в Минске 22 января 1993 года. Главное достоинство Минской конвенции стран СНГ 1993 года состоит в том, что она существенно восполняет пробелы внутреннего молдавского законодательства и законодательства других стран СНГ- участниц Конвенции. Она регулирует международные отношения стран, тесно связанных геополитически и имеющих значительное сходство в национальных законодательствах и системах правосудия. Сотрудничество судов и органов уголовного преследования Молдовы с соответствующими учреждениями иностранных государств осуществляется при посредничестве МИДа, Министерства юстиции, Генеральной прокуратуры и МВД, если иное не предусмотрено другими нормами статьи 532 Уголовно процессуального кодекса Р Молдова.

Действующий Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова по сравнению с УПК 1961 года осуществляет более подробное регламентирование вопросов международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Так, 9-я глава Особенной части УПК «Особое производство», получила название «Международная правовая помощь

по уголовным делам».

В плане организационно-правового обеспечения национальной политики контроля над наркотиками в Молдове происходит процесс развития и совершенствования соответствующей нормативной базы. В течении последних лет были приняты несколько законодательных актов, наблюдается процесс создания необходимых институтов и улучшения работы существующих государственных структур.

Так, 01 декабря 2006 года Парламент Республики Молдова принял Закон №371-XVI «о Международной правовой помощи». Согласно данному Закону международная правовая помощь осуществляется на основе принципа взаимности.

Несмотря на предпринятые правоохранительными органами усилия по противодействию наркоугрозе, современная наркоситуация в Республике Молдова характеризуется неуклонным ростом незаконного распространения наркотических средств и их немедицинского потребления, особенно среди молодежи.

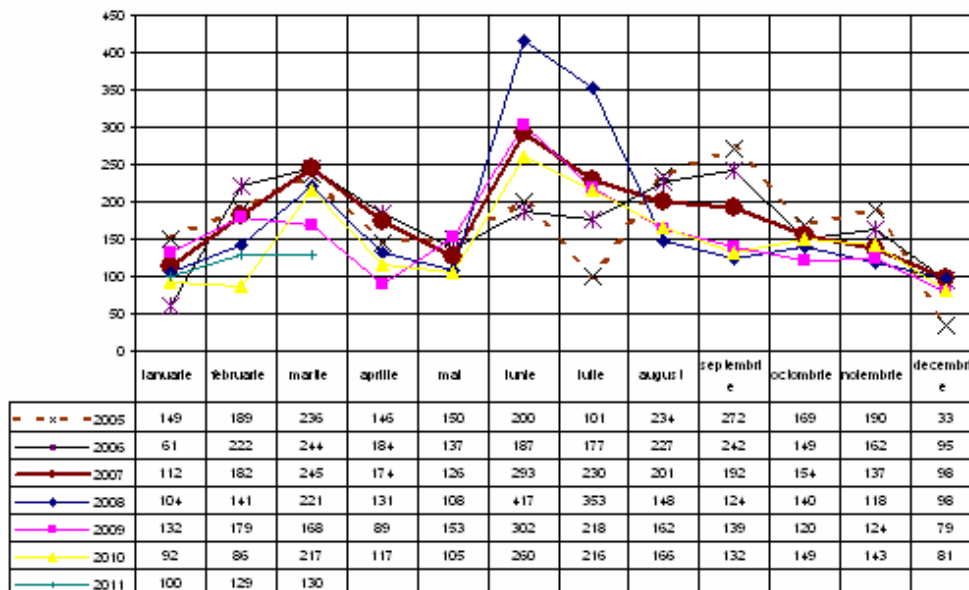
К тому же Республика Молдова используется международными криминальными наркоструктурами не только для транзита по международным каналам наркотиков, но и в качестве перевалочной базы для «афганского», «балканского» каналов их дальнейшей транспортировки, но также рассматривается наркodelьцами как страна-потребитель наркотических и психотропных средств. Согласно данным Управления Оперативных служб за период 2010 года были выявлены 1983 случая незаконного оборота наркотических средств, из которых 753 были зарегистрированы на территории муниципия Кишинэу.

Также согласно статистическим данным МВД за указанный период времени были установлены и документированы 3 криминальные группировки, которые занимались транспортировкой наркотиков из стран-производителей в страны Европейского союза.

Наркомания и незаконный оборот наркотических средств создают благоприятные условия, способствующие соверше-

Динамика совершенных преступлений, связанных с наркотиками на территории Республики Молдова.

Динамика эволютивă а criminalității

Классификация наркотических средств	Выявленные преступления		Масса конфискованных нарк. ср-в		Стоимость наркотических средств (lei) 2010
	12 luni 2009	12 luni 2010	12 luni 2009	12 luni 2010	
Марижуана	899	905	658 kg 607 gr	538 kg 178 gr	13042424
Конопля	293	414	197229 plante (59 t 169 kg)	146467 растений (44t 383kg)	466031363
Растения мака	272	377	47749 plante	64993 растений	324965
Солома мака	134	61	73 kg 600 gr	73kg 884 gr	292600
Семена конопли		6		317,4 gr	
Опий	230	119	27 литров 142 ml	3 lit 033 ml	241760
Метамфетамин	8	3	618,51 gr	25 gr	15050
Амфетамин	6	12	26 gr	2 kg 411 gr	931000
Героин	101	113	1 kg 642 gr	4 kg 157 gr	8314000
Жидкий героин	3	57	49,9 ml	192,8 ml	21520
Кокаин	12	1	5 kg 958 gr	4 gr	8000
Экстази	34	7	1854таблеток	1172 таблеток	118580
Гашиш	30	15	25 kg 130 gr	35 kg 367 gr	4966300
Гашишное масло	28	32	3052 ml	26,9 ml	2690
Медикаментозные	154	71	21 капсул, 46 gr, 2567 ml, 7943 таблеток	20 капсул, 83 ампул, 64 ml, 1803 таблеток	19600
Прекурсоры	25	29	281 gr	1008 gr 1000 ml	9620
Эфедрин	2	2	1502 ml	178 ml	
Spase				117таблеток	
Пиперазин				20таблеток	
Torent				350 таблеток	
Total	2123	2224			494339472

нию преступлений и по-прежнему негативно влияют на развитие криминогенной обстановки в стране, поэтому руководство МВД Республики Молдова предпринимает различные мероприятия, направленные на усиление мер по противодействию незаконному обороту наркотических средств, тем самым утвердив стратегию по пресечению преступлений, связанных с наркотиками на 2008-2012 годы. Также МВД Республики Молдова активно участвует в совместных международных операциях, при этом обеспечивая эффективное взаимодействие и координирует действия с коллегами из разных стран.

Так, по инициативе коллег из Азербайджана с 15.09 по 15.10. 2010 года была проведена операция « Наркостоп 2010» согласно распоряжения МВД nr. 2/7191 от 15.09.2010, направленная на ликвидацию криминальной группировки задействованной в международном трафике наркотиками в основном на территории стран ГУАМ.

Также в 2010 году были выявлены и задержаны члены международной группировки, занимающиеся транспортировкой гашиша из Испании в Республику Молдову.

Благодаря сотрудничеству с правоохранительными структурами Германии, в мае 2009 года было возможно документирование организованной группировки, которая осуществляла транспортировку кокаина и Перу в Европейские страны, используя Молдову как страну транзит.

29.02.2008 года сотрудниками Управления по борьбе с наркобизнесом была выявлена криминальная группировка, которая занималась транспортировкой кокаина в особо крупных размерах из Латинской Америки в Европу. В тоже время установленные члены указанной международной преступной организации занимались «вытяжкой» кокаина, организовав для этой цели подпольную лабораторию, расположенную на территории лесного хозяйства р-на Сынжерей Республики Молдова.

Постоянно совершенствующаяся нормативно-правовая база международно-

го сотрудничества и развивающиеся связи между правоохранительными органами позволяют в последние годы активнее осуществлять практическую деятельность по разоблачению нар-когруппировок, располагающих международными связями.

Хочу привести пример пресечения деятельности международной организованной преступной группы в сфере контрабанды наркотиками из Бельгии, транзитом через Р. Молдову в Российскую Федерацию.

Так, в июле месяце 2010, в Управление по борьбе с незаконным оборотом наркотических средств поступила оперативная информация, что группа лиц занимается транспортировкой и сбытом наркотического средства типа «экстази» в особо крупных размерах на территории Республики Молдова. Для обнаружения их деятельности и метода поставок наркотических средств, были инициированы оперативно-розыскные мероприятия в рамках уголовного дела, возбужденного согласно статьи 248 ч.5 Уголовного Кодекса Р. Молдова / контрабанда наркотиками/. В ходе проведенных мероприятий был установлен маршрут транспортировки партии «экстази» в упаковках со стиральным порошком из Амстердама в Р. Молдову, а также трое фигурантов, один из которых является гражданином Бельгии, другой – гражданином Российской Федерации, третий – гражданином Р. Молдова. Также стало известно, что готовится очередная поставка наркотиков в Молдову с целью последующей отправки груза в Москву. При оперативном сопровождении незаконных действий фигурантов был установлен адрес в городе Кишиневе, по которому перед транспортировкой хранились наркотические средства. В ходе обыска сотрудниками полиции были обнаружены и изъяты 4464 таблеток экстази и 2 упаковки тетропака с вином, в котором были спрятаны 467 компримата экстази, приготовленных для транспортировки железнодорожным транспортом в Российскую Федерацию третьему фигуранту. Для дальнейшего расследова-

ния данного преступления сотрудники правоохранительных органов Р.Молдова связались с коллегами из ФСБ Российской Федерации и коллегами из Департамента Федеральной полиции Бельгии, которые дали согласие принять участие в проведении совместных оперативно-розыскных мероприятиях. Руководствуясь договором о правовой помощи между Р. Молдовой и Российской Федерацией по гражданским, семейным и уголовным делам от 25.02.1993 года, было принято решение о проведении «контролируемой закупки», сложной и многогранной процедуре, но очень эффективной при расследовании международного наркобизнеса.

Благодаря совместной, хорошо запланированной и реализованной международной операции, сотрудниками компетентных национальных служб был задержан курьер при передаче наркотических средств, а также заказчики на территории Российской Федерации. Одновременно коллеги из Бельгии задержали и лиц, причастных к совершению данного преступления на их территории.

Таким образом благодаря эффективному международному сотрудничеству нескольких стран, хорошо запланированным совместным оперативно-розыскным мероприятиям был ликвидирован канал транспортировки наркотических средств, где территория Республики Молдова предназначалась для транзита и переупаковки наркотиков.

И в заключении хотелось бы отметить, что в отсутствии международного сотрудничества правоохранительных органов, не будет положительных результатов в противодействии незаконного оборота наркотических средств. В этом контексте практика уголовного преследо-

вания показала, что самые положительные результаты в выявлении, расследовании и привлечении к уголовной ответственности наркодельцов зарегистрированы в случаях хорошо запланированных, совместно проведенных международных операциях, которые предназначены только для тесного взаимодействия сотрудников уголовного преследования разных стран с единой целью- противодействие транснациональному наркобизнесу.

Таким образом Республика Молдова активно участвует в процессе совершенствования национального законодательства в области борьбы с организованной преступностью и постоянно внедряет принципы и нормы международного права в деятельность правоохранительных органов.

БИБЛИОГРАФИЯ:

1. Договор от 13.12.93 между Республикой Молдова и Украиной о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским и уголовным делам.
2. Соглашение о сотрудничестве государств- участников содружества независимых государств в борьбе с незаконным оборотом наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров, Минск, 30 ноября 2000 года.
3. Уголовный Кодекс Республики Молдова №985-XV от 18.04. 2002 ;
4. Уголовно-процессуальный кодекс Республики . Молдова, №122-XV от 14.03.2003 г;
5. Закон о международной правовой помощи по уголовным делам, № 371-XVI от 01.12. 2006.
6. Статистические данные МВД Республики Молдова за 2010 -2011 год.

Recenzent:

Iurie ODAGIU, doctor în drept, conferențiar universitar, 12.12.2011.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Academia „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova: Ed. a 11-a / red.-sef Simion Carp; col. de red.: Gheorghe Costachi, Gheorghe Gladchi, Mihail David [et al.]; Acad. „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova. - Ch. : Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al Rep. Moldova, 2011. - ISBN 978-9975-935-99-9. - ISSN 1857-0976.

Științe socioumane : Nr 2. - 2011. - 206 p. - Texte: lb. rom., rusa. - Rez.: lb. rom., engl., fr., rusă - Bibliogr. la sfârșitul art. - 100 ex. - ISBN 978-9975-4321-1-5.

082:378.6(478-25)=135.1=161.1

A 15

Editor:

Ruslan CONDRAT

Redactor:

Gheorghe CHIRIȚĂ

Tehnoredactare și
procesare computerizată:

Svetlana COJUHARI

Coperta:

Rodica BULAI